

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HECEÖYKÜ

ŞUBAT
MART
73

KÜNYE

HECEÖYKÜ

İKİ AYLIK ÖYKÜ DERGİSİ
ISSN 1304-7604

YIL: 13 SAYI: 73
Şubat-Mart-2016

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd. Şti. Adına
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Ö. Faruk Ergezen

Genel Yayın Yönetmeni
Rasim Özdenören

Yayın Kurulu
Ali Ulvi Temel, Dinçer Eşitgin, Hâle Sert
Handan Acar Yıldız, Hatice Bildirici

Son Okuma
Beyza Nur Demirci

Yönetim Yeri
Konur Sk. No: 39/1
Kızılay/Ankara

İletişim
Tel: (312) 419 69 13 **Fax:** (312) 419 69 14
P.K. 79 Yenışehir/Ankara
İnternet Adresi: www.hece.com.tr
e-mail: hece@hece.com.tr

twitter.com/hecedergi

facebook.com/hecedergisi

Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Kapak: Sarakusta web: sarakusta.com

Baskı: Dumat Ofset
Tel: (0.312) 278 82 00

2016 Yılı Abone Bedeli:
Yıllık: 70 TL.
Kurumlar İçin: 230 TL.
Hece ve Heceöykü Dergisi İçin: 175 TL.
Yurt Dışı: 100 Euro

Posta Çeki: 149582
Hece Basın Yayın Ltd. Şti.

Gelen yazılar yayımlansa da yayımlanmasa da geri verilmez. İlkelerimize uymayan ilânlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 31.01.2016

FOTOĞRAF ÖYKÜ
Abdülhamit Yıldız / 4

ÖYKÜ ÜZERİNE
Rasim Özdenören/Sanat ve Keder / 5
Şahin Köktürk/Türk Halk Anlatılarında Savaş ve Savaşım/Mücadele / 7
James Cooper Lawrence/Kısa Öykü Kuramı-2 / 15

ÖYKÜCÜNÜN GÜNDEMİ
Kâmil Yeşil / 17

ÖYKÜ
Necati Mert/Kadınlar / 20
Kâmil Yeşil/Çıplak Uyanıcı / 23
Abdullah Harmancı/Ressam Mavi / 25
Recep Seyhan/Gece İzleri / 27
Mehmet Kahraman/O An / 34
Ayşe Aldemir/Geceyi Kaçıran Kuşlar / 37
Yunus Nadir Eraslan/Isık Çoraplar / 43
Emin Gürdamur/Sahne / 46

ÇEVİRİ ÖYKÜLER
Uriye Kadirova/Fadime Şerifeler / 52
Zekeriyya Tâmir/Gece / 56
Nevâl Es-Sa'dâvî/Gülümseme / 59
Feriba Vefî/Rahatladın Baba / 61

CÜMLELİ PARLAYAN HİKÂYELEER
Dinçer Eşitgin/Ziya Osman Saba'nın "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi"... / 64

OTURUM: EDEBİYATTA VE HİKÂYEDE LİRİZM / 68
Oturum Başkanı: Dinçer Eşitgin
Katılımcılar: Arif Ay, Ayşe Demir, Ethem Baran, Hatice Bildirici

ANIT ÖYKÜLER
Albert Camus/Konuk / 96
Handan Acar Yıldız/Albert Camus'nün "Konuk" Öyküsü Üzerine / 106

FİLM ÖYKÜ
Hatice Bildirici/Konuk & İnsanlıktan Uzakta / 111

NAFTALİN KOKULU KELİMELERE HİKÂYE
Hâle Sert/Halvet Der Encümen / 116

GÜNLÜK
İshak Yetiş-Azra Yetiş/Wirginia Woolf'un Günlüğü / 118

YAKIN PLAN
Hatice Bildirici-Handan Acar Yıldız/Rasim Özdenören ile
"Uyumsuzlar" Üzerine Söyleşi / 122
Kâmil Yeşil/Uyumsuzlar: İmkânsız Aşkın Öyküleri / 131
Yunus Nadir Eraslan/Uyumsuzlar İçin / 137

ÖYKÜ
Yeliz Baloğlu/Nadas / 139
Zelkif Yıldırım/Sel / 144
H. Neşe Koçak/Balkondaki Sardunyalar / 146
Betül Ok/Yumru / 146
Aynur Dilber/Sorulmayan / 152
Mustafa Everdi/Abdest Lekesi / 154
Gökhan Begen/Hayallerimi Ona Yasladım; Kırılmaz Değil mi? / 160
Özlem Göktaş/Bekleyiş / 162
Soner Oğuz/Hüzün Devri/Daimi / 164
Mehmet Fatih Özbey/Beyaz / 167
Neslihan Soydaş/Şairin Doğuşu / 169

KAHRAMANIMA MEKTUPLAR
Tuba Dere/Gül Kokusu / 171

BAKİŞ
Kürşat Çelik/Hastalar ve Işıklar / 176
Senem Gezeroğlu/Günümüz Öyküsü'ne Dair / 179
Mehmet Kahraman/Gerçeğin Düşsel Anlatımı / 183
Tahsin Yaprak/Metinlerle Dolu Bir Gemi: Sefine / 186

HECEÖYKÜ MEKTUBU
D. D. Korkut/Metnin Ölü Kelebekleri / 189

YENİ KİTAPLAR
Melih Yıldırım/Adam Vitrinin Önünde Duruyordu / 192
Funda Özsoy Erdoğan/Filler ve Balıklar / 193
Türkân Bayrakçı/Çal Bahtıyar / 195

FOTOĞRAF ÖYKÜ
Zeynep Hicret / 196

FOTOĞRAF/ÖYKÜ

ABDÜLHAMİT YILDIZ

ÖYKÜ ÜZERİNE

RASİM ÖZDENÖREN

SANAT VE KEDER

Kimi öykülerimde sıkıntı ve kederin ağır bastığını görürüm. Bunun sebebini çoğu kez açıklamakta güçlükle karşılaşırım. Aslında, bizim öykümüze değinen yazılarda da, bu konuya teğet geçilir. Ve çoğu kez ya yanlış bir tanı konulur veya iyi niyetle konu geçiştirilmeye çalışılır. Kelime “keder” olarak seçilecek yerde “umut” veya “umutsuzluk” bağlamında ele alınmaya kalkışılınca, buna verilecek cevap da nitelik değiştiriyor. Bana, öykümün umutsuzluk üzerine mi inşa edildiğini soranlara, ben de mecburen hayır cevabını veririm. Çünkü gerçekten de umutsuzluğun bizim dünya görüşümüze uzak düştüğü hipotezini esas kabul ederim.

Bu konu benim için sorun değerini korumayı sürdürürken, Ali Şeriatî’nin *Dinler Tarihi* kitabında rastladığım bir parça, konuya aydınlık sağladı. Ali Şeriatî, sanat ve din arasında yaptığı karşılaştırmanın bir yerinde şu düşünceyi dile getiriyor:

“Derinlik ve yükseklik, can ve ruh, düşünce ve sanat niçin daima sıkıntıyla; ahmaklık, alçaklık ve çöküş ise sevinçle iç içedir? Niçin Aristo zamanından beri insanın sanatta derinleştikçe ‘kederli’, sathi ve sıradanlaştıkça ‘sevinçli, neşeli’ sayılması temel bir kaide olmuştur? (Kederli olan her şey derin ve ciddidir demiyorum. Bilakis derin olan her şey ciddi ve kederlidir.). Niçin insanlar, yüceldikçe üzüntü verici sanat eserlerini arzuluyorlar, kederi seviyorlar? Sıkıntı, daha üstün ve daha yüksek bir ruhun tecellisi olduğu için mi? Darlık ve el darlığı dünyayı daha iyi hissettiği için mi?”

“İnsan, kendi fitratının derinliğinde daima ‘mutlak’, ‘sonsuz’, ‘ebedîlik’, ‘ezelîlik’, ‘aydınlık’, ‘daimî ve sonsuz olma’, ‘zamansızlık’, ‘mekânsızlık’, ‘sınır-

sızlık', 'renksizlik', 'mutlak mücerretlik', 'kutsallık', 'hürriyet ve mutlak serbestlik', 'başlangıcın ilki', 'sonun en sonu', 'gayret-i mutlak', 'mutlak mükemmel', 'gerçek saadet', 'mutlak hakikat', 'kesin anlayış', 'aşk', 'güzellik', 'mutlak hayır', 'güzelliğin en güzeli', 'temizlerin en temiz'i... arzusunda olmuştur. Kendisinin o gerçek 'ben'ini, bu maveraî anlamlara yakın görmüştür. Onlara şiddetli ihtiyaç duymuştur. Bu dünya ise nisbî, sınırlı, arızî, ortalama, kötü, eziyet verici, bulaşık, soğuk, bilgisiz, mekân ve zamanın aşağılık bir kölesi, noksanlığın ve ölümün esiridir. Bu heyecan verici ideallerle, insanın yüksekte uçan ruhuyla yabancı ve uyumsuzdur. O halde bu anlamlar, insanın kalbine nereden düşmüştür?"

"Daima insanın ruhunun derinliklerinde coşup kaynayan hayret verici bu gaybî çeşmeler nereden kaynaklanıyor? Bu susamış, yaralı, yorgun ruh, aldatıcı bir seraptan başka bir şeyin olmadığı bu yakıcı çölde serbest bırakılmış ve kendi evinin yolunu kaybetmiştir. Evet böyledir. İnsanın topraktan olan bu büyük zindana bırakılmasından bu yana, onun vicdanının derinliğinde 'ıstırap' yer edinmiştir. Karamsar, meraklı, asi olmuştur. Kaçışı sevgi beslemiştir" (*Dinler Tarihi*, Kırkambar Kitaplığı, İst. 2001, s.116).

İnsanın, yeryüzü sürgününe "düşmesi"yle başlayan gurbetine nispet edildiğinde kederin sebebi anlaşılabilir olmaktadır. İnsanın mayasını oluşturan temel kalitenin keder oluşu da, açıklamasını, bu sürgün keyfiyetinde bulmaktadır. Gene aynı bağlamda, "Benim bildiklerimi siz bilseydiniz az güler, çok ağlardınız" mealindeki hadis-i şerif de kendi anlam çerçevesini arkalamaktadır. Böylece insan kalbinde niçin kederin asıl, neşenin arızî bir eğilim olarak yer ettiğini temellendirebiliyoruz. Bazılarına umutsuzluk gibi görünen olgunun, aslında, umutsuzluk değil, fakat keder duygusu olduğu ortaya çıkmaktadır. Keder veren öykünün, niçin aynı zamanda yücelik duygusuyla eşleştiği de böylece açığa kavuşmaktadır.

ŞAHİN KÖKTÜRK

TÜRK HALK ANLATILARINDA SAVAŞ VE SAVAŞIM/MÜCADELE

Savaş insanların mücadelesi; barış fikirlerin savaşıdır

Victor Hugo

Savaş; Türkçede, topyekûn savaş anlamındaki harpten, iki düşman ordunun meydan savaşı anlamındaki muharebeye, din adına savaş olan cihattan halk dilindeki çabalama, uğraşma, zahmet çekmeye kadar pek çok anlamıyla karşımıza çıkar. Ayrıca savaş; cenk, fetih, istila, işgal, kıtâl, mücadele, gazâ, gazve, cidal, hücum, taarruz, saldırı-müdafaa, savunma, ricat, münazara, münakaşa gibi kavramları da doğrudan veya dolaylı olarak hatırlatan/ çağrıştıran bir kelimedir.

Savaş, ölçülebilir, sınırları tespit edilebilir bir olgudur. İnsan hayatında belirli bir zaman diliminde cereyan eder ve sona erer. Millet, cemaat (kalabalık olma durumu) ile doğrudan alakalı olan savaş, toplu kıtalleri, orduların/askerlerin karşılıklı vuruşmalarını düşündürür; ancak günümüzde, artık eski devirlerin o sınırlanabilir, ölçülebilir tarifinin içine sığmayan “savaş”ın kapsamı alabildiğine genişlemiştir. Sıcak savaş, soğuk savaş, taktiksel savaş, diplomatik savaş gibi çeşitli adlar ile insan hayatının her alanında kendini gösterir.

Mücadele ise, daha çok ferdîdir, süreklidir, doğumdan ölüme kadar hayatın hemen her alanında insanı kuşatır. Bir bakıma insan, hayat zaruretlerinin kuşatması altındadır. İnsanın herkesle ve her şeyle ilişkisi vardır. Bu ilişki sayısız engeli beraberinde getirir. Her engel bir mücadeleyi başlatır. Dolayısıyla insan; insanla, tabiatla, hayvanla, dostuyla, düşmanı ile mücadele eder; *siyaset, kutsallar, ticaret vb. de insan hayatında çatışmalar doğurur*. Savaş içinde de mücadeleler yaşanabileceği gibi bir mücadele de savaşa dönüşebilir. Bu gibi sebeplerle zaman zaman bu iki kavramın sınırları geçişken ve belirsiz hâle gelir. “Küçük cihattan büyük cihada gidiyoruz” hadis-i şerifi tam da bunu işaret eder. Savaş alanındaki cihat (karşı karşıya gelen iki topluluğu gerektirdiği için) tam bir meydan muharebesi olmasına rağmen küçük; nefisle yapılan cihat ise (ferdî olmasına rağmen) büyük olarak tavsif edilmiştir.

Türk halk anlatılarındaki savaşı, çok farklı yönlerden tasnif etmek mümkündür. Savaşların amacını tesbit için “Kim için savaş? Ne için savaş?” sorularının cevabı bir kategori teşkil edebileceği gibi, halk anlatılarının ait olduğu yüzyıl, medeniyet ve kültür daresi de birer kategori teşkil edebilir. Halk anlatı

türleri açısından da bir sınıflamaya gidilebilir. Panoramik bir bakışla halk anlatılarının kronolojik oluşum sırası dikkate alındığında, savaş ve savaşım algısının tarihi süreç içinde geçirdiği merhaleler, değişimler, sapma ve evrilmeler daha rahat takip edilebilecektir.

Savaş ve savaşımın (mücadelenin) izinin sürülebileceği halk anlatıları, öncelikle mitolojik-epik karakterli mitoloji metinlerinden destanlara, halk hikâyelerinden realist İstanbul hikâyelerine, efsaneden masallara, fıkralara kadar manzum, mensur veya ikisinin karışımı olan birçok anlatı türünü akla getirir.

Olay örgüsü (vaka), zaman, mekân, şahıslar kategorileri dolayımında şekillenen Türk halk anlatıları, teşekkül ettikleri zaman dilimi ve medeniyet dairesi açısından İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası olmak üzere iki ana dönem olarak ele alınabilir.

İslamiyet öncesi dönemde teşekkül eden Türk halk anlatılarında mitik ve epik unsurların çokluğu dikkati çeker. Mitolojik metinlerde kozmogonik (evrendoğumla ilgili) ve eskatolojik (sonla ilgili) mahiyetleri itibarıyla (eğer savaş, insanlardan oluşan orduların karşılaşması temelinde bir mücadele olarak düşünürsek) savaştan ziyade bir savaşım/mücadeleden bahsetmemiz gerekecektir.

Türk mitoloji metinleri içinde kozmogonik muhtevalı olanlar daha çok Altay dağları civarından derlenmiştir. “Altay Türklerinin Yaratılış Efsanesi”nin bir rivayetinde Tanrı’nın dünyayı ve insanları yaratması özetle şöyle anlatılır: Önceleri Tanrı (Kuday) ile “kişi/erlik” sonsuz su üstünde iki kara kaz şeklinde uçmaktadır. Kişi suya dalar ve toprak çıkarır, ancak kendi dünyasını kurmak düşüncesiyle ağzına da toprak gizler. Tanrı’nın büyü emriyle ağzındaki toprak da büyümeye başlayınca ölmekten Tanrı’ya yalvararak kurtulur. Tanrı’dan gizli iş çevirmeye kalkması, anlatıdaki ilk mücadele örneğidir. Bu mücadele sonrası “Kişi”, kötülerin temsilcisi “Erlik” olma cezasına çarptırılır. Sonrasında Erlik, Tanrı’nın kullarını kendisinin kulları hâline getirmek için mücadele eder. Erlik, bekçilik ederken uyuyan yılanın ağzına girer, Dokuz dalı ağacın yasak meyvesini yer ve Eje’ye (Havva’ya) de yedirir. Eje de kocası Törüngey’in (Adem’in) ağzına sürer, çırlıçiplak kalırlar. Yasak meyveyi yemelerine sebep olan yılan, (aslında yılanın ağzına saklanmış olan Erlik) körmös/şeytana çevrilir. Bundan sonraki mücadele Tanrı’yı tercih eden iyi ile şeytana uyan kötünün mücadelesine dönüşür. Erlik üç kat yerin altına sürgün edilir. Maytere’nin aracılığı ile Tanrı Erlik’i affeder, Erlik avanesiyle birlikte göklerde yaşamaya başlar. Erlik ve avanesinin böyle göklerde kalabalık ve gönüllerince yaşaması, Tanrı kullarının ise yeryüzünde yaşaması Mangdeşire’ye ters gelir ve Erlik’e savaş açar fakat yenilir. İkincisinde Tanrı’nın emri ve müsaadesiyle gidip savaştığı için galip gelir. Erlik tekrar yeraltına sürülür. Mangdeşire ile Erlik’in, Maytere ile Albıs’ın mücadeleleri devam eder (Sakaoğlu-Duymaz, 2002:168-172). Derlenmiş baş-

ka rivayetleri de bulunan Altay Yaratılış mitlerinin (bkz. a.e.) savaş açısından ortak noktası; düalite ve bu düal âlem içinde Tanrı-insan, Tanrı-şeytan/Erlik, iyiler-kötüler arasındaki mücadelenin bir hikâyesi olmasıdır. Bu metinlerde orduların çarpışması değil, iynin timsalleri ile kötünün timsalleri arasında gerçekleşen mücadeleler tasvir edilir.

Mitolojiler tarih öncesi devirlerin mahsulü olmak itibariyle daha çok olağanüstü güce sahip kahramanların/kişilerin (İnsanlaşmış ilahların veya ilahlaşmış insanların) mücadelesini aksettirir.

Tarihî devirlerin halk anlatıları içinde Sakalar/İskitler dönemini yansıtan (“Alp Er Tunga öldü mü/İssız acun kaldı mı/Ödleک öcün aldı mı/Şimdi yürek yırtılır” dörtlüğü ile başlayan) “Alp Er Tunga” destanı, *Divanü Lugatü t-Türk*’teki dörtlüklerden, *Kutadgu Bilig*’deki “Bu Türk beglerinde atı belgölük/Tunga Alp Er idi kutı belgölük, Tacikler ayur anı Afrasyab/Bu Afrasyab tuttu iller talab” beyitlerinden ve Fırdevsi’nin *Şehname*’sindeki ayrıntılı anlatımlardan anlaşılmaktadır ki bilgili, erdemli, kut sahibi, Turan birliğini kurmuş bir Türk beğı etrafında teşekkül etmiştir. Son mısırada geniş coğrafyaları hükümranlığı altına aldığı, cihan hâkimiyeti idealini gerçekleştirmeye çalıştığı ifade edilir. Bu ideali gerçekleştirmenin o zamanki şartlarda yegâne yolu, baş eğmeyene ordu sevk etmek ve göğüs göğüse meydan muharebesi yapmaktır.

Ordu sevk ederek hâkimiyeti tesis etmenin anlatıldığı diğer bir destan da “Oğuz Kağan Destanı”dır. Devirlere göre destan tasnifinde “Hun-Oğuz Dönemi” içinde yer alan bu anlatı da yine bir ideal alp tipi olan “Oğuz Kağan” etrafında şekillenmiştir. Bu metinde savaş, “muharebe” mahiyetinde defalarca tekrür eder.

Destanın baş tarafında yer alan milletin başına bela olan gergedanı avlamak için geyik ve ayı yakalayıp ağaca bağlar, mızrakla gergedanı, okla sunkarı öldürür. Alplıktaki rüşünü ispat ederek Oğuz kavmini yönetme ehliyetini kazanır. Bu epizot tabiat güçleriyle savaşım bağlamında değerlendirilebilir.

Baş geçür geçmez irat ettiği manzum nutkuna “Ben sizlere oldum kağan/Alalım yay ile kalkan” mısralarıyla başlar ve “Daha deniz daha ırmak/Güneş tuğumuz gökyüzü çadırımız olsun” diyerek bitirir. Anadolu’dan Çin’e, Sibiryadan Hindistan’a geniş bir coğrafyaya yarlık gönderip kendisine itaat edenlerle iyi geçinir aksi takdirde ordu sevk eder, savaşır ve galip gelerek itaati altına alır. Bu savaşlar esnasında Oğuz Kağan’ın, Buzdağ’da kaybolan atını gidip getiren ve kendisine “Karluk/Karlı” adını verdiği kahraman; savaştan elde edilen ganimeti cansıza bindirip canlı ile götüren yani kağnyı icat eden ve “Kangaluk/kağnılı” adını verdiği kahraman; ağaçtan kayık yapıp askeri sudan geçiren ve “Kıpçak” adını verdiği kahramanlar da tabiat ile mücadele örnekleri sergiler (Banarlı, 1971: 17-20).

Ergenekon Destanı bir muharebe ile başlar. Bu muharebede sahte ricat tak-tığı ile Göktürkler mağlup edilir. İki aile sağ kurtulur ve Ergenekon denilen yurda sığınır, orada çoğalırlar. Bu destanda demirden dağın eritilmesi de tabi-atla mücadeledir. İslamiyet öncesi alp tipi etrafında teşekkül etmiş -hacim ve sayıca az- halk anlatılarında savaş ve savaşımın çeşitli yansımalarını görmek mümkündür.

Geçiş Dönemi halk anlatıları İslamiyet öncesi ve sonrası döneme ait mo-tif ve unsurları bünyesinde toplar. İslamiyet sonrası döneme ait kabul edilme-leri, bu dönemde derlenip kayda geçirilmesi sebebiyledir. Bu vasıfları taşıyan “Köroğlu Destanı” ve “Dede Korkut Hikâyeleri” en tipik örneklerdir.

“Boy” ve “kol” terimleriyle anılan bu iki epik-mitolojik özellikli anlatılar, “alp”ın yeni kültür dairesine uyum sağlamış hikâyeleridir. Yeni kabul edilmiş olan din/İslam, hikâyelere yeni bir renk katmış ise de baş kahramanın yegâne amacı İslam’ın tebliği, savaş/ım/ı da din savaş/ım/ı değildir.

“Köroğlu” hikâyeleri, sadece Anadolu’da değil bütün Türk Dünyasında ve hatta komşu milletlerde sayısız “kol”lar hâlinde yaygınlık kazanmıştır. Anado-lu’dan derlenen kollarda “Köroğlu” kimine göre mazlumun hakkını zalimden alan ideal bir kahraman, yani “alp tipi”dir (Boratav, 1946:94). Ancak kimine göre ise “dejenere bir alp tipi”dir (Kaplan, 1991:103). Köroğlu hikâyelerinde savaş, Köroğlu ve keleşlerinin (Çamlıbel’i mesken edinmiş adamlarının) çeşit-li sebeplerle Anadolu’da idareci olan beyler veya padişah (Osmanlı padişahı) arasında cereyan eder. Behcet Mahir’den derlenen *Köroğlu* hikâyelerinde ise Köroğlu, (“Harp hud’adır” hadisini hatırlatırcasına) “fend”e (hileye) başvuran, kılıca davranmayı sevmeyen bir mücadeleyi tercih eder. (Mahir, 1973)

Dede Korkut Hikâyeleri’nde kahramanlar; arı sudan abdest alıp, ak alınla-rını secdeye değdirip, adı güzel Muhammed’e salevat getirerek kâfirle savaşsa-lar da İslamî unsurlar, anlatımı renklendirmenin ötesine geçmez. On iki “boy” içinde savaş, daha çok Oğuz ile Oğuz kavminin çevre yanındaki kalelerde kü-melenen tekfurlar arasında yaşanır. Bu savaşlarda san ve sıfatları ayrıntılı ola-rak tasvir edilen Oğuz beyleri birer birer gelir, tekfur elinde tutsak olan Oğuz beyi için meydanda vuruşurlar. “Bir kıyamet savaş olur, meydan dolu baş olur”. Salur Kazan’ın evi Şökli Melik tarafından yağmalanır. Koyunlarını da almak isteyince Karacuk Çoban ve iki kardeşi âdeti üç kişilik bir ordu gibi Şökli Me-lik ve adamlarını bozguna uğratar. Sonra da Kazan Bey ve Şökli Melik arasında şiddetli bir savaş yaşanır.

Oğuzun iç çekişmeleri de küçük çaplı savaflara yol açar. Boğa ile mücade-lesinde gösterdiği kahramanlıkla Boğaç adını alan Boğaç Han (ve kırk yiğidi) ile babasını kaçıran kırk namert arasında; Dış Oğuz’un itaatsizliği sebebiyle Dış Oğuz ile İç Oğuz arasında cereyan eden savaşlar buna iki temsili örnektir.

Mücadele/savaşım olarak anılabilecek durumlar savaşa nispetle daha çoktur. Deli Dumrul ile Azrail (as) arasında gerçekleşen ve Dumrul'un yenilmesi ile sonuçlanan hadise madde-mana mücadelesidir. Babasının öldürmek kastıyla attığı okla yaralanan Boğaç'ı, annesinin dağ çiçeği-ana sütüyle tedavisi bir sağaltım mücadelesidir. Beyrek'in, İç Oğuz'un beylerbeyi Kazan beye ihanet etmesi istendiğinde ölümü pahasına kabul etmeyişi bir erdem mücadelesidir. Şöklî Melik'e esir düşen Burla Hatun'un kâfire sakilik etmemesi için oğlunun ölümünü ve etinden yemeyi göze alması bir namus ve onur mücadelesidir. Bamsı Beyrek ile Banı Çiçek arasında geçen ok atma, at sürme ve güreşme, kocasının yokluğunda da Oğuz kadınının var olduğunu ispat mücadelesidir.

Köroğlu ve Dede Korkut Hikâyeleri'nden hemen ilk akla gelen bu savaş/ım örneklerini çoğaltmak ve mahiyetlerini dikkate alarak tasnif etmek mümkündür.

Bu dönemde değerlendirilebilecek bir başka destan ise Reşideddin tarafından tarihleştirilerek kayda geçirilen Oğuz Destanı'dır. Ancak bu destanda İslamî tebliğ bir amaç hâline gelmiştir. Oğuz doğar, üç gün anasının sütünü içmez, annesinin rüyasına girerek “biricik Tanrı”yı ikrar ve itiraf etmesini ister. Oğuz büyüdüğünde de evleneceği amca kızlarının Tanrı'ya iman etmelerini şart koşar. Dolayısıyla İslamî bir muhteva ve mücadeleden bahsetmek mümkündür. Başa geçtikten sonra da bu uğurda civar ülkelere ettiği seferler ve savaşlar uzun uzun anlatılır (Togan, 1983).

İslamî Dönemde yeni girilen medeniyet ve kültür dairesinin de etki ve katkısıyla günümüze kadar gelen süreçte halk anlatıları sayı ve hacim bakımından günbegün artmıştır. Bu anlatıların başında yine destanlar gelir. Alp, İslam adına savaş ve mücadeleye başlayınca “alperen” veya “gazi” sıfatını alır. Bu sıfatı taşıyanların ilk örnekleri yerli-millî hâle getirilen Hz. Ali, Battalgazi, Kerb Gazi gibi Arap asıllı kahramanlardır. Türk halkı arasında, İslamî tebliğ eden, Müslümanların hâmisî ve düşmanların da korkulu rüyası olan alperen-gazilerin din adına yaptıkları mücadele, sayısız varyant ve rivayetler halinde hem anlatılmış hem de “Cenkname” adı verilen kitaplardan okunmuştur. Daha sonra Eba Müslim Horasanî, Danişment Gazi, Müseyyep Gazi gibi Türk gazi-alperenler din adına gazaya çıkar, cenk ederler. Bu isimler etrafında teşekkül eden “Cenkname”lerde savaş ve savaşımın renkli sahneleri tasvir edilir. Alpların beden gücü ile İslamın manevî gücünü kendinde cem eden bu cenkname kahramanları, hem savaş hem mücadele adamıdır. Savaşı, tek başına veya kendi komutasındaki ordusuyla düşman ordularına hücum etmek suretiyle gerçekleştirir.

Anadolu'da teşekkül etmiş İslamî mahiyetteki adı geçen destanların hem mensur hem de manzum pek çok varyantı mevcuttur. Orduların karşı karşıya gelip abartılı sayılarda insanın öldüğü savaşlar bu anlatılarda geniş yer bulur. Bu abartılı kıtali bazen Hz. Ali veya Battal Gazi tek başına gerçekleştirir. Bu kahramanlar zaman zaman olağanüstü varlıklarla da savaşır. (Hz. Ali Cenkları

(Demir-Erdem, 2007) adlı destanda “Gaza-yı Feth-i Kal’a-ı Hayber” bir savaşı, “Haza Gazavat-ı İmam Ali (kv.) Bâ-Ejderha-yı Der Mağrib” hikâyesi ise ejderha ile mücadelesini anlatır.)

Halk Hikâyeleri, İslamî dönemde teşekkül etmiştir ve lâdinî karakterdedir. Destandan halk hikâyesine geçiş döneminin ara örneği olan Dede Korkut Hikâyeleri’nden sonra, Anadolu coğrafyasında Türk Halk Hikâyeleri kendi formuna kavuşur. Konuları İran, Arap-İslam ve Türk kaynağından gelen bu halk anlatıları da savaş/ım açısından renkli sahnelerle doludur. Türk Halk Hikâyeleri’nde, -özellikle aşk konulu olanlarda- savaş ve mücadele, rüyada (veya resmi) görülen sevgiliyi bulma uğrunda yaşanır. Eğer kahramanlar (erkek-kız) birer aristokrat çocuğu ise herhangi bir anlaşmazlık durumunda iki padişahın orduları karşı karşıya gelir veya padişahlar en güçlü pehlivanını bu anlaşmazlığı halletmek üzere görevlendirir.

Türk kaynağından gelen Kerem ile Aslı Hikâyesi’nde hiç savaş yaşanmaz. Keşiş kızı Aslı’nın şehirden şehre Kerem’den kaçırılması, Kerem’in de Aslı’ya kavuşma mücadelesi anlatılır. Ancak geleneksel olarak mutlu sonla bitirilmeyen bu hikâyenin derin yapısında cereyan eden, -Kerem ve Aslı üzerinden- iki farklı din ve kültürün çatışmasıdır.

Yine Türk kaynağından olan Âşık Garip (Maksut) hikâyesinde kahramanın bir meslek edinme mücadelesi hep başarısızlıkla sona erer. Rüya yoluyla âşıklık istidadı kazanır ve saz-söz erbabı olup diğer âşıklarla söz savaşımı başlar. Sevgilisi Şahsenem’e kavuşabilmesi için gerekli olan kırk kese altını kazanma mücadelesinde saz-söz yeteneği sayesinde galip gelir.

Çıldırılı Âşık Şenlik’in tasnif ettiği “Latif Şah Hikâyesi”nde ise Latif Şah hem söz hem kılıç erbabıdır. Sevgilisi Mihriban Sultan’a kavuşmasını engelleyenleri ya saz-söz ile yahut da bilek gücüyle mağlup eder. Hindistan şahının kızı olan Mihriban Sultan’la evlenmek isteyen Fes padişahı, en güçlü pehlivanı İsfendiyar’ı ordusunun başına geçirir ve Hindistan’ı kuşatır. Latif Şah, Hindistan padişahı adına İsfendiyar’ın karşısına çıkar; kılıç, kalkan ve mızrakla vuruşurlar. Latif Şah İsfendiyar’ı öldürür (Aslan, 1975).

Kökenleri mitolojik zamanlara kadar uzanabilen **efsaneler** olduğu gibi günümüzde teşekkül edenleri de vardır. Olağanüstülük ve inanılma faktörü efsanelerin en temel iki özelliğidir. Anadolu’daki efsanelerin çoğunu İslamiyet sonrası dönemin metinleri olarak kabul edebiliriz. Ancak bu kabul, onların tamamının İslamî muhtevalı olduğu anlamına gelmez. Efsaneler içinde dinî muhtevayı barındıran anlatılar **menkıbeler**dir. Menkıbelerde en önemli mücadele nefsin terbiyesi içindir. Hatta bu mücadele Hadis-i Şerif’in beyanıyla yukarıda da belirtildiği gibi “büyük cihat”tır.

Kaygusuz Abdal, maddî bir av peşinden giderken manaya av olur ve nefsiyle mücadelesi başlar. Fakat babası -Alaiye Beyi-, oğlunun Abdal Musa dergâ-

hına kapılanmasına râzî değildir. Teke İli Sancak beyinden, oğlunu bu dergâhtan kurtarmasını ister. Abdal Musa dergâhına asker sevk eder fakat Abdal Musa ve dervişlerinin kerametleri ile bu savaş, Teke beyinin yenilgisiyle son bulur (Güzel, 2004:42-51). *Taş kesilme motifli efsaneler, bedenen mücadele gücü kalmayan insanların dualarının tecessümüdür*

Masalları dönemlere ayırmak zordur Çünkü özellikle olağanüstü masallar köken itibarıyla tarih öncesi devirlere kadar uzanır. Anadolu'dan derlenmiş olan masallar, Türk kültürünün ilişkide olduğu diğer (Çin, Hint, Arap, Fars, Yunan) kültür ve coğrafyalardan izler taşır Avam tabakasından olan Keloğlan, giriştiği mücadelelerde akli ve zekâsıyla galip gelir.

Halk hikâyelerinde olduğu gibi masalın erkek-kız kahramanları padişah çocukları ise iki devletin/padişahın orduları savaşır Ancak masallarda daha çok ferdî münasebetlerden doğan mücadeleler dikkatimizi çeker Bunlar, amaca, hedefe, sevgiliye ulaşmada olağan veya olağanüstü engellere karşı yine olağan veya olağanüstü yardımcılarının yardımı ile gerçekleşen mücadelelerdir

Fıkralar, Nasrettin Hoca, Bektaşî, Temel vd. fıkra tipleri ile muhatapları arasında mizah/nükte çerçevesinde cereyan eden küçük mücadele örnekleri sergiler Dünyayı ciddiye almamak, ağlanacak hale bile gülebilmek, hayat zaruretleri ile mücadelenin bir başka yoludur

Epik-mitolojik karakterli destanlardan başka -bir kısmı olay örgüsüne sahip- âşık edebiyatı kapsamında, dörtlüklerden oluşan **âşık tarzı destanlarda** da savaş ve mücadele örnekleri az değildir Kemal Zeki Gençosman'ın Türk Destanları, Cahit Öztelli'nin Uyan Padişahım adlı eserleri savaş/ım/ın âşıklar dilinden örneklerini sunar Bu tarz destanlar günümüzde de vücuda getirilmektedir Alp Er Tunga sagusu gibi yedili hece vezni ve dörtlüklerle yazılmış olan “Kaza Destanı” (<http://fotograf.net/Fotograf/Gulmece/kazadestani/kazadestani.html>) bir fotoğraf çekme mücadelesinin mizahî hatırasıdır.

Sonuç: Savaş veya savaşım ayrımı yapmadan kronolojik sıra gözetilerek önemli kurmaca halk anlatı türleri üzerinden örnekleme yoluyla bu iki kavramın durumunu tespit etmeye çalıştık.

Halk anlatılarında savaş ve savaşım/mücadele iç içedir. Bir kısmında (Oğuz Kağan, Hazret-i Ali Cenkleri, Eba Müslim Horasanî, vb.) savaş çok belirgin bir şekilde öne çıkarken, bazılarında ise (Msl. Kerem ile Aslı) sadece mücadele gözlemlenir. Dolayısıyla halk anlatılarını savaş ve savaşım (mücadele) açısından türlerdeki dağılımı açısından da tasnife tâbi tutmak düşünülebilir.

Türk halk anlatılarında savaşın daha çok sevgili, vatan-millet uğruna, komşuların düşmanlığı yüzünden, hâkimiyet adına ve din tebliği için cereyan ettiği müşahade edilmektedir. Mücadele ise, insan hayatında ne kadar engel varsa bu engelleri aşma, ferdî, millî hatta evrensel hedeflere ulaşma çabalarının adıdır.

Halk anlatılarında savaş (harp-muharebe) belirgin hatlarla gözlemlenebilir-ken özellikle savaşım/mücadelenin fert ve cemiyeti ilgilendiren yönlerinin ayrıntılı olarak gözden geçirilmesi sosyo-kültürel açıdan farklı sonuçlara götürecektir.

KAYNAKÇA

- Aslan, Ensar, Çıldırılı Âşık Şenlik, Sevinç Matbaası, 1975.
- Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1971.
- Boratav, Pertev Naili, Köroğlu Destanı, Adam Yay., İstanbul 1984.
- Ergin, Muharrem, Dede Korkut Hikâyeleri I, 2. Baskı, Ankara 1989.
- Gençosman, Kemal Zeki, Türk Destanları, Hürriyet Yay., İstanbul 1972.
- Güzel, Abdurrahman, Kaygusuz Abdal, 2. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2004.
- Kaplan, Mehmet, Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri, Dergâh Yay., Ankara 1991.
- Mahir, Behcet, Köroğlu (Derleyenler: Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın, Muhan Bali), Ankara 1973.
- Öztelli, Cahit, Uyan Padişahım, Milliyet Yay., İstanbul 1976.
- Sakaoğlu, Saim-Duymaz, Ali, İslamiyet Öncesi Türk Destanları, Ötüken Yay., İstanbul 2002, ss.168-172.
- Togan, Zeki Velidi, Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili, Enderun Kitabevi, İstanbul 1982.
- Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu Bildirileri, Ankara 2014. <http://fotograf.net/Fotograf/Gulmece/kazadestani/kazadestani.html>.

JAMES COOPER LAWRENCE

TÜRKÇESİ: DOÇ. DR. AYŞE DEMİR

KISA ÖYKÜ KURAMI-2

Brander Matthews “kısa öykünün bu tek etki olduğunu”¹ ifade eder. Profesör Bliss Perry, Matthews’ün ulaştığı pek çok sonuca itiraz etmekle birlikte 19. yüzyıl kısa öyküsünün “çağdaş öykü yazarının malzemesine karşı yeni tutumu ve belirli şartlar altında tek etki oluşturmaya yönelik bilinçli gayretinden”² yola çıktığı konusunda onunla hemfikiridir.

Profesör Canby, “Poe, eserinde, öykünün doruk noktasına doğru dikkati ayarlamakla başarıya ulaşmıştır, böylece okur, öykünün tek etkisinden başka bir şeyi görmez, hissetmez ve düşünmez. Eğer modern öykünün bir tekniği varsa ve eğer bu bir buluşsa, onu Poe bulmuştur.”³

Bu insanların tek etkiyi bir fetiş hâline getirmeleri doğaldır ve öngörölmüş bir çabanın üretilmesine dair bir kısa öykünün gerçek anlamda kurtarılmasını sağlayacak tek tutumdur. Meselenin sıradan bir değerlendirilmesi bile kısa öykü kuramının ‘tek etki’ varsayımına itirazları gösterecektir. (...) Bu gerçekler sonucu kısa öykünün tanımını sınırlama çabasını, imkânsız sayılmasa da, bizim amaçlarımız için makul olmayan “bir oturuşta okunabilen ya da anlatılabilen kısa anlatı” tanımına götürecektir.

Geniş ve kapsamlı kısa öykünün alt gruplandırmalarını talep etmekte ısrarcı olanlar için, kısa öyküleri şu tutumla sınıflama mümkün olacaktır:

Öncelikle içerik olarak:

A. Gerçek öyküler

B. Hayalî öyküler

İkincisi tür olarak:

A. Tarihî olarak anlatılanlar

B. Duygulara dayalı olarak anlatılanlar

C. Ahlaki yönden eğitici olarak anlatılanlar

Bir öykü anlatımında gerçek olmayan her şey hayalidir. Tabii ki her iki sınıflandırma sıklıkla kesişir. Hayalî unsurlar gerçek anlatılarda bulunabilirken hayalî öyküler gerçek temeller üzerine kurulabilir. Tabii bununla birlikte öyküleri, asıl esasını oluşturan unsura göre bir gruba veya diğerine koymak da mümkündür. Gerçek öyküler her gün gazetelerde ya da tarihçilerin kayıtlarında görülmektedir. Hayalî öyküler ise insanoğlunun zaman zaman kendini zor ve kaçınılmaz gerçeklerden uzak tutma arzusunun ifadesi olarak eski çağlardan bu yana vardır. Bu

sınıflandırma bizi çocuğun kendi dünyasını bölümündeki basit gerçeğe tekrar geri getirir: Bir parçası ‘gerçekten olmuş’ diğeri ise ‘farz edelim ki’.

Öyküleri gerçek ve hayalî öyküler olarak sınıfladıktan sonra bir diğer sınıflandırma, öykülerin anlatılma şekline göre kendini gösterir. Gerçek ya da hayalî bir öykü; tarihî, heyecana bağlı ve ahlaki yönden eğitici olarak anlatılabilir. Aynı öyküyü bu üç değişik biçimde anlatmak mümkündür. Tarihî yöntemi kullanan öncelikle anlatılan öykünün gerçekten anlatıldığı gibi gerçekleştiğini dile getirmenin peşindedir. Öyküyü heyecana bağlı olarak anlatan ise ‘tek etki’nin peşindedir; didaktik yöntem ise sadece bir şeyi göz önüne alır, bir ders verme çabasını. Bu sınıflandırmanın ışığında, kısa öyküyü ‘tek bir etki’ olarak tanımlamaya girişenlerin, bütünden ziyade bir parçayla uğraştıkları açığa çıkmaktadır.

¹ Kısa Öykünün Felsefesi, s. 17.

² Düzyazı Kuramı Üzerine Bir Çalışma, s. 304.

³ İngilizce’de Kısa Öykü, s. 233.

ÖYKÜCÜNÜN GÜNDEMİ

*Yazdıklarımızın kıymeti hasbilikten doğar.
Hasbilik kalktı yerine hesabılık geldi. Bu beni üzüyor.*

KAMİL YEŞİL

– *Neler okuyorsunuz, gündeminizde hangi kitaplar var?*

– Belki bir hikâyeciye yakışmayacak kadar karışık bir okuma düzenim var. Aynı anda birkaç tür birden okuyorum. Bir bürokratin linçini anlatan, Ömer Dinçer’in *Türkiye’de Değişim Yapmak Neden Bu Kadar Zor?* kitabını bitirdim. Bu kitaptan sonra malûmu ilan edeyim. Türkiye gerçekten zor bir ülke. Bunun yanında bir özel enstitünün 69’da yayımladığı *Fikir Hareketleri Arşivini*, *Kitap Eleştirileri Arşivini* okuyorum. Kemalistlerin, *Yol Ayrımı* romanı üzerinden Kemal Tahir’i nasıl ihbar ve hatta tehdit ettiklerini ibretle okudum. Eleştirmenler, sivri oklarını habire Kemal Tahir’e batırıyor, Osmanlı borçlarının altın ile ödenmesine onay veren İsmet İnönü’yü eleştirdiği için. Ayrıca günümüzde birbirlerini bir kaşık suda boğmaya çalışan yazar ve şairlerin, 70’li yıllarda birbirlerine nasıl güzellmeler yazdıklarını hayretle okuyorum. Türkiye Cumhuriyeti ilan edilmeden önce Ermenilerin elinden kurtardığı illerde (Batum, Kars, Ardahan) önce Cenûb-i Garbî Kafkas Hükûmet-i Cumhuriyesi’ni ilan eden ve belki de Cumhuriyet fikrini M. Kemal’in aklına düşüren, Cumhurbaşkanı Fahreddin Erdoğan’ın hatıralarını özellikle belirtmem gerek. Danışmanların, özellikle gazeteci danışmanların, tanık oldukları mahremiyeti yayımlamak için eline geçirdikleri ilk fırsatı değerlendirdiklerini gösteren Ahmet Sever’in *Abdullah Gül ile 12 Yıl* adlı kitap hafızamı tazeledi. Çok teknik bulduğum Savaş Barkçin’in Ahmet Avni Konuk biyografisine karşılık; Orhan Okay’ın *Nurettin Topçu’nun Mektupları* üzerinden anlattığı bir ilim adamının şahsiyet inşa etmedeki ustalığına hayran oldum. Prof. Şerif Mardin fotoğrafının negatifini anlatan Kemal Karpat’ın *Bir Ömrün İnsanları*’nı da saymam gerek. Sanat eseri olarak Rasim Özdenören’in *Uyumsuzlar*’ı, Nermin Tenekeci’nin *İnsan Hatırlar*’ı, Recep Seyhan’ın *Azazil’in Kapısında* adlı eserini. Masada Uğur Derman’ın *Ömrümün Bereketi* sıra ne zaman gelecek bana dercesine bakıyor.

– *Edebiyat ortamına baktığınızda nelere seviniyor, nelere kızıyorsunuz?*

– Yazarlar, şairler hasbi ve samimi adamlardır. Böyle öğrendik, böyle tanıdık ve böyle olması gerekir. Yazdıklarımızın kıymeti hasbilikten doğar. Hasbilik kalktı yerine hesabılık geldi. Bu beni üzüyor. Hesap içinde hesap yapanların yazdıkları da bu hesaptan renkler, kokular taşıyor. Sanat eseri, kelimenin semantiğine uygun olarak “yapma” bir şeydir ama eserin mazrufu yapma değildir, olmamalıdır. Yazarımız ve şairimiz ağlar gibi, üzülür gibi yapıyor; eleştirmen de inceliyormuş gibi yazıyor. Eleştirmen dediğimiz kişi, bir eseri hesap kitap yaparak nasıl okur anlamıyorum. Hele editörler... Bunun adına editörlük değil mühendislik demeliyiz. Beğendiğim işler de var tabii. Bu kadar paracı, çıkarıcı olunan bir ortamda, edebiyat para etmez vecizesine! rağmen; yayıncıların ısrarla

öykü, şiir yayımlamaları, gençlerin yeni edebiyat dergileri çıkarmaları, edebiyatın İstanbul dışındaki illerimizde de karşılık bulması harikulâde bir şey.

– *Sosyal medya ile aranız nasıl, oraya nasıl bakıyorsunuz?*

– İlk çıktığı zamanlarda biraz twit atmışlığım biraz twit takip etmişliğim var. Ama yazar, şair, olarak bildiğimiz kişilerin attıkları twitleri görünce sıdığım sıyrıldı, okumayı da takip etmeyi de bıraktım. Arkadaşlardan biri, senin feys'in (face) var mı, dedi. Ona, ne fesim var ne şapkam diye cevap verdim. Bir twit hesabım var ama atıl. Cep telefonum var, internet bağlanabilir cinsten. Fakat telefonum internete bağlı değil. Faturalı da değil. Kontör yüklüyorum, bitince tekrar alıyorum. Yazışmaları e-mail üzerinden yapıyoruz zorunlu olarak. Bu açıklamalar bir fikir verir sanırım.

– *Neler yazıyorsunuz? Gündeminizde hangi yazılar var?*

– Aralık 2015'in ikinci yarısında Muhammed Hamidullah Hoca'nın *Konferanslar* adlı metnini yayına hazırladım ve Beyan Yayınları arasından *Sorunlar, Sorular ve Cevaplar* adıyla çıktı. Kitap; 1974-75'te Erzurum İslami İlimler Fakültesinde misafir hoca olan Hamidullah'ın Konferanslar'ından ve değişik vesilelerle kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevaplardan oluşuyor. Elimde öykülerim var. Bitmiş, dumanı üstünde, sıcacık öyküler. Dergilerde okuyucuyu selamlamayı, kitap olmayı bekliyor.

– *Dosyalardan, kitap tasarılarınızdan söz eder misiniz, yakında, uzun vadede?*

– Okuma düzenim karışık olduğu gibi yazma düzenim de karışık benim. 2016 içinde yayımlamayı planladığım iki kitabım var. Biri *Öykü Burcu* adını taşıyor ve metin merkezli öykü incelemelerini içeriyor. Maupassant, Çehov tarzı diyorlar ama bu yazarların hikâyelerinde bu tarz ne kadar var, hepsinde mi var? Açıklayan yok. Tabii bu yazarların tekniğini, estetiğini taşıdığı söylenen Türk yazarlarda da aynı şey söz konusu. Durumdan vazife çıkardım Maupassant, Çehov, Kafka başta olmak üzere Ö. Seyfeddin, M. Şevket, Tarık Buğra, Tahsin Yücel, Bilge Karasu, Haldun Taner, Sabahattin Ali, Oğuz Atay, Sait Faik, Refik Halit, Sezai Karakoç, Rasim Özdenören, Mustafa Kutlu, İsmet Özel, Mehmet Akif, Ali Haydar Haksal, Recep Seyhan, Mitat Enç, Bahaeddin Özkişi gibi yazarların birer öyküsünden hareketle teknik, teori incelemesi yapmıştım. Bunları kitap formatı haline getirip yayınevime verdim. İkinci kitap *Kalemin Hakkı* adını taşıyor ve makalelerden, eleştirilerden oluşuyor. Bu da sürpriz olsun.

ÖYKÜ

NECATİ MERT

KADINLAR

İki kadın. İki emekli. İki dul.
Ev bizindir. Sokak gürültü. Boğar. Boğar, evimize koşarız. Hatta odamıza. Odamız yoksa geceleyin yatağımız olan kanepede, yemekteki sandalyemizde de iyidir. Avutur. Isıtır. Fakat komşunun dikenli bir sözü olur ya da tatsız bir haber alırız telefondan yahut ne bileyim günlerce yağmur yağar, kar kapar yolları yahut da siyaset hırçınlaşır, sokağa taşar, koştuğumuz ev cendereye döner, aynaya maynaya bakmadan ilk fırsatta dışarıya atarız kendimizi. Kaçarız. Evden kaçarız.

İki kadın iki kardeş gibi. ‘Burger King’in önünde sözleşmişler, küçüğü geldi, durgun, kırık, kasılmış, üst dudağının ucunda belli belirsiz bir seğirme, gayet açık ki anlatacakları var, anlatsa açılacak. Büyüğü de geldi, nefes nefese idi, küçüğünü kol mesafesinden tuttu, merakla baktı yüzüne, sarıldı, sarılıştılar:

“Kim ne dedi, ne yaptı sana? Bu hâl ne Sevilay?”

“Çok mu kötüyüm?”

“Telefonda da fazla bir şey söylemedin. ‘Buluşalım, dolaşalım biraz’ dedin sadece. Ahizeyi kapatırken de zayıf bir sesle ‘Burger King!’ dediğini duydum galiba. Burada olmasaydın ‘Kitap Kafe’ye bakacaktım.”

Evden acele çıktıkları aşikâr: saçları boyalıydı, ama kabartılmamış, oradan burdan tokayla tutturulmuştu. Kıyafetin etkisi bilinir, temizi hele ki iyisi tavsiye mektubudur, bilmeyen kalmadı, iki emeklinin herkesten çok bildiğine yeminler kase ederim. Şu Çark Caddesi’nde piyasa yapanlardan kim sokağa o iki dul gibi irticalen çıksa kıyafetinin altında ezilir. İki kadın ise ne giyerse giysin giydiğini hükmü altına alır, efendiliğini sürdürür –izlenimim böyle.

Kol kola girdiler, Sevilay anlattı; Tülay önce dinledi, sonra o da anlattı; caddenin çarşı ucuna geldiklerinde ne telefon etmiş ne telefon almış oldular, ev hâllerleriyle çıktıklarını fark edip gülüştüler. Sevilay'ın "Hadi mağaza gezelim şimdi, sonra da 'Kahve Dünyası'na gider akşamı ederiz; ama hesaplar benden, önüme geçmeyeceksin tamam mı?" demesiyle mağazadan mağazaya girdiler çıktılar.

Anladığım aralarında emeklilik, dulluk, öğretmenlik, komşuluk gibi büyük benzerlikler bulunan kadınların üçü, beşi, onu belli periyotlarda bir araya geliyor, adı sanı olan bir yerde kahvaltıydı, çorbaydı, köfteydi, ziyafetti ediyor, içiyor, yiyor, çekiyor, sosyalleşmiş olarak ayrılıyorlar. Bunlar peşlerinden gittiğim iki emeklinin anlattıklarından çıkardıklarım. Tenhalaşan, çözülüp dağılan gruplar olmuş, oluyormuş ama sıkı dostluklar da çıkmış içlerinden. Sevilay'la Tülay'ınki galiba bunlardan.

Sevilay'ın bir oğlu var. Yeni evlenmiş. Kız güzel. Akça pakça. Mesleğini almış. Sevilay pek memnun gelininden. Annecim, annecim diye bıcır bıcırımış da kaynanasının etrafında. A, kaynana olur mu! Olur mu? Sevilay'ın önünde demesem bari boş bulunup! Kaynanalık ediyor diyecek hiç etmediğim hâlde. Edecek olsam oğluma ederim. Nankör! Üç yıllık evliydim babası öldüğünde. Az zahmet mi çektiğim! Bu sabah telefon açmış, "Anne allahaismarladık" diyor. "Oğlum, nereye?" İşyerinin takipteki bir alacağı için yurt dışına gidiyormuş, bir hafta sürebilirmiş, "Üç gün de ben eklerim" diyor, "eder on gün. Karım da kendi işyerine duyurdu, güçlük çıkarmamışlar." "Karın mı? Kızımı da mı götürüyorsun?" "Yalnız nasıl kalsın anne!" Doğru, nasıl kalsın! "Dönüşünüzde doğru bana gelin de bari yirmi dört olmasın!" Anlamadı. Anlattım. "Oğlum!" dedim "Ayın 5'i idi en son uğradığında, beraberdiniz, sinemaya gidiyormuşsunuz, ayakta görüştük." "Hatırlıyorum anne, 'ce demeye mi geldiniz?' demiştin." "Evet, bugün ayın kaç? 18'i. Tam on üç gün oldu seni görmeyişim." "N'apayım, kart basar gibi her gün mü uğrayayım?" "Özlüyorum oğlum!" "Aynı şehirdeyiz, kötü haber tez gelir, gelmediği sürece merak edilecek bir şey yok demektir." "Oğlum, 'merak ediyorum' demedim, merak da ediyorum ayrı, ama 'özlüyorum' dedim." "Özlemek değil bu." "Şimdi de on gün daha uğramayacağını telefonla bildiriyorsun. Kalkıp gelsene! Yüzünü göreyim, kokunu alayım." "Konuşuyoruz işte, görüp de n'olacak?" "Seviyorum oğlum! Dokunacağım, öpeceğim, koklayacağım!" "Sevmek değil seninki!" "Ne peki?" "El koymak. Sen beni sevmiyor, hükmüne alıyorsun. Üstüme irade koyuyorsun."

Aldı Tülay, bakalım ne dedi?

Evliliği iki kişi arasında gerçekleşen bir ilişki sanıyoruz. Oysa düğünlerde kız tarafı, oğlan tarafı var bir de. Onlar da ilişkiye geçiyor düğünle. Gelinle damadın bildikleri, taraflarının öğrettiklerinden başka bir şey değil. Ninnilerle başlatılan köklü bir eğitimden geçtik, geçmekteyiz. Sadece evlilik değil bütün ilişkilerimiz aslında çoklu. Hâliyle çarpışılıyor, üstelik hayat boyunca. Tek

başinalıkta da bu böyle. Oğlum, kısmeti kapalılardan; evlenmeye öyle hazır, evlenmeyi öyle istiyor ki ama olmuyor. Bu bir sorun. Çözemedik. Seninle buluşacağımızı duyunca, “Sevilay Teyze’ye söyle, ‘Oğlumuz 24 ayardır’ desin her rastladığı güzele” dedi.

Caddeye çıkan sokakların birinde hoşluğu olan bir mağazaydı. Sevilay’ın zaman zaman uğradığı yerlerdenmiş. Olmadık giyim yok, olmadık renk yok. Koşuştu kızlar: “Ablacım hoş geldiniz!” “Ablacım siz de hoş geldiniz!” “Yine şıksınız ablacım!” Henüz küçülme, seyrleme, sarkma nedir bilmeyen vücutlar içinde heyecan bekleyen havadar kızlardı. Cilveli. Kıpır kıpır. Biri hariç. Duvara dayanmıştı. Boş bir yerinden içine girmek istemiş, girememiş de duvara yapışmış gibiydi. Gözlerinin parlaklığını ne artırıyor ne eksiltiyor, öyle bakıyordu. Sevilay’ın dikkatini çekti, kıza yanaştı:

“Siz yenisiniz. Daha önce nerde çalıştınız?”

“Çalışmadım efendim. Benim ilk işim. Bir hafta oldu başladığım.”

“Geç mi karar verdiniz?”

“Evet, çok sıkıldım, bilemezsiniz ne kadar sıkıldığımı.”

“Adın ne? Adınla seslenelim sana da.”

“Sevilay efendim!”

Sevilay, “Sevilay mı!” diye bir çığlık attı, Tülay’a döndü:

“Tülay, bak iki Sevilay olduk, çabuk bir niyet tut, olmasını istediğin bir şeyi geçir içinden, oğlunun kısmetinin açılması için dua et, Allah’a yalvar. Aynı adlı iki kişinin yanında tutulan niyet gerçekleşir, edilen dua kabul olur.”

Kızcağız bir sevinçle, bir umutla Sevilay’a yanaştı, ellerini tuttu, dua beklediğini gözleriyle anlattı. Tülay’a baktı, beklediğini açık açık söyledi ona:

“Siz de efendim, benim için de dua ediniz, çok ihtiyacım var.”

Aklından geçenler iki dulun, iki emeklinin de aklından geçenlermiş, Tülay dile getirdi:

“Kismetin açılсын istiyorsun! Elbette! Bizimkiyle açılır inşallah!”

“Hayır efendim! Ben sekiz yıllık evliyim. Çocuğum yok, olmasını çok istiyorum.”

KÂMİL YEŞİL

ÇIPLAK UYARICI

Yerde yatıyordu.

Çıplaktı.

Anadan üryan.

Bir gazete örtülmüştü üstüne.

Ayaklarının altı görünüyordu. Yalın ayak gezmekten nasır bağlamış, kaplumbağa derisine dönmüştü ayaklar. Herkes tanıyor onu. Mecazipten Çıplak Mustafa Efendi. Baş ucunda bekleyen hiç kimse bir akrabası değildi.

Ölmüş ve örtünmüştü.

Örtmüşlerdi.

Çıplak kadın fotoğrafları basan bir gazetenin sayfaları ile.

Ben bildim bileli çıplaktır, dedi biri.

Gazetenin birinci sayfasını çıplak fotosuyla dolduran kadın için söylüyor sandım önce. Anlamalı bakışından sonra sözüne açıklık getirdi. “Sakallarını da kesmezdi.”

İkinci kişi: Çıplaktı ama kimseye bir zararı yoktu garibin.

Bir başkası: Sevdığı kızın elinden alınıp, zengine verilmesine isyan etmiş.

Meseleyi bildiği anlaşılan bir diğeri: Yanlış hüküm, insanı çıplak kılar, aklını başından alır, Mustafendinin başına gelen de bu.

Konuşmalar şu mealde devam etti :

– Hâkim, adaletten yana değil de zenginden yana hüküm verince; elbisesini oracıkta çıkarıp atmış mahkemenin orta yerine. Böylelikle hâkime, insanlığını sıyrıp attın üzerimden demek istemiş. Madem insan değilim, o hâlde kisve gerekmez bana demiş ve bir daha giyinmemiş.

Ben böyle düşünmüyorum dedi bir başkası:

– Senin verdiğin bu hüküm, benim yaptığım şu işten daha büyük ayıptır; utan, demek istemiş hâkime.

Tam bu esnada araya girdim, beni korumasız bıraktın hâkim bey, hâlbuki adalet en kavi giysi ve koruyucudur. Sen bu hükmünle beni çırılçıplak bıraktın, demek istemiş olamaz mı dedim.

Olabilir ancak bana göre mesele daha derin dedi gazeteci kılıklı biri.

Neymiş o derinlik?

Şu: Ben de etten kemiktenim; zengin de etten kemikten. Bakın uzuvlarımız da buna şahit. Bu et kemik yığını içinden birini tercih etmek niye? Böyle demek istemiş olmalı.

Cesedin başı akademya bahçesine dönmüştü. Uzaktan görenler, konsültasyon yapılıyor sanırdı. Oysa yapılanlar, spekülasyondur.

Bir çingene şöyle dedi:

– Çıplak geldik, çıplak gideceğiz. Serveti gösteren esvap, eninde sonunda üstümüzden alınacak. Ben esvapsız da yaşayabilirim. Benim kıymetim, esvabımdan değil, hâkim bey, zengin de olsun, hâkim de olsun, esvap neleri örtüyor bir bakın ve gururlanmayın, demek istemiş.

Köşedeki lokantada çalışan yamak:

– Ben Âdem'e, Âdem babamıza telmihte bulunduğunu düşünüyorum.

Muzip muzip bakan çakmakçı :

– Eğer Havva anamız da o kız gibi esvaba, gösterişe önem verseydi Âdem babamız bekâr kalırdı. Yeryüzünün medeni ve de mamur olması, Havva'nın çıplaklıktan geçip Âdem'deki özü görmesidir.

Elindeki klasörden talebe olduğu anlaşılan bir genç:

– Cüppenin altında adalet dağıtmıyorsun, üstelik kisveni üstünden çıkarmıyorsun. Ben insanlığımdan utandım, senin bu hükmün karşısında. Senin gerçek yüzünü açığa çıkarıyorum demek istemiş hâkime. Benim anladığım bu.

Bir emekli subay:

– Sivil bir protesto bu, adı Mustafendi mi demiştiniz, bu adam bence sivil bir protestocu. Giysiyi üniforma olarak görmüş olmalı.

– Kimsenin aklına, giysi alacak parası yoktu garibin belki demek gelmemişti. Dememişti.

Esnaftan biri söz aldı :

– Hiçbirine itiraz etmiyorum ancak şöyle demek istemiş olmalı. Hâkim bey, sana öyle bir ceza vereceğim ki; bu insanlık, bu şehir ayakta durduğu müddetçe seni ayıplayacak. Böyle demek istemiş ve soyunmuş olmalı.

Bir çocuk söze karıştı:

– Ayıp yerlerine bakmadan da yaşayabilir insanlık. Kişi kendisi için değil, başkaları için örtünür ve de giyinir.

Bir kadın:

– Adalet toplumun giysisidir. İnsan vücudu çıplakken çirkindir, onu güzelleştiren giysidir. Madem adalet giysisini çıkardınız alın size elbise, demiş olmalı. Tamamen deriden, kıldan, tüyden meydana gelen bir elbise.

Oradan geçen bir işçi:

– Çıplaklığa karşı bir protesto bu. Kendini kurban ederek diğer teşhirci insanları kurtarmak istemiş besbelli.

Derviş kılıklı biri araya girdi:

– Ey hâkim, beni fakir; davacıyı zengin gördün; şeriatı ayırdın, dinden imandan sıyrıldın. Küfrünü izhar eyledin. Ben de böylece senin iç yüzünü izhar ediyorum.

Evet evet böyle demiş olmalı.

.....

Mecazipten Mustafendi, çıplak gelmişti dünyaya. Çıplak gidiyordu.

– Ayıptır yahu. Bir mevtanın üstüne örtülecek örtü mü bu? Hiç yakışık alır mı?

Manifaturacı idi gelen. Elinde tuttuğu üç metrelik çarşafı güzelce örttü. Örtünün altından gazeteleri yavaş yavaş çekti. Bu da benden olsun dedi. Kefen niyetine.

ABDULLAH HARMANCI

RESSAM MAVİ

“Genç öykücü Betül Ok’a...”

İçeri girdiğimde mikrofonik sesi beni etkilemişti. Süpermen filmlerinde oynayan bir genç vardı 90’lı yıllarda. Geniş omuzlarıyla onu andırıyordu. Büyük amfinin serin köşelerinden birine oturdum. Kimse beni görmesin, yer vermesin, istiyordum. Yakışıklı ressamın harika sesi ve görüntüsüne iç geçirerek bakıyordum. Amfi de bayağı dolmuştu. Bütün o pırıl pırıl zekâlar onu dinlemeye gelmişti. O ıslıl ıslıl gözler şimdi ona bakıyordu. Amfiye girinceye kadar bilmediğim, duymadığım bir isimdi o. Şenay, seni tanıştırmak istiyorum, demişti. Konferansın sonuna doğru uğramamı istemişti. Bir projemiz var, belki bize fikir verirsin demişti.

Dersler bitmişti. Sınavlar başlayacaktı. Uzun bir süre derse hazırlanmayacaktım. Keyfim gıcırdı. Birkaç saatimi bu söyleşi ve sonrasında harcamakta mahzur görmemiştim. Ama işte iç dünyamın huzuru bozuluyordu. Adamın ağzı laf yapıyordu. Üstelik adam baya baya felsefe biliyordu. Atölyesini dolduran beş bin kitaptan bahsediyordu. Ressam ama aynı zamanda bir entelektüeldi. Konuşmasının arasına serpiştirdiği kelimelerden yabancı dil bildiği de anlaşılıyordu. Muhtemelen birkaç senesini yurt dışında geçirmişti. Belki iyi bir kolejde okumuştı. Muhtemelen varlıklı bir ailenin şımartılmış bir çocuğuydu. Hayret, nasıl olmuştu da, bugüne kadar adını sağda solda duymamıştım? Evet, resim dünyasına uzaktım. Ama televizyonda, gazetede böyleleriyle söyleşiler yapılır, arada gazetelerin sanat sayfalarına çıkartılır bunlar. İç dünyamın sükûneti giderek kayboluyor, an be an içimde bir öfke duygusu büyüyordu.

Allah’ım diyordum, her şeyi bir kişiye veriyorsun, bir kişiye her şeyi veriyorsun. Allah’ım diyordum, şikâyet olmasın ama, ama hani bize de verseydin bunların bir kısmından. Adam hem yakışıklı, hem yetenekli, hem konuşkan, hem entelektüel... Demiyordum tabii ki. Ama demek isteyen bir ses içimde çırpınıyor, beni rahatsız ediyordu. Adamda her şey var. Adama Allah her şey vermiş. Şimdi bunun sanatçı dostları vardır. Şimdi bunun hayranları vardır. Şimdi bunun prensipleri, dostlarını kabul günleri vardır. Şimdi buna bir çok kadın âşıktır. Şimdi bu lacileri giyip de sergilere gitti mi, aman aman... Rüzgâr olup eser... Şimdi bunun bunu şımartan bir annesi vardır. Sohbetlerinde hep bundan bahseden bir babası vardır. Top sakallıdır, hafif göbeklidir. Şezlonga uzanır, pipo içer...

İçimde giderek büyüyen öfkeyi birden bire susturmak için hiç de hazırlanmadığım ve planlamadığım hâlde ansızın ayağa kalkıverdim! İçimdeki günahtan sıyrılmak içindi bu. Başka bir zaman ve zemine geçmek, başka bir düzleme geçmek içindi. İçimdeki günahkâr sesten kaçmak içindi. Nasıl kalktıysam, yakışıklı ressam birden bana baktı. Bir saldırı hissine mi kapılmıştı acaba? Yakışiksız, çirkin bir hareketti benimki. Tuhaf bir şey oldu. Salonun önünde oturanlar başlarını birden bana çevirdiler. Ressamın şaşkınlığı onları da şaşırtmıştı. Önce ressam, ardından önde oturan bölüm hocaları başlarını ve bakışlarını yeniden eski şekline soktuklarında çok tuhaf bir şey daha oldu. Ressam masanın uzağındaki suya uzandı ve kolu yetişmeyince iki eliyle birlikte tekerlekli sandalyesini sola doğru hızla kaykılttı! Donakaldım! Yakışıklı, karizmatik, entelektüel, yetenekli, varlıklı, genç ressam... kötürümdü! Bacakları neredeyse hiç yoktu. Bel hizasından aşağıya doğru belli belirsiz bir şişkinlik vardı. Orada öylece ayakta kalakalmış ve gözlerimi ondan alamamıştım. Ressam bu nezaketsizliğini fark etmişti ve meseleye bir anlam verebilmek için başını bir kez daha bana çevirince ardıma dönüp amfiden çıktım...

Koridorda yankılanan sesi, neden bütün resimlerinde maviden faydalandığını açıklamaya çalışırken, ben çok ayıp ettiğim bir arkadaşımın can havliyle özür diler gibi, tamam tamam tamam Allah'ım, tamam anladım, diye mırıldandım. Tamam Allah'ım tamam... Sustum tamam...

Yakınımda biri olsa “Hoca tırlatmış!” diye düşünürdü...

RECEP SEYHAN

GECE İZLERİ

Bilincimin altında ve üstünde dolaşan sayıklamaları temize çekip sana e-posta ile gönderiyorum. Gecedeki kalan kırmızı bakışlarda eriyen kıymıklı sevinçleri, Amelia'nın tırnaklarını yediği mekânlarda yükselen mor çılgınlıkları da... Törpülenmiş sözler bulmaya çalıştıysam da bunda başarılı olamadım ne yazık ki. Ağır hasarlı bir günün sonunda huzuruna vardığım çilesiz bir yüzden işittiklerimi de ekledim dipnot olarak. İçinde bir ayıklama yapmaksızın bir tebesüm kırıntısı da olsa bana içinde ayna olan bir göz vadeden bütün küçük umutları da içine koydum.

Bana dönmene yarayacak mı bu yirmi dokuzuncu mektup, bundan emin değilim. Geride kalanların; döneceğine dair bir belirti bulunmayan gidenlerin, bir gün dönmeleri için kendilerine gönderilen bir iletinin (bir çağırının, bir selamın, ne bileyim bir mektubun) onlara ulaşma ihtimalini daima bir kenarda tuttuklarını düşünmüşümdür hep.

Bir sinek geldi ve tepemde dönmeye başladı. Sinek dediysem; kanatları açık kahverengi, gövdesi yuvarlak, oldukça zarif, tül gibi ince, tıpkı bal arısına benzeyen iri bir sinekti bu; ama bal arısı da değildi. Hayvan, el işaretiyle kendisini kovmama aldırıyor, uzaklaşmış gibi görünse de benden çok da uzaklaşmıyor, kısa sürede nerede var nerede yok çıkıp geliyor ve yine tepemde vınlamaya başlıyordu. Tekrar uzaklaşır gibi olduğunda bazen havada bir süre uçmaksızın duruyor; kanatlarını helikopterin kanatları gibi silik daireler çizerek çırpıp duruyordu. "Helikopter sineği" dedikleri belki de buydu. Bir ara tekrar harekete geçip başımın üzerinde dönmeye başladı. Ne yapmak istediğini anlamaya çalışıyordum hayvanın dokunmasam, el işaretiyle uzaklaştırmasam, başıma ya da yüzüme mi konaklayacaktı bilmiyorum ama hayvan, davranışında ısrarlıydı. El işaretiyle uzaklaştırmalarımın da fazlaca bir caydırıcılığı olmuyor, tekrar başıma dikilip vınlayıp duruyordu.

Uyuyamadım; kalkıp bir sigara yakayım dedim. Baktım tek dal kalmış. "Çıkmalıyım" dedim kendime. Üstelik başka ihtiyaçlarım da vardı.

Apar topar giyindim, dışarı çıktım.

Geceydi ve vakit de ilerlemiş sayılırdı. Epeyce yürümem gerekecekti çünkü bu saatte geç vakitlere kadar açık olan bir yer bulmam zordu ama vardı; biliyordum.

Bir araç üzerime üzerime geldi; gözlerimi tutukladı sanki aracın ışığı, adam uzunları yakmıştı üstelik. Işığa söylendim; daha doğrusu ışığa mı adama mı söylendim bunun farkında değilim ama söylendim işte. Değişen olmadı, adam

gittikçe yaklaşıyordu. El işareti yaptım “ne yüzüme yüzüme dikiyorsun uzunlarını be adam” der gibi.

Adam yanıma yaklaşınca araçtan indi “Sen kime el işareti yapıyorsun lan?” gibi bir şey söyledi, efelendi bana. Durum ciddi görüyordu, belâ her an kapıdaydı.

“Sana değil, ışığa yaptım.” dedim

“Işık kimin lan!” dedi adam, sesini yükselterek; o sırada gözlerini kozalak gibi belirtmişti. Aynı anda benim alt edilecek bir adam olup olmadığını keşfediyordu sanırım, bakışlarını üstüme başıma bir bıçak gibi saplıyordu. Verdiği görüntü, bu adamın bana bir zararı dokunabileceğini düşündürdü bana.

Geri çekildim, ‘Bana yaklaşma!’ anlamına el işareti yaptım.

Bir vukuat an meselesiydi. Altan almazsam iş kötüye gidebilirdi; çünkü böyle adamlar tekin olmazlardı, ani bir hareketle her şey alt üst olabilir, istenmeyen şeyler yaşanabilirdi.

“Işık arabanın. Araba da sizin tabii; ama ışığın ve arabanın kontrolü de sizin” dedim ses tonumu denetimim altına alarak.

Adam, yelkenleri indirmişti, üslûbundan kendisine ulaşan iletiyi anında değerlendirdi ve “lâ havle” çekip aracına yöneldi; “manyak mıdır nedir herif” diye sokurdanıyordu aracının kapısını kapatırken. “Duymadım” tabii.

Kozalak gözlü sürücü, aracın gazına basıp oradan uzaklaşırken rahat bir nefes aldım.

Yürüdüm; adımlarımı hızlandırdım. O arada yağmur da hafiften çiselemeye başlamıştı. Binaların çeperlerini kendime siper yapmaya çalıştım ıslanmamak için.

Bana son konuşmamızda söylediğin sözlerin içinden çekip çıkardığım ve günlerce onunla teselli bulduğum hani o “görüşürüz” ifadesi vardı ya onu, günlerce, yanımda gittiğim yerlere taşıdım. “Görüşürüz”ün aslında “görüşmeyeceğiz” demek olduğunu o sırada nereden bilebilirdim. Günlerdir bu kelimeyle yaşıyorum. Isırdığın elmanın kesmiğini kaldırıp atmadım uzun süre; sonra baktım ki çürüyor, biraz daha kalırsa koku yapmaya başlayacak. Oğlumla aramızda kavgaya sebep oldu o kesmik. “Baksana!” dedi oğlum her zamanki üslubuyla; “Bunu ne bekletip duruyorsun burada, bana da kaldırtmıyorsun?”. Bunun üzerine onu, günler sonra, ellerim titreyerek çöpe attım.

İçtiğin çayın bardağını yıkamadım, mutfak setinin üzerinde haftalarca kaldı o gül desenli ince belli bardak. Sanki sen, çay bardağının içinde saklanıyordun ve oradan çıkıp bana dönecektin. Bardağın dibinde parazitler oluşmaya başladığını gördüm; günler sonra, yine oğlumla bir kavga sebebi olmasın diye onu da yıkamak zorunda kaldım ellerim titreyerek. Sigara izmaritlerini bile dökmedim uzun süre; sonra evin içinde koku yaptığını fark edince onu da elma kesmiğiyle birlikte kaldırdım.

Esasen o izmaritler pis kokmakla sana dair olmaktan çıkmıştı. Çünkü sen güzel kokardın; içeri girdiğinde kapı açılır açılmaz senden önce kokun girerdi içeri ve o koku evin bütün odalarında kendine bir yer edinirdi, saklanırdı; sonra yokluğunda kokun sana vekâlet ederdi evde olmasan da, açılır açılmaz elbise dolabından; konsülün içindeki cam eşyalardan, mutfak raflarından, kapıların pervazlarından, koltukların arkasından, duvardaki tabloların çerçevelerinden, banyodan, orada istif edilmiş havlulardan... Her yerden uzun süre kokunu gönderirdin bana. Oysa şimdi sana dair ne varsa hepsi birer birer ya kokuyor ya parazitleniyor ya da çürüyordu.

Elimdeki paketi yokladım. Buruşuk paketin dibindeki tek dal sigara, orada hırpalanmış ve zelil hâlde lağım kuyusunun dibine düşmüş bir yaratık gibi aşağıdan yukarıya yüzüme doğru “bizi gözet, el at abi be, tek kaldık.” der gibi baktı. Onu oradan iki dudacağımın arasına aldım -o arada dilimle dudaklarımı ısıtmam gerekmişti- ve tıkıştırırcasına yerine yerleştirdim. Boş paketi o anda bulunduğum yere fırlatıp attım. Ben oradan uzaklaşırken bir başkası geldi ve üzerine bastı sigara paketinin, yamyassı etti paketi; o arada “pof” diye bir ses çıkarmıştı paket, bunu işittim.

Aradığım markete de ulaşmıştım o sırada. Bir tehlikeden sığınırcasına içeri daldım.

İçeride kimse yok sandım ilkin. Sonra rafların arkasından genç bir adam çıkıp geldi ve hazır önündeymiş; bir tepside şeker uzattı bana.

“Kandiliniz mübarek olsun”

“Sık sık ne kandili bu; geçen ay bir kandil yaşanmamış mıydı?” diye sölendim içimden ama bunu eyleme geçirmedim; adama “Ne gecesi idi bu gece?” dedim sadece.

Bu arada zihnimin heybesinde marketten alacaklarım arasında comfort us-100 de vardı; fakat adamın kutlama cümlesini duyunca, burada ikinci aradığımın bulunmayabileceğini düşünerek raflara baktım; aradığım oradaydı.

“Berat?” dedim emin olamadan.

Sustu genç adam. Bunu seslendirmeyecektim aslında; fakat denetimim dışında ağzımdan çıkan bu soru tonundaki kelime karşı tarafa ulaşmıştı bir kere.

Genç adam, tam da kavramı açıklamaya hazırlanmışken, (adamın ağzı dar ünlülerden birinin telaffuzu için büzülmüştü; bu gece diyecekti belli ki) o anda müdahale ettim “Bir dakika... Deme” dedim kendi soruma kendim cevap bulmalıyım diye düşündüm. El işaretiyle adama kelimenin anlamını söylememesini iletirken dağarcığımdaki bilgileri de bir pıtlıkla davet ettim o sırada; davetime gelen olmadı. Tavan tarafına dizilmiş çay kutularına doğru baktım; oradan da yardım gelmedi ve aradığım bilgiyi çıkaramadım. Çıkaramadım çünkü o sırada uzun farlı sürücü beynimde parazit yaptı, adam bana levyeyle saldırıya geçmişti ve ben bir anda savunmasız kalmıştım; fakat bu ayrıntıdan

genç market sahibinin haberi olmadı tabii. Oğlum gelip geçti sonra, annesi de geri kalmadı bundan...

“Şey miydi?” dedim...

“Şey miydi?” dedim tekrar, fakat o “şey” bir türlü beynimdeki yerini alıp ete kemiğe bürünemiyordu; çünkü uzun farlı araç sürücüsünün bana bir hamlesi daha olmuştu o anda.

Açıklamaya “günahların” diye başlıyordum ki tezgâhın arkasına dolanan adamın ağzından bir “Ragıp” hitabı çıktı sanki. Az kalsın “efendim!” diyecektim genç adama. Ağzından cevap sadedinde çıkan kelime, adamın sözünün sekteye uğramasına sebep olunca -ışık hızından daha süratli bir akışla- kendimi toparladım ama beynime gelip oturan soru işaretini de önleyemedim o sırada:

Bu adam benim adım nereden biliyordu?

Derken sözümü tamamladım:

“Berat mıydı?” dedim tekrar.

“Regaip” dedi genç adam. Anladım ki az önce Ragıp değil Regaip demişti. Sonra bana ilk kez duyduğum bir sürü ansiklopedik bilgi aktardı.

Artık sıra kendi gündemime gelmişti. İlk sıradaki ihtiyacımı istedim. Genç adam, raftan istediğimi almaya uzandığı sırada tam da ikincisini de seslendirecektim ki aklımdan geçeni okumuşçasına “Bu gece içki satışımız yok” dedi.

Cevabımı almıştım. Başka alternatifler aramalıyım.

Oradan hızla çıktım.

Yağmur dinmişti.

Daha büyük caddeye ulaştım.

Aradığımı bulmak için gecenin ilerleyen vaktine kadar caddelerde serseri serseri dolaştım.

Bana dönmeyeceğini biliyorum. Oğlumu öldürmek istediğini bildiğini de biliyorum. Benim buralarda aslında seni aradığımı bildiğini de. Ölüler aramazlar onlar aradıklarını bulmuşlardır çünkü. Bunu sen mi söylüyorsun? Oğlum seni benim öldürdüğümü sanıyor. Oysa seni ben öldürmedim, sen kendin benim beynimde intihar ettin.

Alanımda ihtisas yaptığım yıl, o, kışın çok çetin geçtiği ve baharın ilk günlerini bile esir aldığı o karlı, sepkenli bir mart günü seninle “bir ömür boyu” kaydıyla bir araya gelmiştim ama sen beni bırakıp gittin.

Şimdi ben seni mi arıyorum?

Hastalarımın birinin söylediğine bakılırsa insan kaybettiği bir eşyayı veya varlığı bulmak için çıktığı yolda kendisine rastlayabilir. Seni kaybettim mi? Seni ararken kendimle mi karşılaştım şimdi ben? Yoksa oğlum sen misin? Bu soruların cevabını bir bilseydim, bir bilseydim... Cevaplarını bildiğim sorular gibi olmadın ki hiç sen. İki yıldır, cevabı bilinmeyen sorulara dönüştün içimde. “Sen psikiyatri uzmanısın kadın ruhundan anlarsın, ruhumu çözersin” demiştin hatır-

lıyor musun? “Beni taşıyabilir misin? Ben biraz serazat ruhlu biriyim.” demiştin sonra. Kadınların erkeklere kendilerini taşıyacak bir katır gözüyle baktıklarını biliyordum ama seni yine de 25 yıl nasıl taşıdım sırtımda, buna ben de taşıyorum doğrusu şimdi.

Oğlum dün bana “Beni öldürmek mi istiyorsun?” dediğinde yapmak istediğimin aslında onu öldürmek olmadığını ama eyleminin böyle bir sonucu doğurmasının da kaçınılmaz olduğunu anladım. Neden oğlumu öldürmek istiyorum? Öldürmek istediğim oğlum mu yoksa oğlum kılığında evin her yerinde dolaşan sen misin? Ona kalırsa her şeye karışıyorum üzerine sık sık bıçakla saldırıya geçiyorum. Anahtarımı yanıma almadığımı ve gece geç vakit zile basmakla kendisini rahatsız ettiğimi söylemesi ile başlayan o gece yarısı kavgasının sorumlusu ben değildim aslında. Anahtarımı buldum da almadım mı yanıma? “Dağınık olabilirim ama sorumsuz değilim” dedim oğluma. “Sen” dedi, o da, beni üzerine kışkırtmaya çalışarak “alanındaki arkadaşlarından yardım almalısın. Kaç kez dedim, davranışların bir baba davranışı değil” dedi. Cebi sıkışınca ve isterken bana ‘baba’ dediğini duyuyorum, bunun dışında ‘baba’ sözcüğünü hiç duymadım ondan. Adım ‘hey’ benim ya da ‘baksana’ veya ‘hişşş’ adım. Bazen bir ıslık oluyorum ağzında, seslenme ıslığı...

Evin bir köşesinde kullanılacağı günü bekleyen tozlanmış bir eşya mıyım ben?

Az ötede elektrik direklerinin dibinden uzaklaşan bir adam gölgesini önüne katarak dar bir sokağa saptı; sonra gözden kayboldu.

Başboş dolaşan bir köpek, çöp konteynırlarından taşıp yere düşen poşetleri burnuyla yokladı, siftindi, bir şeyler aradı; sonra, aradığını bulamamış olacak ki kuyruğunu sallayarak uzaklaştı oradan. Fena hâlde sıkışmıştım. Bu durumda eve yetişebilir miydim, bilmiyordum.

Evin kapısının ayağıma gelmesini şiddetle istedim o anda.

Etrafıma baktım; oracıkta patisserie’nin bitişiğindeki boş arsanın kenarına park etmiş kamyoneti siper alarak rahatlayabilir miydim? Tekrar çevreyi kolaçan ettim.

Nereden geldiğini çıkaramadığım uzak ve küflü bir öksürük ulaştı kulağıma. Bir köpek havlaması duyuldu ardından.

Yıkılıp dağılan uzak bir ses, sonra kepenkleri kapatılan bir iş yerinden ulaşan metalik bir ses yükselip aniden kesildi.

Uzakta, karşı kaldırımda, bir adamın karanlık bir gölge gibi benden tarafa yaklaşmakta olduğunu gördüm.

Anlaşılmıştı; köpekler, kepenkler, gölge adamlar... Düşündüğüm eylemi gerçekleştirmem için her şey işbirliği içindeydi sanki. “Vazgeçiyorum siz rahat olun” dedim içinden; dedim de eve ulaşabilir miydim böyle, emin değildim.

Zemin ıslaktı. Caddede, yol kenarlarında yer yer su birikintileri vardı. Çevredeki binaların bir sureti, elektrik direklerinden aldığı ışıklı iş birliği yaparak su birikintilerine sığınmıştı. Hızla geçen bir araç, birikintilerdeki binaların suretlerini darmadağın etti bir anda; o sırada binaların su damlacıklarına dönü-

şen parçalarını da üzerime bulaştırmıştı. Sonra fark ettim ki aracın arkasından bakakalmışım öylece donup; sanki adam dönüp durumu düzeltebilirmiş gibi. Yapacak bir şey olmadığının ayırına varınca adama sövdüm peşinden.

Daha önemlisi, eve zamanında yetişmezsem binanın ön alt cephesinde bir vukuat olabilirdi.

“Olmayacak” dedim, dişimi sıktım ve adımlarımı kovalarcasına yürüdüm.

Doğrusu, yakın zamanlara kadar böylesine bir darlık yaşadığımı hatırlamıyordum. “Meğer ne önemli bir ihtiyaçmış bu meret şey” dedim içimden.

Gece, şehrin ışıklarını ve gecenin izlerini de yanına alarak sokakların ve caddelerin genişliğinde çoğalan gücünü her yere dağıtmış, bütün varlığıyla vakte hâkim olmuştu.

Evin kapısına vardığımda yanımda başka birileri vardı. Kimdi bu adamlar? Nerden peyda olmuşlardı? Sonra kayboldu adamlar birden bire, bir araçla uzaklaştılar oradan. Merdivenleri nasıl çıktım bilmiyorum.

Önceden hazırlayıp elime aldığım anahtarla uzun zamandır aradığım bir kaybımı yakalamış gibi sarıldım kapıya.

İlk işim sıkıştığım girdaptan kurtulmak için ayak yoluna koşmak olacaktı.

.....

Gelmedin işte, biliyorum ebediye gelmeyeceksin. Sen bana gelmezsen ben sana geleceğim, bunu günlerdir düşünüyorum. Bir gece rüyama girdi bu konu ve bana dedin ki “sen bana gelemezsin, o yürek yok sende” dedin. Bir rüyanın içinde de olsa bana sözü sen söyledin ve o söz beni sana gönderecek.

Kapıyı nasıl açtığımı bilmiyorum, açıldı ama düzgünce örtmeye bile fırsat yoktu. Ayakkabılarımı üzerimden bir yükü atar gibi fırlatırcasına çıkarıp içeri daldım.

Bir gölge olarak belirdi ilkin.

Orada birisi vardı; oradaydı, banyoda.

Demek yokluğumu fırsat bilip kapıyı açtı.

Peki, kapıyı nasıl açtı? Yoksa ben kapıyı kilitlemeyi mi unutmuştum? Az önce girişimde kapı kilitli miydi? Kilitlemeyi unutarak kapıyı çekip çıkmış olabilir miydim? Bunu net olarak belirleyemedim çünkü mesaneye odaklanmıştım. Üstelik bu ayrıntıları düşünecek vaktim de yoktu. Ortada bir gerçek vardı: Ortalıkta biri dolaşıyordu.

“Kapıyı nasıl açtı peki?” dedim içimden tekrar. (Benimki de soru mu şimdi? Kapıyı nasıl açtığı hırsıza bir problem midir?)

“Kimsiniz siz ve burada ne arıyorsunuz?” dedim.

“Ben hırsız değilim” dedi aklımdan geçenleri biliyormuş gibi.

Afalladım. Bu da neyin nesiydi şimdi?

Karşımda bir adam var, yokluğumda evime girmiş ve üstelik hırsız olmadığını söylüyor.

Adam, “Ben sizim” dedi.

Peş peşe çarpan araba kapılarının sesine uyandım. Zaten uyumakla uyanıklık arasındaydım; nerede kaldı yine, diyordum. Perdeleri aralayıp aşağı baktığımda bir polis arabası gördüm. Pencereyi açtım aşağı baktım. Oydu. “Evini bulabilir misin?” dediğini duydum görevlinin. “Bak, yanlış dairenin kapısını çalma hı!” diye de uyardı adam peşinden. Kapıyı kıynaşık bıraktım. Yine sarhoştum ve çok içmişti. Pantolonunun bir tarafı bacaklarına doğru boydan boya ıslaktı, işlemişti. Tuvalet banyo ortak kullanılıyordu. Kalkmışken tuvalete gideyim demiştim; banyodaydım o sırada. Banyonun kapısını açınca göz göze geldik. Bana “Sen de kimsin?” diye çıkıştı. Şaşırmıştım. Ne söylediğini bilmiyordu. Aramız sürekli açıktı. Beni öldürmeye bile kalkıştı ama o gece ona içimden gelerek “baba” dedim. “Baba, sen iyi misin?” dedim. Bana cevap olarak “Sen ben olamazsın” dedi. Durdu, sonra “Annen senin içinde mi yaşıyor?... Sen, annene benzemiyorsun, annenin sakalları yoktu ama sen annende yaşadın” gibi saçma sapan bağlamları birbirinden kopuk şeyler söyledi bana. Duymazdan geldim ve bari bu mübarek gecede içmeseydin dedim. Bana bağırdı “sana mı soracağım lan!” diye çıkıştı. Üzerime yürüdü. Yine saldıracak sandım. İttim. Rüzgâr gibiydi, içi boşaltılmış bir maket gibiydi. Koltuğun üzerine fırlatılıp atılmış ağzı bağlı bir çuval bir gibi yığıldı kaldı. Üzüldüm o anda. Yanına vardım. İspirto kokuyordu. Tam ispirto da değildi aslında bu koku, ama iğrenç bir kokuydu.

Ağzından köpükler gelmeye başladı sonra...

MEHMET KAHRAMAN

O AN

Cüzdanını, telefonunu, anahtarını kontrol edip evden çıktı. Yeni hayatının ikinci günüydü. Heyecanlıydı da. Bir saatten fazla aynanın karşısında kaldı. Dakikalarca saçını taradı. Bir türlü yakışan kıyafeti seçemedi. Ne yapsa kombinasyon uymuyordu. İlk gün sanki daha kolay seçmişti.

Abartılı ve iddialı bir şey olmasını istemiyordu. Ne de olsa ortamı tanı-mıyordu henüz. Onu hem sıcak gösterecek hem de fazla dikkat çekmeyecek bir şeyler giymesi gerekiyordu. Bütün kırmızılarınıeledi. Geriye de pek bir şey kalmadı zaten. Gardıroptaki bütün elbiseleri üstüne tuttu. Pantolon mu etek mi? Pantolonsa hangi renk? Etek olacaksa kısa mı uzun mu? Kafası tümünden karıştı. Ne zor şeydi kıyafet uydurmak. Artık daha fazla uğraşmak istemedi. Seri bir şekilde siyah pantolon ve pudra renkli bluzunu giydi. Aynada son kez kendine baktı. Oldu dedi. Kendisine gülümseyen yedi yaşındaki kızı da selamladı. Bugün her şey güzel değil mi? Kim derdi büyüyüp kocaman bir kız olacağım ve kendi hayatım olacak.

Ölene dek orada kalacağını zannetti ve hatta hiç büyümeyeceğini. Vücu- dunda değişiklikler olduğunda buna çok şaşırılmıştı.

Artık kendi evim ve hayatım var. Özgürüm. Kimse bana ne yapacağını söylemeyecek. Yatağımı dağınık bırakabileceğim. Vay be, benim de hayatım var.

Vestiyerin boy aynasında son provasını yapıp çıktı. Yüzünde kocaman bir gülümse vardı. Merdiveni aynı heyecanla indi. Nasıl bir gün geçireceğinin haya- lini kurdu. İş arkadaşlarını düşündü. Kafası uyan biriyle kanka olup iş çıkışında da eğlenebilecek biri olacaktı. Birbirlerine takılacaklar, sırlarını paylaşacak ve kıskandıracaklardı. ... Sonra uzun uzun geçmişten, yaralı çocukluktan bahsedec- kekler. Kankasının çocukluğu muhteşem geçmiş olmalı. İstedığı her şey alınmış. Şımartılmış. Zor anlaşırmı diye düşündü. Beni anlayacağını zannetmem.

Durak kalabalıktı. Beklemek tahmin ettiği kadar sıkmadı onu. Herkesten geride durdu. İzledi. Kimse birbirini tanımıyordu. Önlerine bakıyorlardı. Sade- ce otobüs durağa yanaştığında kafayı kaldırıyorlardı. İçinden nutuk çekti onla- ra. Ölmüşsünüz siz dedi. Heyecanınızı yitirmişsiniz. Yaşamaktan bıkmışsınız. Silkelenin hele. Hayat yeni başlıyor. Biraz keyif alın canım. Söylevini bitirip durağın camında kendine baktı. Beğendi kendini.

Otobüs yanaşınca sesler arttı, hareketlilik başladı. Kalabalığın içinden çıkan bir kadın telaşla dolaşmaya başladı. Sevim diye bağırdı. Yüzünde dehşet ifadesi vardı. Göğsü hızlı hızlı inip kalkıyordu. Durağın etrafını turladı. Sevim, diye bağırdı tekrar.

Allah'ım nereye gitti kız. Uzun sarı saçlı küçük bir kız gördünüz mü? Daha şimdi buradaydı. Görmedim dedi. Kızı görmüştü ama şimdi nerede olduğunu bilmiyordu. Nereye gidebilir dedi kendi kendine. Kadının aklına korkunç şeyler geldiği belliydi. Allah'ım ne yapacağım ben? Niye elimi bırakırsın kızım diye söylendi.

Nereye gidebilir hanımefendi, belki bakkala gitmiştir. Oraya bakın.

Otobüs de geldi. Seviim.

Kadının korkusunu kendi içinde duydu. Ya bulamazsa. Ondan sonra olabilecekleri tahmin edebiliyordu. Senaryolar birbiri ardınca zihninde dönmeye başladı. Başına doğru bir sıcaklık yayıldı. Küçük bir çocuk gören var mı diye sordu gördüklerine. Kadınla birlikte çocuğu aramaya başladı.

Tek kelimelik hayaller kurduğu günleri hatırladı. Anne. Baba. Ev. Akraba. Çocuk. Sıcak. Yemek. Okul. Kitap. Tarak. Saç. Elbise. Ayakkabı. Topuklu... Evdedir. Annesi saçını tarar. Bitlenmez böylece. Oyun oynarlar. Bebeğine kıyafet dikerler. Baba. Baba demek çikolata demektir. Ekmek poşetinde mutlaka bir tane olur. Babası üstünü değiştirince at olur, o da üstüne biner. Deh, deh. Atlar hızlı gider, sen hızlı gitmiyorsun. Tamam, şimdi seni uçuracağım. Tek kelimelik hayaller koca bir dünya olur ona. Yorganı başına çektiğinde istediği hayatın içine girebilir. O dünyaya kimse karışamaz.

Dünya nasıl bir yer, neden bu kadar çok korkuyor.

Korkularıyla yüzleştiği anda çocuk karşıdan geliyor. Gülümseyerek annesine koşuyor. Hiçbir şeyin farkında değil. Annesinin onu aradığını bilmiyor. Kadın ona doğru koşuyor. Sarılıyorlar. Uzun süre gözyaşlarını tutan kadın, kendini tamamen bırakıyor. Nereye kayboldun diyor bağırarak. Sesindeki korku ve kızgınlık duruyor.

Bu mutlu tabloyu seyrediyor. Artık kötü şeyler olmayacak. Korkmaya gerek yok. İkisi adına seviniyor.

Sakinleşen kadın kalkıyor, kızın omzundan tutuyor ve elini kaldırıyor...

Hayır. Bundan sonraki sahneyi görmek istemiyor. Yüzü yanmaya başlıyor. Kızın iç çekişlerini duyuyor. Çizgi filme bakıyordum diyor içli içli. Buradaydım, kaybolmadım. Ama kız eliyle yüzünü tutuyor. Gözleri doluyor. Sakın ağlayayım deme diyor anne. Otobüsü kaçırdık senin yüzünden. Kız tekrar yüzünü tutuyor.

Sıra sıra dizilmişlerdi. Çırılçıplaktılar. Utanmıştı. Önüne baktı hep. Sıcak suyu üzerine döktü iri bir kadın. Çok sıcaktı. Eti kavruldu. Ağlamaya başladı. Ağlama dedi kadın. Sırtına vurdu. Yine bağırdı. Bir tas daha sıcak su döktü. Altına edersen böyle olur. Hadi bir daha çişini yap bakalım, o zaman ben yapıyorum sana. Beyaz olan her yanım kızarmıştı. Kadın, çamaşır çitiler gibi sürttü lifi. Kızın gözleri kapalıydı. Sırtındaki kocaman elden başka bir şey hissetmiyordu. Ağlaması durdu. Suyun değil etinin sıcaklığı devam ediyordu.

Otobüse bindiğinde lifin hâlâ sırtında olduğunu hissetti. Koştuğunu hayal etmişti o an. Hiç durmadan koştuğunu. Tepelerden tepelere. Yorulana dek. Otobüsün camına kafasını dayadığında da koşmaya başladı. Koşarken yalnızca ayaklarını

görüyordu. Hiçbir şey düşünmüyordu. Adımlarını attıkça her şey geride kalıyordu. Hem koşarken özgür hissediyordu kendini. Yanan yerlerini rüzgâr soğutuyordu.

Koşmak kurtarabilir miydi yazgısından.

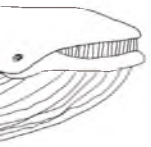
Kurtulamaz elbette. Ama öğreniyor işte hayatı. Çok erken öğreniyor.

Çocuklar soruyor. Senin annen baban yok mu? Öldüler mi? Sana kim bakıyor. Bir sürü arkadaşın var ne güzel. Sorulara cevap vermiyor. Öğretmenin yanına gidiyor. Ona sarılıyor. Elini başına koyduruyor.

Büyüdükçe başka sorular da soruyorlar. Şimdi kim bilir ne soracaklar? Nere-
lisin? Evli misin? Kiminle kalıyorsun? Hangi okulda okudun? Kaç puanla atandın?

Bütün bu sorular yeni hayatının da eskisinden pek farklı olmayacağını gösteri-
yor. Umudunu kaybetmek istemiyor. Neden olmasın? Belki her şey güzel olacak.

Masasına geçip sandalyeye oturuyor. Bilgisayarın açma düğmesine bası-
yor. Önünde uzanan masaya kollarını dayayıp geleceğe bakıyor.

AYŞE ALDEMİR

GECEYİ KAÇIRAN KUŞLAR

Kırık bir camdır, şimdi geride. Kırık bir cam... Yürüyordun, suda *kırın aksini seyrede seyrede*. Kaygı, göğsünde bir başına çarpıp dururken. Düşti kar. Yüzüne. İlk kar. Kaldırdın başını gökyüzüne. Gümüş renginde, uzak ama. Olsun, iyi ki var, Allah iyi ki var etmiş! Yoksa ne? Bir şey yok canım. Ne olsun!

Akşam da indirdi şimdi kanatlarını... Hem kar, hem akşam. Üst üste iki iyilik! Herkesin evine döndüğü saatte. Sen orada... Vitrinlerden sokağa dökülen çiğ ışığın aydınlatığı dalgın suratınla baktın göğe. Konuştun. “Yusuf’um ben, Allah’ım! Tanıdın! İyi olacak mıyım ben? Bu kadar saf olma Yusuf. Düpedüz saf! Aptal gibi tam da! Ben hep böyleyim Allah’ım! Bilirsin. Yanılırım. Ölü doğan bir bebek, neresinden tutsan bu hayat bana! En iyisi Halil’i aramalı! Biraz tüttürmeli, hiçbir şey yokmuş gibi konuşmalı, her şey varmış gibi öte yandan!” Bunu yaparım sık sık. Konuşmayı yani canım, gökyüzüne bakarak hem de! Böyle çok sevindiğim olmuştur, durduk yere. Halil’e söylemeli bunu. O da böyle sevinmiş midir acaba?

Yusuf’um dedim ya! Hangi Yusuf, diye sorarlar bana hep! Demek çok Yusuf var. Uzunların Yusuf ben! Kuyugiller var ya, onlardan bilirdim seni! Yok canım, ne ilgim var onlarla benim! Hem koca kasabada bir tek onlar mı var! Gözlerin biraz onlara benzer de, sanki böyle ne bileyim içerde içerde! Kuyuda mı demek istedin? Biraz öyle sanki.

Dilinde kırık cam şarkısı. Nereden duydun? Uydurdun mu ne! Hep böyle. Sana ait olanı, başkasınınmış gibi almak şuradan ezile büzüle, çekinerek. Şimdi Halil olsa der ki, “Bu daha iyi bir şey, başkasına ait olanı sahiplenmek en kötüsü değil mi?” İkisi de kötü derdin, Halil’e madem kötüleri karşılaştıracğız, ikisi de kötü!

Yürüyordun ağır ağır. Bir ses lokantanın oradan. Aşçıbaşı bu. “Yusuf, Halil yok mu?”

“Yok,”

“Niye başına bir şey mi geldi yoksa?”

“Yok canım, niye öyle olsun?”

“Siz hep ikiniz gezersiniz sokakta.”

Biz hep ikimiz yürürüz sokakta. Doğru. Bir de Deli Emin. Bak, unuttu onu şimdi! Olmaz unutulmamalı. Üçü bir arada, derler bize. Güler geçeriz. Çayları ben ısmarlarım hep. İçeriz, damıtır gibi efkârı. Şimdi aramalı Halil’i. Emin’le nasıl olsa sokakta karşılaşırız. Aramalı ve birlikte sokağa bırakmalı zehir gibi

nefesi. Çıkardım, cep telefonunu. Halil'i bulayım evet. Açmıyor. Bir daha arayalım. Bir daha...

Bir kadın hızla yanından geçti. Kokusu, tuhaftı, çarptı da geçti. Bir anda. O anın içinde sanki yılları geçtin, gittin de bir ana tutundun, o kutsal âna. Bu dünyada seni anlayacağını düşündüğün tek bir kadınla, tek bir seferlik karşılaşma anına sözgelimi. Kaygı, bir bıçağın ağzında büyüyordu hani! Konuşmakla konuşmamak arasında gidip gelen saniyeler bir oltaya takılmış gibiydi. İki adım yaklaşıp, adını dahi soramadın. Boğazında harfler büyüdü, büyüdü, takıldı kaldı, zannettin ki soluğun kesilecek. İlk duyum gibi belki, o anda ona tutulmak... İlk duyumu bellek nasıl ki silmiyorsa, o anı ve o an'ı an yapan bütün ayrıntıları da silmiyordu yıllar geçse de. Bari kokuyu unutsaydın dedin belleğe! Uzun dalgalı saçları, badem gözleri, yasemin kokusu (kokuyu tarif etmiştin de öyle bulmuştun) o metro durağı, onun trene aceleyle atılması, sonra bir şey unutmış gibi geri dönüp süzgün bakışı... Yürüdün metro istasyonunun uzun koridorunda. Merdivenlere yaklaşmışken tam. Ezgiler çalındı kulağına. Bir kadın şarkı söylüyor. *Bana yalan söylediler, bana yalan söylediler, kaderden bahsetmediler.* Allah yazgı diye bir şeyi de var etmiş. İyi ki! Yoksa ne? Yani akıl her şeyi almayınca kader diyorsun ya, bu hiç de fena değil, öyle bir şey demiştin Halil'e. Çünkü bir defasında Halil sormuştu sana.

“Dostum geçen sokaktan geçerken duyduğum bir şarkı, bilirsin. *Dünya tersine dönse vazgeçmem*, diyordu Müslüm Baba, toprağına bol rahmet. Sordum. Sen neden vazgeçmezsin mesela Halil, bu dünyada! dedim kendime. Baktım hiç yok, ben her şeyden kolay vazgeçebilirim sanki.”

Yutkundu sonra. Belliydi, sormak istiyordu, var mıydı vazgeçemediğin? O sormadan dedin ki işini kolaylaştırmak için, “Bir gün bir kadın gördüm, ondan hâlâ vazgeçemem ben...” Şaşırmıştı. “Nasıl yani?” dedi.

“Basbayağı işte, oluyor böyle, olmaz dediğin bu hayatın kurgusunda oluyor, yazıda olmaz mesela böyle şeyler, yazara karşı çıkarsın kurguyu tutturamamış, tadını bozmuş dersin, dudak bükersin. Ama adına yazgı dediğimiz bunu yapıyor. İki gözüüm, inan ki oluyor!”

Senden daha çok açıklama bekler gibiydi. “Bir rüzgâr gibi derler ya, uçuşan bir rüzgâr gibi. Gözüümün önünden geçti gitti bulutlar ve yalnızca seyrettim. Bir daha onu görmedim. Kaç defa o istasyondan geçtim onu görürüm umu-duyla. Sordum her gece. Allah bize bunu niye yapar? Asla göremeyeceğin bir kadına tutup seni niye âşık eder?”

Halil, basit ve yalın biriydi. Bu sebepten olsa gerek, “Allah bilir dostum!” demişti. Tokat gibi bir cevaptı, şiddet ve alay içeriyordu. Bir sessizlik oldu, ardından kahkaha tufanı...

Halil, açmıyordu telefonu. Belki sen de eve dönerdin. Ama canın gitmek istemedi, yılın ilk karında, salep içmek hiç fena olmaz, diyerek her zamanki yere

uğradın. Üst katta pencere kenarına oturdun. Kalabalıktı biraz.. Pencereden dışarıyı seyrettin. Kar yağarken neden sessiz her yer, sessiz, diye sordun. Bir yandan da Halil'in telefonu açmayıştı düşünün. Başına bir şey mi gelmişti yoksa?

Ne yapacağını bilmiyordun. Konuşacak birini arıyordun. Kimi aramak istesen, hevesin kaçıyordu nedense. Sanki bu havada, karda kışta, seni en iyi Halil anlardı. Bir şey yapmalıyım, bu derdi benden alacak bir şey diye sayıklar gibi konuşmaya başladın. O an, Sait Faik diye birini hatırladın. Bir yabancından bahseder gibi konuşmak niye şimdi dedin kendine. Adamın kitaplarını yedin bitirdin ulan bunca zaman. Sen şimdi kalk böyle bir adam vardı de, olacak iş mi? Biraz kadirşinas ol. Olalım tabii, neden olmayalım dedin.

Neyse, tamam tamam, bizim Sait Faik. Oldu mu şimdi? Oldu oldu. Lafa gel hele. Hani yazmayı bırakacakmış da olmamış, koşmuş tütüncüye, kâğıt kalem istemiş, sonra da *yazmasam deli olacaktım*, gibi büyük bir laf etmiş. Ee, yani? Yanisi şu, yaz hadi, madem kimse yok, madem yazı ancak paklıyor seni, durma yaz. Kâğıt yok ne de kalem. İşte birinden. Garsondan mesela. İstedin.

Yazalım, dedin gidecekse bu ateş, çünkü yıldız kaydığında benim adım kalacak. Bir nehre dallarını uzatan koygun söğüt ağacı gibi uzandın kağıda. Ellerin düşünceli.. Mani olamıyordun yaprak gibi bir o yana bir bu yana gidişine. Kâğıt, seninle konuşur gibiydi. “Uslanmadın galiba!” dedi. Hırçındı ve doğrusu biraz kıskanç. Çok zamandır yazmıyordun, belki ondan! Yazı da sitem eder. Çünkü yazmak. Yazmak, unutmak mı kendini?

Sustun. Çocukluğundaki gibi sustun. Konuşsana, bir şeyler söyle. Bak Yusuf, konuş, yoksa..! Yoksa, ne? Soramıyordun babana, gözlerin kilitlenmişti. Dudakların mühür kaldırmazdı senin. Sırrı, sır etmesini bilirdin!

“Çünkü yazmak dünyanın en büyük hatasıdır, geri dönülemez oradan.” dedi. Kâğıt da amma hadsizdi, ne sanıyordu kendini! İnsanı bedel, hata gibi ağır sözcüklerle kandırmaya çalışır gibiydi. “Sen bir kâğıt parçasısın oysa! Yazıyorum evet, derdim ne mevki makam ne de şan şöhret. Yazıyorsam kendime!” dedin. Susmak bilmezdi, konuşmaya başlayınca. Kıvrak ve zekiydın sen. Adımlarını duyar duymaz, hemen değiştirirdin yolunu, başka yollara kaptırırdın kendini. Bu defa da öyle. Sen giderken tam, yine konuştu. Duydun. “Yazı, babasız çocuk gibi savunmasızdır.”

Aldırış etmez gibiydin. Ama durmadan bu cümle, gelgit gibi zihninin kıyısına çarpıp durdu. Havanda dövülür gibiydi zihnin, tak tak tak! Kapı açılmak zorundaydı sanki. Olmadı. Öyle ki bir yangın var burada, söndürmek icap eder dedin. Kimseler görmeden ağladın. Ağladın. Kimseler görmeden.

Buraya nasıl geldiğimi hatırlamıyorum o yüzden bir türlü geri dönemiyorum. Kalabalığın suratına çarparmış gibi, söyledin sonra. Tek bir gülü fırlatır gibi niyeysen. Yalnız. Sonra bu cümle nereden gelmiş böyle dilime diye sordun. Düşündün, düşündün ve buldun. Hah, rüya!.. Uyandığında söylediğin sözleri

hatırlamaya çalıştın. Karşında karanlık bir gölge vardı ona durmadan şöyle söylüyordun... *Tek bir gülü fırlatır gibi niyeysel.*

Kaç gündür düşlerin sana rahat verdiği yoktu. Bir şeyin mi var Yusuf, bugün bir durgunsun! Hı, bana mı dediydin, yok iyiyim ben. Sonra devam, bardak şakırtıları, havada yayılan kahkahalar, kesif duman. Burası kül ve duman ya hep, ondandır, biraz hava alsam geçer. Geçer. Çıktın dışarıya.

Kapıda beklerken. Hah işte, Emin geldi yanına, güzel adam. Deli Emin, derler ona. Aslında deli değildir ha, adı çıkmıştır bir kere. Yüzü, bir çocuğun yüzü gibi, yumuşak ve masumdur. Ne zaman konuşsa parıltılar dökülür ağzından. Dost sözcüğünün bütün harflerini ağzına kadar doldurur da geride tedirgin edici hiç boşluk kalmaz. Sormazdın ama sen neden böyle hep şen, bana niye böyle her yer Kerbela?

“Abi, iyi misin?” diye sordu o da. İyi olacağın varsa bile olamayacaktın sanki o saatten sonra. Bundan sonra iyi olunamaz artık, gibi bir cümle içinde duyurdu kendini. Sonra ergen miyim ben, dedin. Ne bu böyle melankoli, melankoli, yaşımlı başını almış bir adamım, yakışır mı sana Yusuf, dedin. Bu sözlerden sonra Yusuf, kendini toparlayacakmış gibi bekledin. Bekledin uzunca. Gerçi sen hep beklersin değil mi? Üstelik neyi beklediğini bilmeyen adamsın. Baban gibi. Baban da seve-memiş kasabayı... Beklemiş yıllarca, ama ne o gövdeye ne de o eve tutunamamış. Sen görmüştün! Aldatıldığını annenin, daha çok küçükken! “Konuş ulan, ne gördün!” Dudakların yontulması imkânsız taş gibiydi o akşam. Günlerce hapsedildin, kaçtın evden. Zavallı annenin incecik yüzüne bakamadın. “Yusuf”um bir derdin mi var?” Her soru soruşunda, bir dev gelip oturdu bütün harflerin üzerine. O günden beri harflerle aran iyi değil. Yazdın çünkü tek derdin savaşmak harflerle.

“Abi, yürüyelim biraz, açılırsın belki.” dedi Emin. “Kar biraz usulladı ne de olsa, bizim oralar böyle söyler, yürüyelim Emin,” dedin. “Ne düşünüyorum biliyor musun abi?” Susuyordun, başın öne eğik. Sonra Emin, senden bir alaka bekliyordu, anladın. “Dinliyorum” dedin usulca. “Öğretmenim, burada değilsin, yakaladım seni,” dedi Emin.

“Geçenlerde oturup kendime şunu sordum, merhamet nedir? Aradım, aradım bir cevap bulamadım. Sonra arka arkaya geldi sorular. Merak bu, durur mu yerinde!.. Dedim ki hadi merhamet ettik diyelim, bağışladıktan sonra suç ortadan kaybolur mu? Bağışlayan, bağışın karşısında bir de telafi istemez mi mesela açıktan ya da gizli? Allah da böyle yapıyor! Kulum seni bağışladım, ama istediğimi yap demiyor mu? Allah bunu der, ama kul niye utanmadan bunu yapar? Bağışlama ondan daha iyi. Çözemediğim bir şey var bu denklemde. Yani bağışlayan bir şey isteyince bu sanki bağışlamak olmuyor, ne dersin? Bir de acımasızlık öğrenilen bir şey sanki, doğuştan değil. “

Sanırım Emin, böyle konuştuğundan burada ona “Deli Emin” diyorlar. “Emin mi söyledi bunu, boş versene, Emin ne anlar hayattan, ona hayat nedir

diye sorsan o cevap verinceye kadar hayat biter!” Oysa ben, Yusuf, Emin’in bu sorularını, sahici konuşmalarını seviyorum. Onlarda bir hava buluyorum. Bir tat, kimi zaman buruk, kimi hoş, ama unutulmayan asla.

“Haklısın Emin, dedim. Ama sen bağışlar mısın insanları? Seni aldattı biri diyelim, iyi niyetini yedi bitirdi karşıdaki insan, ihanet etti diyelim baban mesela... Ne yaparsın, kolay mı hiçbir şey olmamış gibi bağışlamak? Emin her zamanki doğal hâliyle gülümseyerek, “Ben Allah değilim ki, suç görünüşte bana karşı gibi duruyor ama bana değil aslında. Yaratıcı’ya karşı gelmek, suç. Çünkü O’nun yapma dediğini insan yapıyor. Bağışlamak ya da bağışlamamak onun meselesi bence.” Emin’in meseleyi bunca basitleştirmesi zoruna gidiyordu. Karşı çıktın tabii hemen.

“Biz gökte yaşamıyoruz Emin!.. Yeryüzünde dolaşan, gölgesi olan varlıkları. Yani kimi zaman aşağıların aşağısı olduğumuz vaki elbet. İnsanız, acıma duygusu bizde var olduğuna göre, suç diye de bir şey var ve insanın da affetme ya da affetmemek hakkı elbette var... Allah’ın verdiği bir hak! Bizim birbirimize karşı işlediğimiz suçlar var, istesen de istemesen de böyle!” Emin’i aklınca köşeye sıkıştırdığını düşünüyordun. Bu konuda yenilemezdin hayır, zira bağışlayamıyordun ya bir türlü. Çünkü elindeki cam kırık. Çünkü kimsenin nefesinin kimseye yetmediği zamanlardan geçiyordu insanlık.. Senin Yusuf diye çağrılman hiç bir şeyi değiştirmiyor. Çünkü kış... Kışa hazırlanmak, bir devrime hazırlanmak gibi. Korkunç solduran yüzünü... Çünkü sen. Kimsenin kendine yâr edineceği bir mendil değilsin. Olamazsın. Sen, Yusuf’sun.

Emin durdu, düşündü. “Öğretmenim, şu şarkıya bir kulak versene. Önünden geçtiğiniz çorbacının yanındaki dükkândan geliyordu bu ses. “*Sen Tanrı mısın beni öldürdün?...*” Yani demek istediğim o ki biz Tanrı değiliz, bağışladığımızı zannettiğimizde bile içinden çıkamadığımız meseleler zaten bu işte bir yanlışlık olduğunu göstermiyor mu? Demek ki bağışlamak bize düşmez, peki insan bağışlamaz da ne yapar, diye soracaksın şimdi. Söyleyeyim. Hiçbir şey! Olduğu gibi kabul eder ve yoluna devam eder. Ben bağışladım diyelim, Allah affeder mi? Onu ne yapacağız söyle?”

Bir şey düşüyordu sanki, yerini sağlam bellediğin bir şey. Kayıp gidiyordu. “Sen çok metafiziksel konuşuyorsun. Senin durduğun yerde değilim ben. Dolayısıyla seni anlayamadığım gibi sen de beni anlayamazsın” dedin.

“Çünkü bağışlamak, kişiye cür’et veriyor, karşıdakine istediğini yaptırabilme. Kendini yarı tanrı zannetme aptallığına düşebiliyor insan. Belki de bu yüzden bağış dilemek zordur insanlar için, bilirler çünkü karşılarındaki insana böyle bir gücü altın kâsede sunduklarını.” dedi Emin. O akşam yine de ne güzel akşamdı! Bu şehir seni boğuyor olsa da suç ve merhamet üzerine konuşabileceğin biri vardı.

Sonra Emin’e dönüp dedin ki “Geçen arkamda yürüyen iki kişi kendi arasında konuşuyordu. Adam, yanındakine şöyle diyordu: Seni mutsuz eden ne varsa

terk edeceksin. Genel felsefe bu. Bırakalım biz de bu meseleyi.. Şu yapraklara baksana Emin? Bu ne ağacı? Bu yapraklar kızara kızara nasıl da kanamış böyle!.. Düşmemişler hâlâ ağaçtan.” dedin.

“Tamam abi, ama şunu da söyleyeyim, o zaman yaprakları konuşalım! Kim kime gerçek anlamda merhamet gösterebilir hem, anneden başka? Ya da ancak bir peygamber bağışlayabilir.”

“Bir at ve bir adam görüyorum hep rüyalarımnda. Çalılıkların orada. Rüzgârlı bir gün. Hatta fırtına var. Gözün gözü görmediği bir hava. Tepelerle çevrili geniş bir ovada adam yorgun atıyla yürüyor. Eğilip atın kulağına, bir şeyler fısıldıyor. Ne dedi? Nereye gidiyor adam? Adam kim? Ata ne oluyor? Hep merak ediyorum Emin, rüyanın sonunu göremiyorum ama hiç. Bu tıpkı öldükten sonra nerede olacağını bilememek gibi bir şey...” diye yazmıştın deftere. Hatırladın. Bu rüyanın anlamını bulmalıyım dedin fısıltıyla.

“Ne dedin abi?” dedi Emin. “Hiç...” dedin, “Halil’e bir baksak ya!”

Kar aydınlığında yürüdünüz. Hava, gittikçe soğuyordu. Kar tutmadı yeri. Yollar تنها, suyunu henüz çekmiş ıslak bir nehir yatağı gibi. Sanki siz de o nehirle birlikte eriyor gibi. Tükenerek. Gittiniz. Kapının ziline bastın uzunca. Açılmadı. Kaç gündür uğranılmamış gibiydi bu ev. Ya da sana öyle geliyordu, bilemedin. Sonra arkayı döndün baktın, Emin gitmiş. Emiiin, diye seslendin. Yalnızlıktan korkar gibi bağırdın... Karanlıktı, kimse yoktu.

Sanki seni dinleyen biri varmış gibi, buraya nasıl geldiğimi hatırlamıyorum, o yüzden bir türlü geri dönemiyorum dedin.

YUNUS NADİR ERASLAN

ISLAK ÇORAPLAR

Gecenin bir yarısı dedem beni sarsarak uyandırdı. Kolumda yakıcı bir ağrı hissediyordum. Uyanmam zaman almış olacak ki çimdiklemiş, sıkılmış kolumu. Lambayı yakmamış, muhtar çakmağının alevini yüzüme tutuyor, fısıltıyla konuşuyordu:

– Korkma benim, ben!

– Tamam.

Yağmur değil bir çamur deryasıydım. Yüzme bilmem. Boğazıma kadar batmışım. Sarılacak bir dal, tutacak bir el arıyorum. Kimsecikler yok. Yalnızım. Gökyüzü yok, Ay yok, yıldızlar da... Kestane rengi bir karanlığın ortasıydım. Bulaşık bir karanlıktı. Birden bir köpek sürüsünün ortasından buluyorum kendimi. Yakınımdakilerin kafalarının silüetleri daha belirgin, gözleri parlıyor. Çamura batanların gözleri kayboluyor, tümü gözlerini yüzüme sabitlemiş, camid bakışlarla öylece bana bakıyorlar. Ses yok, ürüme yok, nefes dahi almıyorlar. Ürperti var, korku var bağıramıyorum da... Sağında hızla yaklaşan bir ev beliriyor. Dönerek bana doğru geliyor. Kapısını göremiyorum ilkin. Evin kapısı karşıma geldiğinde dönme hareketi bitiyor. Kapı kendiliğinden açılıyor, aralık ışığının yandığını görüyorum. Kapının çamur deryası yüzeyine yüksekliği boyum kadar, belki daha yüksek. Bir gayretle merdiven korkuluklarına tutunmuyorum. Merdiven alçalarak iki basamağı çamura batıyor, küpeşteye tutunup basamaklara atıveriyorum kendimi. Emekleyerek sahanlığa ulaşıyorum. Nefes alamıyorum. Gökyüzü yok, derin bir karanlık, seyir de yok. Bakmak anlamını yitiriyor. Kör değilim, yer çamur deryası, gökyüzü zifri karanlık. Kapı açık, aralıkta bir ışık titriyor ve önümde loş bir ışık koridoru oluşuyor. Ev yeniden dönmeye başlıyor. Işık koridorunun içinde kalan alanı görebiliyorum. Evler çatılarına kadar çamura gömülmüş, sadece duman yükselen bacaları görünüyor. Keskin duman kokusu, çürük odun kokusu ve nem...

– Hişt oğul, duydun mu beni?

– Duydum.

– Şimdi sessiz ol. Beni takip et. Sakın ışığı yakmaya kalkma. Elimden tut, kalk hadi.

Dedem önde ben arkada yere serilmiş üç döşeğin kenarından sessizce yürüdük. Bir ara annemim döşekten sarkan ayağına bastığımı hissettim. Kıpırtısız ve soğuktu. Usulca sofaya geçtik. Sersemliğim hâlâ üzerimdeydi, ibrikten avcuna boşalttığı buz gibi suyu yüzüme çarptı dedem. Sandalyenin üzerine yığıldığı, çorap, pantolon ve kazağı göstererek:

– Çabuk giy şunları peteteye göndereceğim seni.

– Peteteye mi? Niye ki?

– Oğul annen fenalaştı, durumu bildiğin gibi değil. Baban gece vardiyasında, gör ki hangi dağın başına gönderdiler. Şimdi sen peteteden santrale ulaş, Annem ağır hasta, kan kaybediyor, dersin. Onlar babana haber verirler.

Tuvalete yöneldiğimde, dedem omuzumdan çekerek beni durdurdu. Gördüğüm manzara mide bulandırıcıydı. Kan pıhtıları el ayası büyüklüğünde etrafa saçılmış, tuvalet kapısına kadar ince bir yol oluşmuştu. Beni kan tutardı: *Ata binmeyi, av tüfeği kullanmayı bir de çayır biçmeyi öğretmişti dayım. Tırpanın ökçesini yüzeye yatırmayı, tırpanın ağzının ne kadar kalkık olacağını, boynuz elçeği sıkmadan kavramayı ve en önemlisi kol ve bel hareketlerini...* Bu benim yaptığım ilk ciddi işti. Dayıma göre her mesleğin bir piri olmalıymış. Çiftçilik Âdem Baba'mızın mesleğiymiş. Her şey o kadar da güzel gidiyordu ki... Kesilen otlar sol kola yığıldıkça açık yeşil renkte yay çizgili bir zemin oluşuyordu; çayırın üzerinde açtığım bir yoldu bu. İş yoluna koymuştum. Tam da hışırtılı ve ritmik ilerlerken tırpanın burnundan bir yumak havalandı. Kanlı bir yumak... Sol kolda sıralı ot yığınının üzerine düştüğünde gagasını açıp kapadığını gördüm. Dayım başını koparıverdi. Nutkum tutulmuş. Kendimden geçmişim. Yüzümü, boynumu ıslatmış, sert bir tokat atmış suratıma. Dedğine göre beni kan tutmuş. Üç damla kanmış oysa. Akşama bıldırcın etli pilav pişirmişti yengem. Nasip insanın ayağına böyle gelirmiş. Ya bıldırcın değil de tarla faresi gelseymiş. Güllüşmeler...

Dışarda sicim gibi bir yağmur... Asfalta kadar uzunca çamurlu bir yoldan koşmam gerekecek. Şemsiyem yok, yağmurluğum da... Daha sokağı dönmeden sırlıklam ıslandım. Gece karanlık bir yorgan gibi şehri örtmüştü. Su birikintilerine, çamurlu zemine, çukura, tümseğe bata çıka koşuyordum. Seyirt, demişti dedem. Şehir fırınına vardığımda bir iki adamın fırına girdiğini gördüm. Islanmış odunları içeri taşıyorlardı. Yağmurdan saklanacak bir dulda bulmuştum. Kaldırımın üzerinden, saçak diplerinden hızla ilerliyordum. Koştukça ayağımın hafiflediğini hissediyordum. Ayaklarım yere her değdiğinde ayakkabılarımı saran çamurdan bir parça kopuyordu. Islanan parkam iyice ağırlaşmıştı. Üşüyordum da... Önümde yürüyen bir karartı gördüm. Ayak seslerimi duymuş olmalı ki geriye döndü. Durdu. Yaklaştıkça onun gece bekçisi olduğunu fark ettim. Sevinse miydim? Komşumuz bekçi Cevat, itin biriydi. Eve ayık geldiğini hiç görmezdik. Daha sokağa girer girmez narası başlardı. Bir öküzün böğürmesi gibiydi sesi. Diliyle dışı arasında konuşur, ne söylediği pek anlaşılmazdı; bir küfrettiğini anlardık o kadar. Karısı Kamile abla haydutun hışmından kurtulabilirse dar atardı kendini bizim eve. Çoluğu çocuğu gece yarısı tatlı uykusundan kaldırır, evin ortasına dikermiş. Yine bir gün bizim evin önünden böğürerek geçerken sapanımla tam kâfasına nişan almış şapkasını düşürmüştüm. Fitil gibiydi, önünü göremiyor, camın arkasından beni nerden görecekti... Yoksa bir taş mı hazırlasaydım:

- Gece yarısı, bu yağmurda yaşta nereye böyle?
- Annem... Ağır hasta... Peteteye gidiyorum. Babama haber salmam lazım.
- Yol senin...

Taşa gerek kalmamıştı. İliklerime kadar ıslanmıştım. O kısa duraksama üşütmüştü beni. Petetenin olduğu caddeye girdiğimde yağmur dinmek üzereydi. Soğuk bir esinti başlamıştı. Dişlerim birbirine değmeye başlamıştı, titriyordum.

Binanın önüne geldiğimde kaldırımın kenarında altmış dört model kırmızı bir chevrolet duruyordu. Kanatlı demir kapıyı zorla araladım. Salona büyükçe bir soba kurmuşlardı. Sobanın önünde yakasında ptt rozeti olan biriyle, siyah trençkotlu, fötr şapkalı bir beyefendi iskemlede oturuyordu. Ptt rozetli adam yanıma yaklaştı, titriyordum. Cebimden çıkardığım iki elli kuruşu ona uzattım:

– Annem kan kaybediyor. Babama haber salmam lazım.

– Tamam, ararız. Simdi sen şu iskemleye otur, ısın biraz. Nereyi arayacaksın peki?

– Neresi olduğunu bilmiyorum. Yola gidiyormuş. İş yeri santralinin telefon numarasını öğrettiydi.

Memur telefona giderken, “Söyle o hâlde” dedi.

– Bizim evin numarası sonra üç tane üç.

Fötr şapkalı, ince bıyıklı beyefendi güldü. Babam unutmamam için böyle öğretmişti. Santralin ilk iki rakamı evin kapı numarasıydı. Sonrası kolay, üç tane üç...

– On altı olmasın, dedi memur.

Nerden bildiyse. Şaşırılmıştım. Evet, on altı, dedim.

– Baban demiryollarında çalışıyor. Gör ki ne tarafa gönderdiler.

Babamın ne iş yaptığını o zaman öğrenmiştim. Demiryolları neyse? Zor bir iş olmalı. Kolay iş olsa yakında olur. Akşam evinde olur. Bir torba kirli kıyafetle dönmez eve.

– Alo, peteteden arıyorum, memur Canip...

Ahizeyi kulağıma tuttu. Şuraya konuşacaksınız, dedi. Annem ağır hasta, kan kaybediyor, diyebildim. Kendimi tutamadım. Hıçkırıklar salonda yankılanırken, fötr şapkalı beyefendi yanıma yaklaştı. Hadi beni on altı numaraya götür dedi. Bir el tutmuştu elimden, şefkatli bir el...

Kırmızı chevrolet homurtuyla ilerliyordu. Sokak çamurdan geçilmiyordu, kayarak, patinaj yaparak geldik kapıya. Ev hareketliydi, ebe kadınla komşulardan birkaçı odada annemle ilgileniyormuş. Dedem sofadaki iskemlede sessiz oturuyordu. Sofayı temizleyen Fatma abla bir çıkını dedemin önüne koydu. Oğlanmış, dediğini duydum; bir de düşürmüş dediklerini...

Annemi bir battaniyeye sarmış çıkarırlarken gördüm. Ayakları çıplaktı. Islak çoraplarımı giydirdim. Kırmızı chevrolet patinaj yaparak, kayarak sokağı döndü. İçinde dedem, ebe kadın, annem bir de fötr şapkalı beyefendi vardı.

Şimdi benim de kırmızı bir chevroletim var. Siyah trençkotum, fötr şapkam da...

Altmış dört model kırmızı chevroletler iyi arabalardır. Saygı duymalıyız. Fötr şapkalı beyefendilere de.

EMİN GÜRDAMUR

SAHNE

Zifiri karanlık bir sahne.

Bahçesinde tarihin unutulmuş dönemlerine ait heykellerin, terbiyeli çimlerin, mermer sütunların, o sütunlara tırmanan coşkulu sarmaşıkların, boşlukta asılı kristal şekillerin bulunduğu devasa kültür merkezi, uzaktan bakılınca bu ihtişamlı teşrifatin ortasına kondurulmuş vav harfini andırıyor.

Başı sonu belli olmayan boşluğun içinde, sanki her şeyi izah edecekmiş gibi duran ama hiçbir sır vermeyen dokunaklı bir sessizlik. Bu sessizlik, kültür merkezinin içindeki en büyük salondan mı geliyor, yoksa o salona mı akıyor, o da belli değil. Salonun önündeki mermerlerde az evvel içeri doluşan insanların ayak sesleri hâlâ çınlıyor.

Zifiri karanlık bir sahne.

Oyunun başlayacağına dair bir emare yok. Tepede göz gibi yanan ışık salonu bir baştan bir başa taradı. O tarayışta karanlığa galebe çalan yüzlerde asırların damıttığı donuk ifadeler görüldü. Giyim kuşamları o kadar farklı zamanlara, farklı mekânlara aitti ki, cisimlerini tarayıp geçen ışık bile birkaç kez durup başa dönmeye yeltendi. Ama dönemedi. Çünkü davetiyelerin üzerinde yazdığı gibi, gösteri tek seferlik olacaktı ve bunu ışıkçı dahi ihlal edemezdi! Salonun lebalep dolmasından yaklaşık yirmi dakika sonra üzerinde “giriş” ve “çıkış” yazılı kapılar tumturaklı bir sesle kilitlendi.

Mırıltıların iyiden iyiye söylenmelere dönüştüğü sırada sahne, seyircilerin karın boşluklarında yankılanan bir gümbürtüyle aydınlandı. Perdenin hangi ara açıldığını kimse fark edememişti. Zifiri karanlık, ışıksızlıktan değil, bizatihi karanlığın kendisinden besleniyor gibiydi. Bu yüzden loş ışıklar yandığında hayal meyal ortaya çıkan sahne, simsiyah bir tuvalin üzerine Van Gogh lacivertiyle resmedilmiş bir tabloyu andırıyordu. Zeminden tavana doğru gerçek mi, hologram mı ayırt edilemeyen, irili ufaklı çıkıntılarıyla iki dik kaya yükseliyor, manzara bu hâliyle bir kanyonu andırıyordu. Kanyonun beşiğinde akıp duran sisler, sislerin ardında bir belirip bir kaybolan dolunay, kayaların yarı belinde dikey mi yatay mı uzayacağına karar verememiş irili ufaklı birkaç kuru ağaç, seyircilerin gözüne çarpan ilk şeylerdi. Sıska dalların üzerinde hafif kar birikintisi vardı.

Irmağın şırıltısı, kesik ışıklarla kanyonu yalayıp geçen rüzgâr, akan sis; aynı anda hem korkunç hem dingin bir his uyandırıyor, üst üste ve karmaşık çağrışımlar seyircilerin kulaklarına yansımıyor, âdeta yeniden besteleniyordu.

Sessizlik acı bir fren çılgılığıyla kesildi! Salon dipten başa bu kulak tırma-
layan sesle doldu. Fren çılgılığını büyük bir patırtı izledi ve nasıl olduysa sah-
nenin tepesindeki karanlıktan bir kamyonet, Anadolu bir kamyonet takla atarak
düşüverdi. Kanyonun huni gibi daralan boğazına sıkışıp kaldı. Kapıları çökmüş,
camları tuz buz olmuştu. Kamyonet sırt üstü duruyor, yukarı bakan alt aksamın-
dan dumanlar tütüyor, tekerlekleri dönmeye devam ediyor, açık kalan farın biri
sıkıştığı yerden sızıp duvarda sarımtırak bir huzme meydana getiriyordu. Ters
dönen kamyonetin kasasından sarkan iplerin ucunda toplar, bebekler, oyuncak
arabalar, antenli şapkalar, patikler muvazenesiz biçimde sağa sola sallanıp duru-
yordu. Anadolu ters dönmüştü ve her şey sımsıcaktı.

Aracın kanyona sıkışmasıyla dağılan ön camdan kan revan iki adamın bel-
den üstü sarktı. Yükselen duman ve yanık kokusu kısa sürede salonu doldurdu.
Sahnenin iki ucundaki dev fanlar çalışmaya başladı. Soğuğu ve kazanın koku-
sunu salona doldurdu. Sadece hekimler veya başından bir kaza geçmiş olanlar,
yanık yağ ve benzin kokusunu bastıran o mayhoş kokunun kan kokusu olduğu-
nu fark edebildi. Gerçek kan kokusuydu bu!

Camdan sarkan iki bedenden biri, beyaz gömlekli olan, neden sonra kı-
mıldadı. Diğerinde henüz bir yaşam emaresi yoktu. Beyaz gömlekli, boşlukta
sarkan elleriyle bir şeye tutunmak istiyor ama nafile çabalıyordu. Yüzünün ka-
ranlıktan kurtulduğu bazı anlarda görünen ve saç diplerinden başlayıp çenesine
uzayan üçgen koyu leke, etrafa bakınıp ne olduğunu anladığı ve korkunç bir
sesle bağırdığı an kırmızıya dönüştü. Adam çırpındıkça araç hafifçe hareketlen-
di. Bunu fark edince duraksayıp kendini, tavanı artık zemin vazifesi gören ara-
cın içine çekti. Hiçkırarak, sızlanarak ve mütemadiyen titreyerek devam eden
ağlaması, soluk soluğa ikide bir burnunu çekmesi o kadar güçlü işitiliyordu ki,
seyirciler bir an kendilerini aracın içinde zannettiler.

Az sonra hareketsiz sarkan diğer adam da araca doğru çekildi. İçerideki yara-
lının nefes alış verişi ve iniltisi bunu onun yaptığını gösteriyordu. Arkadaşını iyice
yanına çektikten sonra ağlamaya, bağırmağa başladı. Arkadaşı ölmüş olmalıydı.

“Şimdi mi, böyle mi?” dedi ve gittikçe sahibini daha da teslim alan bir kor-
kuyla melemeye başladı adam. Bu içgüdüsel ses dakikalarca sürdü. Salona bakan
taraftaki kapıyı tekmelemeye başladı fakat takla atarken sıkışan kapı bir türlü açıl-
mak bilmedi. Başını camdan çıkarıp yukarı, aşağı, sağa, sola baktı adam. Başka
yönler olsaydı onlara da bakardı şüphesiz. “Dibi yok, dibi nerde?” diye mırıldandı.
Kolunu dışarı çıkartıp kapının kolunu zorladı. Bu da işe yaramayınca diğer tarafa
sürünüp bu kez o kapıyı zorladı. O sırada az önce içeri aldığı arkadaşına hitaben,
“Ölmüşsün sen, nasıl ölmüşsün sen?” diye bağırdı. Bağırarak attığı son tekme ka-
pıyı ardına kadar açtı. Açtı ve adamın hiç beklemediği bir şey oldu. Arkadaşının
cansız bedeni bir kum torbası gibi devrilip boşluğa düştü. “Eyvah!” diye nara attı.
Sustu, nefesini tuttu. Belki yaptığı hatanın büyüklüğünden, belki ne kadar yüksekte

olduğunu öğreneceğinden, belki de her ikisinden ötürü durup boşluğa kulak kesildi. Bir salon dolusu seyirciyle birlikte boşluğu kulağıyla ölçmeye durdu. Aradan geçen zaman, mesafenin korkunç olduğu anlatmaya yetip arttı. Yere çakılma sesi neredeyse salondaki hoparlörlerin körüklerini patlatacağı. Ölü de olsa bir insanın bu şekilde yere çarpması herkeste ikinci bir ölüm hissi uyandırmıştı.

Yaralı adam açık kapıdan güç bela aracın üzerine çıktı ve doğruldu. Her şeyin üzerindeydi artık. Ters dönen Anadol'un, muhtemelen parçalanmış diğer adamın, kasadan sarkan ve sallanmaya devam eden türlü oyuncağın üzerinde... Dirseğiyle yüzünü sildi fakat kurumayan kanı çıkmadı. Saatini fark etti. Onu yerinde gördüğüne sevindi. Sakin ve olağan akışına devam eden bir saat, ne muhteşem bir nimetti. Çalışıp çalışmadığını kontrol etmek için bileğini kulağına dayayınca bu kez tik tak sesleri salonu tuttu. Tik tak tik tak! Kolunu indirene kadar sürdü bu. Elini gözüne siper edip karanlığa baktı. Zifiri karanlıkta hiçbir şey görmeyip elini indirmişti ki, bir an seyircileri fark etti. Tekrar elini karanlığa siperledi, dikkatle baktı. Salonu baştanbaşa birkaç kez soğukkanlı gözlerle taradı. Orada başına gelen şeyden daha şaşırtıcı, daha ürkütücü bir şey göremedi.

Saate bir daha baktı, gözünü camına yaklaştırıp rakamları seçmeye çalıştı. Kör mü olmuştu? Hayır, kör olsaydı karanlığın içindeki insan gölgelerini göremezdi. Görüyordu! Ama rakamların ne ifade ettiğini, neden o şekilde dizildiklerini, neden solucan gibi kıvrıldıklarını ve neden bazılarının bitişik durduğunu anlayamadı. Saatin tik takı devam ediyor ancak onun için bir anlam ifade etmiyordu. Bileğinden çıkartıp son defa baktı saate ve var gücüyle aşağı fırlattı. Bağdaş kurup yere oturdu. Karşısındaki gölgelere bakmadan onlara doğru konuşmaya başladı. İlk eliyle kanyonun yukarısını gösterip, "Aslen bu civardayım!" dedi. "Siz hangi civardansınız?" diye sordu sonra. Ama cevap beklemedi.

"Tıpkı böyle bir kıştı. Giderken ben. Babamın kesesinde ne var, ne yok aparmış giderken ben... Kuşağında taşımaktan koyun kokan bir deste para... Beni İstanbul'a vardırmanın, koyun kokan bir deste para."

Güldü adam. Eski günlerini hatırlayan ihtiyarlara özgü gülümsedi; "Yolun çoğunu bir kamyonun kasasında gittim."

"Babam fakirdi." derken cebinden gümüş savatlı bir tabaka çıkardı. İçinden bir dal çekip tabakayı aşağı savurdu, "Babam fakirdi. Tabakası bile yoktu. Tütün kesesi vardı. Onun fakir olduğunu sadece ben anladım. Gittikten, gidip o büyük şehri gördükten sonra anladım! Dedemden altı oğluna adilce düşen pay buydu! Babamın, anamın ve öbür iki karısının talihini değiştirmek için gittim ben. Doksanların başında gittim."

Sigaradan bir yudum çekince öksürdü.

"Gittim. Çöpün orda bir ihtiyar vardı. İstanbul'da çöpün orda. Birkaç dilim ekmek ve epey akıl verdi bana. Hastanelerde sıra sattım. Erkenden sıraya girip sonra gelenlere üç beş bakmadan sattım. Pamuk şekeri, simit, tişört de sattım. Hayır,

hastanede değil. Onları sokakta sattım. Yolsuz kaldığım bir kış, ot da sattım. Yakayı ele verip hapse düştüm. Siz hangi civardansınız bilmiyorum! Ben bu civardanım!”

Kamyonet sarsıldı. Daha doğrusu iyice sıkıştı. Adam dünyaya dair korkulardan sıyrılmışa benziyordu, bunu umursamadı. Aksine güldü. Eliyle altında aracı okşadı. Egzoz borusunu kavrayıp, “Motor hararet yapıyor diye de üzülürdüm. Bak şimdi ne güzel ısıtıyor.” dedi.

“Nerde kalmıştım? Hah, pazar pazar dolaşıp oyuncak sattım. Ama asıl akçeyi direksiyonu köylere kırınca yaptım.”

“Direksiyonu köye kırmak...” diye usulca tekrar etti. Elini gelişigüzel bir tarafa uzattı; “Orada, şehirde köylüler var. Doğdukları köye direksiyon kırmayı hayal ederek şehir mezarlığına kadar gidiyorlar. Sonra orada yığılıp kalıyorlar. Tuhaf değil mi?” dedi, gerçek bir şaşkınlıkla.

“Köy köy gezdim. Birbirinden güzel, birbirinden ucuz oyuncaklar satmadım sadece, köy meydanlarında çocuklara bedava tiyatrolar oynadım! Kasada yelekli şalvarım, sakallı fesim ve ucundan renkli kalemler düşüren bastonum vardı. Şimdi ırmağın soğuk sularına kapılıp gitmiş olmalılar. Oyunlar satışına satış kattı; kahvelerde başköşede, misafirhanelerde baş döşekte ağırlandım. Bu kamyonet nasıl ki Remzi Kaptan’ın yadigârıdır, tiyatro fikri de kıvırcık saçlı bir kadının hediyesidir bana.”

Konuşmanın tam burasında seyircilerin içinden imalı bir öksürük sesi yükseldi. Işıkcı, bir anlık dalgınlıkla fosforlu projektörü sesin geldiği tarafa tuttu. Hatasını anlar anlamaz da tekrar sahneye çevirdi. Adam, o kısa anda başını kaldırmış, kıvırcık saçlı bir kadın görür gibi olmuştu. Ama bunun üzerinde durmadı. Elini boşver anlamında salladı ve anlatmaya devam etti:

“İstanbul’un kimsesizlere tanışlık vermediği bir gecesinde ısınmak için sığınak arıyordum. Koca bir bina gördüm, anne karnındaki bebeği andıran koca bir bina... Kapıya yaklaştım, afişte bir tiyatro ilanı vardı. Kalabalığım arasına katılıp içeri sıvışmak istedim. Görevli, eliyle göğsümü tuttu. Biletim olmadığı için dışarı çıkmam gerektiğini söyledi. Üşüyordum, açtım. Koridorda azıcık ısınsam yeterdi. Derken o kıvırcık saçlı kadın ortaya çıktı. Annemin şeytana benzettiği kadınlardan dı ama eli sırtıma bir melek gibi dokundu. Güvenlikçiyi azarladı, eliyle sırtıma refakat ederek salonun arka kısmındaki boş sandalyeye oturttu beni. O akşam o acayip oyun boyunca ne konuşulanların tek kelimesini anladım, ne de daha sonra o kadını bir daha gördüm. Ayaklarımın soğuğu çözüldükçe, sırtım sıcak bir koltuğa yaslandıkça, rengârenk ışıklar sahneyi aydınlattıkça bir buçuk metrelik boyumu aşan hayaller kurmaya başladım. Bodrumdaki tek göz evimde uykuyu beklediğim bazı geceler, dünyanın bir tiyatro olduğunu anladım! Hayal kur ve oyna!”

Dizlerinin üstünde sürünerek kenara yanaştı adam ve aşağı baktı.

“Az önce düşeni tanımıyorum. O da bu civardanmış. Askerden terhis olmuş, iki kızı varmış. Hediye ettiğim oyuncaklarla beraber, gördünüz değil mi, öylece düşüverdi. Hayır, hayır, o oynamıyordu, bir tiyatro değildi bu! Düştü ve öldü.”

“Öldü!” kelimesi salonda yankılanan en son kelime oldu. Sahne karamaya başladı. Üç boyutlu bir anlatıma sahip dolunay yavaş yavaş siyah bulutların arkasına düştü. Adamakıllı bir tipi bastırdı. Zaten buzdolabına dönen salon, yine olağandışı bir duruma tanıklık etti ve seyirciler kimseyi es geçmeyen bir kar fırtınasının ortasında kaldı. Dolunayla beraber bütün sahne, ardından duvarlar silikleşti. İstihale geçirip yassı bir dumana benzedi her şey. Perdeler yanmaya başladı. Seyirciler şarjı tükenmiş hologram gibi titremeye durdu. Karanlık onları teker teker ama kararlı bir biçimde yuttu. Sandalyelerden sonra sadece bir rüyada görülecek biçimde yalpalanan duvarlar da kayboldu. Kültür merkezi öyle apansız yok oldu ki altın sarısı merdiven tırabzanları bir an havada öylece kalakaldı. Çok sürmedi bu da. Onlar da güneş ışınları gibi izler bırakıp yok oldular. Sessizliğin ortasındaki koskoca kültür merkezi, bahçesindeki heykellerle, çimenlerle, sarmaşıklarla beraber yok olmuştu. Salon yoktu, seyirciler yoktu! Onlara ait tek bir ses, tek bir iz yoktu!

Sadece sahne kalmıştı. Sahne değildi bu artık! Boşlukta, karanlıkta asılı kalan bir rüya bulutuydu. Kanyonda sıkışıp kalan mavi bir kamyonetin üzerinde bir adam vardı. Dizleri üzerinde kıpırtısız duruyordu. Bir salon dolusu seyircinin, sandalyenin, duvarların, dahası ihtişamlı binanın yok olduğunu görememişti. Belki var olduklarını da görmemişti. Ağzını kıpırdattı, konuşmaya devam etti. Ama herhangi bir ses duyulmadı. Herkes, her şey kaybolunca adamın sesi de gitmişti. Ama o bunu umursamadan, belki fark etmeden konuşmaya devam etti; kalkıp oturarak, gülüp ağlayarak, el kol hareketleri yaparak...

Sabahın ayazına kadar anlatmaya devam etti. Onu ilkin kanyondaki oyuktan başını çıkaran bir kartal gördü. Gördü ve şaşırdı. Güneş ayazın asık suratını yumuşattığı saatlerdeyse, dağdaki sürüsüne katırlarla tuz götüren bir çoban olup biteni en son hâliyle epey uzaktan gördü. “Subhanallah!” dedi, yaklaştı. Gözlerini kısıp kanyona sıkışan mavi kamyonete pür dikkat baktı. Ters duran arabada dizleri üstüne çökmüş bir silüet gördü. Yaklaştıkça kollarını, omuzlarını, buz tutan başını fark etti. Sakallarını ısıarak patikadan yukarı, yola doğru koşmaya başladı.

Hafif tümsek tepelerin ardından köylü sökün etti. Jandarma ancak öğlene doğru geldi. Peşinden çekici geldi. Kanyondaki korkunç manzarayı fotoğrafılayan bir muhabir, köylülere sorular sordu. Bir haber metni için işe yaramayacak cevaplar aldı. “Her sene bir kaza olur burada, ama oraya sıkışanı ilk kez gördük!” dediler. Muhtar, yetkililere seslenip yol kenarlarına çelik bariyerler yapılmasını istedi. Oradakiler ertesi gün, adamın herhangi bir yaralanmadan değil, donarak öldüğünü öğrendiler. Bir hafta sonra kanyonun kilometrelerce aşağısında öbür cesedi buldular. Kaza mahallinden o kadar uzağa gitmişti ki, kimse iki ölüm arasında irtibat kurmadı. Savcı, ikinci cesedin yakındaki bir köprüden düşmüş olacağına kanaat getirdi.

Katırlarıyla dağa çıkan çobansa bunların hiç birini öğrenemedi. Çünkü dağdaki ağıla vardığında karısı, katırın üstünde korkudan belermiş gözleriyle kocasının

ölü yüzünü buldu. O da “Subhanallah!” dedi. Kumalarına seslendi. Toprak damlı evden çıktılar. Üçü birden önce adama, sonra gökyüzüne baktılar. Üçünü birden gariplik tuttu. Üçünün gözlerinde sıcak tomurcuklar belirdi. Ama sadece birinin kalbine başka türlü bir sancı saplandı. “Oğlum!” diye bir bağırış bağırdı! Bununla kalmayıp yaşlı çobanın cenazesi boyunca “Oğlum!” diye ağıtlar yaktı! Ertesi gün, “Oğlum!” diye ağlayan kadının oğlunun kara haberi geldi. Gurbetten dönerken Kartalkaya’sına düşüp öldü, dediler. Diğer kumalar, kocasının cenazesinde “Oğlum!” diye ağıt yakan kadının ermişliğine inandılar. Yün çorabını örüp çorbasını pişirdiler, post seccadesini serip kaldırdılar, onu ölen erkeğin makamına oturttular.

Seneler sonra bir harman zamanı, ter topuğundan akmış hâldeyken kumalardan en genç olanı cesaretini toplayıp kitabın ortasından sordu; “Nasıl bildin anam?”

Kadın ortadan birleşen kaşlarını kaldırdı, deşilmiş yarasını serinletmek ister gibi iki yana sallandı ve başka bir kitabın ortasından cevap verdi: “Ana yüreği kızım, bazen yanar perdeler!”

ÇEVİRİ ÖYKÜLER

URIYE KADİROVA

TÜRKÇESİ: ÖMER KÜÇÜKMEHMETOĞLU

FADİME ŞERİFELER

Etrafta acımasız savaşın üçüncü kışı hüküm sürmekteydi. Artık nefes almakta olan her can güya derin bir uykuya dalmıştı. Dağlar, taşlar ve dereler soğuktan taş gibi katılaşmıştı. Beyaz örtüye bürünen Taraktaş'ın manzarası ahalinin içinde soğuk duygular uyandırıyordu. Fadime Şerife'nin ayakları, bu ayazın soğuğunu güya hissetmiyor gibi hep öne atılıyor; açlıktan, dermansızlıktan menzile varmak için son gücüyle yoluna devam ediyordu.

Hiç değilse bir parça ekmek bulmam lazım. Onlar beni bekliyorlar. Eve gittiğimde yavrum elime bakacak. Diğerleri de aç...

Fadime Şerife otuz yaşlarında uzun boylu, ince belli bir kadındı. Artık tanınmaz bir hâldeydi. Dört çocuğuyla bir kendi, geçinip gitmekteydiler. Kocası Ali'den en son haber Borus'a yerleşmiş birliklerden gelmişti. Ali birkaç arkadaşıyla birlikte partizanlara¹ katılıp düşmanlara karşı mücadele ediyordu.

Daha geçenlerde köyünün güzellikleri bu garip kadının gönlünü bir hoş etmekte, onu duygulandırmaktaydı. Her bir ağaç her bir taş çevredeki Baka Taş, Orman Tepe, uçsuz bucaksız üzüm bağları, kokusuyla sarhoşluk veren yavşancıklar bu köye eşsiz bir güzellik katıyordu.

Şimdi ise, yol boyu öne doğru eğiliyor, soğuktan taş gibi katılaşmış bir şeye lere üzülüyordu. Kalbi sızlayan bu kadının yanaklarından niçin gözyaşları dökülüyordu? Dudaklarından bir şeyler fısıldıyor, Cenab-ı Hakk'a nasıl yalvarıyordu?

Sokağa ulaşınca yol kenarında yerleşmiş evlere bir baktı. Evler öksüz kalmıştı, içlerinde kimsecikler yoktu. Ev sahiplerinin kimi savaştaydı; kimi ise bu

fani dünyadan çoktan göçmüştü. Garip insanların canlarını kurtarmaktan başka hiçbir dertleri yoktu. Onlar için şimdi bir parça ekmek diğer şeylerden daha kıymetliydi. İnsanlar ya kendini ya da evladını kurtarmak için çırpınıyordu.

Fadime Şerife sarmaşık otla kaplı alçak avlunun yanına yaklaştı. Durdu, evine baktı; derin bir ah çekti. Yavaşça alçak kapıdan başını eğip, eve acele etmeden girdi. Çünkü onu bekleyen çocuklarına eli boş gelmişti. Çocuklar anneleri geldiğinde bir parça yiyecek bir şeyler getireceğini umuyor, onu dört gözle bekliyorlardı. Ama kadın eli boş dönmüştü.

Küçük yarı karanlık odanın içinde, yerdeki minderlerin üzerinde çocukları uzanmış tatlı tatlı uyuyorlardı. Kim bilir sabiler düşlerinde neler görüyorlardı? Ansızın uyanan iki yaşındaki Gafarcık gülümseyerek gelip annesinin boynuna sarıldı.

Onun kucağına oturduktan sonra anne mamma diyerek karnını tuttu. Kadının beti benzi attı. Kalbi güp güp atmaya başladı. Gözlerinden yaşlar süzülmeğe başladı.

Bu doğal bir hâldir; çünkü bu evin sakinleri uzun zamandır ne bir parça ekmek görmüş, ne de kaynayan bir kazanın buğusunun kokusunu almışlardı. Allah'a yalvarmaktan başka ellerinden bir şey gelmiyordu.

O esnada yarımadaanın Kefe civarında yaşayan dayısının kızı Emine, ablası Fadime Şerife'ye bakmak onu yoklamak niyetiyle yola çıktı. Kocasını Seyit Emin ile kıvrılan yollarda dertleşerek gidiyorlardı.

– Ah, Emin, ah! Bu zavallı milletimizin başına gelen haksızlıklar, felaketler ne zaman bitecek?

Bak, etrafımızda her bir ailenin başında açlık, yoksulluk, sefillik var... Her aileden bir kayıp var. Ya babasını, ya kardeşini ya da ağabeyini kaybetmiş. Geleceğe ümitsiz gözlerle bakıyoruz, hayır böyle olmamalı.

– Üzülmeye, canım, sen tek başına hükümete karşı ne yapabilirsin? Hiçbir şey... Alnımıza böyle yazılmış, neslimiz horlanacak galiba... İnşallah savaş biterse çocuklarımız rahat bir ömür sürer diye ümit ediyorum.

– Eee... Ömrümüz göz açıp kapayıncaya kadar geçiyor. Hep ağlayamayız biraz da gülmek gerek. Hiç olmazsa vatanımızın güzelliğine bağışlanmış manzaralarına sevinmek lazım.

Biz gelip geçiciyiz, ama Ağarmış, Ayuv dağ, Ak Kaya bunlar ebedî yaşayacaklar. Onlar, halkımızın başına gelenlere ebedî şahit olacaklar.

Akşam Fadime Şerife'nin avlu kapısının yanına bir araba gelip durdu. Tanıdık sesleri duyan kadın fırlayarak avluya çıktı.

Ne yapacağını şaşırان annenin içi içine sığmıyordu. Hemen misafirleri karşıladı, sonra eve girerek çocukları uyandırdı. Sevinçten ne yapacağını bilmeyen Fadime Şerife hem ağlıyor hem de gülüyordu. Nihayet çocuklarının karınları doycak, nihayet yüzleri gülecek, yanakları al al olacaktı.

Emine getirdiği yiyecekleri, mis gibi kokan pideleri sofraya koydu. Seyit Emin'in, Suvik² pınardan doldurduğu besberrak bir şişe suyu ona doğru uzattı.

Küçük Gafar, Emine teyzenin kucığına oturmuş, büyük bir arzuyla pide parçasını yemekte, gülümsemekteydi. Kalan çocuklar ise büyüklerin sohbetlerini dinliyor, bir şeye karışmıyor, karınlarını doyuruyorlardı.

Emine çocuklara bakarken kalbi merhametle doluyor, onlara ısınıyordu. Gafarcık'a göz attığında o, hoş duygular kalbini büsbütün sarıyor, içi bir hoş oluyordu. Çünkü o her gün, her gece hayalinde oğlu Halil'i canlandırıyor, yanına çağırıyor, kucaklıyor, seviyordu. Ancak sonunda bunun hayalden ibaret olduğunu anlıyordu.

Genç yaşta bahtı kararmış bu kadının ruhu tek bir dilek, tek bir istekle yanmaktaydı. Yeniden evlat sahibi olmak istiyordu.

Emine “Zor günlere kaldın, abla, zor... Dört çocuğa tek başına nasıl bakacaksın? Nasıl halledersin?” diye söze başladı.

Fadime Şerife “Bilmem Allah dört can verdiğine göre rızıklarını da vermiştir, diye ümit ediyorum,” dedi.

– Sana bir teklifim var, bak dinle. Bizim derdimiz herkesçe malum. En küçük çocuğunu bize evlatlık versen ha? Bizi biliyorsun, onu üzmeziz boğazına da bakarız. Hem abla kardeşiz. Ne dersin? Uzakta değil, yakın yoldayız. Canın isterse, gelip görürsün. Bir düşün.

Cevabı bekleyerek susmaya başladı.

Fadime Şerife o anda öfkelenmiş gibi oldu. Sonra kendini sakinleştirdi. Düşüncelere daldı. Ben evladımın nasıl ayrılırım? Nasıl onu başkasına veririm? Hayır, yok, olamaz... Olmaz, olmaz böyle şey. Ama, o bana yakın bir insan, öz kızkardeşim. Hem de yavruma öz evladı gibi bakacağına eminim. Hepsinin boğazına bakamam aç yaşıyorlar. Hiç olmazsa kuzum, Gafarım tok, iyi şartlarda yaşar. Onu ne zaman istesem gidip görürüm. Ne yapayım? Başka çare yok.

Düşüncelerinden birden uzaklaştı. Ablasının gözlerine kederle baktı.

– Olur. Ben razıyım, abla. Zaman böyle başka çarem yok. Yavrum rahat olur hem başkasının elinde değil sizin elinizde büyüyecek.

Oğlunu bağrına bastı öptü ve Emine'ye uzattı. Emine çocuğu sınıksız kucakladı. Gönlü ferahlamış gibi oldu. O da çocuğu gururlanarak işte evladımız der gibi kocasına uzattı. Emin sevinçle çocuğu kucığına aldı.

Böylece Gafarcık'ın kaderinde yeni bir sayfa açıldı. Sabi yavru, yeni anne babası Emine ve Seyit Emin'i candan seviyordu. Gün boyu sokakta çocuklarla oynuyor, büyüyordu.

O seneler içinde Fadime Şerife kaderine küsmeden yaşamaya çalıştı. Ama alın yazısı farklı yazılmıştı. Kaderinde mutluluk, sevgi, baht, saadet yoktu. Horluk, yoksulluk, bela vardı. İki evladı açlıktan öldü. Diğer bir çocuğu partizanlara yardım ederken kör bir kurşunla öldü.

Yıllar birbirini kovaladı. Zavallı kadın üç çocuğunu da Azrail'e teslim etti. Evlat acısı onun yüreğini yaktı kavurdu. Tek bir dayanağı vardı o da evlatlık verdiği oğlu Gafar idi. Ümidini kaybetmeyen kadın Kefe'ye doğru yol aldı.

Araba bulamamıştı, yayan gidiyordu. Gece gündüz yol yürüyordu. Gözlerinin ferisi sönmüş, başı dönüyordu. Ayakları şişmişti. Beti benzi sararmış iyice hırpalanmış Fadime Şerife ablasının oturduğu sokağa vardı. Yol boyu yıpranan kadının yüzü güneşte iyice yanmıştı. Kıvrık saçları, tozlanan üstüyle dilenciye benziyordu.

Etrafa göz attı. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Güneşte kapkara karamış çocuklar sokakta oyun oynuyorlardı. Hepsini aynı yaştaki çocuklardı. Kadın birkaç adım daha attı ve durdu.

Onların arasında tanış, öyle ciğerden bir ses işitildi ki, kadının eli ayağı buz gibi oldu. Başı döndü. Nefes alamıyordu. Gözyaşları yanaklarından aşağı süzülüyordu. O ciğerpare sesin kime ait olduğunu hemen anladı. Gafarım, evladım! Yüksek sesle çağırmaya başladı. Hasretle yanan yüreğini yatıştırmak için bağıırıyordu; ama nafile, çocukların sesleri bağıırtıları arasında onun sesi duyulmuyordu. Bir anda sokakta peyda olan kadını gören küçük Gafar “Haydi kovalayalım çingene, çingene geliyor!” diye bağıırdı.

Hepsi yorgun bîtab düşen Fadime Şerife’nin etrafını sarıp, dönmeye başladılar. O anda garip annenin hâlini kim anlardı ki? O, oğlundan gözlerini ayıramıyor, ona tebessümle bakıp ağlıyordu.

Bir anda şamata koptu, birisi taş attı. Oyuna coşan çocuklar taşları birbirini ardına fırlattılar. Atılan taşların arasından biri kadının başını yarıdı. Ansızın yere yıkılan kadın oğlum diye fısıldadı.

Kan çanağına dönmüş göz kapakları birden kapandı. Bu fâni dünyada nice zorluklar gören kadının canı bedeninden ayrılmış nihayet rahata kavuşmuştu.

Korkan çocuklar tabana kuvvet kaçıp saklandılar. Gafarcık eve gelip annesini entarisinden çekti. Anne sokakta çingene yıkıldı kan içinde kaldı, diye birkaç kez tekrar etti. Korkudan dudakları titriyor, gözleri yaşaran çocuk Emine’den yardım istiyordu. Fakat onu canından çok seven annesinin yolda yatan kadın olduğunu bilmiyordu. Öz anne babası olarak Emine ve Seyit Emin’i biliyordu.

Elden ne gelir? Fadime Şerife’nin kaderi böyleymiş. Hayatın ona vurduğu bütün darbeleri dimdik ayakta karşıladı. Bütün zorluklara dayandı, çocukları için sabretti, yıkılmadı. Üç evladını kaybeden anne en küçük yavrusuna kavuşacaktı. Diğer üçüne kavuştu. Hasretle yanan bağıına Gafarcık’ı basamadı. Gitti... Elden ne gelir? Ama, kim bilir daha kaç ana evlatlarına kavuşmak yolunda can verdi? Daha kaç Fadime Şerife evladının mutluluğunu, saadetini aradı. Kim bilir? Kim söyleyebilir? Hiç kimse...

¹ Gayrinizami harp yürüten düzensiz birlikler.

² Suvik pınar: Soğuk pınar

ZEKERİYYA TÂMİR

ARAPÇADAN ÇEVİREN: CUMA TANIK

GECE¹

O danın kapısı yavaşça açıldı. Uzun boylu bir adam kısa adımlarla içeriye girdi ve kapıyı ardından dikkatlice kapattı. Küçük elektrikli bir lambadan yayılan zayıf sarı bir ışığın aydınlatığı odanın çevresine bir süre göz gezdirdi. Sonra yerde minderin üzerinde uyumakta olan bir kadın ve yanındaki çocuğuna gözlerini dikti.

Adam bir müddet öylece ayakta durdu. Sonra duvarın dibine yerleştirilmiş ahşap dolaba doğru sessizce yürüdü. İçindeki asılı kıyafetleri almak için kapısını açtı. Ardından dolabın kapısını kapattı ve çekmecelerini açtı. Çekmecelerde düzgünce katlanmış kıyafetler vardı. Elleriyle bir şeyleri arıyormuş gibi içinde ne varsa hepsini dağıttı. O an parmakları küçük sert bir keseye değdi. Meraklı ellerle hemen kesenin ağzını açtı. Kesenin içinde şalvar giymiş pala bıyıklı bir adamın, sandalyeye oturmuş utangaçlıkla gülümseyen bir kadının omzuna ellerini koymuş hâldeki resmini buldu.

Adam, resmi öfkeli bir tavırla yere fırlattı. O an kendisini bir öksürük tuttu. Öksürüğünü dindirmeye çalıştı. Ama yapamadı. Sert ve keskin öksürükler peş peşe geldi. Yerde yatan kadın panikle uykusundan uyandı. Bunun üzerine adam hızla kadının yanına koştu. Bir eliyle kadının ağzını kapatırken diğer eliyle de bıçağını çıkardı ve kısık bir sesle fısıldadı: “Bağırma yoksa seni boğazlarım.”

Kadının fal taşı gibi açılmış gözlerinde bir korku fark edince adam, biraz olsun rahatladı. Elini kadının ağzından çekerek şöyle dedi, “Ölmek istiyorsan, haydi bağır.” Kadın ağlamaya başladı. Adam kabaca ve emrivaki bir tavırla, “Ne dedim? Sus. Ağladığınızı duymayacağım.” dedi. Parmaklarıyla gözyaşlarını sildi. Kesik bir sesle:

– “Kimsin sen? Ne İstiyorsun?”

– “Beş yüz lira istiyorum.”

– “Fakiriz biz. O kadar paramız yok.”

– “Yalan söyleme. Kocan bugün kendisini işten kovan eski ustasından tazminat olarak beş yüz lira aldı. Nerede o para?”

– “Bilmiyorum.”

Bıçağın kabzasıyla kadını hırçınca iterek:

– “O beş yüz lirayı evin içinde mi sakladınız? Haydi! Konuş.”

Kadın tekrar ağlamaya başladı ve homurdanarak, “Bilmiyorum dedim.”

– “Nerede o para?”

– “Eşimin yanında. Cebinde taşıyor.”

– “Köpek herif! Kendisiyle beraber fırına götürdü demek!”

Kadının gözündeki bir korku belirmeye başladı. Bunun üzerine adam küstahâne tavrıyla, “Ne oldu? Korktun mu? Kocanın gece fırında çalıştığını ve gün doğduktan sonra eve geldiğini biliyorum.” dedi. Çocuk o an yataktan ağlayarak kalkmaya çalıştı. Adam hiddetlenerek, “Sustur şunu!” dedi. Kadın çocuğunu kaldırarak kucığına aldı. Sırtını tapışlayarak susturmaya çalıştıysa da çocuk ağlamaya devam ediyordu. Adam öfkeyle, “Ne dedim sana? Sustur şu maymunu!” diye çıkıştı.

Bunun üzerine kadın, elbisesinin yarığından memesini çıkardı. Ardından ağlamayı kesen çocuğu emzirmeye başladı.

– “Beni tanıyorsun sen!?”

– “Hayır. Tanımıyorum.”

– “Yalancının tekisin!”

– “Sadece sürekli mahalle kahvehanesinde oturduğunu biliyorum.”

Bir süre kadının beyaz tenli göğsüne baktı. Kendisini bir yorgunluk sardığını hissetti. Kadının çocuğunu emzirip tekrar yatağa yatırmasına kadar susarak bekledi. O vakit adam:

– “Dinle kadın. Buradan hiçbir şey olmamış gibi ayrılırsam, kocana olup biteni anlatacak mısın?”

– “Hayır. Hiç kimseye söylemem.”

– “Yalan söylüyorsun yine.”

– “Yalan söylüyorsam oğlum ölsün.”

– “Oğlun kaç yaşında?”

– “Henüz beş ay yedi günlük.”

– “Onu seviyor musun?”

– “Evladını kim sevmez?”

Bakışlarını kadına dikti. Güzelliğinin farkına vardı. Omuzlarında dağılmış siyah saçları dikkatini cezbedi. Elem ve ıstırap dolu bir iç çekti. Bıçağı elinden düşürdü. Bir anda kendini yatağa attı. Kadını kendine doğru çekerek kollarıyla sarmaya çalıştı. Kadın ani bir çığlık atarak:

– “Bırak beni!”

– “Olanları kimse bilmeyecek.”

– “Evlî bir kadının ben!”

– “Bana itaat et yoksa pişman olursun. Oğlunu gözlerinin önünde keser, sonra da seni keserim. Şaka yapmıyorum.”

Kadın karşı koymayı bıraktı ve titreyen bir et parçası gibi adamın kollarının arasına düştü. Adam yaptığıyla övünmüş gibi:

– “Şu an sana istediğimi yapabilirim.”

– “Allah bunun hesabını sorar senden.”

– “Nedenmiş? Marib barajını² yıkmadım ya!”

Alaycı bir kahkaha patlatacağı ki, kadın hıçkırarak ağlamaya başladı. Sert bir tavrıyla:

– “Ne dediğimi duymadın mı? Ağlanmasından nefret ederim!”

Kadıncağız aldırmadı. Ağlaması daha da şiddetlendi. Elini kadının vücudundan çekerek:

– “Haydi sevin! Bırakıyorum seni işte.”

Ağlamayı kesip sakinleşene kadar bekledi. O an kadına yaklaşıp alaycı bir sesle, “Allah, Allah! Gözyaşların ne kadar da berrak! Kardeşimin küçüklüğünü hatırlattı bana. Önünde nefes almaya cesaret edemedim. Suratımı astığımda ya da en ufak bir kelime söylediğinde gözyaşlarına boğulurdu.”

Kadın tek kelime etmeden gözlerini kapattı. Bir süre sessizlik hâkim oldu. Sonra adam, “Uyudun mu?” diye fısıldadı.

Bir anda gözlerini açtı kadın. Sonra adam devam etti, “Anlaştık mı? Şimdi gidiyorum ve sen kocana olup biteni anlatmayacaksın.”

Adam kadının gülümseyip fısıldayarak, “Sen çok iyi bir adamsın.” dediğini varsaydı. Ve, “Kocan ne yapacak beş yüz liraya?” dedi.

– “Kara gün için saklıyoruz. Hastalanır veya iş bulamazsa...”

– “Ailen fakir mi?”

– “Evet.”

– “Bir fakirle evlenmeni nasıl kabul ettiler?”

– “Sen evli misin?”

Adam yatakta tuhaf bir rehavete kapıldı. “Evlenmek üzereydim. Ailesiyle anlaşılamadık. Çünkü fakirdim. Zavallı. Bana, “Beni kaçır.” demişti. Bir eşekten farkım yoktu. Hayır. Bir eşek kadar olamadım. İflas etmişim. Üzerimdekinden başka elde avuçta bir şeyim yoktu. Ah! Geçen zamana. Ah dünya! Ah! Vefasız... Ölüm yoksul bir yaşamdan daha iyi!”

Kadın gülümsedi...

Gülümsemesi ne kadar da güzeldi. Karanlık gecede doğan bir güneş gibi... Adam gözlerini kapadı ve düşündü. Ah... Ah... Ay gibi güzel kız... Her gün hasta annesini ziyaret ediyor, kendisi de evde uzanan karanlık dehlizde kızı bekliyordu. Çıkmak istediği zaman kucaklıyor ve öpüyordu. Güzel kız o an boğazlanan bir serçe gibi titriyordu. Ah... Ey zaman! Çok cimrisin... Ve kalbin taş kadar katı...

Bunları düşündükten sonra adam, yavaş yavaş uykuya daldı. Ancak gaflet anında büyük bir gürültüyle uyanınca kara kuru asık bir suratla karşılaştı. O an karnına sert bir tekme yedi. Sert ve yüksek bir ses, “Ayağa kalk köpek!” dedi.

Adam itaat edip ayağa kalktı. Kalkar kalmaz polis üzerine çullandı. Ellerini kelepçeledi. Polislerden biri sert bir tokat yapıştırdı. Bakışlarını kadına dikti. Olanlar hiç de gururuna dokunmamış gibiydi...

Yazar hakkında: Zekeriyya Tâmir, 1931'de Şam'da doğdu. 1944'de eğitimini yarıda bırakmaya zorlandı. 1958'de öykü yazmaya başladı. Aynı zamanda kısa eleştirel makaleler ve çocuk hikâyeleri yazdı. Eserleri birçok dile çevrildi. Eserlerinden bazıları: *Beyaz Atın Kışnemesi* (1960), *Külde İlkbahar* (1963), *Gök Gürültüsü* (1970), *Nuh'un Çağrısı* (1994), *Nehir Neden Sustu?* (Çocuk Öyküleri, 1973), *Gül Kırlandığına Dedi ki* (Çocuk Öyküleri, 1978). Yazar 1981'den beri İngiltere'de yaşamaktadır.

Çevirmen hakkında: Cuma Tanık, 1989 yılında Şırnak'ta doğdu. AÜ, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Çeşitli yayınevlerinde Arapça dizgi editörlüğü yaptı. Halen Gazi Üniversitesi Arapça Öğretmenliği bölümünde yüksek lisans yapmakta olup Arap ve Kürt edebiyatından çeviriler yapmaktadır.

¹ Yazarın “Dimashq al- harâr’iq (Yangınların Şam’ı) adlı öykü mecmuasından çevrilmiştir.

² MÖ 8. yüzyılda kurulduğu rivayet edilen baraj, bugün Yemen sınırları içerisinde (ç.n)

NEVÂL ES-SA'DÂVÎ*

ARAPÇADAN ÇEVİREN: GAMZE YÜCETÜRK

GÜLÜMSEME

Uykumdan uyandım ve vücudumun ağırlaştığını hissederken kalbimi ve nefesimi dolduran bir hüznle karşılaştım... Vücudum demirden yapılmışçasına ağır... Kesinlikle vücudumun onu yatağın üstünden yere sürükleyen bir lokomotif var... Bu büyük hüzn sebebiyle kafamı ve kalbimi gözden geçirmeye başladım. Fakat bir şeye rastlamadım... Öyle ki, o anda kafam ve kalbim yoktu.

Hayatımdaki her şeyden nefret ettiğimi hissettim... İşimden, sanatımdan, anneliğimden, evlat olmamdan, sevgimden ve arkadaşılığımдан... Her şeyden hatta kendimden ve varlığımdan... Felçli gibi yatağa yayılmış uzuvlarıma dikkatle bakmaya başladım, kollarımdan ve bacaklarımdan iğrenmenin azgın dalgasını hissettim... Sanki onlar suni uzuvlar... Bir an, aklım bana bu uzuvların nasıl hareket ettiğini tamamen unutmuş gibi göründü... Sanki onlar asla ama asla hareket etmeyecek...

Kalbim korkudan büyük, güçlü bir çarpıntıyla titredi, çarpıntı kafamdan ve ayaklarımdan kanı çekip onu tamamen göğsüme boşalttı. Kanın sıcaklığından yanıyorum, kan artmaya başladı ve bir ateş parçasının üzerine kapandı... Şiddetli bir elektrik teline değmiş gibi kendimi bir seferde yataktan sıçrar hâlde buldum ve yerde durdum... Ayaklarımdan üzerinde durarak dikildim ve her günkü gibi çalıştıklarını kanıtlamak için şiddetle ayaklarımla sallamaya başladım.

Korkak adımlarla elbise dolabına yürüdüm... En eski elbiselerimi giydim. Özenmeden saçlarımı taradım ve gözlerimin içine baktım... Her gün çektiğim o siyah çizgiyi kirpiklerimin üzerine çekmek için elim siyah kaleme uzanmadı... Çantamı elime aldım ve her sabah içtiğim bir fincan çayı içmeden dışarı çıktım, caddede yürüdüm... Ayaklarının eşiği evden tarlaya götürdüğü gibi ayaklarım da beni otobüs durağına götürdü...

Otobüs her zamanki gibi insanlarla dolu bir hâlde geldi, otobüse binip içeri girebildim... Nasıl? Bilmiyorum... Fakat kendimi birden sıcak, kederli nefeslerin iğrenç sıcaklığında buldum... Ki o nefeslerin bazıları sigara dumanlı, bazıları hastalıklı, bazıları soğan kokulu... Ve her zamanki gibi bir pencere kenarına kaçıp oradan başımı çıkartmaktan başka hayatta bir isteğim olmadı... İrademi zayıflatan anlaşılmasız hüzn, aklımı ve nefesimi parçaladı. Hüzn, her nerede durursam durayım her yandan beni kuşatan o yapışkan kollarla ilgilenmeden etrafımdakilere kayıtsız olmamamı sağlıyordu.

Çökük kör bakışlarım bir şeye, bir yüze düştü... Bir çocuk yüzüne mi? Bir genç kız yüzüne mi? Bir adam yüzüne mi? Bilmiyorum... Yorgun gözlerim yüzün sahibini inceleyemedi... Fakat ben bir yüz gördüm... Yüzde bir gülümseme gördüm...

Avcının oltasının, incileri denizin dibinden yeryüzüne çekmesi gibi gülümseme de beni aniden dünyaya çekti... Sanki ben derin, karanlık, uzak bir denizin dibindeydim sonra ışık ve hava halatları beni çekti... Ve sanki gülümseyen dudakları unuttum!...

Şaşkın bir hâlde yüze baktım, bu garip gülümsemeye nasıl karşılık verdiğimi bilmiyorum... O gülümseme ki öğrenmediğim yeni bir dilin bana görünmesiydi... Onun gülümsemesine karşılık vermek için istemsiz ve anlamsız bir şekilde başımı salladım... Kurtuluş halatına yapışmış boğulan biri gibi gözlerim onun dudaklarına asılı hâlde yüzünde sabit...

Bazı şeyler hafiflerken ayaklarımın ağırlaştığını ve bazı esneklikler yumuşarken demirden vücudumun ağırlaştığını hissettim... Bilinçsizce ağzımı açtım ve kendimi istemeden konuşurken buldum:

– Teşekkür ederim...

O söz, garip bir şekilde kulaklarımda çınladı... O sözde kulaklarımın alışkın olduğu aynı tınlama yoktu... Ve o sözde aklımın anladığı aynı anlam yoktu...

İnsanların söylediği o sıradan sözleri anlamıyor ya da onlara inanmıyor gibi sözüme karşılık vermesini dinlemedim... Fakat ben onun bana gülümseyen gözlerini dinledim... Onları nasıl dinledim, bilmiyorum. Fakat ben, insanların hepsinin siyah bir kütle halinde görüldüğü ölü hislerimin o gözlerle hayata döndüğünü algıladım ve gördüm... Yakınımda bir pencere gördüm ve oradan bakındım... Akmakta olan Nil'in suları üstüne düşen parlak güneş ışınlarını gördüm, sanki o güneş ışınları, garip sihirli bir ışıktan altın ipler... Caddede hareketlilik ve canlılık içerisinde dolup taşan insanları gördüm... Sanki hayat, zirvesine ulaşmıştı...

Pencereden ayrıldım ve o yüze baktım... Garip gülümseme dudaklarında canlı iken onun beni uğurlayarak başını eğdiğini gördüm... Gülümseme, sanki yüzünün bir parçasıymışçasına yüz hatlarında sabitlenmiş... O yüz, otobüsten indi ve caddenin kalabalığında gözden kayboldu... Fakat gülümseme, kaybolmadan gözlerimin önünde kaldı. Bu gülümsemenin hafızamın hücrelerinden asla silinmeyeceği inancına benzer duygular beni ele geçirdi... Hatta ölümün kendisi bile yapamayacak... Bu yüz, bir gün ölürse ve mutlaka ölecekse de bu gülümseme asla ölmeyecek... Ben yaşarken hafızamda kalacak... Ben ölürsem öleceğim, fakat bu gülümseme, benim dışımda onu görenin hafızasında yaşayacak. Benim dışımdaki de ölürse ölecek, fakat onun dışımda o gülümsemeyi görenin hafızasında yaşayacak... Sanki o, burada ve orada hayatı hesapsızca paylaştıran ölümsüz devasa bir ilah...

Pencereden bana canlılık veren bir hava geldi. Sonra kalp ve soluk borusu kaslarımın rahatlık ve huzur içinde atmaya başladığı derin bir nefes aldım... Ve kendime şöyle dedim: Dünya güzel... güzel...

Otobüs durağa geldi ve indim... Yavaş adımlarla yürüdüm. Vücudumun tüyden yapıldığını hissettim. Dans edercesine caddede yürüdüm... İçimde şarkı söyleyen bir ses duydum... Önümde hepsi bana gülümseyen yüzler gördüm ve basit, doğal bir gülümsemeyle gülümsemelerine karşılık verdim... Sanki... Sanki dudaklarım gülümsemeyi hiç unutmamıştı...

* 1931'de Mısır'da doğdu. Feminist yazar, aktivist ve psikiyatristtir. İslam'da kadının yeri üzerine pek çok kitap yazmıştır. Kitapları birçok dile çevrilen yazar, yazmaya hâlen devam etmektedir.

FERİBA VEFİ*

FARŞADAN ÇEVİREN: SERPİL YILDIRIM

RAHATLADIN BABA

Üşümeysin diye kabrini bir gece önce yağmış olan karlardan temizliyorum. Onun altında kesin donmuşsundur. Fakat hayır... toprağın altı hep sıcaktır. Henüz bir şey hissetmiyorsun. Sen öldün babalık... öldün. Ah, o günler ne kadar da zordu. Ölmek istemiyordun ama ölmeliydin. Güçlü ve heybetli cüssen hastane yatağına düşmüştü ve direniyordun.

Bütün ailenin eli kulağındaydı. Ölmeni bekliyorlardı. Giymeleri gereken siyah elbiselerini çoktan hazır etmişlerdi. Odanın dört bir köşesini taziye merasimi için kilimlerle kaplamışlardı. Komşulardan emanet aldıkları büyük semaveri temizliyorlardı. Damatlar bir saniye olsun evi terk etmiyor, hazır bekliyorlardı. Evin bütün eşyasını gözden geçiriyorlardı. Yavaş yavaş miras meselesini de konuşuyorlardı. Erkekler, işlerinin başına dönmek için meselenin bir an önce halledilmesine bakıyorlardı.

Her şey ve herkes hazırды. Sadece senin son nefesini vermen kalmıştı geriye. Senin artık hayata geri dönmemen gerekiyordu çünkü kimse seni istemiyordu. Ne, yıllar önce seni unutan oğulların, ne senin işe yaramazlığından hayıflanmış kızların, ne de yıllardır onun için ölü olduğun annem. Güzel bir genç kız olunca ailesinin fakirliğinden dolayı senin karın olmayı kabul etmişti. Sen, yirmi yaş ondan büyüktün. Şimdi sen o kadar âciz bir duruma düşmüştün ki artık elden giden, aşksız ve mutsuz geçen o gençlik günlerinin intikamını senden alıyordu. Babalık, sadece baş ağrısı olan zahmetsiz bir adam olmuştun. Hatırlıyor musun ne kadar hakaret yedin? Ne kadar küfür işittin? Çocuklar gibi ne kadar yalvardın ama kimse seni duymadı? Hatırlıyor musun evde bir başına oturduğun, kimsenin seni yanında götürmediği günleri? Hissiz ve hastalıklı ayaklarınla oda boşluğunu ve kapı eşiğini günlerce yol ettiğini, sonunda yorgun ve ümitsiz şekilde yatağına oturduğunu ve gözünü ayırmadan kapıyı gözlediğin o günleri?

Bir süre sağlık durumun iyiydi fakat bir yerde uzun süre kalmaya sabrın ve mecalin yoktu. Sürekli telaş halindeydin. Evde bir başına kalmak zorunda olduğun zaman deli oluyordun! Günlerce yatağında öylece kalakalıyordun, hapistin... senin için zordu. Kimse gözyaşını umursamadığı için artık rahatça ağlıyordun. Yüzün buruşuyor kızarıyordun. Boğazına bir şeyler düğümleniyordu. Artık gözlerin iyi seçemiyordu. Ah!... babalık, zavallı bir adam olmuştun. Bu kocaman dünyada artık sana bir yer yoktu.

Annem yemeğini önüne koyuyordu. Homurdanarak: «Zıkkımlan» diyordu.

Senin elinden bıkmıştı. Seni, geçen onca kötü gününü telafi etmeye engel görüyordu. Onun elini kolunu bağlamıştın ve bu yüzden seni affedemiyordu. Sen onu, hastalığın ve çaresizliğine öldürüyordun... çocukça küsmelerine... homurdanmalarınla, gerçekleşmesi imkânsız beklentilerininle... ve sonu gelmez iniltilerininle.

Babalık, annem için üzüldüğümü biliyorsun. Ölümünden sonra da mutlu olmadı kadıncağız. O günlerde, daha bir sinirli ve daha bir merhametsiz oldu. Sabrı ve gücü her geçen gün azaldı. Artık sana tahammül edemiyordu. Feryat ediyor, küfrediyor, ağıt yakıyordu. Kendini tokatlıyordu.

Bir gece gürültüyle uyandım. Yorganı başıma çektim. Kulaklarımı tıkladım. Fakat feryat seslerini duyabiliyordum.

«Neden ölmüyorsun? Yaşlı kurt... artık neyi bekliyorsun? Merhamet et... daha ne kadar pisliğini temizleyeceğim?»

Gözümle görmediğim hâlde senin yatağını ve halıyı kirletmiş olduğunu, şaşkın ve suçlu bir çocuk gibi elini ayağını saklamaya çalıştığını biliyordum.

Ertesi gün seni gördüğümde yanaklarına kan oturmuştu. İyice takatten düşmüştün. Üst dudakların dişlerinin üzerinden dışarıya sarkmıştı. Buğulu gözlerini belirsiz bir noktaya dikmiş, öylece etrafına bakınıyordun. Anneme yardım ettim ve yorganlarını değiştirdik. O gün bize gelen herkes, aşağılayıcı bakışlarıyla burnunu tutup geri gidiyordu. Odanın havasını temiz tutamıyorduk. Artık tüm hareket gücünü kaybetmiştin ve sen...

Annem, tuhaf bir sinir buhranı yaşıyordu. Sonra gece... kötü bir geceydi. En son odaya gitmiş, ağlıyordum. Birden kulağıma bir ses geldi. Çarpma sesi... şaşkın bir vaziyette kapının eşiğine geldim. Aman Allah'ım... âcizlikten acı acı inleyen sesini duydum.

«Bana mı vuruyorsun?»

Kapıyı gürültüyle açınca odaya daldım. Annem rahatlamıştı. Şaşkın bir şekilde sana bakıyordu. Sol yanına yıkılmıştın ve yataktan kendini çıkarmaya uğraşıyordun. Yalvararak bir şeyler istiyordun. Sağ elini bana doğru uzattın ve benden yardım istedin: «Ne istiyorsun?» diye sordum.

Dilsiz insanlar gibi gırtlığından belirsiz sesler çıkarıyordun. Fakat son sözün açıktı:

«Beni götür.»

Babalık... babalık... ne söylemek istiyordun da söyleyemiyordun? Annem bana işaret etti: «Yardım et, yerinden kaldıralım.»

Kelimelere sığmayan bir korkuyla ona baktın. Anlamsız bir şeyler mırıldandın.

Annem: «Kafasına koymuş» dedi.

Sonra annem: «Saçmalama ve yat geber» diye feryat etti. Seni yerinden sürükledi. Fakat lambayı söndürmeden önce bedeninin altında kalan sol kolunu hareket ettirdin. Ben ve annem kollarını tuttuk ve çıplak bedenini yatağın üze-

rine çektik... ah, babalık... gözlerin... gözlerin başının kesileceğini bilen koyunun gözleri gibi. Yüzün titremiş, dişlerin acınacak bir durumda dışarı çıkmıştı. Gözlerin sisli perdenin arkasında gözyaşlarını hapsetmişti akmıyordu. Gözlerin uçsuz bucaksız bir deniz olmuştu. Şaşkın, korku dolu ve çaresiz bir deniz.

Gece yarılarına kadar uyanıktım. Sonra yavaşça odama gittim. Kirli ve pis kokulu odayı anormal bir horlama sesi kaplamıştı. Lambayı yaktım. Yatağından çıkmış masum ve günahsız bir şekilde başını yere koymuş ve her zamanki gibi orada uyuyakalmıştın...

Üç gün baygın hâlde hastanenin yatağında yatmıştın. Başına kimseler gelmemişti. Sinekler yatağından sarkan kan ve idrar torbasının üzerinde uçuyordu. Gözlerin kapanmış, yanakların çökmüştü... beyaz ve güzel ellerine bakıyordum. Acaba ölmen mi gerekiyor diye düşünmeden edemiyordum...

Ah, ne kadar da yalnızdın babalık... sanki uzaktan yaşlı bir adam sesi duyuyordum. Şöyle sesleniyordu: «Ağlama kızım, durumu düzelecek, iyi olacak.»

Takma dişlerini çıkarmışlar, diş etlerinin arasına emzik gibi bir şey koymuşlardı. Nefesin onun deliğinden çıkıyordu. Kederli ve huzursuz görünüyordun.

Görüş saatinin bitimiyle oda da tenhalaşmıştı. Birden omuzlarını topladın, derin bir nefes aldın ve öldün. Sütünü bitirdikten sonra ağzında emziği, uykuya dalan bir çocuğa benziyordun.

Gasilhanede herkesin feryat figan ağladığını duyunca hayret ettim. Annemin kahkahalarını duyacağımı düşünüyordum. Diğerlerinin de rahat bir nefes alacaklarını... fakat onlar da ağlıyorlardı. Yüzlerini parçalıyorlar, yakarıştta bulunuyorlardı. İlk defa huzurlu bir uyku çeken seni kucaklıyor, geri dön diye feryat ediyorlardı. Şimdi de bazen seni anıyorlar. «Allah rahmet etsin.»

Hava ne kadar da soğumuş, gitmeliyim... babalık öldüğün için rahatsız olma. Burada daha rahatsın. Kabristan ıssızlaşıyor. Ben de gidiyorum fakat keşke... hayır, hayır bir faydası yok. Sen öldün ve ben öldüğün için mutluyum.

* 1963 yılında Tebriz'de dünyaya geldi. "Sahnenin Derinliklerinde" adını verdiği ilk toplu öyküleri 1997 yılında, "Biz Gülerken Bile" adlı ikinci toplu öykü kitabı ise 1999 yılında yayımlandı. İlk romanı olan "Benim Kuşum" 2002'de basıldı. Eserlerinde daha çok modern kadınların hayatlarına yer verir. Sade ve samimi bir dil kullanarak bu kadınların iç dünyalarını anlatmaya çalışır. Eserlerinde ele aldığı kadın kahramanlar, daha çok orta tabaka insanlar arasından seçilir.

CÜMLESİ PARLAYAN HİKÂYELER

DİNÇER EŞİTGİN

ZİYA OSMAN SABA'NIN “MESUT İNSANLAR FOTOĞRAFHANESİ”NDE OYALANIRKEN

Yedi Meş'ale adlı edebî topluluğun en genç şairi olarak ünlenen Ziya Osman Saba (1910-1957), her ne kadar yazdıklarını hikâye olarak tanımlamakta alçakgönüllü davranmış ve az sayıda hikâye yayımlamış olsa da **Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi (1952)** ve **Değişen İstanbul (1959)** olmak üzere iki kitabıyla Türk hikâye tarihinde göz ardı edilemeyecek bir yazardır. Dikkatli bir gözle incelendiğinde şiirlerindeki duyarlılık ve temaların hikâyelerinde de devam ettiği gerçeği, birçok araştırmacı tarafından kabul edilir. Yine birçok araştırmacının ittifakla kabul ettiği üzere, şiirleri gibi hikâyeleri de, çocukluk dönemi başta olmak üzere hatıraların, küçük mutlulukların, İstanbul sevgisinin, aile saadetine, huzurlu bir yuva özleminin etrafında döner durur.

İlk hikâye kitabına adını veren *Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi* adlı hikâyesi¹ Ziya Osman Saba'nın hikâyelerinin bir özeti olarak ya da diğer bir ifadeyle onun hikâyelerini temsil etme kabiliyeti yüksek bir metin olarak değerlendirilebilir. Hayatının bütün hüznüne eşlik ettiğini de düşündüğüm o hikâyesinde oyalanmaya çalışacağım *Cümlesi Parlayan Hikâyeler* dizisinin bu yazısında.

Edebî metinler, bir an önce metnin sonuna ulaşmak isteğiyle, en sonunda ne olduğuna dair merakı giderecek bir aceleyle, çabucak okunabilir.² Böyle bir okuma esnasında, metnin okuru, olay örgüsüne önemli bir katkısı olmadığını düşündüğü *ayrıntılar*, kişiler, olaylar, mekânlar hakkında sonucu değiştirme-

yeceğine kanaat getirdiği *açıklamaları*, gereksiz bulduğu *yorumları*, sıfatlarla süslenmiş *tasvirleri*, metnin hızını kesen *ara sözleri*, *uzun cümleleri*, kendini oyaladığına inandığı *bölümleri* atlama temayülü gösterir. Bu okuyucu, ‘*sonra ne oldu, acaba şimdi ne olacak?*’ gibi soruların peşinde sürüklenir daha çok.

Bir de edebî metnin içinde, her kelimesine dikkat kesilerek yavaşça ilerleyen okuyucular var... Onlar metindeki her ayrıntıyı, açıklamayı, yorumu, ara sözü, tasvirleri, uzun cümleleri büyük bir sabır ve dikkatle takip ederken yorulmak nedir bilmezler. Metnin içinde oyalanmaktan keyif alırlar. Yazarın bütün talimatnamesini harfî harfine takip eden bu okuyucular, sayfa üzerindeki her işaretin bir anlam dünyasına karşılık gelebileceği ihtimalini göz önünde bulundururlar. Modern dünyanın teklif ettiği hızlı okuma kurslarına inat, bu okuyucular, metnin satırları arasında âdeta bir kaplumbağa hızıyla ilerlemekten de, metnin içinde kaybolmaktan da büyük bir zevk duyarlar.

Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi

Ziya Osman Saba’nın *Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi* adlı hikâyesini birçok okuyucu değişik hızlarda okuyabilir. Hikâyeyi olabildiğince süratli bir şekilde ve ayrıntıları atlama hakkını kullanarak okuyan bir okuyucu, böyle bir okuma sonucunda şunları görür: Ziya Osman Saba’nın bu hikâyesi, akşamüzeri işyerinden çıkıp Beyoğlu’na doğru yürürken bir taraftan da yol boyunca şahit olduğu hayatı birçok ayrıntıyla zenginleştirerek seslendiren/yorumlayan anlatıcının hikâyesidir. Anlatıcı, camekânları, duvarları mesut insanlarla süslü fotoğrafhanelerin yoğun olduğu caddeye geldiğinde, bu dükkânlardan birine girip ‘*ben de mesudum, benim de resmimi çekebilirsiniz*’ düşüncesiyle bir fotoğraf çekirmek ister. Dükkâna ilk girdiği anda karşılaştığı ilgisizlik kısa sürede dağılsa da, anlatıcının fotoğraf atölyesindeki karmaşık duygu ve düşünceleri yüzünden, fotoğrafçının önce sesi asabileşir sonra da tavrı ümitsizleşir. Hikâye, yüzü biraz terleyen fotoğrafçının şu sözleriyle, şaşırtıcı bir şekilde kapanır: “*Beyim, mazur görün, sizin fotoğrafınızı çekemeyeceğim.*”

Hikâyedeki ayrıntılarda, insan manzaralarında, bu insan manzaralarını anlatıcının nasıl yorumladığında, bunlardan yola çıkarak ne gibi hayaller kurduğunda oyalanmak isteyen okurlar zaten vakit ayırıp *Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi* adlı hikâyeyi her kelimenin her cümlenin tadını çıkararak okuyacaktır. Hem zaten edebî metinler içinde oyalanmayı seven okuyucular, ne kadar ayrıntılı ve eksiksiz olsa da burada bir özet okumak yerine metnin içinde kaybolmak isteyeceklerdir.

Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi’ndeki O Cümle

Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi’nde birçok cümleyi merkeze alıp o cümle etrafında bütün hikâyenin liflerini çözmeye çalışmak mümkün gibi görünüyor. “*Buraya fotoğraf çekirmek üzere gelmiş olduğunuzu unutun!*” cümlesi,

“Felaketler yerine saadetleri, ölmüşler yerine doğacakları, geçmişler yerine gelecekleri düşünmeliyim.” cümlesi, hikâyenin sonunda fotoğrafçının anlatıcıya ümitsiz bir tavırla söylediği “Beyim, mazur görün, sizin fotoğrafınızı çekemeyeceğim.” cümlesi... Bütün bu cümleler hikâye üzerinde konuşmayı yeterince kolaylaştırabilirdi. Hatta “Adeta bütün bu mağazalar, bütün şu insanlara saadet satıyorlar.” cümlesiyle, saadetin alışveriş merkezlerinde arandığı günümüz dünyasının tüketim çılgınlığına göz kırpmak bile mümkündü. Fakat ben bu hikâyeyi, dükkâna girdiği andan itibaren ilgisizliği sezdirilen fotoğrafçıya hitaben anlatıcının söylediği “*Güzel olmasını arzu ettiğim*

bir fotoğraf çekirmek istiyorum”³ cümlesi etrafında oyalanarak okumayı deneyeceğim.

Güzel olmasını arzu ettiğim : Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi’nin anlatıcısı hikâye boyunca, içinde bulunduğu olumsuz şartlara rağmen güzel şeyler hayal eden, arzulayan bir özne. İşinden erken çıkabildiği bir akşam, Beyoğlu’na doğru yürümeye başlar. Yol boyunca gördüğü insanlar, insanları ‘mesut etmeye mahsus dükkânlar’, o dükkânların camekânlarında sergilenen eşyalar, bunların hepsi anlatıcıda yeni istekler, yeni arzular, yeni hayaller oluşturur. Anlatıcı, yürüdükçe, etrafındaki bütün uyaranlar yardımıyla kendisi için güzel bir gelecek hayali kurmaya, bu güzel hayali olgunlaştırmaya devam eder. Fotoğrafçıların yoğun olduğu caddeye geldiğinde, fotoğraflardaki bütün o mesut insanlara imrenerek kendisi de bir fotoğraf çekirmek ister. Şimdilik yalnız olsa da ‘günün birinde’ bir sevgilisi olabilir ve ‘bu en güzel fotoğraf’, sevgilisinin ‘çantasının gizli bir köşesinde, güzel kokular içinde yatabilir’. Diyelim ki böyle bir sevgili hiç olmayacak, o zaman anlatıcının ‘bu en güzel fotoğraf’ı çekirmek için başka bahaneleri de hazır. Yeni bir şiir kitabı yayımlanan şairin/anlatıcının, bir gün edebiyat tarihçileri fotoğrafını arayabilir. Belki bir gün şehit düşebilir, o zaman bazı mecmualar, diğer şehitlerinkilerle beraber anlatıcının bu fotoğrafını basmak isteyebilir. Belki sadece ölüp gider ve o zaman da bu fotoğraf, hayatta kalmış birkaç akraba, birkaç vefalı arkadaş için bir anı olur. Bu düşüncelerle, önünde süslü bir otomobilin bulunduğu, içeride gelin ve damadın fotoğraflarının çekildiği bir fotoğrafhaneye girer anlatıcı. Fotoğrafçının işi bitinceye kadar dükkânın duvarlarını süsleyen ve hepsi birbirlerine gülümseyen fotoğrafları seyre koyulur.

Fotoğraf çekimi biten yeni evlileri selamleyen fotoğrafçı, anlatıcıyı bir müddet fark etmez. Anlatıcıyı, ‘tatlı bir rüyadan uyanır gibi fark ettiğinde’ ise ne istediğini, –konuşmaya bile tenezzül etmeyen bir tavırla– sadece ‘bakışlarıyla’ sorar. Anlatıcı fotoğrafçının o bakışlarını şöyle cevaplar: ‘Güzel olmasını arzu ettiğim bir fotoğraf çektiğim istiyorum’.

bir fotoğraf çektiirmek : Fotoğrafçı, baştan aşağı süzdüğü anlatıcının isteğini gerçekleştirmenin kolay olmadığını sezdirecek bir şekilde anlatıcıyı atölyesine buyur eder. Fakat anlatıcının bir türlü tabii olamayışı, kendisini sıkması, oraya fotoğraf çektiirmek üzere gelmiş olduğunu unutamayışı, zorla gülümsemeye çalışması... Bütün bunlar fotoğraf çekimini, fotoğrafçı için imkânsız hâle getirir. Ümitsiz bir tavırla anlatıcıya “Beyim mazur görün, sizin fotoğrafınızı çekemeyeceğim” der.

istiyorum : *Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi*’ndeki anlatıcının, mesut olmasa da bir anlık mesut görünebileceği bir fotoğraf çektiirme *isteği* bile yerine gelmez.

Sonucu Merak Etmek Yerine Hikâyelerde Oyalanmak

Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi, akşamüzeri işyerinden çıkıp fotoğrafçılarla dolu bir caddede fotoğraf çektiirmek isteyen bir anlatıcının mesut insanlar kervanına katılamayışının hüznünlü bir hikâyesi. Bu hüznünlü hikâye, sadece metnin sonucunu öğrenmeye değil metnin içinde oyalanmaya hatta kaybolmaya da zaman ayırabilecek okuyucularını bekliyor.

¹ Ziya Osman Saba, *Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi*, **Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi**, Can Yayınları, İstanbul 2014, ss.13-20.

² Okuma hız(lar)ı için bkz. Roland Barthes, **Yazı Üzerine Çeşitlemeler - Metnin Hazzı**, (Çeviren: Şule Demirkol), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006.

³ Ziya Osman Saba, *Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi*, **a.g.e.**, s.18.

OTURUM: EDEBİYATTA VE HİKÂYEDE LİRİZM

Oturum Başkanı: Dinçer Eşitgin

Katılımcılar: Arif Ay, Ayşe Demir, Ethem Baran, Hatice Bildirici

Tarih ve Saat : 13 Aralık 2015, Pazar, 14:00-16:30.

Dinçer Eşitgin: Öncelikle davetimizi kabul ettiğiniz için hepinize teşekkür ediyorum. Bugün, edebiyatta ve hikâyede lirizm, Türk edebiyatında ve hikâyede lirizmin yansımaları, daha sonra da akıl hikâyesi ve coşku hikâyesi gibi ayrımlar üzerinde konuşalım istiyorum. Elbette bunları konuşurken, bu tür sınıflandırmalar, sınırlandırmalar yaparken bazı mahzurları da göz

ardı ediyor değilim. Yahya Kemal, Edebiyata Dair’de lirizm hakkındaki bir yazısında, bu mahzurlardan birine işaret eder: Fuzulî’nin gazellerini okuyan bir okuyucunun, birdenbire bu şiirlerin lirik olduğunu öğrenmesinin onda oluşturacağı muhtemel şaşkınlığı, biraz da müstehzi bir ifadeyle dile getirir. Yahya Kemal’in bu örneğine ve o yazısında dile getirdiği düşüncelere benzer bir şekilde, Batının terimleriyle kendi metinlerimize yaklaşmamızın ne kadar doğru olduğuna dair çok büyük bir soru çengeli, aklımın bir köşesinde sürekli asılı durur. Bu tür terimler, kavramlar kendi edebiyatımız, kendi edebî metinlerimiz değerlendirilirken kullanılıyor. Fakat bu tür Batılı terimler, kavramlar kullanılırken bazı kafa karışıklıklarının gündeme geldiğini ya da aynı kelimeye farklı anlamlar yüklendiğini görüyoruz. Lirizm konusunda da okuduğum bazı yazılarda bu tür kavram kargaşasına şahit olduğum için öncelikle lirizmin, lirik olanın, lirik dilin, lirik ifadenin sınırlarını çizmenizi isteyeceğim sizden. Kelime, bir müzik aletinden türediği için genellikle müzikle (lyrics) ve yine başlangıçta daha çok şiirle ilişkili olduğu için sadece şiirle ilgiliymiş gibi kullanılsa da bu ilk turda, lirizmi olabildiğince geniş bir açıyla konuşalım isterim. Müsaadeniz olursa, şair Arif Ay’la başlayalım, buyurun efendim...

Arif Ay: Ben hikâye yazmadığım için daha çok şiir üzerinden konuşacağım. Gerçi *Lirik Çingülar* başlığıyla kısa metinler yazıyorum ama bunlar ne kadar hikâye sayılır bilemem. Yahya Kemal’in sözünü ettiğiniz o yazısını ben de okudum. Yahya Kemal, lirizmin karşılığını aşk olarak ifade ediyor. Aşktır ama buradaki aşk, sevgi anlamında, birini sevmek anlamındaki aşk değil, keşke bu iki kelimeyi ayırsak, birine sevdâ, sevgi desek, diyor Yahya Kemal. Aşk bir varoluş olarak, bir oluşum olarak değerlendiriyor. Dolayısıyla buradan hareketle ben aslında lirizmi, daha çok sanatın kader çizgisinde olma durumu olarak algılıyorum. Buna fîtrat da diyebiliriz, sanatın fîtratı, fîtratımızda zaten ruh taşıdığımızı göre, duygu taşıdığımızı göre doğal olarak yaptığımız sanatın da fîtratında lirizm var. Biz onu doğuştan getiriyoruz, fîtratımızın gereği olarak. Tabii bunun sanata yansıyışı, aynı zamanda bir kazınımıdır o kader çizgisinde oluşun. Ben

Arif Ay

lirizmi bu anlamda ele alıyorum, yani sanatın değişmez niteliği. Dolayısıyla burada tabii ki lirizmle ilgili duyguların coşkun anlatımı, sesin ritim şeklinde şiirde ses olarak ortaya çıkışı, duygulanımlar, duygu boyutu, derunî duyuş gibi tanımlamalar yapılabilir, bunlardan daha farklı bir şey aslında lirizm. Geçici duygular vardır, hislenir geçeriz, bu cüzî boyuttadır, küllî değildir. Ya da ses, diyelim ki sözcüklerin ses benzerliğinden kafiye düşürürüz, şiire bir ses ekleriz. Bunlar değil. Burada asıl olan şairin ya da yazarın, sanatçının, bir hadiseyi, bir yaşayışı bir olguyu ruhunda hissedişidir. Bedenimizin ağırları geçebilir,

tedavi ettirebiliriz ama ruhun ağırları geçmez. Gönül yarası kapanmaz. Ruhta acıyı hissetme, ruhta coşkuyu hissetme, bence sanatı yücelten de bu. Lirizmin sanatı yücelten tarafı da buradan kaynaklanıyor, yani ruhun canlı ve hareketli olması. Tabii burada lirizmi sadece bir coşkunluk, ruhun başıboş bir hâli olarak görmek de yanlış. Aslında lirizmde disiplin de, duyguların disipline edilmesi de var, bunu disipline etmek de aklın işidir. Lirizm aslında bir bakıma kalp ile aklın ortak bir noktada buluşmasıdır. Yani sanatta bu ikisinin bir denge oluşturmasıdır bence lirizm. Sanatçı bu dengeyi kurabilir. Sanatın mayası, ruhun duasıdır bir bakıma şiir. Orada başlar lirizm, yani bir metafizik boyutu, bir dinsel boyutu var, dolayısıyla ben kader çizgisinde oluşunu bu anlamda görüyorum. Lirik şiir biraz da bireyin şiiri, bireyle ilgili bir şiir gibi, yani toplumsal boyutu olmayan bireysel duyguların ortaya konduğu bir şiir gibi görülmesi yanlıştır bence. Aslında şair şiiri yazan kişi olarak bireydir; ama toplumdan arıtılmış bir birey değil, toplumun bir parçası. Dolayısıyla onun yazdıkları da toplumdaki birtakım olayların, olguların da karşılığıdır. Flaubert, biz sadece kendi kalbimizin sesini yazıya, esere dökmeyiz, bütün insanlığın kalbini seslendiririz, der.

Eşitgin: *Adorno'nun Lirik Şiir ve Toplum'da bahsettiği, kolektif bir alt akıntı gibi herhâlde...*

Ay: Evet, aynen öyle..

Eşitgin: *Bir şairden sonra bir hikâyeci, bir romancı olarak Ethem Bey neler söylemek ister? Buyurun sayın Baran...*

Ethem Baran: Öncelikle, her tür tanımlamanın, tanımlanan şeyi sınırlandırdığı, belli bir yere konumlandığı düşüncesinden hareketle, ben biraz bu tanım-

lamalara temkinli yaklaşır, uzak durmaya çalışırım. Bu yüzden herhangi bir tanımlama yapmamaya çalışacağım ama söyleyeceklerim belki bu tanımlamalar etrafında dolaşacaktır. Bu tür kavramlar esasında benim bir öykü ve roman yazarı olarak üzerinde durduğum konular, kavramlar değil. Özellikle lirizm öyküye nasıl girer, öykünün içerisinde nasıl değerlendirilir, nasıl konumlandırılır onu hep beraber göreceğiz Lirizm kavramına baktığımda şöyle şeyler gördüm, mesela bunlardan bir tanesi: *“Coşkun ve içten bir söyleyişle oluşturulmuş ortak duygular ya da bireysel olarak şairin iç dünyasını*

Ethem Baran

yansıtan şiir”, diyor. Şimdi bu o kadar genel bir tanım ki, yani içten bir söyleyiş olmasın mı, coşku olmasın mı, ortak duygular ya da bireysellik olmasın mı? Epik de yazsa başka bir alanda da yazsa bir şair elbette ki iç dünyasında bir yer bulacak ki yazacak. Bir diğer örnek: *“Akıldan çok düş gücüne, düşünceden çok duyguya yaslanır”*, diyor. Tabii ki duyguya yaslanacak, düşünceden çok derken, düşünce de biraz olacak anlamı çıkıyor buradan. Akıl konusuna zaten geleceğiz. Ben kendi yazdıklarımın yola çıkarak kendi dünyamı bu kavram etrafında değerlendirmeye çalıştığımda şöyle bir sonuca varıyorum. Lirizm kelimesine öykü ya da romanın içinde bir yerlerde durarak baktığımda, lirizm öykü ya da romanda yankılanan, havalanan, havalandırılan türkü, derinden derine dalgalanan şarkı, kısacası müziktir, diyorum. Birbirine yaslanan harflerin oluşturduğu kelimeler, o kelimelerden örülen cümleler ve paragrafların gözümüzden kulaklarımıza oradan da ruhumuza gönderdikleri ince sızıdır. Lirizm yazarın öykünün içinde mırıldandığı şarkıdır ya da yazarken dinlediği türkü veya şarkının metnin içinde yankılanması, okurun da bunu duymasındır, diye düşünüyorum. Okurken de yazarken de bu kavramı eğer duyguların yoğunluğu ya da coşku kelimesinin etrafında anlamaya çalışacaksak, elbette ki önemli bir kavram, elbette ki coşku var, elbette ki duygular var. Bunlardan arınmış bir metnin çok yoksul kalacağını, çok eksik kalacağını, düşünüyorum. Daha sonra herhâlde ileride yine bu konulara geliriz, ben şimdilik sadece lirizmin sınırları üzerinde durmaya çalıştım. Kısaca söylemek gerekirse, esasında lirizm, içtenliktir.

Ay: Kısacası, samimiyettir. Yahya Kemal’in derûnî duyuş dediği şey işte budur.

Baran: Evet, samimiyet... Samimi yazacaksınız, Cervantes’ten beri bu böyle. Cervantes, öyle der, yazmanın tek yolu samimi olmaktır.

Eşitgin: *Bu samimiyet vurgusu önemli. Hatice Hanım sözü buradan alıp ilerletebilir. Buyurun sayın Bildirici.*

Dinçer Eşitgin

Hatice Bildirici: Bence de lirizm öncelikle samimiyettir. İnsan hissiyatındaki yükseliş anlarının içtenlikle dile gelmesidir. Ki bu içtenlik dürüstlüğü de hemen ele veren bir nitelik taşır. Lirik kabul ettiğimiz bir metnin samimi olmaması, onu klişeye, muhatabını rahatsız eden gereksiz bir duygusallığa, yapaylığa dönüştürür ki hepimiz de zaten ondan kurtulmak istiyoruz. Hatta lirizmin zaman zaman -dinin en çok dinsizliğe alet edilmesi gibi- samimiyetsizliğe alet edilmesi de söz konusu. Dolayısıyla lirizm, samimiyetin en çok yakıştığı insani bir imkân olmasına rağmen samimiyetsizliğe alet

edilebilir. Bu riski şimdilik bir kenara bırakarak Erkan Oğur'dan işittiğim bir söz var, onunla başlamak isterim. Diyor ki, “*müzik hep vardı insanlar onu keşfetti hatta keşif devam ediyor*”. Müziğin icat edilmiş olduğunu düşünürdüm bu sözü duyana dek. Sonra keşfedilmesi üzerine kafa yormaya başladım. Evet, Tanrı onu en başından beri var etmişti. Aslında bu, ritim olarak var hayatımızda, kalbin atışından dünyanın dönüşüne, evrenin içyapısından atoma kadar her yerde. Ritim bir anlamda müziğin temelini oluşturuyor ve insanlar bu ritmi, duygularıyla eşleştiriyorlar. Duygularımızla tabiat arasındaki ilgi de belki burada şekil buluyor. Bir anlamda, duygusallıkla ritim arasındaki ilgi bizi lirizme götürüyor. Türk edebiyatı tarihinden yola çıkarsak en azından bilebildiğimiz ilk metinlerin yani koşukların, saguların, aslında şiirden önce bir musiki eserinin sözlerini oluşturduğunu görüyoruz. Hatta koca bin yıllık halk edebiyatımıza baktığımız zaman, bugün hepsini içine doldurup türkü diye yuvarlayarak ifade ettiğimiz şey çıkar ortaya. Müziği ve sözü yeni edebiyat ile birbirinden ayırmışız. Yakın bir zamana kadar zaten müzik demek şiir demek şiir demek müzik demekmiş. Halk edebiyatı için söylüyorum tabii ki bunu, kaldı ki klasik edebiyatımız için de benzer bir durum söz konusu. Biz şimdi elimize alıyoruz, bu koşmadır, bu semaidir, bu varsağıdır diyoruz ama şair onu sazsız söylememiş. Ya da koşuk dediğimiz İslamiyet öncesindeki metinler, kopuzsuz söylenmemiş. Biri oturup da elime kalemi alayım şiir yazayım, lirik bir eser ortaya koyayım diye yola çıkmamış. Veznin söze verdiği ritimle duygunun arasındaki ilgi bize lirizmi işaret ediyor. Yola çıkış müzikli, ritimli. Sanayi devrimi gibi kırılma noktalarından sonra sanki şiiri müziğin içinden alıp ikisini birbirinden

ayrıştırmışız. Sanayi devriminden sonra her şeyi birbirinden ayrıştırıyoruz. Her şey ayrıştığı için, sanki şiiri de müzikten ayırmışız, bir süre sonra hikâyeyi de şiirin içinden çekip aldığımızı bile düşünebiliriz. Klasik edebiyatta da aynı şey geçerli, aruzun sesi ritim verip şiiri âdeta besteler. Lirizmin ne olduğu ile ilgili işaret etmek istediğim başka bir şey de muhayyile mevzuu. Tahayyül edebilme gücü, sanatçının elindeki en büyük güç. Bu muhayyileyi kullanabilmekteki, o sınırsızlığı kavrayabilmekteki gücü onu sanatçı yapıyor. Muhayyilenin sınırlarıyla aklın sınırları mukayese götürmez. Muhayyileyi oluşturan şeyler, sanatçının yaşamışlığıdır, duygularıdır, bilinçaltıdır, rüyadır. Bunların hepsi bir araya geliyor ve sanatçının zihninde bir dünya yaratıyor. Bunun, dünyanın soğuk gerçekliğinden farklı, sınırsız ve coşkulu yani gücünü lirizme dayandıran bir alan olduğunu düşünüyorum. Hece dergisinin Lirizm dosyasında Hasan Bülent Kahraman Kur'an'daki lirizmden bahseder. Kur'an'a bu gözle baktığımızda bilhassa ilk nazil olan surelerde aliterasyon, asonans ve kafiye ile kısa ama derin manalar taşıyan şiirsel bir anlatımın olduğunu görürüz. Medine dönemine ait birçok surede lirik bir dille muhabatın, âdeta teskin edildiğini ona umut telkin edildiğini görürüz. Örneğin İnşirah'ta merhametle başımızın okşandığını hissedebilirsiniz. Bu aliterasyon, kafiye ve tekrar ile örülü sure, Allah ile insan arasındaki ilişkinin lirik yönüne bir işaret olarak gösterilebilir. Yine bu ilişkinin muhalif duruşu da lirizmle ilgilidir. Adorno'nun metnine atıfta bulunmuştunuz, orada da söylendiği gibi her şeyin farklı olacağı bir dünya görüşünü dile getirdiği için lirizm, insanın muhalif tarafını da o somut katı gerçeğe karşı direnişini de temsil ediyor.

Hatice Bildirici

Ay: Lirizmde bir başkaldırı da var, bunu da unutmamak gerekiyor.

Bildirici: Evet, kesinlikle...

Ay: Lirik şiir suya sabuna dokunmayan şiir gibi algılanıyor ama hayır başkaldıran bir şiirdir lirik şiir. İnsanın fıtratına aykırı bir düzene, yaşam biçimine karşı da bir başkaldırıdır lirik şiir.

Bildirici: Mesela gençlerin çok şiir yazmasında, otoriteye başkaldırı istekleri sezilebilir. Çünkü bağıra bağıra muhalefet yapamıyorsanız, buna başka bir kanal buluyorsunuz.

Ay: Duvarlara yazıyorlar, sloganlar...

Bildirici: Evet, o yüzden lirizmin o muhalif tarafı önemli.

Ay: Ya da işte bu sanal medya denilen ortamda sürekli bir boşalma var, sürekli insanın içindeki tortuyu atma isteği var. Sürekli olarak insanlar birbirlerine bir şeyler gönderiyorlar. Niye? Bir sıkışıklık var herhâlde, rahat değil insanlar herhâlde...

Bildirici: Lirizm o kadar geniş bir alana yayılıyor ki birdenbire. Şimdi söylediğiniz gibi sosyal medyada lirizm tartışılabilir, romanda da tartışılabilir, bir konuşma metninde bile ele alabileceğimizi düşünüyorum.

Eşitgin: *Evet, olabildiğince geniş anlamıyla konuşmak mümkün. Fakat biraz derleyip toparlamak da iyi olacak herhâlde. Bu derleyip toparlayıcı konuşmayı, mümkünse Ayşe Hanım'dan isteyeceğim. Buyurun Sayın Demir.*

Ayşe Demir: Derleyip toparlayıcı olur mu bilemiyorum, benim katkılarım biraz daha teknik bir bakış açısıyla olacak...

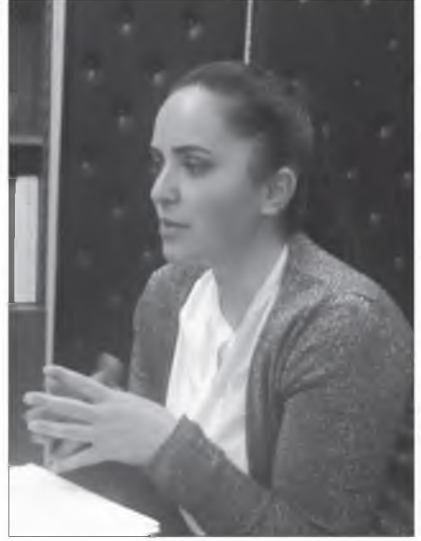
Eşitgin: *Çok iyi olur... Zaten bu aşamada buna ihtiyaç var gibi görünüyor.*

Demir: Kelimenin kökeninden hareket etmek istiyorum öncelikle. Kelimenin kökenine baktığımızda duygular, duyguların dışa vurumu, aktarımı, şairle okur arasında yaşanan duygu alışverişi gibi tanımlarının mevcut olduğunu görüyoruz. Bir de zaten sizin de vurguladığımız gibi bu şarkı sözleri manasına da geliyor, kelimenin İngilizce kökeninde de böyle bir ayrım var. İngilizcede lyrics, güfte anlamında kullanılıyor. Tabii ki bu beraberinde şiirselliği de, müzik ve duygu ilişkisini de, müzik ve şiir ilişkisini de getiriyor. Belli bir noktada tanım birliği söz konusu olduğunda “belirli formlarla duyguların aktarımı” tanımını üzerinde birleştirebildiğini söyleyebiliriz. Burada formdan kastedilen tabii ki şiir. Birkaç tür şiir ayrımı yapılıyor: Didaktik şiir, epik şiir, lirik şiir. Bu üç şiir türünü düşündüğümüzde, didaktik şiirin çoğu şair tarafından da okur tarafından da dışlandığını görüyoruz. Belirli dönemlerde belirli bir ihtiyaca karşılık gelmiş olabilir ama sanat söz konusu olduğunda, estetik söz konusu olduğunda didaktik şiir, bu resmin biraz daha dışında kalmış çoğu zaman. Epik şiirin de yine kaderi aslında pek farklı olmamış. Epik şiire de olağanüstü bazı durumlarda ya da bazı dönemlerde ihtiyaç duyulduğu ve bu dönemlerde üretilen bir şiir olduğu düşünülüyor. Peki lirik şiir, daha doğrusu lirizm bunun neresinde? Lirizm kavramını şiirle özdeşleşmiş hâlde duruyor, lirik şiir asıl yatak. Şiir lirik olmalıdır ve lirizm şiirdir gibi bir anlayışa ulaşılmış çoğu zaman. Okuduğumuz metinlerde de, şimdiye kadar konuşulanlarda da şu ortaya çıkıyor. Biz lirizmi şiirselliğin yerine kullanıyoruz, şiirsel olanın yerine kullanıyoruz. Şiirde ne varsa aslında lirizmin söylediği de bu. Bu artık nerdeyse bir galatimeşhur olmuş, bu iki kavram da şiir de lirizm de birbirinin içine geçmiş olarak bulunuyor. Dolayısıyla lirizm dendiğinde hemen şiirselliğin akla gelmesinin sebebi de bu. Peki ne

kastediliyor bu şiirsellikte? Duygusal tonu hiç düşürmeden, anlam akışını kesmeden, teklemekten akıcı bir dile ulaşmak. Şiirsellik dediğimizde evet ritim işin içerisine girecek, ahenk işin içerisine girecek, duygusal ton işin içerisine girecek ve bu bir akış hâlinde olacak. Bu tabii ki akıcılık kavramını da günde-me getiriyor. Şiirsel dediğimiz, şiir dışındaki metinlere baktığımızda, aslında bir yönüyle kastettiğimiz de bu akıcılık. Eğer bir metinde, bu bir roman ya da öykü de olabilir, akıcılık varsa şiirselli-ği koruduğunu, şiirsel bir izlenim bırak-tığını düşünüyoruz. Dolayısıyla şiirsel kavramı ya da lirik kavramı, ideal bir üst sınır gibi görünüyor okur için. Hatta bir övgü ifadesi olarak şiir dışındaki okuduğumuz metinler için de şiirsel ifadesini kullanıyoruz.

Baran: Bunu bir övgü ifadesi ola-rak mı yoksa bazıları gibi düzyazı için bir tehlike olarak mı görüyoruz?

Demir: Evet, o tehlike boyutuna geleceğiz tabii ki. Ben hikâyenin bağımsızlığını savunan biri olarak, bunun tehlikeli olduğuna, belki akıl öyküsü coşku öyküsü ayrımını tartışırken değinece-ğim. Tehlikeli görünen türlerin iç içe geçmesi. Bu övgü cümlesi, aslında şiirin dışındaki diğer edebî türlere çok az yer bırakıyor. Diğer türlerin bağımsızlığını da tehlikeye sokan bir şeye dönüşüyor bu. Ama bunu yapıyoruz, hatta bu sadece edebiyat için de geçerli değil, özellikle görsel sanatlara da bu şiirsellik yansıyor. Mesela sinemada, sinema dili için de şiirsel bir dil ifadesini kullanıyoruz, sine-mada yönetmenler de şiirsel bir dile ulaşmaya çalışıyorlar.

Ayşe Demir

Ay: Hatta mimaride bile bir lirizm vardır. Mesela Süleymaniye Camii, ibadet edilen bir mekân ama mekânın yapısı, tezyinatı, onun mimari ustalığını yansıtmaması da bir lirizmdir. İnsanda bir hayranlık duygusu bırakıyor, bir beğeni, bir estetik haz veriyor. Bu lirik hâli bir övgü ifadesi olarak mı yoksa bazıları gibi düzyazı için bir tehlike olarak mı görüyoruz?

Demir: Evet o âhenkle bütünleşmiş olması, ruh, mana ve somut şeylerin bütünleşmesi. Bir bütünlük ve arkasında bir hikmetin olduğu izlenimi veriyor. Lirizmi tartışırken bu kavramlara çok gidiyoruz. Demek ki kastettiğimiz bu anlam dünyasının içinde aslında bunlar var. Dediğimiz gibi işte bu bir üst sınır. Artık okurlarda da bunu görüyoruz. Her okur, şiir okurken de lirik şiiri, lirizmi arıyor. Diğer türlerde de lirizmin görünür olmasını, görünür kılınmasını istiyor.

Peki, bunun sebebi ne? Az önce Hatice Hanım da söyledi samimiyet duygusu. Kurgu söz konusu olduğunda şöyle bir düşünce var: Kurguda akıl ön plandadır, yani kurguyu oluştururken yazarın düzenleme yapması, gözlemlediği, yaşadığı ya da hayal ettiği şeyleri bir düzen içerisinde bir araya getirmesi söz konusu. Bu da dolayısıyla okurun yazarın eserinde anlattıklarıyla arasına mesafe koyduğunu düşünmesine neden oluyor. Bu aslında bir taraftan da okurun ‘yazar, kurguyu oluşturma sürecinde, yaşadığı şeylerden uzaklaşıyor, onu kurdukça, onun üzerinde oynadıkça, onun üzerinde düşündükçe, aktardığı şeyin samimiyeti azalıyor’ deme biçimi. Okur şiire baktığında ise şunu görüyor: Şair bana aracısız, araçsız duygularını açıklıyor. Dolayısıyla şiiri daha samimi, daha içten bulmak gibi bir durum ortaya çıkıyor, şairle anlattıkları arasında mesafenin nispeten az olduğu düşüncesi doğuyor. Oysa şair de yeniden kurgulayabilir, yeniden oluşturabilir, o duyguların üzerinden zaman geçebilir, bu oluşum sürecini tahminen söylüyorum tabii ki. Ama okur zihninde, kurguya ve şiire karşı böyle bir samimiyet bakışı da var. Dolayısıyla bu samimiyetten hareket eden okur doğal olarak diğer türlerde de lirizmi arıyor ve bekliyor.

Ay: Burada bir duyguyu, bir hissi okura aktarma meselesinden çok, örneğin şiirde, şairin içinden geçenleri okura aktarmaktan çok okurda bir ruh hâli yaratması önemli. Bunun için de lirizm dendiği zaman hâlihazırdaki duyguların ifadesi, yansıtılması anlaşılıyor. Oysaki şair yeni bir duygu ortamı oluşturur. Yunus Emre’nin “Çıktım erik dalına / Anda yedim üzümü” mısraları, yeni bir yapı oluşturur, yeni bir algılayış ortaya koyar. Diyelim ki “bir cigara ver”, bu düz bir cümledir. “Madem ki akşam oldu bir cigara ver” cümlesi ise bir etkârlanmayı hatırlatmadır. Aslında bir duygu ortamı oluşturmaktır lirizm. Hazır bir duyguyu ifade etmekten ziyade duygusal ortam, ruhsal ortam oluşturmaktır lirizm. Şimdi baştan beri, lirizmin sanatın vazgeçilmez bir niteliği olduğundan söz ettik. Aslında insanoğlu yazıya geçmeden önce belleğini şiirle var ediyordu. Dolayısıyla şiir bellekte kalıcılığını o lirizmle sağlıyor. Mesela destanlar manzum da olsa bir hikâyedir. Dolayısıyla o hikâyede ya da o şiirde, samimiyet noktasından düşünüldüğünde, ruh ne kadar kendini var edebiliyorsa belleği de o kadar güçlü kılıyor. Bütün mutasavvıflar, dinî bilgileri şiirle vermeye çalışmışlardır; çünkü, kalıcılığı orada görmüşler. Doğrudan bir bilgi aktarıldığında unutulabilir ama yaşadığımız bir anın duygusal boyutu ruhumuzda bir iz bırakır ve asla unutmayız.

Eşitgin: *Lirizm hakkında sanırım bu ilk turda genel bir çerçeve çizilmiş oldu. Sanatın –tabii ki daha çok edebiyatın içinde kalarak– akılla, coşkuyla ilişkisi üzerine biraz konuşalım isterseniz... Sanat akıl ile mi coşku ile mi?*

Ay: Şimdi tam bu soruya cevap olacak bir şey geldi aklıma. Geçen gün Hece dergisinin Aliya İzzetbegoviç özel sayısı için bir yazı hazırlıyordum, onunla ilgili notları okurken rastladım. Diyor ki Aliya İzzetbegoviç, “Bir insan fikirleriyle

değil duygularıyla tarif edilir.” Şimdi bu çok önemli. “*Çünkü*” diyor, “*fikirleri, düşünceleri değişebilir ama insan aynı insandır*”. O insanı tanımanın yolu onun duygularını tanıyabilmektir. Şimdi buradan yola çıkarsak sanat eserinde ya da bir hikâyede, bir romanda, tasvir, olayın akışı, bunları ortaya koymak, betimlemeler yapmak o eseri sanat eseri yapmaya yetmiyor. Ya nedir? Buradan hareketle bakışlarını mucizevî olanın sınırlarına taşımak, gayba kapı açmak gibi bir şeyi, ruhsal bir hareketi gerektiriyor. Bu da işte akılla olacak bir şey değil. Az önce bahsettiğim Yunus Emre’nin “*Çıktım erik dalına / Anda yedim üzümü*” mısralarında olduğu gibi. Ya da bizim halk türkülerimizde, halk edebiyatımızda bir sürü söyleyişler vardır, bunların çoğu ilk bakışta akılla bağdaşmıyor gibi görünüyor. Bunlara bakınca şöyle denebilir, mademki Batı terminolojisiyle konuşuyoruz, Türk edebiyatının büyük bir bölümü sürrealisttir aslında. Erik dalında üzüm ne gezer? Yunus Emre’nin bu sözlerinin Batıdaki kavramlarla bir karşılığı aranacaksa, sürrealisttir diyebiliriz. Mesela, bir halk türküsü, “*Uzun kavak gıcım gıcım gıcırda / Anne benim sol yanımda sancı var*”. Şimdi kavağın gıcırdamasıyla senin sol yanındaki sancının ne alakası var? Ama orada bir ruh hâli ortaya çıkıyor. Belki delikanlı uzun boyludur, belki kavakların o gıcırdaması, belki insan vücudundaki o sancının verdiği acıya benziyor. Şimdi buradan yola çıkıldığı zaman, aslında sanatın itici gücü akıldan ziyade ruhtur. Biraz önce hoca hanımın söylediği gibi, yani hayal etmedir. Şimdi diyoruz ki hikâyede, romanda bir kurgu var, gerçi şiirde de vardır bu, dizelere bir biçim verme şeklinde. Diyelim ki bir cinayete tanık oldunuz bunu olay yeri incelemesinin raporu farklıdır bir sanatçının yazdığı hikâyeye etme biçimi farklıdır. Sanatçı orada, insanın kendi algısını ruhunu hissettiklerini de ortaya koyar. Doğrudan doğruya gerçekliği alıp metne dâhil etmek değil onu yeniden inşa etmek, o gördüklerine kendi hissiyatını kendi algısını kendi bakış açısını eklemek söz konusu. İşte burada kurgu ortaya çıkıyor: Bir somut yaşanmışlık olabilir fakat bu somut yaşanmışlığı alıp sanat düzeyine getirmek o hayal gücünün ve kurgulamanın birlikte oluşturduğu bir edimdir. Başta da söyledik, şiirde olsun diğer sanat dallarında olsun, lirizm duyguların disipline edilmiş hâlidir. Alıp başını giden salya sümük bir şey değil, dolayısıyla o disiplin edişte akıl devreye giriyor. Kurgulamada da önce duygu vardır, önce coşku vardır, hissetmek vardır. Bunu samimiyetle özdeşleştirdik arkasından da aklın bunu bir gözden geçirmesi söz konusudur. Kalemle yazıyoruz, cümle bitti nokta koy, noktalı virgül koy, bu sözcük şurada iyi gitmedi, işte burada devreye girer akıl. O sözcüğün yerine başka bir sözcük koyarsınız ama sizin o duygunuzu değiştirmez aynı duyguyu ifade edersiniz. Benim kişisel kanaatim, sanatta bu roman da olabilir, şiir de olabilir hikâyeye de olabilir, akıldan ziyade duygunun, hissetmenin payı daha fazladır. Çünkü biz sanatta, bir roman, bir öykü bir şiir yazarken bir şeyi rapor etme şeklinde ortaya koymuyoruz. Karşımızdakiyle bir ünsiyet oluşturmak, onunla bir şeyi paylaşmak, onda bir iz bırakmak için yazı-

yoruz. Diyelim ki yağmurun yağışı, evde oturan için, ayakkabısı su almayan için kendine ıslanmayacak bir konum bulmuş olanlar için romantiktir. Ama evsiz barksız için o büyük bir acıdır. İşte, lirizm dediğimiz şey, aslında hiç kimsenin ıslanmayacağı, ıslandığı zaman üşümeyeceği, kafasını sokabileceği bir ev, ayağına su geçirmeyen bir ayakkabı bulabileceği bir ortamı hazırlayan bir sanattır. İnsan ancak o zaman yağmurun romantikliğinden bahsedebilir.

Eşitgin: Aynı soru... Sanat akıl ile mi coşku ile mi?

Baran: Şuradan başlayayım: Oscar Wilde diyor ki “İki tür dünya vardır, birisi biz anlatmadan varolan gerçek dünya, diğeri de biz anlattığımızda varolan sanatın dünyası.” Bunu Virginia Woolf da şöyle ifade ediyor. “Anlatılana dek hiçbir şey var olmamıştır.” Biz ne yapıyoruz? Bize verilen dünya bize yetmiyor, biz başka bir dünya daha kuracağız, bu dünyaya alternatif bir dünya kuracağız, sanatın dünyasını oluşturacağız. Edebiyata geldiğimizde, yazdığımız ilk cümleyle, ilk kelimeyle hatta ilk harflerle buna başlıyoruz. Bunu yaparken biz orada yeni bir dünya kurduğumuzda bütün o dünyanın mantık örgüsünü, aklını gene o dünyanın, kurduğumuz dünyanın kendi kuralları, kendi mekânı içinde yapmaya çalışıyoruz yani edebiyat aklın uzağında yapılan bir iş bunu akılla yapamazsınız. Arif Bey’in dediği gibi, aklın işin içine soktuğunuzda hesap işi gündeme gelir. Hesap ettiğiniz zaman da duyguyu ortadan kaldırırsınız. Aliye İzzet Begoviç’in sözüne geliyoruz. Akıl, evet, bugün böyle düşünüyordur, böyle yorumluyordur ama yarın başka bir şekilde düşünebilir, yorumlayabilir. Ama insanın duygusu, kalbi insanın varoluşundan beri aynı ve onun için sanat insanoğlunun varoluşundan beri hâlâ var. Mağara duvarına resim çizen o adamla bugün tuvalin karşısındaki ressam aynı adam aslında. Değişen bir şey yok. Aklın uzağında bir iş yapıyoruz ama yaptığımız işin içinde metnin kendi aklı oluşuyor. Metnin kendi aklına uyum sağlamazsanız, metnin içinde maddi hatalar oluşur. On dört yaşındaki bir kişiyi, sekiz sayfa, on sekiz sayfa sonra on beş, on altı yaşına getirirseniz bu olmaz. Metnin bir aklı var. Bu akıl, bir süre sonra yazarını da kuşatan içine alan bir akıl. Çünkü ilk başta yazar ile bunu okuyacak okur, kendi aralarında bir sözleşme yaparlar. Bir dünya kurdu, karakterleri yarattı, onlara bir isim verdi, bir kader verdi, bir hayat hikâyesi anlatmaya başladı. Kendi tecrübelerimden yola çıkarak bunu şöyle söyleyeyim. Ne yapacağımı ne yazacağımı ben de merak ettiğim için yazıyorum. Sonunda ne olacak, kim kime ne söyleyecek, başlarına ne gelecek, bunları biliyor olsam yazmanın heyecanı, coşkusu ve lezzeti benim için de kalmıyor. Bittikten sonra yazmanın bir anlamı yok. Ben de ne yapacağımı merak ederek yazıyorum. Aklın uzağında yapıyoruz dedik ama bu tamamen böyle değil tabii ki, metnin kendi aklıyla işbirliği yaparak yürütüyoruz bunu. Buna kendi öykülerimden biriyle örnek verebilirim. **Evlerimiz Poyraza Bakar** adlı kitabımdaki *Niyet Etti Kadir Efendi* adlı öyküyü yazarken şöyle bir düşünceden yola çıktım. Kadir Efendi, bir taraftan ikindi namazını kılarken, ben

de bir taraftan onun hikâyesini aktaracaktım ve bu iç içe geçecekti. Anlatıcının Kadir Efendi ile ilgili anlattığı hikâye ile o anda Kadir Efendinin ne yaptığı paralel gidecekti. Niyet etti Kadir Efendi dedikten sonra, Kadir Efendi Allahuekber diyor ve ikinci namazına başlıyor. O Subhaneke diye başladığında ben orada kesiyorum, işte çarşıya gitmişti, pazara gitmişti, şunu yapmıştı, bunu yapmıştı diye anlatmayı sürdürüyorum ve arada gene o sırada namazın neresindeyse oradan devam ettiriyorum parça parça. Fakat öyle bir yere geldi ki, sünneti kıldı sıra farza geldi. Aynı işlemi devam ettirmem gerekiyor, adamın hikâyesi devam ediyor çünkü. Yine aynı duaları okuyacak, yine rüku, secde, derken, ben yine aynı şeyleri anlatmak zorunda kalacağım. İşte orada, metnin aklı devreye girdi. Metin bana dedi ki bu böyle olmaz, aynı şeyi bir daha tekrar edeceksin. O zaman şöyle bir şey yaptım, dedim ki, “sağa selam verdi Esselamü aleyküm ve rahmetullah, sola selam verdi, Esselamü, derken beni gördü ve kim olduğumu anlamak ister gibi bana baktı. Ben işte senin komşun falancanın oğluyum, yazar oldum, şimdi senin hikâyeni yazıyorum ama adını değiştireceğim, sen devam et namazına kılmaya ben senin hikâyeni burada anlatmaya devam edeceğim,” dedim ve namaz faslını orada bitirdim ve Kadir Efendinin hikâyesini anlatmaya devam ettim. Oraya gelene kadar ben de, böyle bir durumla karşılaşacağımı düşünmemiştim. Metnin aklı orada işi çözdü. Yani biz, metinde oluşan metnin aklıyla, ortaklaşa, elbirliğiyle metni yürütüyoruz. Metnin aklını birlikte oluşturuyoruz. O yüzden yazar da bir süre sonra metnin kendisine dönüşüyor ve kurmaca gerçek hayatın çok önüne çıkıyor. Bütün sanat dalları için söylersek, estetik sanatçının bütün hayatını ele geçiren bir şey oluyor.

Demir: Derslerimde yazarın niyeti, metnin niyeti meselelerini konuşuyorum. Yazarın niyeti metnin başında nedir, metnin sonunda nedir? Eser mi yazarı alıp götürür, o mu esere hükmeder türünden tartışmalarımız oluyor. Bir yazardan bunu birebir duymak çok iyi oldu, bu örneği öğrencilerimle de paylaşacağım.

Baran: Ama kahramanlarını, her şeyini, olay örgüsünü belirlemiş, bütün hepsini, nerede ne olacağını belirlemiş, şemasını çizmiş, krokisini çıkarmış, aynı mühendislerin bir inşaatın planını çizerken yaptığı gibi sonra içini dolduran yazarlar da var. Orada lirizm dediğimiz, duygu dediğimiz, coşku dediğimiz kavramlar çok geri planda kalıyor. Çok takır tukur, kuru, yavan metinler ortaya çıkıyor. Sadece olay örgüsü önemli, olay örgüsünü çıkardığınızda geriye bir şey kalmıyor.

Demir: Akıl oyunlarına dönüşüyor...

Baran: Yani biri size o romanın özetini verirse, artık o romanı okumanıza gerek kalmıyor. Oysa iyi bir romandan, iyi bir öyküden konusunu çıkardığınızda geriye bir şey kalmıyorsa ya da konusunu özetleyebiliyorsanız o metin

iyi bir metin değildir zaten. Arif Ay'ın çok güzel bir şiiri var dendiğinde, o şiir ne anlatıyor diye sorulur mu? Ya da bir türkü, bir şarkı anlatılabilir mi? Onu anlatamazsınız, onu dinlemeniz lazım.

Ay: İşte, lirizm anlatılmayan bir şeydir. Yahya Kemal boşuna aşk demiyor. Duyacaksın, hissedeceksin, öyle hissedeceksin ki, metinde bu karşı tarafa da bir elektrik akımı gibi geçecek. Sezai Karakoç'un bir sözü var, ben onu çok önemsiyorum. Bir şiiri herkesin okuması gerekmez, bir şiir biri tarafından okunduğu zaman, diyor, o elektrik dalgaları gibi diğer insanlara ulaşır. Bu çok önemli bir şey.

Eşitgin: *Buyurun sayın Bildirici...*

Bildirici: Ben de aynı yönde cevap vereceğim. Akıl zaten peşimizi bırakmıyor. Biz de akıldan kaçmak için edebiyata sığmıyoruz. Çünkü akıl soğuk, katı, o kadar sert çizgileri var ki, dokundukça canımızı acıtıyor. Edebiyatla bu kadar haşır neşir olmamız, onun peşine düşmemiz, sanatçının bunun peşine düşmesi ya da sanatçıyı anlamaya çalışan eleştirmenin bunun peşine düşmesi bu yüzden, coşkunun peşindeyiz. Varlık aynı ve gaybi olarak iki türlü algılanır. Aynı olan bizim gözümüzün önünde katı bir gerçeklik. Biz gaybî olanı merak ediyoruz yok sayıldıkça daha çok merak ediyoruz. Mesela, şair için sanatçı için akıllı başında değil denir, deli denir, ayakları yere basmıyor denir hatta ne yaptığını bilmiyor denir, sen ona bakma o öyle biraz tuhaftır, denir. Hatta duygusal insanlar için de böyle şeyler söylenir. Halbuki bu da gerçeğin bir tarafıdır. Gerçek sadece bahsettiğimiz somut gerçeklikten ibaret olsaydı insan dünyaya dünya da insana çekilmez gelirdi muhtemelen. Biz o gaybın, görünmezin peşindeyiz. Yaşamın coşkusuz olmasına imkân yok bu noktada diye düşünüyorum. Biraz önce bahsettiğimiz muhalefet olma durumu da bu yüzden, isyan var içinde, en kibar şekliyle bile olsa sanat o dayatmaya karşı bir duruş, bir kaçış hatta. Niye insanlar, sanatla, edebiyatla, müzikle, resimle uğraşıyorlar, niye ellerindeki ile yetinmeyip kaçmak, gitmek istiyorlar? İnsanlar, köşeye sıkıştırılıyorlar özellikle modern zaman daha fazla köşeye sıkıştırıyor insanı. Köşeye sıkıştıkça da oradan kaçmak istiyoruz. Başka âlemlere yapılabilecek bir yolculuk için sanat ve onun verdiği coşku en sahih yollardan biri, diye düşünüyorum ben.

Baran: Çok küçük bir cümle ile araya girmek istiyorum.

Bildirici: Buyurun.

Baran: Hayat, yaşadığımız hayat, sorduğumuz soruların cevabını bize vermiyor. Ama sanat, sanatın dünyası, sanatın genişliği, bize o bütün aradığımız cevapları verebiliyor, belki de o yüzden oraya kaçıyoruz.

Ay: Onun için eser yaşanılmışlıktan daha etkili oluyor. Bir roman bizi korkutur, bir roman bizi hüznlendirir, bir roman bizi ağlatır. Dilin gücü, zaten

o dilin gücünü inkâr edemeyiz. Yiğidi kılıç kesmez bir acı söz öldürür demişler. Bu söz çok önemli. Dil dediğimiz şey çok önemli. Sanatı sadece bir duygu boyutuyla değil, daha doğrusu lirizmi, bir duygu, bir hissin ötesinde, sanatçının o duyguyu dile giydirebilmesi olarak değerlendirebiliriz. Bütün mesele budur, işte o zaman bir sanat eseri düzeyine çıkıyor.

Baran: Her bakan, her okuyan, her dinleyen tarafından yeniden üretiliyor, yeniden çoğaltılıyor ve başka bir şeye dönüştürülüyor, sınırsız, sonsuz bir şey.

Bildirici: Şunu eklemek istiyorum. Batı ile aramızdaki en büyük fark, biz derken Doğuyu kastediyorum -gerçi araftayız ve maalesef iki yüz yıldır bu dertle yanıp tutuşuyoruz ama yine de daha Doğuda kabul ediyorum ben kendimi- Batı kadar akılcı değiliz, çünkü daha kaderciyiz, tevekkülümüz aklımızı aşıyor, daha kabulleniciyiz hatta biraz daha fedakârız. Bunların hepsi aklı değil de duyguyu daha fazla önemsememizden ileri geliyor olabilir. Bizi aklımıza teslim olmaktan alıkoyan kaderciliğimiz de inanç biçimimizle ilgili. Hesaplamayı belki de biraz tehlikeli buluyoruz. Bu gayba olan güvenimizle ilgilidir, o yüzden bizim için genellikle duygumuz, coşkuumuz aklın önündedir. Ne kadar tedbir alsak takdir neyse odur diyebildiğimiz için de coşku, duygu öne geçiyor olabilir Doğu için.

Demir: Hatice Hanımın söylediklerinden hareketle birkaç şey söyleyeyim. Sanatta akıl ve coşku deyince bana bu ayrımlar...

Eşitgin: *Elbette biraz mahzurlu...*

Demir: Evet, hem biraz mahzurlu geliyor, hem de sanırım bu ayrım sonra kendi gruplarını da, akıl ve coşku gruplarını da topluyor. İşte Batı ve Doğu medeniyetlerinin bu konuda ayrıştığını söylüyoruz, akıl bir tarafta coşku bir tarafta. Ben de kendimi tabii ki Doğulu ve Doğu medeniyetinin bir parçası, bir üyesi olarak hissediyorum. Kendi sahip olduklarımızdan, kendi sahip olduğumuz duygu durumlarından, düşünüş şeklimizden hiçbir şekilde şikâyetim yok. Ancak sanki akla fazla yükleniyoruz, onu fazla suçluyoruz gibi geliyor bana. Sanatta da öyleyiz belki. Sonuçta akıl da bizim bir parçamız. İnsanız ve ruh da coşku da bir tarafımız akıl da bir tarafımız. Bizim düşüncemizde aslında daha çok aradığımız, aramamız gereken şey bütünlüktür. Bir bütün hâlinde, denge hâlinde geliyoruz dünyaya ve hayat boyunca bütünlüğümüzü arama, tamamlama sürecinde oluyoruz. Bize, bir Doğulu olarak, belki akıl işin içine karışınca her şey yapaylaşacakmış gibi geliyor. Oysa insan dediğimiz bütünde aklın da önemli ölçüde rolü var, akıl denetlemeli, belki yol çizmeli, belki duygunun yanıldığı, tökezlediği noktalarda onu elinden tutup kaldırmalı. Belki sağlam metin dediğimiz, tam, bütün metin dediğimiz, insana benziyor. Siz kendinizi birey olarak bu dengede tutabilirsiniz, bütünleştirebilirsiniz, metniniz de bütün olacak. O yüzden bana bir denge kurmak daha anlamlı geliyor.

Bildirici: Bana sanatçı dengeyi bozan kişi gibi geliyor.

Demir: O soruları bizden önce sormuş insanlar, o da bir arayış içinde. Biz de eserde onun arayışına tanıklık ediyoruz, belki bizim gibi düşünen insanların dünyasına giriyoruz böylelikle. Ama aklı da bu çerçevenin dışında tutmak da çok doğru değil, sonuçta bizi o noktaya ulaştıran da o olacak. Belki burada bir soru sormak lazım. Saf duygu var mıdır? Coşku diyoruz, sanatta coşkunun yerinden bahsediyoruz ama duygularımız ne kadar saf? Gerçekten de duygular kalpten kaleme akabiliyor mu doğrudan? Onları da düşünmek lazım. Belki kalbin belki zihnin süzgecinden geçiyor ama mutlaka bir süzgeçten geçiyor. Üretmediğim için yazmadığım için bilmiyorum ama belki saf bir duygu da yok, böyle bir sonuca ulaşmak da mümkün olabilir.

Baran: Ben şunu anlıyorum söylediğinizden. Öykü ya da roman, orada bir karakter var, duygu da zaten onun üzerinden işlenecek bir şeyse, oradaki duygu, o karakterin duygusudur. O karakteri yazar kaç kişiyi zihninde bir araya toplayarak öyle bir karakter yarattıysa ve o an içerisinde o karakterin nasıl bir ruh hâli varsa, oradaki oluşan duygu da ona göredir. Hani, saf bir duygu nasıl olur onu bilmiyorum. O duygu zaten yazarın duygusu değildir.

Demir: Şiir açısından aslında daha çok kastettiğim, belki biraz o yöne de gitmiş olabilir. O görünür olunca, esere yansıdığında, mutlaka bir süzgeçten geçiriyoruz...

Baran: Yazıyorken mutlaka değişiyor. Sizin zihninizden geçenle kâğıdın üzerine düşen şey hiçbir zaman aynı değildir. O yüzden sürekli yazıyoruz, bu olmadı bir daha, bu olmadı bir daha...

Demir: Biz de o arayışı sürekli takip ediyoruz, görünür olunca...

Ay: Şiirde de şu var, ben kendi şiir yazma tarzımdan yola çıkarak söyleyebilirim. Şiir çalışanlar duyuyorum, aylarca bir şiir çalışıyor. Ben şiire böyle çalışmam, şiir gelir ve yazarım. Yazdıktan sonra onu bir süre bırakırım, o duygu coşkunluğu, her şey biter, unuturum o havayı. Bir süre sonra çekmecedan alır bakarım, orada bir sözcük kekre kaçıyor, alır onu değiştiririm. İşte akıl orda devreye giriyor.

Baran: Bu da bir tür çalışma değil mi? Şiir çalışmış olmuyor musunuz o zaman?

Ay: Hayır, otuz sene bir kelimeyi aramak gibi bir şey değil. Benimki şöyle, diyelim ki bir ay içerisinde bir şiir yazılacak. Yazdığım gün onu göndermem zaten. Üç gün, beş gün, on gün bekler. Demlemeye bırakmaktır bir bakıma. Çıkarır bakarım arada bir, belki bir sözcük değiştiririm, belki hiç değiştirmem, gönderirim. Yoksa işte bazılarının yaptığı gibi, dize dize şiir yazamam. Bugün bir dize yazayım, böyle bir şey olmaz, şiir tümünden gelir bende. Ama o geliş, günlerce sürer, bir imge, bir ses yakalarım, çoğu zaman unuturum, bazen bir kâğıda yazarım onu, arkası gelirse şiir olur, arkası gelmezse unutulur gider.

Ama oturup da onu şiire dönüştürmek gibi bir çabam olmaz. O iş bana yapma geliyor. Aynı atmosferi, aynı duygusal coşkunu duyduğum yazılandır benim için o şiir. Dosyalar'ı yazdım, tarihî bir acıyı, şapka devriminde asılan insanların acılarını şiirleştirdim. Orda bile, malzeme hazır, kimi yazacağım hazır, o kişi nasıl asılmıştır, hangi süreçlerden sonra idam edilmiştir, onları da biliyorum ama şiir gelmiyor. Bazen öyle bir nokta yakalanıyor ki şiir birden bir dize, bir imge olarak zihnime düşüyor ve bir anda yazıyorum.

Bildirici: İlham denilen olguyu tarif etmiş oldunuz sanki...

Ay: Evet ilham. Ben ilhamcıyım. İlham bana gelmez, ben ilhama giderim.

Eşitgin: *Daha çok kendi yazma biçiminizi tarif ettiniz.*

Ay: Evet, öyle...

Baran: Yani çok kişisel şeyler bunlar.

Ay: Yani o bir dize, bir imge, sizde zihninizde çıktığı zaman, sizin belki de bütün hayatınız bir anda masaya konmuş oluyor. Bir anımı paylaşayım. Ağ diye bir şiirim var, **Güne Doğan Koşu (Toplu Şiirler)** kitabımda. *Edebiyat* dergisini hazırlıyoruz, yazılar dizilmiş, sayfa provalarını hazırlıyoruz. Gece saat üç, Şaban Özdemir, abi bir şiirlik boş yer kaldı, dedi. Tabii ki *Edebiyat* dergisi gazete tipi bir dergi, sütunlar hâlinde. Dergiye reklam falan da alınmıyor. Dergi o sabah baskıya girecek. “Şiirin var mı?”, diye sordu, “yok” dedim. “Başka yazı da yok abi oraya konacak, ne olacak şimdi, bir şiir yaz” dedi. “Nasıl yazayım, gecenin saat üçü?” dedim. Ne yapacağız falan derken, ben de heyecanlandım. Odama geçtim, masaya oturdum. Birden bir şey oldu, ne oldu bilmiyorum. Oturdum Ağ denilen şiiri yazdım. O şiirin macerası bu. Ve benim şiirlerim içerisinde en sağlam şiirlerden biri.

Eşitgin: *Bir şiirin hikâyesini bizimle paylaştığınız için çok teşekkür ediyorum.*

Ay: Lirikmi örnekler üzerinden konuşabiliriz aslında.

Eşitgin: *Peki öyle yapaalım, bizim edebiyatımızda lirazmin yansıması üzerine konuşalım. Buyurun sayın Demir...*

Demir: Bizim edebiyatımızda, özellikle hikâyede lirazme geçmeden önce temel bir problemden kaçınıyorum. Bu da hikâyenin alanının daraltılmasıyla ilgili, hatırlarsanız biraz önce konuşmuştuk. Metinlerde şiirsellik ararken lirazm şiirin dışarısına çıkmak istiyor, sınırlarını zorlamak ve diğer türlere de belki hâkim olmak istiyor bu konuda. Biz hikâyeyi, öğretirken, tanım yaparken genelde yerleşmiş bir anlayışla öyküyü, bağımsız bir tür olmaktan ziyade şiire çok yakın buluyoruz ve öyküde, hikâyede lirazm arıyoruz, duyguların anlatımını arıyoruz. Oysa hikâyeye bağımsızlığını kazandırmak için onu herhâlde biraz lirazmden de şiirsellikten de uzakta tutmak gerekiyor. Ama tabii ki bizim edebiyatımızda özellikle geleneksel dönemi, Tanzimat'ı, Servet-i Fünûn'u Millî Edebiyatı aşık-

tan sonra lirizme doğru bir kayış var. Hikâyelerde de bu söz konusu, bu hangi noktada başlıyor bilmiyoruz ama sanırım en önemli temsilcilerinden biri ya da temsilci demeyelim, hikâyelerinde lirizmi bulabileceğimiz şahsiyetlerden biri Sait Faik. Ben onun metnini, onun hikâyesini aslında hep bir bütün olarak görme eğilimindeyim. Neden böyle oluyor bilmiyorum, sadece bir araştırmacı olarak değil, bir okur olarak bütün hikâyesini tam bir metin olarak görüyorum. Temel bir problemi var: İnsan. Tam olarak hikâyeye örtüşen bir şekilde, hayattan farklı kesitler var, ama baktığınızda bir bütünsellik hissi de veriyor. Tam bir bütünlük. Evet hepsini okuyoruz, dediğim gibi, farklı hayatlar var, farklı insanlar var, farklı kesitler var içinde ama temel de odaklandığı şey bu, insan.

Ay: Samimi oluşu belki de.

Demir: Evet samimi oluşu, samimiyet var. Lirizmdeki o ben dili, Sait Faik'te de karşımıza çıkıyor. Kimi anlatırsa anlatsın kendisini anlatıyormuş gibi, o karakterler kendi iç dünyasının birer yansımasıymış gibi gözüküyor. Dış dünyanın kendi ruhunda bıraktığı izlenimlerin varlığı lirizmini besliyor. Bir başka nitelik Sait Faik'in hikâyelerinin tek merkezliliği. Bundan kastım şu: Şiirin, bir bütünü anlatan, tek bir duygunun etrafında oluşan ve tek bir duyguyu odağına alan bir tür olduğuna dair genel bir düşüncemiz var. Bir şiir okuduğunuz zaman, okur olarak, tek bir duygu etrafında dolaştığı hissini edinirsiniz, sizde bu izlenimi bırakır. Hikâye ve romanda bu tek merkezlilikten uzaklaşıldığını görüyoruz. Romanda ister istemez okurun dikkati olay örgüsüne, şahıslara, zamana, mekâna kayıyor, dolayısıyla o duygudan uzaklaştırıyor. Bu da roman ve hikâyede lirizmi engelleyen bir tutum. Ama eğer tek merkezli ise, dikkat ederseniz şiirsel dediğimiz lirik dediğimiz roman ve hikâyelere baktığımızda, bunların tek merkezli olduğunu görüyoruz. Bazen tek bir insanın, bazen tek bir olayın, bazen tek bir duygunun etrafında oluşuyor. Hikâyede de lirizmin, yani lirik dediğimiz hikâyelerde de ben bu tek merkezli yapının olduğunu düşünüyorum. Odak noktasına hikâyeci tek bir şeyi alıyor ve bunun etrafında kuruyorsa şiirsel bir dil de oluşturmuş oluyor. Üçüncü olarak sayabileceğim diğer özellik de üslûp. Romanda ve hikâyede yazarın, neyi anlattığından çok nasıl anlattığı onun lirizmini belirleyen şey. Burada da artık yazarın şahsiyeti, ele alış tarzı işin içine giriyor, onu hem orijinal kılıyor, diğerlerinden farklılaştırıyor hem de dili kullanımı onu bir yere oturtuyor. Peki, hikâye ve roman şiirsel olmak zorunda mıdır? Hayır. Ancak usta yazarların eserlerine bakıldığında bu zorunlu olmama durumuna rağmen şiirsel dili de, şiirsel yapıyı da kurabildiğini görüyoruz.

Ay: Ethem Bey belki ona değinecek ama bence önemli olan şey, hikâyeci ya da romancının okura nefes alacak, okuru hikâyeye dahil edecek boşluklar, kritik noktalar bırakması. Bir arkadaş var her şeyi anlatıyor, okurken yoruluyorum, bırak da okurken biraz da ben düş kurayım.

Baran: Walter Benjamin'in bu konuda güzel bir sözü var, açıklama katmadan anlatmak, anlatı sanatının yarısı eder, diyor. Arif Beyin dediği tavrı, okuru küçümseyen, okurun zekâsıyla alay eden bir yaklaşımdır. Okur niye okuyor? Yazarın yazdığı metni okur kendi zihninde yeniden yaratır. Hepimiz okuduğumuzdan başka bir şey çıkardığımıza göre, onu zihnimizde yeniden yazıyoruz demektir. Biz de okur olarak, ikinci bir yazar isek, gizli bir yazar isek, o zaman o öyküdeki romandaki boşluklar yoksa metnin neresine katılacağım, ben metinde neyi çözeceğim? Hangi şifreleri elde edeceğim? Neyi bulacağım, neyi keşfedeceğim ve neyin heyecanını duyacağım? Son dönem popüler romanlarda rastladığım bir şeyi paylaşayım. Romanda bir cinayet işleniyor, roman kişinin bu cinayeti merak ettiğini söyledikten sonra yazar şöyle bir cümle kuruyor: "Eee, tabii ki merak da bir duygudur." Yazar, orada duygu demese, biz merakın da bir duygu olduğunu bilmeyecektik.

Ay: Hikâyeci ya da romancının hayatın ruhunu yakalaması lazım. Sait Faik'le Oktay Akbal bir kahvehanede oturuyorlar. Oktay Akbal Sait Faik'e "Şu tablo, bana bir hikâye yazdıracak" diyor. Sait Faik ise "Hayır", diyor, "ben şurada şu saçlı başı karışmış sigara içen adam var ya, benim için odur hikâyenin kaynağı." Birisi hayatın soluk alan tarafını yakalamaya çalışıyor, diğeri durgun bir malzemeyi gündeme getiriyor. O yüzden Sait Faik, sokaktan geçerken pencerede bir kız görürüm, ona bir hayat biçerim ve onu anlatırım diyor. Bu yaşanan bir şeye yeni bir boyut kazandırmak, ona yeni bir hayat biçmek...

Baran: Şu da var. Çehov'a bu kadar konuyu nereden buluyorsun diye soruyorlar. O da şu kül tablasını görüyorsun değil mi, diyor, bu kül tablası yarın karşına bir öykü olarak çıkabilir. Ben de öyle düşünüyorum ne yazdığım değil nasıl yazdığımdan da yola çıkarak, yazar dediğimiz kişi bütün dünyaya bütün doğaya nesnelere büyük bir merak duygusuyla bakan kişidir. Siz doğaya, nesnelere bir merakla bakmıyorsanız, o ayrıntılara görmüyorsanız, yazdığınızın okura yansıyacak olan bir incelik tarafı yoktur. Hep kaba saba bilinen şeyleri anlatmak zorunda kalırsınız. Anlatılmadık bir konu yok ki zaten. En güzel konuları, zaten en güzel şekilde yazmışlar. Burada biz neyi yazacağız o zaman?

Ay: Lirizmin buradaki işlevi şu. Abartı dediğimiz şey, yani ham duygu, hamasi hisler aslında lirizm değildir ve hikâyenin sanatsal yönünü öldürür. Yalın, sade, doğal bir dil kullanmak gerekir. Diyelim ki "Sinek camda kanatlarını çırpıyordu." Bu doğal bir şey. Ama "Sineğin kanatları camda trampet çalıyordu." dersiniz bu inandırıcı olmuyor. Ama maalesef bazıları bunu, bu abartıyı lirizm olarak görüyorlar. Ama bu değil işte.

Baran: Belki çok ilgili değil ama, bunu söylediğinizde, aklıma Marquez geldi. Marquez gazetecilikten gelme bir yazar ve diyor ki "yazarken gökyüzünde fillerin uçtuğunu söylerseniz buna kimseyi inandıramazsınız ama gökte pembe renkli yedi yüz yirmi altı tane fil uçuyordu dersiniz buna herkes ina-

nır.” İkisi de aynı aslında fakat gökte yedi yüz küsur fil uçuyor dediğinizde inandırıcılık katıyorsunuz, bir gerçeklik payı veriyorsunuz. Ayrıntı verdikçe iş değişiyor, inandırıcılığı artıyor, sahiciliği artıyor. Marquez’den yine bir başka örnek cümle. “Bir postacı kapıdan girdiğinde onunla beraber sarı mavi yeşil bir sürü kelebek de içeri girdi.” Orada başka türlü anlatacak olsa, bir tane kelebek de onunla beraber girdi dese, evet olabilir falan denebilir. Ama değil, orada bir görüntü bize bir sahne canlandırıyor. Yazının gittiği yer değişiyor. Türk edebiyatındaki lirizmin yansımalarına gelince, en başta da söylediğim gibi ben okurken bunlara dikkat etmem. Okuduğum metnin, bu şiir olur, öykü olur, roman olur, okuduğum türe ne kadar ait olup olmadığı, görevini yerine getirip getirmediğiyle ilgilenirim. Onun dışında tarz olarak nereye yakındır, nereye uygundur, bunlar benim hiç umurumda değil. Benim ilk aradığım şey, edebiyat dille yapılan bir sanatsa, okuduğum şiirde de, öyküde de, romanda da okuduğum metnin diline bakarım. Kendim beğendiğim hoşuma giden metinlere benzeyen metinler de yazmak isterim aynı zamanda. Yazarın kullandığı dil ne derece beni kendine çekiyorsa bu benim yazı dünyama, düşünce ve duygu dünyama o kadar yakın demektir. Kendim yazıyorken de, biraz önce Arif Bey kendi yöntemini anlattı, ben de buna kısaca değinebilirim. Ben hakikaten öykü ya da roman çalışıyorum. Şöyle çalışıyorum, aklıma gelen bir kelimeyi ya da cümleyi not ediyorum, bir kâğıda yazıyorum ama sonra ben o cümleyi başka türlü nasıl ifade ederdim, diye düşünüyorum: Bu cümleyi Dinçer Eşitgin de kurabilir mi, evet kurabilir, Arif Ay da kurabilir mi, evet kurabilir, o zaman ben farklı kurmalıyım. Evet, bu cümleyi Ethem Baran kurmuş, denilmesi için çalışıyorum. Kelimeleri tek tek tartıyorum, ona göre yerine koymaya çalışıyorum. Orada ağırlık, denge bozuluyorsa, onun üzerinde tekrar çalışıyorum. Okuduğum metinde de buna bakıyorum. Onun dışında, metin neyi anlatıyormuş, çok mu önemli olaylar anlatıyor, bunlar beni hiç ilgilendirmiyor, gazetelerde televizyonlarda binlercesi var zaten. Kimin ne yaptığını merak etmiyorum, nasıl yazıldığını merak ediyorum. Orada neyi bulmuş, neyi keşfetmiş, beni heyecanlandıracak bir cümlesi var mı? Bir kitabın altını çizerek okuyorsam, bir öykünün altını çizerek okuyorsam, heyecan duyuyorum, seviyorum o metni. Yani o anlamda evet Sait Faik, duygu insanı, çok severek, çok isteyerek, çok coşarak, içinden gelerek yazmış. Hesap kitap gütmenden yazıyor. Aynı şekilde ben Selim İleri’nin yazdıklarını oraya yakıştırırım, yine aynı şekilde Füzûzan’ın yazdıklarını oraya yakıştırırım, Tomris Uyar’ın yazdıklarını oraya yani lirizme yakıştırırım. Duyguları çok ön plana çıkaran ve o sıradan insan dediğimiz, sıradan hayatları bize çok çarpıcı bir şekilde, çok vurucu bir şekilde, çok etkili bir şekilde anlatan yazarlar bunlar.

Ay: Özellikle o “Diz Boyu Papatyalar”...

Baran: Evet, kesinlikle müthüştür... Şiire geldiğimizde, iyi bir roman, iyi bir öykü şiirini kendisi oluşturur. İyi bir roman, iyi bir öykü kendi şiirini kendi içinde

barındırır zaten. Şiire benzerse tehlikelidir. Ben şiir cümlesiyle, roman cümlesiyle, öykü cümlesinin birbirinden ayrı olduğunu düşünürüm. Kendim roman yazıyorken düşüncemi, ben şu anda roman yazıyorum, kurduğum cümlelerin roman cümlesi olması lazım, diyerek kendimi koşullandırmaya çalışırım. Öykü yazıyorken romana, roman yazıyorken de öyküye geçemiyorum. Bir taraftan roman yazayım, bir taraftan arada bir de öykü yazayım diyemiyorum. Ya da tersini yapamıyorum. Kuru takır tukur dili de, anlamışsınızdır zaten, hiç sevmiyorum. Ben ona, “dedim- dedi”, “geldi-gitti” dili diyorum. Bunu anlatmak marifet değil. Adam evden çıktı, durağa koş-turdu, otobüs geç kalmıştı, telefonuna baktı, bu otobüs şuraya gider mi diye sordu... Şimdi ne var bunda, ne anlatıyorsun? Edebiyat bunun neresinde, dil bunun neresinde, sen bu dile ne kadar özen gösterdin, senin emeğin nerde, sen bu cümlelerin neresinde-sin? Bunların hiçbirisi yok, sadece bize, bir olayı, bir durumu aktarıyor, ifade ediyor kendisini. O yüzden o tür şiirin de çok uzağına düşen metinleri sevmiyorum açıkçası. Şiirsel olması da evet kusurdur düzyazı için düşündüğümüzde, roman ve öykü için düşündüğümüzde. Ama şiirden çok uzak olması da kabul edilemez. O yüzden ben şiiri çok seven ve şiir okumaya çalışan bir insan olarak evet ben şiirin içinden geçiyorum cümlelerimle birlikte, kelimelerimle birlikte... Geçiyorum ama geçtikten sonra onu üzerimden silkeleyip atıyorum. Artık ondan bana ne kaldıysa, o kalanlarla da kendi cümlelerimi, kendi metnimi oluşturmaya çalışıyorum.

Bildirici: Bizim edebiyatımızda lirizm dediğinizde, bana şu soruyu sormuşsunuz gibi geliyor: “En sevdiğiniz Türkçe yazmış şairler ve yazarlar kimlerdir? Türk edebiyatında lirizm denince ilk önce Fuzulî, Bâkî, Nedim sayılır. Bana en lirikleri Nedim gibi gelir çünkü rındır aynı zamanda. Özgürlükle de lirizmi beslenmiştir, yani kendine ahlaki sınırlar çizmeyip özgür bırakmıştır sözünü ve coşkusunu da aktarabilmiştir. Belki diğerleri için de aynı şey söz konusu olabilir, yani özgürlükle beslenen bir lirizm diyebiliriz buna. Farklı bir tür olarak Abdülhak Şinasi Hisar’ın Boğaziçi Mehtapları’nı ben çok önemserim. Metnin türü hakkında net bir şey yoktur, bazıları hatıra diye ele alır, bazıları romana yaklaştırır.

Baran: Peki bu sizce önemli mi?

Bildirici: Hiçbir önemi yok, hatta günümüzde yayımlansaydı, bir tarafa konuşlandırılmayan her metin gibi buna da anlatı denirdi muhtemelen. Boğaziçi Mehtapları’nı önemsememin sebebi lirik sesidir. Bizi Boğaz’a götürüp mehtaba çıkarır; yalılardan, yalılarda oturan geçmiş zaman insanlarından sıradan bir şekilde bahsetmez. O hanendeleri, nazendeleri dinlemiş hissini verir bize. Bunu metnin satır aralarında gizlenmiş nostaljinin dilindeki lirik anlatımla sağlar. Yani bir şiir, bir öykü olmamasına rağmen, bunu başarır. Lirizm sadece edebiyatın değil sinemanın da yoludur. Türk sinemasında lirizm denince, şiir denince Semih Kaplanoğlu’nun Bal filmi geliyor aklıma. Tabiatın içinde, özellikle ormanın kuytusunda, Tanrı’nın şiirini aramak diye tabir ediyorum bu filmin fikrini. Sanki aradığımız karakovan

balı değildir de bir sesin bir sözün peşindeyizdir. Bu anlamıyla duyguyu, ilhamı, Tanrı'nın bize söylemek istediklerini ormanın yani doğanın derinliklerinde aradığı için, şiire elini bu denli uzattığı için Bal'ı da lirik bir sanat eseri olarak önemli görürüm. Lirizmin her türe sızabileceğini işaret etmek için başka bir metinden daha bahsetmek istiyorum. Orhan Pamuk'un Nobel ödül töreni konuşma metni olan Babamın Bavulu. Kurgusu olan bir metindir. Bunun yanında onu lirizmin imkânları ile buluşturan ve bir edebî metin hâline dönüştüren yönü; babam bana şu yazarları tanıttı edebiyatı işaret etti yerine, şiirsel ifadelerle odanın bir köşesine o bavulu bırakıldığını diyebilmesindedir. Biz yazarın babasından devraldığı şeyin kitap ya da eski defterler olmadığını, bırakılanın bir tutunamama durumu olduğunu, başka bir duyusu ve coşkuyu işaret ettiğini anlarız. O bavulun içinde saklı olan şey aslında sunulmuş olan gerçeği kabul etmeme hâlidir. Burada muhalefetin, reddedişin sesi alegorik bir biçimde kendini gösterir. Lirizm de tam burada görünür.

Eşitgin: *Sizlerden, bu turda, akıl ve coşku hikâyesi üzerine konuşmanızı isteyecektim. Fakat Hatice Hanım, özellikle hem dönem hem de tür açısından bakıldığında geniş bir açıyla lirizmin yansımalarından bahsedince, özellikle de Fuzulî'yi, Bâkî'yi, Nedim'i anınca, konuşmanın akışını bölmesin diye bir kenara bıraktığım sorulardan birini araya sıkıştırmaya karar verdim. Sizler de rastlamışsınızdır mutlaka, bazı kaynaklarda lirizmin altın çağından bahsedilir, dünya edebiyatında bazı dönemler lirizmin altın çağı olarak kabul edilir ve sonra bu kabullerden yola çıkılarak günümüz ile bu dönemler arasında bir karşılaştırma yapılır. Bu kabuller üzerine kısaca neler söylemek istersiniz?*

Ay: Ben lirizme medeniyet bağlamında bakmak istiyorum. Aslında lirizm, bizim medeniyetimizin temel unsurlarından biridir. Bizim medeniyetimiz lirik bir medeniyettir, çünkü merkezde insan vardır, insan merkezli bir medeniyettir.

Dolayısıyla, bu bizim inançla ilgili algımızla da doğrudan bağlantısı var. Şimdi, Kelamcılara göre -ki Kelamcılar akılcıdır- Allah zamandan ve mekândan münezzehtir. Tasavvuf ehline baktığınızda, Allah bize şahdamarımızdan daha yakındır, kalbimizdedir. Biri uzaklaştıran öteki içine alan bir yaklaşım. Şimdi burada lirizm başlıyor. Bizim bütün bir tasavvufi hayat dediğimiz şey, lirizme dönük bir hayattır, yani Allah'ı içimizde, yakınımızda hissetmek. Korkutan Allah değil, sevdiren Allah. Onun için de bizim tasavvuf edebiyatımızda Allah'la senli benli konuşan şiirler vardır. Peygamberlerin hayatında da buna benzer anekdotlar vardır. Hz. Musa, bir yerden geçiyormuş, birisi “Allah'ım, gel benim misafirim ol, sana yemekler yaptırayım, senin üstünü temizleyeyim” diye dua ediyormuş. Hz. Musa kızmış, “Bu nasıl bir söz, Allah, senin arkadaşın mı?” demiş. Adam tabii birden ürperiyor, büyü bozuluyor, çöle doğru gidiyor, kaçıyor. Hemen ayet geliyor Hz. Musa'ya “o kulumun hemen peşinden git, onun gönlünü al, o benimle içinden geldiği gibi konuşuyor.” İşte, bizim medeniyetimizin özünde olan lirizm burada. O açıdan biz aslında Batının sanat anlayışıyla Müslüman dünyanın İslâm medeniyetinin sanat anlayışının çok keskin çizgilerle ayrıldığını görürüz. Biz Allah'ın güzelliklerini keşfe çıkarız, onlar ise yaratıcı olmaya çalışırlar. Allah'ın yarattıklarına karşı, sen yarattın ama işte biz de taşın içinden bir heykel olarak bir adam çıkardık, yarattık derler. Biz ise, tasvire mecal kalmadı temaşa ile geçtik deriz. Biz seyrederez, o seyrettiğimiz güzellikleri paylaşıyoruz. Batıda ise Tanrıyla yarışma vardır. Lirizm belki de insanların tabiatla iç içe yaşadığı, havanın ve doğanın o kadar kirletilmediği, insanların doğadan kopmadığı dönemlerde duyguların daha coşkun, şiirin özünü oluşturan atmosferin daha insanilik taşıdığını söyleyebiliriz. Ama bugün de lirizm var, isyan anlamında bir lirizm var bu kuraklığa karşı, bu çoraklığa karşı. Bugünün insanının lirizmi hafife alması doğaldır. Bütün gününü cep telefonu ve internet başında geçiren bir insanın artık algı yeteneklerinin gelişmesinin, bir şeyi fark etmesinin, bir duygu durumunu kavramasının imkânı yok. Bugün derslerde, öğrencilere şiir okuyorsun bir şey hissetmiyor, hikâye okuyorsun bir şey anlamıyor. Bütün ders boyunca ellerinde cep telefonları, her şey iki parmağının arasında olup bitiyor. Böyle bir dünya var ortada. Aslında ‘lirizm yok’ sözü, hayattan kopanların sözüdür. Hayatın içinde olan insanlar, sanatla iç içe olan insanlar asla lirizmden kopmazlar çünkü sanatın özüdür lirizm. Lirizmin altın çağı, Osmanlı yıkılmadan önce, kendi medeniyet değerlerimiz çerçevesinde yaşadığımız süreç lirizmin altın çağıydı bizde. Yunus Emre de, Hacı Bektaş-ı Veli de, Hacı Bayram-ı Veli de liriktir. Hacı Bayram-ı Veli diyor ki “*Bir şâra varam / Ol şârı yapılır gördüm / Ben dahi bile yapıldım / Taş u toprak arasında*”. Bizde lirizm, bir şeyi dışarıdan anlatma değildir, hem kendimizi onarma, hem kendimizi yeniden inşa etme, hem de bunun toplumla, insanlarla paylaşılmasıdır. Ya da Yunus Emre'nin dediği gibi: “*Bir şâra vardım feryad ü figan edem.*” Bütün bunlar lirizmdir.

Baran: Lirizmin altın çağı ne zamandı, onu ben sizlere bırakmış olayım. Artık mani söylenmiyor, artık türkü yakılmıyor onlarla birlikte sanki alışkın olduğumuz lirizm de bizden bir hayli uzaklaştı gibi geliyor bana. Bunu günümüzde üretilen edebiyat metinlerinde de çok rahatlıkla görüyoruz. Ama ben inatla kendi yazdıklarında bir doğanın içinde yaşadığımızı sürekli duyurmaya, okura aktarmaya çalışıyorum, bunu da betimlemeye çok yer veriyor diye eleştirenler de var. Ama ben bunu inatla yapıyorum, bilerek yapıyorum. Çünkü bir doğada yaşıyoruz, üstümüzde bir gökyüzü var, sokakta kötü de olsa cılız da olsa bir iki tane ağaç var, kuşlar var, yağmur yağıyor, kar yağıyor, rüzgâr esiyor. Evden hiç dışarı çıkmazsanız bile pencereden görünen bulutlu da olsa bir gökyüzü var, kirli de olsa tozlu da olsa kararmış da olsa ağaçlar var, pencerenize konan bir kuş var. Bunlardan kaçamazsınız. Bir çocuğun eline kalem kâğıt verip bir resim yap dediğinizde, çocuk hemen bir ev yapar, bacasından duman tüttürür, oraya bir ağaç yapar, gökyüzü yapar, gökyüzüne bir kuş kondurur, oraya bir dere kondurur. Tıkış tıkış Kızılay'daki bir bulvarı andıran bir resim yapmaz çocuk, hemen doğaya kaçarlar, resimlerinde doğayı hemen görürsünüz. Edebiyat metinlerinde de, doğayı tamamen yok saymak, görmezden gelmek bana acıtıcı geliyor esasında. Çünkü orada bir şey anlatıyorsunuz ama bu insanlar nerede yaşıyor, hangi mevsimler, nasıl bir mekân içindeler? Mekân olmadan bir zaman yaratmaya çalışıyorsunuz, karakter koyuyorsunuz oraya ama onun yaşadığı bir doğa yok. Aslında böyle bir şey mantık olarak da mümkün değil. Edebiyat metninin ihtiyaç duyduğu yapısal şeyde bile bir eksiklik var orada. Edebiyat metninin buna ihtiyacı var. Çok fazla yazmasanız bile mutlaka onu duyuracak, onu hissettirecek bir şeye ihtiyaç var. O yüzden Arif Beyin de dediği gibi, lirizmden uzak kalamazsınız ve mutlaka yazdıklarınız da bir şekilde oraya bağlanmalıdır.

Bildirici: Ben lirizmin altın çağının bitmeyeceğini düşünüyorum. Bunu bana öğreten Woody Allen'ın Paris'te Bir Gece Yarısı isimli filmi olmuştu. Filmin kahramanı, Amerika'dan Paris'e turist olarak gelir. Bir roman yazmaktadır ama bunun için aradığı romantizmi de bir türlü Paris'te bulamamaktadır. Bir gece yarısı, fantastik bir biçimde kafasındaki altın çağa götürülür. Onun altın çağı 1940'lar. Picasso var, Hemingway var Paris'in sokaklarında, eleştiri, sanat, müzik zirvede. O altın çağda yaşamaya başlar, orada şunu görür oradakilerin de geride gördükleri bir altın çağları var. Rönesans dönemi, yanlış hatırlıyor da olabilirim. Bu durum ona altın çağın, içinde bulunulan zaman olduğunu gösterir ve içinde bulunduğu zamana ve mekâna farklı bakmayı öğrenir. Romanını yazar. Lirizm belki de bundan elli yıl sonrakiler, yüz yıl sonrakiler için şu an altın çağını yaşıyor olabilir. Virginia Woolf'un "Şiir olmayan bir şey edebiyata niçin girsin?" sorusunu düşününce, lirizm bizden biz lirizmden gitmeyeceğiz, diyebiliriz.

Demir: Ben de lirizmin altın çağının olabildiği ya da altın çağının kapanmış olduğunu ve şu an lirizmden uzak bir dünyada yaşadığımızı açıkçası düşünmü-

yorum. Sonuçta insan olduğu sürece, duyguların aktarımı ve paylaşılması baki kalacak. Sadece araç değişiyor, dönemler içinde. Bir de altın çağ meselesinin biraz yanlış bir nostalji fikrine dayandığını düşünüyorum, biraz önce Hatice Hanım'ın verdiği örnekte olduğu gibi. Bizden önceki çağlarda daha saf duyguların yaşandığı, insanın doğayla daha iç içe olduğu, daha saf olduğuna ilişkin yerleşik bir düşüncemiz var. Oysa kıyasladığımızda, biraz önceki örnek belki çok çarpıcı olduğu için oradan somutlaştırmak lazım. O altın çağdan ne daha iyiyiz ne de daha kötüyüz. Kendimize ait bir gerçekliğimiz, kendimize ait bir dünyamız var bizim. Dolayısıyla, tabii ki bazı istisnalar haricinde, geçmiş dönemleri kaybolmuş cennetler gibi düşünmektense bizim şu anki çağımızın, durumumuzun kıymetini bilmek lazım, onun imkânlarını sorgulamak, imkânlarına bakmak lazım. Bir de belki lirizmi kaybettik mi sorusu yerine bizim lirizmimiz nedir, biz nerde arayabiliriz, bunu nasıl yansıtabiliriz sorularını gündeme getirmek gerekiyor herhâlde. Dünya son elli yılda, insanın varoluşundan itibaren gelen sürecin iki katı hızla ilerlemiş. Çok hızlı bir ilerleyiş var, hem teknolojik anlamda hem de kültürel anlamda. Dolayısıyla bu çağın lirizmini ortaya koymak, onu aramak, o hangi araçlarla yansıtılıyor ona bakmak lazım. Bu yanlış nostalji fikirlerinden uzak durmak gerektiğini düşünüyorum ben de.

Ay: Lirizm bitse de *Lirik Çingilar* bitmeyecek...

Eşitgin: *Peki, lirizmi, lirizmin edebiyatımızdaki yansımalarını, sanatta akıl, duygu ve coşkuyu yeterince konuşmuş olduk sanırım. Şimdi bütün bu konuşulanların yardımıyla akıl hikâyesi, coşku hikâyesi ayrımları üzerine konuşabiliriz herhâlde. Böyle bir ayrım mümkün müdür, mümkünse bu ayrımı nasıl yapıyor, nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Baran: Ben öyle bir şey bilmiyorum, sen hikâye diyorsun ben öykü diyorum. Demin söylediğim gibi metnin akli üzerinden konuşayım. Metnin akli, metinde anlatılanlar, aktarılanlar kendi içinde tutarlıysa bir itirazım yok ona. Onun dışında tabii ki ne anlattığı da bize aktardığı hikâye de önemlidir ama ne anlattığından çok nasıl anlattığına bakıyorum. Öykünün örgüsü içinde neye karşılık geliyor, neye tekabül ediyor ona bakmak lazım. Duygudan ya da coşkudan tamamen arınmış öyküler demin de söyledim, tatsız gelir bana. Kendi adıma coşku duymadığım tek bir satır yazmadım, hep isteyerek kendi içimden gelerek yazdım. Aklıma ilk geldikleri şekliyle tabii ki hiçbir zaman okura aktarmadım onları. Ama yazdığım her cümleyi hep büyük bir keyifle yazdım. Aynı şekilde okuduklarımda da buna bakarım, yani yazarın metni nasıl kurduğu, nasıl ördüğü, nasıl ilerlettiği, bana yansıttığı duygu, bunlara bakarım. Okuduğum öykü, akıl öyküsü müdür, coşku öyküsü müdür, bunlar bana pek sevimli gelmiyor, soğuk geliyor uzak geliyor. O anlamda mesela karanlık öyküleri pek sevmem. Ruhu da karanlık olan insanların o çırpınışlarını aktardıkları, karanlık ruh hâlinin yansıdığı metinlerden çok hazzetmem. Tabii ki o da bir tarzıdır, onun dünya-

sıdır, onun da çok seveni vardır, onu çok severek yazmıştır ve onu yazdığı için kendisini iyi hissetmiştir, bunlara hiçbir itirazım yok. Ama ben kendim, kendi içimden baktığımda bir öyküyü seviyor muyum, sevmiyor muyum, dili bana yakın mı değil mi, dile önem vermiş mi vermemiş mi, öyküyü ne kadar biliyor, bunlara bakarım. Onun dışında tabii ki coşku varsa, duygu varsa, onları doğru bir şekilde aktarabilmişse, yansıtabilmişse iyi bir şeydir bu. Ama dediğim gibi, bu tür tanımlamalar bana çok uzak geliyor.

Ay: Başta da söyledik, duygunun coşkunun olmadığı bir metin sanatsal metin değildir. Mesela ben deneme yazarken de coşkuyu içimde duyarsam, o denemeyi yazarım. Dolayısıyla akıl burada nerede? Aklımız olmazsa zaten yazamayız, cümleleri bir araya getiremeyiz, aklın işlevi bu. Ama metnin sanatsal değerini veren o hissedıştır, bütün mesele burada. Öykü de olsa roman da olsa hangi sanat eseri olursa olsun mutlaka hissetmek, duymak o coşkuyu içimizde hazır bulmakla başlar. Daha sonra bunun uzunluğuydu, kısalığıydı, kullandığımız malzemenin yerleştirilmesi akılla halledeceğimiz konulardır. Ben *Lirik Çingülar*'ı böyle yazıyorum mesela, önce bir şiir gibi geliyor bana bir cümle, sonra onu bir heyecan içinde büyütüyorum. Bazen nereye varacağını bilmeden bir yere varıyor, bu metinler.

Baran: Akılda bir hesap işi var. İş oraya geldiğinde o zaman muhatabınızı düşünüyorsunuz, yazdığınızı kime yazıyorsunuz, karşıdaki ne istiyor işte o zaman işin içine hesap giriyor. Hangisini yaparsanız daha çok okunursunuz daha çok okura ulaşırsınıza geliyor mesele. Akıl buysa, böyle bir akıl bizden uzak olsun.

Bildirici: Şimdi tam da sorunun maksadının bu olduğunu düşünüyorum. Burada söyleyeceklerim Rasim Özdenören'den mülhemdir belirtmek isterim. Akıl öyküsü ile coşku öyküsünü şöyle ayırabiliriz. Bize ders vermeye çalışan, bizi eğitmeye çalışan, mantık üzerine kurulmuş öykülere akıl öyküsü diyebiliriz. Lirikizmle, coşkuyla kurulmuş öyküler ile bu bizi hizaya getirmeye çalışan öyküler birbirinden ayrılıyor. Şu dönemde bize birilerinin ahkâm kesmesini de sanki pek istemiyoruz. Daha çok bireyin duygularının ortaya çıkmasını, duygularımızdaki düşüncelerimizdeki çıkmazlarının ortaya konmasını istiyoruz. Okur olarak bize yönelik bir hesap yapılmış olsun istemiyoruz. Kimse bizi hizaya getirmeye uğraşmasın onun yerine bize bizi gösterebilir istiyoruz belki de. Lirik ve coşkun ya da diğer ifadeyle birey merkezli öykülerde, ben öne çıkıyor. Bu öyküler 'ben'in etrafında dönüyor. Yazar, 'Ben'in yaşadığını bir süzgeçten geçiriyor ve onun kendinde kalan yansımalarını bize sunuyor. Çoğu zaman bize olay anlatmıyor, biz o süzgeç içerisinden, onun duygusunu da coşkusunu da yani insan olmayı öğreniyoruz. İnsan çelişkisine yani trajedisine vâkıf oluyoruz. Şöyle yaparsan, şöyle şöyle olursa, sonuç bu olur, bak Anna böyle yaptı, işte trenin altında kaldı. Ama sen Levin gibi davranırsan, huzurlu mutlu çiftliğinde güzel güzel yaşarsın der bir bakıma Anna Karanina'da Tolstoy. Tolstoy'a karşı bir de Dostoyevski'yi düşünelim. Toplumsal menfaatin önüne bireyi çıkardığı için coşkuyu ve lirikliği görürüz onda. Dostoyevski'nin anlattıklarında, bize akıl vermeye, bize bir şeyler öğretmeye çalışan değil, bizi bize

anlatmaya çalışan, insanı çözümlemeye çalışan, insanın kendini tanımmasına –ki her dönemde belki de en çok buna ihtiyacımız var– kapı aralar.

Demir: Ben de, toparlayıcı, tamamlayıcı olması bakımından, bu bağlamda ele alacağım akıl ve coşku öyküsü kavramlarını. Aslında akıl ve coşku öyküsü deyince, coşku duyguyu, akıl da fikri gündeme getiriyor. Dolayısıyla ister istemez mesaj kaygısı içeren ve mesaj kaygısı içermeyen eserler olarak iki gruba ayırıyoruz, böyle bir ayırım gündeme geliyor. Ama bir de şu yönden de bakmak lazım herhâlde. Aslında her edebî eserin içerisinde, lirik hikâyeler içerisinde de aslında bir mesaj vermek isteyen, bir şeyler söylemek isteyen insan var.

Ay: Sanki lirikte düşünce yokmuş gibi bir algı oluşuyor, öyle değil hâlbuki...

Demir: Evet, ben de bir taraftan onu vurgulamak istiyorum, öyle algılanmasın da istiyorum. Çünkü sanatçı dediğimiz insan bir meselesi olan kişi. Sanat, meselesi olan insanın başvurduğu bir şey. Orada, bir meseleniz, bir probleminiz, anlatmak istediğiniz bir şey olacak.

Ay: Yani tebliğ etmek değil telkin etmek...

Demir: Söylemek ya da açığa vurmak. İşte Sait Faik için lirik dedik, ancak bu yazarın meselesi olmadığı, bunu anlatmadığı manasına gelmemelidir. Hikâyelerine baktığımızda insana dair çok temel problemleri edebî esere taşıdığına şahit oluruz. İnsan sevgisi, insan toplum ilişkisi, toplumsal sınıflar ve bunlar arasındaki çatışmalar günlük hayattan sıradan kesitlermiş gibi sunulan olay örgülerinin içindedir. İnsan hakkında o genel çerçeveyi belki en çok konuşan yazarlardan biri. Zaten kendi ifadesi var, “*yazmasam çıldıracaktım*” diyor. Onu yazmaya iten mutlaka bir fikrî süreç, bir düşünce süreci var. Dolayısıyla her edebî eserin içerisinde bu var. Ama mesele yine nasıl anlattığına geliyor.

Bildirici: Burada, özür dileyerek araya girip bir şey söyleyeceğim. Tam o öyküde, “*yazmasam çıldıracaktım*” cümlesinin olduğu Haritada Bir Nokta adlı öyküde, bir işçinin hakkının yendiğini görüyoruz. Bunu bir devrimci, işçinin, emeğin hakkı yendi diye anlatabilirdi. Belki ahlakçı birisi, işçinin alınının teri kurumadan hakkını ver diye anlatabilirdi. Sait Faik ise bize öyle bir şey söylemez, sadece durumu ortaya koyar. Biz oradan “bak insanların emeğinin hakkını hemen ver!”den önce “insanların böyle acıları var, insan budur”u anlıyoruz. Kavrayışımızı derinleştiren bu olay bizi kendi çözümlemimizi aramaya yöneltiyor.

Ay: Haldun Taner’in bir öyküsü var, Yalıda Sabah. Öyküde, orta halli bir mahallede geçer olay. Eczacının torunu her sabah arkadaşlarını serviste bekletir, geç gelir. Eczacının torunu zengin, varlıklı, şımarık. İşte o şımarıklığı, zenginliği, görgüsüzlüğü bununla veriyor Haldun Taner.

Baran: Ya da martıların orada karınlarını doyurma peşinde koşmaları, insanların da rızık peşinde koşmaları, geçim derdinde olmaları aynı bağlamda düşünülebilir.

Demir: Evet... Bu örneklerin de gösterdiği gibi bir mesaj her zaman var. Dolayısıyla, eğer mesajdan kastımız büyük ideallerin, romantizmin verilmesiyse bu ikisi arasında yani akıl ve coşku öyküsü arasında sınır çizmek çok kolay olacak. Ama mesele daha soyutsa, yani insana gelip dayanıyorsa, bu akıl öyküsü mü coşku öyküsü mü, karar vermek zorlaşıyor. Ya da coşku öyküsünün içerisinde hiç mi düşünce yoktur noktasına geliyor ve sınırlar belirsizleşiyor bu bakımdan. Dolayısıyla meselesi olan yazar sanatçı işin içerisine girince, dediğimiz gibi ayırım yapmak zor. Bir de şöyle bir şey var. Hep yaparız ya, geleneksel öykücülüğümüzü bu akıl öyküsünün bağlamına koyarız, işte Ahmet Midhat'lar, Ömer Seyfettin'ler bir taraftadır, daha modern yazarlar da bu taraftadır. Ahmet Midhat'ı, akıl öyküsü yazdığı için, ahlak dersi verdiği için dışlıyoruz. Bu konuda ben şöyle düşünüyorum, acaba Ahmet Midhat'ın tek problemi mesaj vermesi midir? Onun hikâyesini bozan şey, onun hikâyesini o akıcılıktan, hikâyeden uzaklaştıran şey sadece bir mesaj vermesi midir yoksa başka hataları mıdır? Bence hatalardan sadece birisidir bu. Mesaj verme kaygısı çok önde olduğu için, çok görünür olduğu için hep bu noktadan bakılıyor onun hikâyelerine. Belki bugün postmodern kurguda bunu hata olarak görmüyoruz ama Ahmet Midhat araya girer konuşur, kurguda boşluklar oluşturur, tesadüfe, şansa çok fazla yer verir. Kurgudaki bu hataları düşünülünce, aslında bir hata listesi yapılacaksa, ahlak dersi vermesi, o listenin sonlarında kalır. Ama biz ne düşünüyoruz? Ahlak dersi veren hikâye kötüdür, edebî eser değildir, eğer vermiyorsa, lirikse, şiirselde iyidir, diyoruz. Fakat aslında bu belirleyici bir ayırım değil. İster akıl hikâyesi olsun ister coşku hikâyesi olsun, kurgusal hatalar varsa, kurguda bir şeyler yanlış gidiyorsa, işte o zaman hikâye kötü bir hikâye oluyor.

Baran: Don Kişot'ta bunların çok fazlası var, 1605 yılında, ama hiçbirini kör gözüm parmağına şeklinde yapmamış Cervantes onları. Öyle ince bir şekilde yapmış, öyle çok büyük mesajlar vermiş ki ama bir tane bile didaktik cümle bulamazsınız romanda.

Demir: Evet onu gizleyebilmiş.

Eşitgin: *Bizdeki belki en büyük sıkıntı kendi anlatı geleneklerimize sırt çevirmişimiz. Don Kişot, kendinden önceki şövalye anlatılarına yaslanıyordu, elbette onların bir eleştirisini de yaparak. Biz, Batıdan gelen edebî bir türü aynen almışız, kendi anlatı geleneklerimizle daha doğru bir ilişki kurulabilmiş olsaydı...*

Baran: Şimdi, bizdekiler, hepsi kendilerine bir görev biçmişler, bu görevi yerine getiriyorken de birtakım araçlara ihtiyaçları var. Neyi araç olarak kullanıyorlar, romanı araç olarak kullanıyorlar, tiyatroyu araç olarak kullanıyorlar. Bunları araç olarak kullandığında, hangi düşünceye, hangi ideolojiye sahip olursan ol, araçsallaştırdığında bitiyor. Amaç roman yazmak olmalı, amaç sinema yapmak olmalı, amaç tiyatro eseri, şiir yazmak olmalı. Amaç bir fikri savunmaksa, makale diye bir şey var, onunla daha rahat savunabilir insan fikirlerini...

Demir: İsmet Özel, Şiir Okuma Kılavuzu’nda, eğer bir şiiri bir ideolojinin sözcüsü olarak değerlendiriyorsanız o anda şiir bitmiştir, diyor. Bunu roman ve hikâye için de söylemek mümkün.

Baran: İdeolojiler değişebilen, yanlışlanabilen şeyler, XIX. yüzyılın bir ideolojisi vardı, XX. yüzyılın da bir ideolojisi vardı. Bunlar değiştiğinde ve siz eserlerinizi, bütün yaptıklarınızı, sanatınızı bunun üzerine kurduysanız, bu ideolojinin yanlışlığı ortaya çıktığında, bu ideoloji değiştiğinde sizin eseriniz ne olacak? Nereye onu koyacaksınız? Don Kişot orada duruyor, beş yüz yıldır duruyor orada, Dostoyevski orada duruyor, Tolstoy orada duruyor.

Ay: Mesnevi yedi yüz yıldır orada duruyor.

Baran: Evet, Mesnevi yedi yüz yıldır orada duruyor.

Bildirici: Sanatın, kendisini amaç edinen kişi için bir varoluşsal değeri vardır. Sanat onunla hemhâl olan kişi için ontolojik bir kıymet taşıyordur. Tarkovsky sanat için bir yakarma biçimidir, duadır diyor. Siz bu anlamı yükledikten sonra zaten kendi içinde bir değer kazanmış oluyor, bizi ne tarafa nasıl sürüklüyor olursa olsun. O yüzden metnin bir amaca hizmet ediyor olması, yol yordam öğretip akıl vermesi; o metni dua etmekten ve lirizm ile yükseklerle tanışma imkânından da mahrum bırakacaktır.

Eşitgin: *Lirizmden başlayarak akıl ve coşku hikâyesine getirdiğimiz bu konuşma herhâlde bir bütünlüğe ulaştı. Eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı acaba?*

Bu sessizliği ‘oturumu artık bitirebiliriz’ düşüncesinin bir yansıması olarak algılıyorum. Hepinize tekrar teşekkür ederek oturumu kapatıyorum...

ANIT ÖYKÜLER

ALBERT CAMUS

KONUK*

Öğretmen iki adamın kendisine doğru tırmanışına bakıyordu. Biri atlı, biri yayaydı. Bir tepenin yamacına yapılmış olan okula götüren dik patikaya gelmemişlerdi daha. Yüksek, ıssız yaylanın uçsuz bucaksız uzamında, taşlar arasında, karlar içinde ağır ağır ilerlerken zorlanıyorlardı. Zaman zaman, at gözle görünür biçimde tökezliyordu. Şimdilik sesi duyulmuyordu, ama o anda burun deliklerinden çıkan buhar demeti görünüyordu. Adamlardan en azından biri buraları biliyordu. Kaç gündür ak ve kirli bir katman altında silinmiş olan yolu izlemekteydi. Öğretmen yarım saatten önce tepede olmayacaklarını hesapladı. Hava soğuktu; bir kazak almak için okula döndü.

Boş ve buz gibi sınıfın içinden geçti. Karatahtanın üstünde, Fransa'nın ayrı renklerde tebeşirlerle çizilmiş dört ırmağı, üç gündür koylarına doğru akmaktaydı. Sekiz aylık bir kuraklıktan sonra, yağmur bir geçiş oluşturmadan, birdenbire

ekim ortasında kar yağmıştı ve yaylaya serpilmiş köylerde oturan yirmi dolayında öğrenci artık okula gelmiyordu. Güzel havayı beklemek gerekiyordu. Daru artık sınıfın bitişiğinde bulunan, doğu yanında yaylaya da açılan ve konutunu oluşturan tek odayı ısıtıyordu yalnızca. Bir penceresi de, sınıfinkiler gibi, güneye bakıyordu. Bu yanda, okul yaylanın güneye doğru inmeye başladığı yere birkaç kilometre uzaktaydı. Duru havalarda, çölün kapısının açıldığı dağlık kolun mor kitleleri görülebiliyordu.

Daru, biraz ısındıktan sonra, iki adamı ilk kez gördüğü pencereye döndü. Artık görünmüyorlardı. Demek dik patikayı tırmanmaya başlamışlardı. Göğün koyuluğu azalmıştı: gece, kar yağışı kesilmişti. Sabah kirliliği bir ışıkla başlamış, bulutların tavanı yükseldikçe bu ışık azıcık artmıştı. Öğleden sonra ikide, gün daha yeni başlıyor diyeceği gelirdi insanın. Ama sınıfın çifte kapısını sarsan ufak yel yükselişleriyle sonu gelmez karanlıklar ortasında kar yağın o üç günden daha iyiydi böylesi. Daru o zaman odasında uzun saatler boyunca sabırla bekliyor, yalnızca sundurmanın altına gidip tavuklara bakmak ve kömür almak için çıkıyordu. Bereket versin, Tadjit'in, kuzeydeki en yakın köyün kamyoneti yiyeceğini tipiden iki gün önce getirmişti. Kırk sekiz saat içinde gene gelecekti.

Ayrıca, aileleri kuraklıktan zarar görmüş çocuklara dağıtmak üzere yönetimce yedek olarak getirilip küçük odaya doldurulan buğday çuvallarıyla bir kuşatmaya bile dayanabilirdi. Gerçekte, hepsi de yoksul olduğuna göre, yıkım hepsini vurmuştu. Her gün, Daru çocuklara bir pay dağıtmaktaydı. Bu kötü günlerde bundan yoksun kalmamışlardı, bunu iyi biliyordu. Belki de babalardan ya da büyük kardeşlerden biri gelecekti bu akşam, onlara buğday verebilirdi. Gelecek ürüne kadar idare etmek gerekiyordu, hepsi buydu. Şimdi Fransa'dan buğday gemileri gelmekteydi, işin en zor yanı atlatılmıştı. Ama bu yoksunluğu, güneşin altında dolaşan bu paçavralı hayaletler ordusunu, her ay biraz daha kavrulmuş yaylaları, her taşı ayaklar altında parçalanıp toz olan, yavaş yavaş kuruyup kıvrılmış, tam anlamıyla kıvrılmış toprağı unutmak zor olacaktı. Koyunlar bin bin ölüyordu, şurada burada da, her zaman bilinemedi, birtakım insanlar ölmekteydi.

O, bu uzak okulda neredeyse bir keşiş yaşamı sürmekteydi, ayrıca elindeki azıcık şeyden ve bu çetin yaşamdan hoşnuttu, bu yoksunluk karşısında kaba sıvalı duvarları, dar sediri, köknar rafları, kuyusu, haftada bir su ve besin gereksiniminin sağlanmasıyla, bir beyzade gibi görmüştü kendini. Sonra, birdenbire, yağmurun dinginliği olmadan, bu kar. Memleket böyleydi, yaşanması zordu, insanlar olmadan da zordu, ayrıca hiçbir şeyi düzelttikleri de yoktu. Ama Daru burada doğmuştu, başka her yerde sürgün gibi görüyordu kendini.

Dışarıya çıktı, okulun önündeki toprak sekide ilerledi. İki adam şimdi yoksun ortalarında. Atlıyı tanıdı, uzun süredir tanıdığı Balducci'yi. Balducci bir ipin ucunda bir Arap tutuyor, Arap, elleri bağlı, başı önünde, arkasından ilerliyordu. Jandarma selamlar gibi elini salladı, Daru, ayakları sandallar içinde, ama ham yüнден çoraplarla örtülü, başında dar ve kısa bir kefiye, bir zamanlar mavi olan bir cellaba giymiş Arap'a bakmaya dalmıştı tümüyle, yanıt vermedi. Yaklaşıyorlardı.

Balducci adamını yaralamamak için atını yavaş sürüyor, topluluk ağır ilerliyordu.

Ses erişecek kadar yakına geldikleri zaman, Balducci, “El Ameer’den buraya üç kilometre yolu bir saatte geldik!” diye bağırdı. Daru yanıt vermedi. Kalın kazağının içinde kısa ve toplu, onların tırmanışına bakıyordu. Arap bir kez bile başını kaldırmamıştı. Dolma toprağın üzerine çıktıkları zaman, “Merhaba”, dedi Daru. “Girin, ısının.” Balducci ipi bırakmadan, zorlukla attan indi. Diken diken bıyıklarının altından öğretmene gülümsedi. Yanmış alınının altında koyu renkli, küçük ve çok çukur gözleri, kırışıklıklarla çevrili ağzı, kendisine dikkatli ve özenli bir hava veriyordu. Daru gemi aldı, hayvanı sundurmaya doğru götürdü, şimdi kendisini okulda bekleyen iki adamın yanına döndü. Onları odasına aldı. “Sınıfı ısıtayım. Orada daha rahat oluruz,” dedi. Odaya döndüğü zaman, Balducci divanın üstündeydi. Kendisini Arap’a bağlayan ipi çözmüş, Arap sobanın yanına çökmüştü. Elleri hep bağlıydı, şimdi eşyasını arkaya itmiş, pencereye doğru bakıyordu. Daru önce yalnızca kocaman, dolgun, parlak, neredeyse zencilere özgü dudaklarını gördü; oysa burnu düz, gözleri koyu ve ateş gibiydi. Eşyanın altında inatçı bir alın ve iyice yanmış, ama soğuktan biraz solmuş derisinin altında tüm yüzünde kaygılı ve sert bir hava vardı, Arap yüzünü kendinden yana çevirerek dosdoğru gözlerinin içine bakınca, bu hava Daru’yü sarstı. “Yana geçin, size naneli çay yapayım,” dedi öğretmen. “Teşekkür ederim,” dedi Balducci. “Ne işti ya! Gel, emeklilik, gel!” Sonra tutsağı arapça, “Gel bakalım,” dedi. Arap kalktı ve bileklerini önünde birleşmiş durumda tutarak ağır ağır okula geçti.

Daru çayla bir de iskemle getirdi. Balducci şimdiden ilk öğrenci masasına kurulmuş, Arap da masayla pencere arasında bulunan sobaya karşı, çömelip öğretmen peykesine yaslanmıştı. Tutukluya çay bardağını uzatırken, Daru bağlı elleri karşısında duraladı. “Çözülebilir belki de.” “Kuşkusuz,” dedi Balducci. “Yol için takmıştık.” Kalkar gibi yaptı. Ama Daru bardağı yere koyup Arap’ın yanına çökmüştü. Arap, hiçbir şey söylemeden, ateşli gözleriyle onun devinilerini izliyordu. Elleri serbest kalınca, şişmiş bileklerini birbirine sürdü, çay bardağını eline aldı, çayı ufak ve hızlı yudumlarla içti.

“Pekâlâ,” dedi Daru. “Yolculuk nereye böyle?”

Balducci bıyığını çaydan ayırdı:

“Buraya, oğlum.”

“Kıyak öğrencilersiniz hani! Burada mı yatıyorsunuz?”

“Hayır. Ben birazdan El Ameer’e döneceğim. Sen de arkadaş Tinguıt’e teslim edeceksin. Karma bucakta bekliyorlar onu.”

Balducci Daru’ye hafif bir dostluk gülümsemesiyle bakıyordu.

“Sen neler anlatıyorsun?” dedi öğretmen. “Benimle dalga mı geçiyorsun?”

“Hayır, evlat. Emir böyle.”

“Emir mi? Ama ben...”

Daru duraladı; yaşlı Korsikalı’yı üzmemek istemiyordu.

“Ne de olsa benim mesleğim değil.”

“Değilse ne olacakmış ki? Savaşta her iş yapılır.”

“Ben de savaşın ilanını beklerim o zaman!”

Balducci başıyla doğruladı.

“Güzel. Ama emirler ortada ve seni de ilgilendiriyor. Ortalık kaynıyor, anlaşılın, yakında ayaklanma çıkacak diyorlar. Bir anlamda silah altındayız.”

Daru inatçı havasını sürdürmekteydi.

“Dinle, evlat,” dedi Balducci. “Seni severim, anlamam gerekir. El Ameer’de küçük bir bölgede on iki kişi devriye geziyoruz, benim de dönmemi söylediler. Orada tutamazdık, köyü kaynıyordu, onu geri almak istiyorlardı. Yarın gündüz gözüyle onu Tinguıt’e götürmen gerek. Senin gibi sağlam bir çocuk yirmi kilometreden korkacak değil ya. Sonra bitecek. Öğrencilerine ve rahat yaşamına yeniden kavuşacaksın.”

Duvarın ardında, atın soluduğu ve ayağını yere vurduğu duyuldu. Daru pencereden baktı. Hava gerçekten açıyordu, karlı yaylanın üstünde ışık yayılıyordu. Tüm kar eridikten sonra, güneş egemenliğini yeniden sürdürmeye başlayacak ve bir kez daha taş tarlalarını kavruracaktı. Daha günler boyunca, hiç değişmez gökyüzü hiçbir şeyin insanı anımsatmadığı ıssız uzamın üstüne kuru ışığını boşaltacaktı.

Balducci’ye doğru döndü:

“Her neyse, ne yapmış?” dedi.

Ve jandarmanın ağzını açmasına zaman kalmadan, “Fransızca konuşuyor mu?” diye sordu.

“Hayır, tek sözcük bile. Bir aydır aranıyordu, ama saklıyorlardı. Bir akra-basını öldürmüş.”

“Bize karşı mı?”

“Sanmam. Ama hiçbir zaman bilemeyiz ki.”

“Neden öldürmüş?”

“Sanırım, aile sorunları. Biri ötekine buğday borçluymuş, anlaşılın. Budama bıçağıyla vurup öldürmüş akrabasını. Bilirsin, koyun keser gibi, gırç!”

Balducci bıçağı gırtlığından geçirir gibi yaptı, Arap, dikkati uyanmış, ona bir tür kaygıyla bakıyordu. Daru’nün içinde beklenmedik bir öfke doğdu bu adama karşı, tüm insanlara ve iğrenç kötülüklerine karşı, bitmez tükenmez kinlerine, kan çilgınlıklarına karşı.

Ama sobanın üstünde çaydanlık fokurduyordu. Balducci’ye yeniden çay verdi, duraladı, sonra Arap’ın çayını da yeniledi, o da ikinci kez, oburca içti. Kalkan kolları şimdi cellabasını aralamaktaydı, öğretmen zayıf ve kaslı göğsünü gördü.

“Teşekkür ederim, evlat,” dedi Balducci. “Şimdi, ben kaçıyorum.”

Kalktı, cebinden bir sicim çıkararak Arap’a yöneldi.

Daru soğukça, “Ne yapıyorsun?” diye sordu.

Balducci, şaşkın, ipi gösterdi ona.

“Gerek yok.”

Yaşlı jandarma duraladı.

“Nasıl istersen. Hiç kuşkusuz, silahın vardır.”

“Av tüfeğim var.”

“Nerede?”

“Sandıkta.”

“Yatağının yanında olmalı.”

“Neden? Korkacak hiçbir şeyim yok.”

“Sen oynatmışsın, evlat. Ayaklanırlarsa, hiç kimse güvende değil demektir, hepimiz aynı durumdayız.”

“Kendimi savunurum. Gelişlerini görecektir zamanım var.”

Balducci gülmeye başladı, sonra bıyık hâlâ ak dişlerini birden örtüverdi.

“Zamanın var mı? Güzel. Ben de öyle diyordum. Her zaman biraz çatlaktın. Bu nedenle çok severim seni, oğlum da böyleydi.”

Aynı zamanda tabancasını çıkarıp masanın üstüne koyuyordu.

“Sende kalsın, buradan El Ameur’e iki silaha gereksinimim yok.”

Tabanca karaya boyanmış masanın üstünde parlıyordu. Jandarma kendinden yana döndüğü zaman, öğretmen meşin ve at kokusunu duydu.

Daru birden, “Bak, Balducci, tüm bunlar midemi bulandırıyor, hepsinden önce de senin bu herif. Ama onu teslim etmeyeceğim. Dövüşmek dersin, evet, gerekirse dövüşürüm. Ama bunu yapmam,” dedi.

Yaşlı adam önünde duruyor, sertçe ona bakıyordu.

“Saçmalıyorsun,” dedi ağır ağır. “Ben de sevmem bu işi. Bir adamı bağlamak, yıllardan sonra bile alışamıyor insan, hatta, evet, utanıyor. Ama istediklerini yapmalarına izin veremeyiz.”

“Teslim etmeyeceğim,” diye yineledi Daru.

“Bu bir emir, evlat. Bir daha söylüyorum.”

“Tamam. Sana söylediğimi söyle onlara: onu teslim etmeyeceğim.”

Balducci gözle görülür biçimde bir düşünce çabası harcamaktaydı. Arap’a ve Daru’ye bakıyordu. En sonunda kararını verdi.

“Hayır. Hiçbir şey söylemeyeceğim onlara. Bizi bırakmak istiyorsan, gönülün bilir, seni ihbar edecek değilim. Tutukluyu teslim etme emri elimde: ben de teslim ediyorum. Şimdi bana kâğıdı imzalayacaksın.”

“Yararı yok. Onu bana bıraktığını inkâr etmeyeceğim.”

“Benimle didişme. Gerçeği söyleyeceğini biliyorum. Buralısın, bir erkeksin. Ama imzalamak zorundasın, kural böyle.”

Daru çekmecesini açtı, dört köşeli bir mor mürekkep şişesi, yazı örnekçeleri çizmekte kullandığı kırmızı tahtadan kalemi çıkarıp imzaladı. Jandarma kâğıdı özenle katlayıp cüzdanına koydu. Sonra kapıya yöneldi.

“Seni geçireyim,” dedi Daru.

“Hayır,” dedi Balducci. “Kibarlığa gerek yok. Bana hakarete bulundun.”

Aynı yerde kımıldamadan duran Arap’a baktı, kederli bir havayla soludu, sonra kapıya döndü, “Allahaismarladık, evlat,” dedi. Kapı arkasında şakladı. Balducci pencerenin önünde belirdi, sonra görünmez oldu. Kar ayak seslerini boğuyordu. At duvarın ardında devindi, tavuklar ürktü. Bir an sonra, Balducci

atını geminden çekerek yeniden pencerenin önünden geçti. Hiç geriye dönmeden dik keçi yoluna doğru ilerlemekteydi, ilk o silindi gözden, atı da onu izledi. Koca bir taşın ağır ağır yuvarlandığı duyuldu. Daru tutukluya doğru geldi, hiç yerinden ayrılmamıştı, ama gözlerini üzerinden ayırmıyordu. “Dur,” dedi öğretmen arapça, odaya yöneldi. Eşikten geçeceği sırada düşünce değiştirdi, masaya gitti, tabancayı alıp cebine soktu. Sonra, hiç geriye dönmeden, yatak odasına girdi.

Uzun süre sedirinin üzerinde uzanıp kaldı, göğün yavaş yavaş kapanışına baktı, sessizliği dinledi. Savaşın son, gelişinin ilk günlerinde, işte bu sessizlik zor gelmişti ona. Yüksek yaylaları çölden ayıran dağ kollarının eteğindeki kasabada bir görev istemişti. Burada, kuzeyde yeşil ve kara, güneyde pembe ya da mor, kayalık surlar, tükenmez yazın sınırını belirlerdi. Onu daha kuzeyde, yaylanın üzerinde bir göreve atamışlardı. Başlangıçta, yalnızca taşların oturduğu bu kısır topraklarda yalnızlık ve sessizlik çetin gelmişti ona. Bazı bazı, izler bir şeyler ekildiği izlenimini uyandırır, ama yapıcılıkta kullanılmaya elverişli bir taş ortaya çıkarmak için kazılmış olurlardı. Yalnızca taş elde etmek için sürerlerdi toprağı. Başka zamanlarda, birtakım toprak yongaları kazınıp çukurlarda toplanır, köylerin cılız bahçeleri bunlarla beslenirdi. Böyleydi, bu ülkenin dörtte üçü yalnızca taşlarla kaplıydı. Burada kentler doğar, parlar, sonra silinip giderdi; insanlar geçerdi buradan, birbirlerini sever ya da birbirlerinin gırtlığına sarılırlar, sonra da ölürlerdi. Ne kendisi ne konuğu, hiç kimse bir şey değildi burada. Gene de, Daru biliyordu ki, ne o ne öteki, bu çölün dışında hiç kimse gerçekten yaşayamazdı.

Kalktığında, sınıftan hiç mi hiç ses gelmiyordu. Yalnızca Arap’ın kaçmış olabileceği ve kararlaştıracak hiçbir şeyi bulunmadan yalnız olacağı düşüncesinden gelen şu içten sevince şaşıtı. Ama tutuklu duruyordu. Yalnız, sobayla masa arasına boylu boyuna uzanmıştı. Gözleri açıktı, tavana bakıyordu. Bu durumda, kendisine somurtkan bir hava veren kalın dudakları görünüyordu özellikle. “Gel,” dedi Daru. Arap kalktı ve onu izledi. Odada, öğretmen kendisine pencerenin altında, masanın yanında bir iskemle gösterdi. Arap, Daru’ye bakmaya ara vermeden oturdu.

“Aç mısın?”

“Evet,” dedi tutuklu.

Daru iki kişilik sofrayı hazırladı. Un ve yağ aldı, bir kapta poğaçaya yoğurdu ve küçük bütangaz fırınına yaktı. Poğaçaya pişerken küçük yapıdan peynir, yumurta, hurma, yoğunlaştırılmış süt getirmek üzere çıktı. Poğaçaya pişince, soğusun diye pencerenin yanına koydu, sulandırılmış yoğun sütü ısıttı, en sonunda da yumurtaları omlet biçiminde çırpı. Devinimlerinden birinde, sağ cebine sokuşturduğu tabanca ya çarptı. Kâseyi bıraktı, sınıfa geçti ve tabancayı masasının çekmecesine koydu. Odaya döndüğünde, karanlık çöküyordu. Işığı yaktı ve Arap’a yemek koydu, “Ye,” dedi. Öteki bir parça poğaçaya aldı, çabucak ağzına götürdü, sonra durdu.

“Ya sen?” dedi.

“Senden sonra. Ben de yiyeceğim.”

Kalın dudaklar biraz açıldı, Arap duraladı, sonra kararlı bir biçimde poğaçayı ısırdı.

Yemek bittiğinde, Arap öğretmene bakıyordu.

“Yargıç sen misin?”

“Hayır, ben seni yarına kadar burada tutuyorum.”

“Neden benimle yiyorsun?”

“Karnım aç.”

Öteki sustu. Daru kalkıp çıktı. Bitişik yapıdan bir kamp yatağı getirdi, kendi yatağına dikey olarak masayla soba arasına yaydı. Bir köşede dik olarak duran ve dosya rafı işi gören büyük bir bavuldan iki çarşaf çıkarıp kamp yatağının üstüne yerleştirdi. Sonra durdu, ne yapacağını bilemedi, kendi yatağının üstüne oturdu. Yapılacak, hazırlanacak hiçbir şey yoktu artık. Bu adama bakmak gerekiyordu. O da bakıyor, bu yüzü öfkeye kapılmış olarak tasarlamaya çalışıyordu. Bunu başaramıyordu. Aynı zamanda hem karanlık hem parlak gözleri ve hayvansı ağzı görüyordu.

Düşmanlığı kendisini de şaşırtan bir sesle, “Onu neden öldürdün?” dedi.

Arap gözlerini başka yana çevirdi.

“Kaçtı. Arkasından koştum.”

Gözlerini Daru’ye dikti, bir tür mutsuz soruyla doluydular.

“Şimdi, bana ne yapacaklar?”

“Korkuyor musun?”

Öteki gözlerini başka yana çevirerek dikleşti.

“Üzgün müsün?”

Arap, ağzı açık, ona baktı. Belliydi, anlamıyordu. Daru sinirlenmeye başlıyordu. Aynı zamanda, iki yatak arasında sıkışmış, koca bedeninde beceriksiz ve utangaç buluyordu kendini.

“Oraya yat,” dedi sinirli sinirli. “O senin yatağın.”

Arap kımıldamıyordu. Daru’ye seslendi:

“Söylesene!”

Öğretmen ona baktı.

“Jandarma yarın gelecek mi?”

“Bilmiyorum.”

“Sen de bizimle mi geleceksin?”

“Bilmiyorum. Neden sordun?”

Tutuklu kalktı, ayakları pencere yönünde, çarşafların üzerine uzandı. Elektrik ampulünün ışığı dosdoğru gözlerine geliyordu, hemen yumdu gözlerini.

Daru yatağın önüne dikilmişti.

“Neden?” diye yineledi.

Arap kör edici ışığın altında gözlerini açtı, göz kapaklarını kırpmamaya çalışarak ona baktı.

“Bizimle gel,” dedi.

Gecenin ortasında, Daru hâlâ uyumuş değildi. Tümüyle soyunduktan sonra yatağa girmişti: hep çıplak yatardı. Ama odada giysisiz kalınca duraladı. Zayıf buluyordu kendini, yeniden giyinme düşüncesine kapıldı. Sonra omuz silkti; çok şeyler görmüştü o, gerekirse karşıtını ikiye bölebilirdi. Yatağından gözet-

leyebilirdi onu: sırtüstü uzanmış, hep kımıldısız, keskin ışığın altında gözleri kapalı. Daru ışığı söndürdüğü zaman, karanlık birden pıhtılaşır gibi oldu. Yavaş yavaş, gece pencerede yeniden canlandı: yıldızsız gökyüzü burada usul usul kımıldıyordu. Öğretmen çok geçmeden önünde uzanmış bedeni seçebildi. Arap hâlâ kımıldamıyordu, ama gözleri açık gibiydi. Hafif bir yel dolaşıyordu okulun çevresinde. Belki de bulutları kovacak ve güneş geri dönecekti.

Gece, yel sertleşti. Tavuklar biraz gürültü çıkardılar, sonra sustular. Arap yana döndü, Daru'ye sırtını döndü. Daru adamın inlediğini işiti gibi oldu. Sonra daha güçlü ve daha düzenli olmuş soluğunu dinledi. Bu öylesine yakın soluğu dinliyor ve bir türlü uyuyamadan düş kuruyordu. Bir yıldır yalnız yattığı odada, bu varlık rahatını kaçırmaktaydı. Ama bir de onu bir tür kardeşliğe zorladığı için rahatsız ediyordu, şimdiki koşullarda bu kardeşliği istemiyor ve iyi biliyordu: aynı odaları paylaşan insanlar, ister asker olsunlar, ister tutuklu, giysileriyle birlikte zırhlarını bırakınca, her akşam, düşün ve yorgunluğun eski birliğinde birbirlerini buluyorlardı sanki. Ama Daru çırpınıyor, bu saçmalıklardan hoşlanmıyordu, uyumak gerekiyordu.

Gene de, biraz sonra Arap ayırmsanmaz bir biçimde kıpırdadığı zaman, öğretmen hâlâ uyumamıştı. Tutuklunun ikinci devinisinde, hazır durumda doğruldu. Arap, nerdeyse bir uyurgezer devinisiyle, kollarının üstünde ağır ağır doğruluyordu. Yatağın üstüne oturup sanki dikkatle dinliyormuş gibi, kımıldamadan, başını Daru'ye çevirmeden bekledi. Daru kımıldamadı: tabancanın masasının gözünde kaldığını düşünmüştü. Hemen davranmak daha iyiydi. Bununla birlikte, tutukluyu gözetlemeyi sürdürdü, o da, aynı işlek devinimle, ayaklarını yere basıyor, gene bekliyor, sonra ağır ağır doğrulmaya başlıyordu. Daru tam seslenecekti ki, Arap bu kez doğal, ama olağanüstü sessiz bir biçimde yürümeye başladı. Sundurmaya açılan dipteki kapıya doğru gidiyordu. Kolu önlemle oynattı, çıktı, kapıyı kapatmadan itti. Daru kımıldamamıştı: “Kaçıyor,” diye düşünüyordu yalnızca.

“Güzel çözüm doğrusu!” Gene de kulak verdi. Tavuklar kıpırdamıyordu: demek adam düzlüğün üzerindeydi. O zaman hafif bir su sesi geldi kulağına, bunun ne olduğunu ancak adam yeniden kapıda belirlediği, özenle kapatıp sessizce yatağına yattığında anladı. O zaman Daru ona sırtını dönüp uyudu. Daha sonra uykusunun derinliklerinde, okulun çevresinde kaçamak ayak sesleri işiti gibi oldu. “Düş görüyorum, düş görüyorum!” diye yineliyordu kendi kendine. Ve uyuyordu.

Uyandığı zaman, gökyüzü açılmıştı; iyi kapanmayan pencereden soğuk ve arı bir hava giriyordu. Arap, şimdi battaniyeler altında büzülmüş, ağzı açık, tümünden kendini bırakmış, uyuyordu. Ama Daru kendisini sarstığı zaman, korkunç bir biçimde irkildi, yüzüne hiç tanımadan, çılgın gözlerle ve öyle bir korku anlatımıyla baktı ki, öğretmen bir adım geriledi. “Korkma. Benim. Yemek yiyeceğiz.” Arap başını salladı, “Evet,” dedi. Sakinlik yüzüne geri dönmüştü, ama anlatımı hep uzak ve dalgındı.

Kahve hazırды. Her ikisi de kamp yatağının üstüne oturup poğaça parçalarını ısıra ısıra içtiler. Sonra Daru Arap'ı sundurmanın altına götürdü ve elini yüzünü

yıkadığı musluğu gösterdi. Odaya döndü, battaniyeleri ve kamp yatağını katladı, kendi yatağını da yapıp odayı topladı. Sonra okuldan geçerek dolma alana çıktı. Güneş şimdiden mavi gökte yükselmekteydi; ıssız yayla yumuşak ve canlı bir ışığa batmıştı. Dik keçiyolunda kar yer yer erimekteydi. Taşlar yeniden belirecekti. Öğretmen yaylanın kıyısına çömelmiş, ıssız uzama bakıyordu. Balducci'yi düşünmekteydi. Onu üzmüştü, bir bakıma, onunla aynı torbada olmak istemiyor-muş gibi kovmuştu onu. Jandarmanın allahaismarladık deyişini hâlâ işitiyor ve nedenini bilmeden, şaşılacak ölçüde boş ve zayıf buluyordu kendini. Bu sırada, okulun öbür yanında, Arap öksürdü. Daru nerdeyse istemeye istemeye dinledi onu, sonra öfke içinde bir taş fırlattı, taş kara gömülmeden önce havada ışıltı çaldı. Bu adamın budalaca cinayeti onu ayaklandırıyordu, ama onu teslim etmek onuruna aykırı bir şeydi: bunu düşünmek bile alçalıştan çılgına döndürüyordu onu. Hem kendisine bu Arap'ı yollayan kendi yurttaşlarına hem de öldürmeyi göze almış ve kaçmayı becerememiş olan bu adama lanet ediyordu. Daru kalktı, doldurma alanda dört döndü, kımıldamadan bekledi, sonra okula girdi.

Arap sundurmanın beton tabanına doğru eğilmiş, iki parmağıyla dişlerini yıkiyordu. Daru ona baktı, sonra, "Gel," dedi. Tutuklunun önünden, odaya girdi. Kazağının üstüne av ceketini geçirdi, yürüyüş ayakkabılarını giydi. Arab'ın kefyesini ve sandallarını giymesini ayakta bekledi. Okulun içinden geçtiler, öğretmen yoldaşına çıkışı gösterdi. "Hadi," dedi. Öteki kımıldamadı. "Geliyorum," dedi Daru. Arap çıktı. Daru odaya döndü, peksimet, hurma ve şeker alıp bir paket yaptı. Sınıfta, çıkmadan önce, bir saniye masanın önünde duraladı, sonra okulun eşiğini geçip kapıyı kapattı. "Buradan," dedi. Arkasında tutuklu, doğru yönüne saptı. Ama, okuldan azıcık ileride, arkasında hafif bir gürültü duyar gibi oldu. Geri döndü, yapının çevresini denetledi: hiç kimse yoktu. Arap, anlar gibi görünmeden, ona bakıyordu. "Gidelim," dedi Daru.

Bir saat yürüdüler ve kireç taşından bir tür sivri kayanın yanında dinlendiler. Kar gittikçe daha hızlı eriyordu, güneş hemen su birikintilerini emiyor, yaylayı hızla temizliyor, yayla da yavaş yavaş kuruyor ve havanın kendisi gibi titriyordu. Yeniden yola koyuldukları zaman toprak ayaklarının altında çınlıyordu. Arada bir, önlerinde bir kuş sevinçli bir çığlıkla uzamı yarıveriyordu. Daru, derin derin soluyarak, serin ışığı içiyordu. Gök rengi şapkasının altında nerdeyse tümüyle sarı olan bu geniş, bildik uzamın karşısında bir coşku doğmaktaydı içinde. Güneye doğru inerek bir saat daha yürüdüler. Ufalanabilir kayalardan oluşan bir tür düz tepeye geldiler. Buradan başlayarak, yayla, doğuda basık bir ovaya doğru iniyor, burada birkaç cılız ağaç seçiliyor ve güneyde, kaya yığınlarına doğru, görünüme engebeli bir hava veriyordu.

Daru iki yönü de gözden geçirdi. Yalnızca gök vardı çevrende, tek insan görünmüyordu. Arap'tan yana döndü, o da anlamadan kendisine bakıyordu. Daru bir paket uzattı ona. "Al," dedi. "Hurma, ekmek, şeker var içinde. İki gün dayanabilirsin. Şu da bin frank." Arap paketi ve parayı aldı ama, kendisine verileni ne yapacağını bilemiyormuş gibi, dolu ellerini göğsünün düzeyinde

tutuyordu. “Bak şimdi,” dedi öğretmen, ona doğu yönünü gösterdi. “İşte Tinguait yolu. İki saatlik bir yolun var. Tinguait’de, yönetim ve polis var. Seni bekliyorlar.” Arap paketi ve parayı hep göğsünde tutarak doğuya doğru bakıyordu. Daru kolunu tuttu ve hiç de yumuşak olmayan bir biçimde, güneye doğru dörtte bir dönüş yaptırttı ona. Bulundukları yüksekliğin eteğinde, belli belirsiz bir yolun varlığı sezilmekteydi. “Yaylanın içinden geçen yol bu. Buradan bir günlük yürüyüş sonunda, otlakları ve ilk göçebeleri bulursun. Seni aralarına alır, korurlar, yasalarına göre.” Arap şimdi Daru’dan yana dönmüştü ve yüzünde bir tür ürküntü yükseliyordu: “Dinle,” dedi. Daru başını salladı: “Hayır, sus. Şimdi, senden ayrılıyorum.” Ona sırtını döndü, okul yönünde iki geniş adım attı, kararsız bir havayla, kımıldamadan duran Arap’a baktı, sonra gene yürüdü. Birkaç dakika süresince, soğuk toprakta çınlayan kendi ayak seslerini işitti yalnızca, hiç başını çevirmedi. Gene de, bir an sonra geriye döndü. Arap hep orada, tepenin ucundaydı, şimdi kolları sarkıktı, öğretmene bakıyordu. Daru gırtlığının düğümlendiğini duydu. Ama öfkeyle küfretti, kolunu salladı, gene yürümeye girişti. Yeniden durup baktığında bayağı uzaktaydı. Artık tepede hiç kimse yoktu.

Daru duraladı. Güneş şimdi gökyüzünde bayağı yukarıdaydı ve alnını yakmaya başlıyordu. Öğretmen, önce biraz kararsız, sonra kararlılıkla, geldiği yoldan geri döndü. Küçük tepeye geldiğinde, her yanı ter içindeydi. Tepeyi hızla tırmandı ve soluk soluğa dorukta durdu. Güneyde, kayalık alanlar mavi göğün üzerinde açıklıkla belli oluyor ama doğuda, ovanın üstünde, şimdiden sıcaktan bir buğu yükselmekteydi. Daru, bu hafif sisin içinde, hapishane yolunda ağır ağır ilerlemekte olan Arap’ı gördü.

Bir süre sonra, sınıfın penceresi önüne dikilmiş, hiç görmeden, ışığın göğün yükseklerinden yaylanın tüm yüzeyine atlayışına bakmaktaydı. Arkasında, kara tahtanın üstünde, Fransız ırmaklarının kıvrımları arasında, beceriksiz bir elin tebeşirle yazdığı ve az önce okuduğu yazı: “Kardeşimizi ele verdin. Ödeyeceksin.” Daru gökyüzüne, yaylaya ve daha ötelerde, denize dek uzanan, görünmez topraklara bakıyordu. Öylesine çok sevdiği bu geniş ülkede, yalnızdı.

Not:Derginin basımevine gönderilme hazırlıklarının yapıldığı gün değerli bilimadamı, yazar, romancı, öykücü Tahsin Yücel’in ölüm haberini öğrendik. Yayımladığımız Tahsin Yücel’in Türkçeleştirdiği “Konuk” öyküsü onun için bir “Anma” olsun!

* *Sürgün ve Krallık*, Albert Camus, Fransızcadan çeviren Tahsin Yücel, Can Yayınları 2015, s. 65-80, İstanbul.

HANDAN ACAR YILDIZ

ALBERT CAMUS'NÜN “KONUK” ÖYKÜSÜ ÜZERİNE

Albert Camus'nün, tanımsızlığın yazarı olduğunu bilmek, öykülerini anlamlandırmada önemli ipucu verir. Böylece tanımsızlık ve anlam yan yana gelmiş olur ki, Camus'nün öykülerinin niteliği ortaya çıkar. Yazarın özellikle *Yabancı* adlı eseri ile “Konuk” adlı öyküsü, binlerce vektör ihtimalini içinde taşıyan noktaya benzer. Genele yayabileceğimiz, burada ise Camus'de özelleştirebileceğimiz bir husus var. Cümlelerin sonuna koyduğumuz noktayı, geometrideki “başlangıç” olgusuyla birleştirmek. Böylece, bir cümlelerin sonunda bulunan noktanın, içinde yüzlerce yöne gidebilecek vektör ihtimalini taşıması üzerine düşünülebilir. Bu durum, nereye çekersen oraya gelen bir anlamla ilgili değildir. Tüm ihtimalleri içinde bulunduran anlamla ilgilidir. Dolayısıyla metindeki “nokta”, sona değil, başlangıca atıftır. Camus'nün eserlerinde nokta, sonun değil, başlangıcın işaretidir.

“Konuk”ta suçun tanımı üzerine gönderme vardır ki bu da bizi yazarın *Yabancı*'sına yaklaştırır. Tolstoy'un *Diriliş*, Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* eserlerinde olduğu gibi Camus'nün *Yabancı* isimli eserinde ve “Konuk” isimli öyküsünde kurgu “suç” olgusu üzerinden şekillenir. Suç ve suçun cezası ise en büyük suç olarak kabul edilen öldürme fiili üzerinden derinleşir. Telifi edilebilen ve telifi edilemeyen suçlar vardır. Öldürmek de telifi edilemeyen fillerdendir. Eserin açmazı da burada oluşur. Telifi edilemeyen fiilin “suç” ve “ceza” olguları üzerinden düşünülmesi. “Suç” ve “ceza” kavramları üzerinde düşünen ve düşündüren, hele de bunu, telifi mümkün olmayan bir fiil olan öldürme üzerinden yapan eserler, görünürde bu iki olguya işaret etseler de aslında tüm varlığa, varlık nedenine ve yaradılışa işaret etmiş olurlar. İnsanoğlunun yaradılışıyla ilgili soruya verdiği cevap ne olursa olsun, bu sorudan sonra ilk karşısına çıkan olgu hukuktur. Hukuk, ontolojiden bağımsız düşünülemez. Kutsal Kitaplar da yapı olarak hukuk kitabı özelliği taşır. Peygamberlerin hayat hikâyeleri Hz. Musa'nın kazayla bir kişiyi öldürmesi ya da Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından öldürülmek istenmesine, pek çok elçinin kavmi tarafından öldürülmesine kadar “suç” ve “ceza” kavramına işaret ederler. Dinin dışındaki toplumsal kurumlar, ideolojiler ise yine “adalet” kavramını merkeze alırlar. Bir kesimin hakkını bir kesimden alma iddiasıyla (bunu gerçekleştirip gerçekleştirilmemeleri öncül değildir) yola çıkarlar. Dolayısıyla hukuk, ontolojik soruların hemen ardından insanın önüne konulan toplumsal kurum ve dahi olgudur. Bir varlığı inkâr etmeye

dair tek tutarlı tepki *şüphedir*. Mutlak olanı inkâr etmeye dair tek tutarlı tutum *şüphedir*. Reddediş, onaylamanın zıddı yani red, onayın diyalektiği olduğu için her reddediş aslında onayın varlığına hizmet etmektedir. Bu nedenle, ister Tanrı atıflı olsun, ister seküler iddiasında olsun, bütün hukuk sistemleri Tanrı atıflıdır. Tanrısal olmayabilir fakat Tanrısal atıflıdır. “Yok”, “var”ın zıddı olduğu için, “yok” demek “var”a atıfta bulunmaktadır.

Neticede seküler olanlar da dâhil tüm hukuk sistemleri mutlak olana/ideal olana atıfta bulunduğu için, hukuka dair soru ve sorgulamaların ontolojiye dair soru ve sorgulamalara göndermesinden söz edilebilir. Varlığın ilk ve gerçek nedeniyle ilgili sorulan soruya verilecek cevap ne olursa olsun, bu ana soruyla “suç” ve “ceza” kavramı arasında ilişki vardır. *Suçun tanımı üzerinde düşünmekle insan ve varlık üzerinde düşünmek arasında doğrudan ilişki vardır*. Camus’nün gerek *Yabancı*’da gerek “Konuk”ta konuyu okuyucunun önüne serme şekli, klasik oryantalist bakış açısından uzaktır. Camus, Cezayir’de doğmuş ve çocukluğunu orada geçirmiş bir Fransız’dır. Bu nedenle, en hümanist yazarların dahi içine çekildiği oryantalist bakış açısından uzaktır. Kendini ateist olarak tanımlamaz, tanrıci olarak tanımlamadığı gibi. Sovyetlerin halklar üzerindeki baskılarına duyduğu tepki nedeniyle komünistlerle arasına kalın bir çizgi çeker ve kendini komünist olarak tanımlamaz, liberal olarak tanımlamadığı gibi. Camus’nün fikri, en sade tanımıyla kimseye cebren iyilik yapılamayacağı yönündedir. S. Eric Bronner, Camus’nün sanatını ele aldığı *Bir Ahlakçının Portresi*’nde, ölüm fikriyle zihnini epey meşgul eden yazar için “Camus, tezinin sonucunda ne Platoncu ne Augustinci olarak görülmüştü. Ancak bu iki filozofun birçok temasını, bireyin kendi kaderini belirlemede merkezde olduğu yönündeki Pelagici bir inançla birleştirerek kullanmıştır./ Camus ne bir Katolik ne de dini ‘batıl inanç’la çok benzer gören Voltaire gibi dinden bağımsız bir düşünürdü. Dinden bağımsız bakış açısı, karşı çıktığı din inancıyla belirleniyordu ve bu açıdan çoğunlukla ‘dinsel ateizm’ olarak tanınan genel bir felsefi akımı temsil ediyordu” der. Bu konuda Friedrich Nietzsche, Martin Heidegger ve Karl Jaspers ile aynı çizgide olan Camus, köşeleri olan bir yazar değildi. Kendisini “olmak” üzerinden değil, “olmamak” üzerinden tanımlıyordu. Camus’yü okurken determinist/materyalist ateizm ile duygusal/olaysal ateizm arasındaki farkı göz önünde bulundurmakta yarar var. Duygusal/olaysal ateizm, toplumun acımasızlığı, insanın zalimliği ve düzenin değişmezliği üzerinden Tanrı’nın varlığını sorgular. Bu anlamda, materyalist ve pozitivist ateizmden farklıdır. Konuyu derinleştiren Bronner, bununla ilgili şu açıklamayı yapar: “Dinsel ateizm, modern bilim ve mal üretiminin ya da Weber’in tabiriyle ‘dünyanın büyüünün bozulması’nın neden olduğu iç fakirliği ifade ediyordu. Bu genel eğilim, Kandinsky’nin resimlerindeki, Schönberg’in müziğindeki ve ekspresyonizm gibi modern hareketlerin örneklerindeki gibi ruhsal bir temel arayışına kaynaklık etmektedir.”

“Konuk”ta olay Cezayir’de geçer. “Konuk”, yukarıda açıklanan tüm sebeplerden ötürü ister istemez *Yabancı* ile mukayeseli okunur. *Yabancı*’da suçun, cinayetin işlenme anına şahit oluruz. İçgüdüsel hatta çekinmeden söylenebilir ki bir refleks cinayeti üzerinden toplum ve adalet sorgusu yapılır. Bu, klasik bir adalet arayışından, özellikle komünist anlamda “adalet” arayışından farklıdır. Toplum, suçu işleyene, suç ya da maktul/mağdur nedeniyle ceza vermez. Suçlunun *kişilik özelliklerini* delil olarak kullanarak ceza verir. Aslında katili yargılayan hukuk değil toplumdur. Camus, soyut idealler uğruna somut bireyleri feda edenlere yönelik eleştirilerini yüksek sesle dile getirmiştir. *Veba*’da, sanılanın aksine ne faşizmi ne de sosyalizmi eleştirmiştir. Totaliterliğe dönüşen tüm sistemler, hareket noktaları ne kadar erdemli olursa olsun Camus’ye göre maksadının dışına taşmıştır ve eleştirilir. Ütopya uğruna bireylerin kurban edilmesine de taraftar değildir. Uca kayan her oluşuma tepkiliyken, bir liberal de değildir. Yazar, teorik olanın pratik olan karşısında eriyişini “Adaletle inanırım ama adaletten önce annemi korurum.” sözleriyle ifade eder. Hem Fransa’nın işgaline hem de işgal sonucu oluşan teröre tepki gösterir. Bronner, onun için, hiçbir tarafı tutamıyor ve kolay çözümlere ulaşanları kınıyordu tanımlamasında bulunur. Gerçekten de; “Terörü hep kınadım. Ayrıca, örneğin Cezayir’in sokaklarında körü körüne gerçekleştirilen ve bir gün annemi ya da ailemi de vurabilecek olan bir terörizmi de kınamak zorundayım. Adaletle inanırım ama adaletten önce annemi korurum.” diyen Camus ile terör eylemleri nedeniyle ölüm cezasına mahkum edilmiş çok sayıda genç Müslüman’ın affedilmesine çalışan Camus aynı kişidir. Tepkileri ise oryantalistlerinden farklıdır. Camus, bir Batılı ve Akdenizlidir.

Hem herkesin hem de hiç kimsenin yazarı olan Camus; *Sisifos Söyleni*’nde, “Fark ettim ki bilim sayesinde olguları kavrayarak birer birer sayabilsem de gene de dünyayı kavrayamıyorum.” der. Burada “anlam”ın içinde aşağıdan yukarı, yukarıdan aşağı taş yuvarlayan yazar, *Yabancı*’da da en alttaki taşı çeker. Toplum tarafından suça itilmekle ilgili Rousseau’nun tezini de geride tutar. Suçlu ne toplum tarafından suça itilmiş ne de maktul tarafından kışkırtılmıştır. Suçta hiçbir “hafifletici” neden yoktur. Fail, suçu işlemiştir de. Şüphe de yoktur. Çünkü okuyucu bunu bilir. Tüm bunlara rağmen toplum, bireyden daha suçlu hâle gelir. Çünkü toplumun önceliği adalet değil cezadır. Toplum için adalet, cezadan sonra gelir. “Konuk”ta olay bir adım öteden başlar. Cinayet anına okuyucu şahit edilmez. Camus’nün suç/ceza-toplum/birey arasında kurduğu ilişkiye aşina olanlar, “Konuk”taki cinayet olayına ne katilin maktülü gerçekten öldürmüş olup olmadığı üzerinden yaklaşır ne de maktulün bunu hak etmiş olup olmadığı üzerinden. *Yabancı*’dan sonra “Konuk”la yüzleşen okuyucu, “hafifletici” neden aramaz. Bununla birlikte mahkumu karakola teslim etmekle görevlendirilen öğretmenin ruh hâli öyküde üzerinde durulan noktadır.

Cezayir’de öğretmenlik yapan Daru’ye bir suçlunun emanet edilmesiyle başlayan öykü çok estetik bir metindir. Öğretmenin hem durumu hem de duruşu en estetik şekilde ifade edilir. Anlatımın duruluğudur metni estetik kılan.

“Boş ve buz gibi sınıfın içinden geçti. Karatahtanın üstünde Fransa’nın ayrı renkte tebeşirlerle çizilmiş dört ırmağı, üç gündür koyalara doğru akmaktaydı.” Cezayir’in kurak coğrafyası düşünüldüğünde bu cümle Fransız toplumuyla Cezayir toplumunun gerçeği arasındaki farkı en duru ama bir o kadar da çarpıcı şekilde ortaya koyar. Bu Fransız kökenli öğretmen, sekiz aydır yağmur görmemiş çocuklarına hiç görmedikleri veya göremeyecekleri bir coğrafyadaki akarsuları anlatmaktadır. Fakat yağmur beklerken birden gelen kar nedeniyle çocuklar okula gelememektedir. Yalnız olduğu bu zamanda Daru’ye beklenmedik iki konuk gelir. Ortalık karışıktır. Gelenlerden biri devriye diğeri ise cinayet işlediği iddia edilen bir Arap’tır. Arap bir akrabasını öldürmüş ve onun yakınlarından kaçarken devriyeye yakalanmıştır. Daru de devriyeye “Bize karşı mı?” diye sorar. Cevap “Sanmam ama hiçbir zaman bilemeyiz ki”dir. Öykünün başında burada doğduğu söylenen Daru’nün buralı bir yabancı olduğunu, tahtadaki ırmaklardan sonra gelen bu diyalogla anlar okuyucu. Devriye, öldürme nedeniyle birlikte öldürme şeklini de söyler. “Koyun gibi kesmiş, gırç!”, Burada muhtemelen, ölüm şeklinin korkunçluğuna dikkat çekerek öğretmeni Arap’ı yetkililere teslim etmeye ikna çabası vardır. Katilin, içinde taşıdığı vahşete işaret edilir. Tıpkı *Yabancı*’da olduğu gibi fiilden faile geçilmiş, katilin nasıl bir canavar ruha sahip olduğuna atıf yapılarak, yargılama hemen orada kurulan kişisel mahkemede başlamıştır. Daru’nün içinde de hemen o an adama karşı bir öfke doğar. İşte öykünün burasındaki geçiş muhteşemdir. Metnin aslına dönecek olursak:

“Balducci (suçluyu getiren devriye) bıçağı gırtlğından geçirir gibi yaptı, Arap, dikkati uyanmış, ona kaygıyla bakıyordu (konuşulan dili bilmeyen tutuklu bu hareketi muhtemelen kendi öldürülüğünün işareti sayarak korkar. Devriyenin Arap’ın vahşi kişiliğini ortaya sererek onu yargılamaya başladığı an ile aynı kişinin infaz korkusuyla kendini tedirgin hissettiği an aynıdır). Daru’nün içinde beklenmedik bir öfke doğdu bu adama karşı.

Ama sobanın üstünde çaydanlık fokurduyordu. Baducci’ye yeniden çay verdi, duraladı, sonra Arap’ın çayını da yeniledi, o da ikinci kez oburca içti.

Kalkan kolları şimdi cellabasını aralamaktaydı, öğretmen zayıf ve kaslı göğsünü gördü.”

İki paragraf arasındaki bu geçiş cümlesi harikadır. Organik, gerçek yaşamın, insanı olgusal veya teorik *körleşmeden* nasıl koruduğunu anlatır bu cümle. Siz tam bir bedeviden, tam bir vahşiden, kendiniz ne kadar da medeniymişçesine nefret edecekken sobada kaynayan çaydanlığın sesiyle kendinize gelirsiniz: ama sobanın üstünde çaydanlık fokurduyordu. Tutuklunun zayıf ve kaslı göğsü de fakirliğinin ve çalışmak zorunda oluşunun işaretidir ve öğretmenin duygularını yumuşatır. Daru, direnmesine rağmen sonunda tutukluyu teslim etmeyi kabul eder. İçindeki direncin nedenini bilmiyor ve kendisine açıklayamıyordu. Bir insanı bir tutukluyu teslim etmeye zorlamak ile bireyi toplum gibi düşünmeye zorlamak aslında aynı kökenlidir. Daru, farkında olmadan belki de bu fikre direniyordu: “Bu adamın budalaca cinayeti onu ayaklandırıyordu, ama onu teslim etmek onuruna aykırı bir şeydi: bunu düşünmek bile alçalıştan çılgına döndürüyordu onu. Hem kendisine bu Arap’ı yollayan yurttaşlarına hem de öldürmeyi göze almış ve kaçmayı becerememiş olan bu adama lanet ediyordu.”

Hatta bir ara tutuklunun kaçmasını bile arzu eder ama tutuklunun da kaçmaya niyeti yoktur. Bu durum öğretmeni daha da huzursuz eder: “Yalnızca Arap’ın kaçmış olabileceği ve kararlaştıracak hiçbir şeyi bulunmadan yalnız olacağı düşüncesinden gelen şu içten sevince şaşı.”

Daru bunların ardından Arap’a aç olup olmadığını sorar. Arap aç olduğunu söyler. Yemeği bittiğinde Arap, Daru’ye “Yargıç, sen misin?” diye sorar.

HATİCE BİLDİRİCİ

KONUK & İNSANLIKTAN UZAKTA

İnsanın trajik hâllerine, yalnızlığına, ölüm ve yaşamın insan için bir dilemma olduğuna, umudun korunmasının gerekliliğine ve insan yaşamının kıymetine, ne kadar farklı olurlarsa olsunlar iki insanın sırf insan oldukları için iyi niyet ve samimiyet sahibi iseler paylaşabilecekleri çok şey olduğuna, sömürgecilğe, millî iradenin ve onu korumak adına yapılan mücadelenin sahliliğine; kaçmanın, çekilmenin bin bir türlü hâli olduğuna, adanmışlığın da bir kaçma biçimi olabileceğine dair işaretler içeren “İnsanlıktan Uzakta” Camus’nün “Konuk” adlı öyküsünden doğarak genişleyen bir filmidir. Camus’nün söylemlerine, felsefesine birçok kereler göndermeler yapar. Hatta Camus’nün “yaşamın ölüm karşısındaki absürtlüğüne rağmen değerli ve vazgeçilmemesi gereken bir değer olduğu” fikri öyküden çok filmde dile gelir.

“Konuk”¹ adlı öykünün yazarı Camus, eserleri ile bir doktrin ortaya koyar. Oluşturduğu düşünme biçimi sadece çağdaşları üzerinde değil, günümüze kadar birçok düşünce sisteminde etkili olur. Onun her eseri gibi bu öyküsünü de felsefeden uzak durarak değerlendirmek mümkün değil. Bu öyküden yola çıkarak çekilmiş olan “İnsanlıktan Uzakta” (*Far from Men/Loin des hommes*) isimli film de aynı doğrultuda felsefî bir kıymet taşır.

Edebî metnin; iletişim aracı olarak yazarın felsefesi açısından temel bir değer taşıması, duygulandırma seviyesinin üstüne çıkarak gizli bir varlık felsefesi ortaya koyması, felsefe tarihinde problematik bir sürekliliğin içinde yer bulması, rasyonel bir hesaplasmaya ya da rasyonel bir temellendirmeye imkân vermesi onu edebî-felsefî bir form olarak kabul etmemizi sağlar. ² Bu şartları haiz olan bir öykü olarak “Konuk” ve onun uzantısı kabul edebileceğimiz bir film olan “İnsanlıktan Uzakta” insanın olası ontolojik sorularına cevaplar arayan, metafizik sorgulamaları olan eserlerdir.

Camus'nün felsefesinin temel kavramı “absürt” olarak kabul edilmiştir. Ancak Canor Cruise O'Brain, *Camus* adlı eserinde bu kavram yerine “uyumsuz”u tercih eder. Tahsin Yücel şu açıklaması ile absürt sözcüğü yerine “uyumsuz”un kullanılmasının gerekliliğini destekler: “‘absürde’nin sözlük anlamı; akla, mantığa uymayan, abes, saçma, boş anlamsız vb.dir. Ama Sisifos Söyleni’nde “‘absürde” sözcüğü bu anlamı aşar, insan ya da düşünce sözcüklerinin sıfatı olduğu zaman, insan açısından evrenin akla, mantığa aykırılığını, tutarsızlığını anlamış, her şeyi olduğu gibi gören, bilinçli insanı ya da düşüncüyü belirtir.”³ Tahsin Yücel’in bu açıklaması, aynı zamanda Absürt felsefesinin de özeti gibidir. İnsanın, bu mantığa aykırı durumunu Sisifos efsanesi ile açıklayan Camus, öleceğini bile bile her düştüğünde yeniden ayağa kalkan insanın yaşadığı bu dehşetin altında büyük bir yaşama sevinci yattığını ima eder eserlerinde. O'Brien’a göre anlatısının okurun yakasını bırakmayan kötümserliği; yer yer yazıda gevrek, ölçülü bir neşeye ustaca dönüşür.⁴ Olabildiğince dürüst olan kahramanları, yüzleşebilme becerileri ile zaman zaman Sisifos’unkine benzeyen anlamsızca komik hâlleri ile okuru sorgulamaya yöneltir.

Baba tarafından Fransız, anne tarafından İspanyol asıllı olan Camus'nün memleketi Cezayir’dir. Orada doğmuş, büyümüş, üniversiteyi orada okumuş, evliliklerini orada yapmıştır. Bir Fransız olarak yaşayan Camus, Cezayir’in tüm yoksulluğuna rağmen Avrupa’daki soğuk ve gri gecekonduarın sefaletiyle karşılaştırılamayacağını düşünür. Onun biyografisini kaleme almış olan Bronner’e göre Camus’nün çocukluğu ona sefaletin ne olduğunu öğretmiştir. Güçsüzlerle içten bir şekilde empati kurabilmesinin ardında da bu yatar. Ayrıca bu onu insanlara yakın kılmış; kozmopolit (Avrupalı, Musevi ve Arapların bir arada yaşadığı) bir yerde büyümüş olmasından dolayı da insanların birbirine karşı geliştirdiği kibre ve hoşgörüsüzlüğe dikkat kesilmiş, karşı durmuştur. Bronner, bu tespitleri yaptıktan sonra Camus’nün özellikle Fransızların Araplara karşı geliştirdikleri kibre ve ırkçılığa duyduğu nefretin de temellerinin, onun yaşadığı bu ortamda

gelişmiş olduğunun altını çizer.⁵ Camus, Cezayir ayaklanmasını toplumda içten içe işleyen kıpırdanmaların ve cerahatlerin patlak vermesinden ibaret olduğunu söyler. *Veba*'da hastalığı getiren sıçanlar, sömürgeciliği temsil eder. Çağdaşı birçok yazarın aksine Camus, asla politikayı ya da politik katılımı idealleştirmez.⁶ Ancak Fransa'nın Cezayir'i terk etmesine gerek olmadan bu hastalıklı durumun sonlandırılabilceğini düşünür. Hayal gücünün her zamankinden daha çok Cezayir'e yaklaştığı dönem olan 1952-1954'te yani Cezayir Savaşı'nın arifesinde *Sürgün ve Krallık* adıyla kitaplaştıracığı altı öyküyü yazar. Bu öykülerin dördünün mekânı Cezayir'dir. Bu dört öyküden biri olan "Konuk" Camus'nün Cezayir'deki politik duruma en dolaysız yaklaştığı öyküdür.⁷

Öykünün kahramanı Daru, Cezayir'in dağlık bir bölgesinde gönüllü olarak öğretmenlik yapmaktadır. Okul onun aynı zamanda yalnız yaşadığı evidir. Bu çorak ve sükunete erişmeyen topraklardan başka yerde yaşayamayacağını bilmektedir. Bir Fransız polis ona Arap bir esir getirir. Akrabasını öldürmüş olan genç Arap'ı Daru'nün yargılanmak üzere en yakın şehir olan Tinguit'e götürmesi gerekmektedir. Fransız olan herkes bu işlerden polis gibi sorumlu sayılır. Misafiri ile o geceyi geçirdikten sonra yola çıkarlar. Tinguit yakınlarına vardıklarında Daru, onun eline bir yiyecek torbası ve para vererek önünde iki yol olduğunu söyler: Ya Tinguit'e gidip yargılanarak idam edilecektir ya da güneye doğru bir gün yürüdükten sonra bedevilere ulaşacaktır. Bedeviler, töreleri gereğince onu koruyacaklardır. Daru, güneyi yani yaşamayı işaret ederken misafirinin kolundan tutup onu o yöne sertçe çevirmiştir. Yapması gerekenin teslim olmamak olduğunu bu hareketi ile belirttiikten sonra arkasını dönüp geldiği yöne doğru bir süre ilerlediğinde Arap'ın Tinguit'e doğru yol aldığını görecektir.

Öykünün yayımlanmasından altmış yıl sonra "İnsanlıktan Uzakta"; öyküdeki belirsizlikleri işleyerek Camus'nün felsefesi doğrultusunda, diğer eserlerindeki Cezayir algısına, dönemin sosyal ve siyasi şartlarına ait bilgilerle genişletir. David Oelhoffen tarafından yönetilmiş olan filmi, öyküden Antoine Lacomblez ve David Oelhofen senaryoya dönüştürmüştür. Fransız yapımı film 101 dakika sürer. Başrollerinde usta oyuncu Viggo Mortensen (Öğretmen, Daru), Reda Kateb (Misafir, Muhammed) yer alır.

Film, dağların arasında tek başına duran okulun üstten çekilmiş, ıssızlığı ve yalnızlığı öne çıkaran görüntüsü ile başlar. Öğretmenin yüzüne odaklanan ve onun öğrencilerine sorduğu "Tarih neden milattan önce 3 bin yılında başlar?" sorusu ile filme, insan dâhil olur. İronik bir biçimde yazının icadına dikkat çekilir.

Filmin ilk dakikalarında; imkânsızlıkları, yalnızlığı, Fransızca konuşan öğretmenin Müslüman olduklarını ve görünüşleri yoksulluğu işaret eden öğrencilerine gösterdiği yakınlığı gören izleyici, bir öğretmen filminin karşısında olduğunu düşünebilir. Daru'yü bir miktar tanımamızı sağlayan bu girişten sonra filmin yönü keskince değişir. Hatta öğrencileri film boyunca bir daha görmeyiz. Çünkü Daru'yü ve misafirini öykünün ve filmin konusunu oluşturan bir insanlık imtihanı beklemektedir. Filmin ilk sahnesinde "Algerie 1954" yazısını görmüş olduğumuz için öyküde olduğu gibi polis ve esir geldiğinde Cezayir'in Fransa'nın sömürgesi olmaktan kurtulmak için verdiği bağımsızlık mücadelesinin ortasında

olduğumuzu anlarız. Öğretmen ve misafirinin birlikte geçirdiği gece, öyküden daha ayrıntılı işlenir. Bu ayrıntının altını çizdiği ilk şey ikisinin farklılıklarıdır. Örneğin Daru, yemeğe istavroz çıkararak misafiri ise besmele ile başlar. Başlangıçta öğretmenin öne çıkan merhamete dayalı adil olma kaygısına rağmen ikisinin arasındaki iletişimi belirleyen ev sahibi -misafir, suçlu-polis, köle-sahip, sömürgeci-sömürülen, Fransız-Arap, Batılı-Doğulu, Müslüman-Hristiyan kimliklerine dayalı bir ilişki olarak görünse de film ilerledikçe iki “insan”dan başka bir şey göremez oluruz. Yönetmen bunu, ikisi arasındaki tutumlu diyaloglarla ve müzikle sağlamıştır. Nick Cave ve Warren Ellis tarafından yapılan film müziği; kahramanlar çorak arazide ilerlerken kederli ıssızlığı, onların yalnızlığını ve kadere teslim oluşlarını düşündürebilme başarısına sahiptir. Yakın planlarda müzik durur. Ancak mekânı geniş olarak ele alan ve ikisinin yolculuğuna ve yalnızlığına dikkat çekilen sahnelerde yükselir. Böylece mekânın kullanımı, müzik ve hatta seçilen renklerin filmin temasının şekil almasında etkili olduğu sonucuna varabiliriz. Müziğin sakin ama derin akan bir nehir gibi ilerleyişi de bu fikri destekler. Kahverengi ile sarı arasında giden renk tonları mekândan kıyafetlere kadar filmde değişmeyen renklerdir. Çaresiz bir alçakgönüllülüğün ve sadeliğin vereceği huzurun, Arap memleketlerine ait bu renkler ile gösterildiğini düşünebiliriz. Yönetmen sanki bu renkler ile filmin söylemek istediklerine bir sınır çizmektedir. Alanı belirginleştirerek dikkati bu minval üzere yoğunlaştırdığı da söylenebilir. Bunu, renklerin farklı olduklarını farz edip sahneyi tahayyül ettiğimizde anlayabiliriz. Renk çeşitlense ya da belirgin kontrastlar olsa dikkatin dağılacak, felsefi bir içerik taşımaktan uzaklaşarak filmde, bazı tanıtımlarında iddia edildiği gibi western izlerin öne çıkacağı hissedilir.

Öykünün bitmeye yaklaştığı, Daru ve misafirinin yolculuğa başladığı bölümüne kadar gerçekleşen olaylar, filmin ilk otuz dakikasına karşılık gelir. Öykünün baktığı yerden genişleyen bir perspektifle sürer. Buradan sonra seyredeceklerimiz Camus’nün gözünden Cezayir’i, insan ilişkilerini, savaşı, ölüm ve yaşam arasındaki çelişkiyi, her şeye rağmen umudu bize anlatır. Film, dörtte biri tamamlanmadan öykünün sınırlarından çıkmıştır. Bu genişlemede popülizm kaygısı sezilmediğini belirtelim. Filmin, öyküden koptuğu bu aşamasında boş ve kurak arazide öğretmen ve misafiri ilerlemeye başlarlar. Bu yolculukta bir takım tehlikeler atlatırlar. Yola çıkmak üzere hazırlandıkları saatlerden ertesi gün ayrılacakları zamana kadar Daru, misafirini belki ona duyduğu merhametten belki bir Fransız olarak yerli olana duyduğu gönül borcundan belki bunu insani bir görev addettiğinden belki de bunların tamamından kaynaklanan bir hisle onu geri almak isteyen silahlı akrabalarına karşı savunur. Hatta Daru, bir kişiyi misafirini korumak isterken öldürür. Bu olay onun duygularını altüst eder ve içindeki iyi hislere rağmen misafirini suçlar. Bunların onun korkaklığından ve iradesizliğinden olduğunu haykırmaya başlar. Hatta kendini kaybederek onun onursuz bir adam olduğunu söyler. Bu sahnede insanın, içindeki çelişkili duyguların ve absürt bir biçimde olay ve olgulara yükleyip yükleyip kaybettiği anlamın sorgulanışı işlenmiştir. Daru, onu masum ve muhtaç bulmaktadır. Bir çaresizlik içinde olduğunu fark etmiştir. Kendisi ile onu eşit haklara sahip görmekte her şeyini

onunla paylaşmaktadır. Ancak bu öfke anında aslında onu korkak ve onursuz bulduğunu hatta bütün yerlilerle ilgili -bir sömürgeci ruhuyla- böyle düşünebildiğini, bu konuda içinde bir çatışma barındırdığını anlarız. (Bu, ülkemizin koşullarında çoğunluğun azınlıkla ilgili geliştirdiği çelişkili söylemi hatırlatır.) Bu arada misafir de ona onursuz ve korkak olmadığını söyler.

Yağmurdan sığındıkları terkedilmiş evde Daru; adının Muhammed olduğunu öğrendiği esirin, ailesini korumak için bu cinayeti işlediğini ve olayın bir kan davasına dönüşmemesi yani ailesinin selameti için idamının gerekli olduğunu öğrenir. Aslında cesur ve onurlu olmamakla suçladığı kişinin ölüme yürümekteki cesareti ve ailesini kurtarmaktaki fedakârlığı ile onurlu duruşu karşısında etkilenmiştir. Film bu sahne ile izleyenine görünenin arkasındakilerin ondan daha gerçek olabileceğini, sıradan görünenin hikâyesinin biricikliğini işaret eder. Yolculuk sürerken misafir gibi Daru hakkında da çok şey öğreniriz. Ancak elbette burada da her şeye hâkim olmamız olası değildir. Daru'nün köyde öğretmenlik yapmasının sebepleri gibi. Belki biz de Sisifos gibi tırmanıp tırmanıp düşmekte, bilgiyi ele geçirdikçe daha çoğunu bilemediğimizle yüz yüze gelip kaybetmekteyizdir. İşte bu çelişkili durum yani tamamlanamayacak olma fikri Camus'ye göre her insana ölümü ve ölüm karşısındaki çaresizliğini düşündürür. Camus'nün eserlerinde ve felsefesinde ölüm fikrinin her zaman onun zihnini meşgul ettiğini görürüz. Felsefesini net olarak ortaya koyduğu Sisifos Söyleni'nin meşhur ilk cümleleri şunlardır. “Gerçekten önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır: intihar. Yaşamın yaşanmaya değip değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir.”⁸ Yani insan, yaşama karşı metafizik bir kavrayış geliştirebilmek için verdiği anlamı, niçin ölmeyi tercih etmediği sorusuna cevap vererek aramaya başlamalıdır. Ölümle dolayısıyla yaşamla okurunu yüzleştiren Camus, ölümün değil yaşamın tercih edilmesinden yanadır. Nitekim öykü de film de misafirin ölümüne giden yolunu kesmeye çalışan Daru'den yanadır. Öykünün ve filmin sonu itibarıyla “İdam, hukuki bir gerekçeye dayandırılıyor olsa bile doğru değildir.” görüşünü anlayabileceğimiz gibi “Şartlar ne olursa olsun yaşamak ölümüne tercih edilmelidir.” görüşünü de anlamamız mümkündür. Daru, filmin sonunda öykü de olduğu gibi Muhammed'i Tinguët'e değil çöle doğru gitmeye ikna eder. Yani ölümü değil yaşamı seçmesi için elinden geleni yapar. Öyküde ölümü seçen kahraman, iyimserliğin öne çıktığı filmde yönünü güneye çevirecek, yönetmenin marifetiyle Camus'yü dinleyip yaşamayı seçecektir. Çünkü yaşamak için her zaman bir neden ve yeni bir yol vardır.

¹ Albert Camus, *Sürgün ve Krallık*, Çev. Tahsin Yücel, Can yay., 2015, s.65

² Kenan Gürsoy, *Bir Felsefe Gelenegimiz Var Mı?*, Etkileşim Yay., 2006, s. 54-55.

³ Conor Cruise O'Brien, *Camus*, Çev. Fatih Özgüven, Afa Yay.1984 s.28

⁴ A.g.e., s.51

⁵ Stephen Eric Bronner, *Camus/Bir Ahlakçının Portresi*, Çev. Tuğba Sağlam, 2012 İletişim Yay., s.15-16

⁶ A.g.e., s. 175

⁷ O'Brien, s.72

⁸ Albert Camus, *Sisifos Söyleni*, Çev. Tahsin Yücel, Can yay., 2010, s.21

NAFTALİN KOKULU KELİMELERE HİKÂYE

HÂLE SERT

HALVET DER ENCÜMEN حلوت در انجمن

Kar yağıyor, şairin ifadesindeki gibi içimin dört duvarı bembeyaz badanalı. İçerisi her zaman bana daha iyi geliyor, bundan eminim. Odamın dört duvarı beyaz kitaplıklarla çevrili, bölmelerin her birinde sağa sola yatık kitaplar, kimileri üst üste konulmuş, devrilen kitaplar. Grili-beyazlı kedim kanepeden masama, masamdan kitaplıkta bulunduğu boşluğa zıplıyor, hevesi geçince bir kuytuda uyuyor.

Bilgisayarımın ekranının alt tarafına iliştiirdiğim not kâğıtlarında şeyhimin bana haftalık verdiği ödevler yazılı. Yurtdışında yaşadığı için sanal ortamda görüşebiliyoruz. Son konuşmamızda İbn-i Arabî'nin *İlahî Aşk*'ından bazı bölümleri okuyup şerh etmiş bu hafta yapmam gerekeni de söylemişti.

Dışarı adımımı attığımda ki bu büyük bir adımdı, kendimi Ankara'nın bir gecekondu mahallesinde buldum. Şimdi anlatacaklarım alışılmış bir fakir edebiyatından farklı olmayacak.

Beyazla sıvalı gecekondu duvarında açık kahverengi boyayla çizilmiş bir kalp, biraz da uçan balon gibi. İpin ucunu salıversen uçacak. Fakat uçamaz. Kalp ortasından yarılmış, bantlarla tutturulmuş iki yakası. Yarası iyileşmeden uçamaz, mümkün değil!

Ayaz vurdukça duvara, kalbin kahverengisi donuklaşıyor mu ne? Biraz güneş, güneş damlası lütfen! Resim silinmeden, onu çizen ele ulaşmam gerek!

Duvarın ardında iki büyük çocuk, emekliyor. Bir sobanın, son kömürünü tüketen sobanın etrafında. Biri on biri yedi yaşında, parlak kadifeden kostümleri kahverengi ve yeşil. Ne komik bir piyes, çocuklar emeklerken elleri içe basıyor. Koyu kahverengi bakıyorlar, burunları akıyor. Duvardaki kalbi onlar çizmiş olamaz.

Kadın, anneleri yani, bana acıyın der gibi, bakmıyor. Piyesi ben yazmadım, ama şikayetçi değilim. Sobanın kömürü bitene kadar sorun yok, der gibi bakıyor. Aynı dili konuşmadığımızdan, ancak gözlerimle sorabiliyorum: Resmi sen mi çizdin duvara? O sensin değil mi? der gibi gülümsüyorum gözlerimle. Kadın, pencere camı kırık yan odanın kapısına doğru yöneliyor, kapıyı kapa-

tırıyor. Elinde tepsi, kahvelerle dönüyor. Gülümsüyorum, Hay Allah, kahve mi istediğimi sandın? Kakuleli kahve kokusu yayılıyor, kısa bir zaman sonra nefeslerin odayı ısıtmak için var gücüyle çalışacağı koyu yeşil halılı odaya.

Yerdeki oğlanların başını okşuyorum, kedimin başını okşar gibi. Bakışıyoruz. Kelime yok, ses bile yok. Sonra koltuğa geçiyorum. Evindeki koltuklarını yenileyen bir ailenin, eskileri. Hardal sarısı kumaşlı, ahşabı hafif oymalı, odaya ağır gelen koltuklar.

Kahverengi kostümlü küçük, emekleyerek geliyor dizlerimin dibine. Rolünü seviyor musun, diye soruyorum. Boş boş bakıyor yüzüme. Belki de dolu bakıyor ama ben onların dilini bilmediğim için anlamıyorum. Annesinin yanına doğru emekliyor.

Kadına dönüyorum tekrar, zor değil mi, der gibi bakıyorum. Kadın anlıyor beni, çocukların bezlerini işaret ederek, ellerini iki yana açıyor. Bez yok, en zoru bez bulmak demek istiyor sanırım. Bu sefer anladım diye çok seviniyorum. Ama çok sevindiğimi belli etmem yakışık almayacağından, sadece başımı hafifçe boynuma doğru bir ileri bir geri sallıyorum.

Bir süre daha sessizce bekliyoruz. Şimdiki sessizlik biraz öncekinden daha sessiz, çünkü ben artık soru sormuyorum gözlerimle, onlar da sessizce cevaplamak zorunda kalmıyorlar.

İyi ki geldim. Haberlerdekine hiç benzemişmiş. Batan bottaki çocuklar piyesinde çocukların rollerini nasıl oynadıklarını yakından göremiyordum. O piyesi kimin yazdığını hâlâ öğrenemedim. Duvardaki yaralı kalbi kimin çizdiğini de. Kahve telvelerini biriktiren bir kadın, elinde fırça, piyes aralarında duvarlara resimler çiziyor olabilir mi?

Odadaki televizyonda kıyıya vurmuş bebeğin haberi yeniden veriliyor. Hepimiz ekrana bakıyoruz. Bebeğin suyu emip kocamanlaşmış bezi büyüdükçe büyüyor. Katil bez!

Yeni bir bot yönetmeliği yazılmalı, botlara binecek bebeklere bez bağlanmamalı. Bu onları batmaktan kurtaracaktır.

Hem tasarruf edilecek bezler diğer sığınmacılara ulaştırılırsa önemli bir sorun da böylelikle çözülecektir.

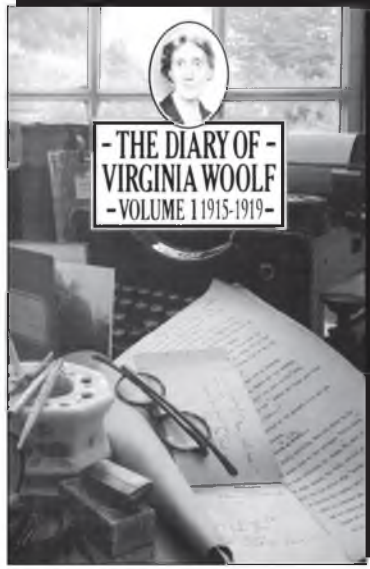
Büyük bir gönül rahatlığıyla kadına ve çocuklara bakıyorum. Botlardaki bebekleri boğulmaktan onları da bez sıkıntısından kurtardığımı bilsinler istiyorum.

Gitme vaktim geldiğinde, çocukların başlarını yine okşuyorum. Kadına sarılıyorum, sırtını ellerimle sıvazlıyorum sarılırken. Gözlerimiz son kez buluştuğunda, kadın merak etme iyileşeceksin der gibi bakıyor. Kadının bakışları, bana ‘Lustral’ı bırakıp, evden çıkmamı tembihleyen şeyhimin bakışlarıyla aynılaşıyor.

Halvet Der Encümen: Tasavvufî bir terim, Nakşî tarikatında bulunan on iki tâbirden biri. “Halvet” yalnızlık, “encümen” ise topluluk demektir. Bu terkip, halk içinde Hak ile beraber olmak anlamına gelir. Halktan uzaklaşmak yerine toplulukta yalnız olabilmek öncelenir.

GÜNLÜK

WIRGINIA WOOLF'UN GÜNLÜĞÜ

İNGİLİZCEDEN TÜRKÇELEŞTİREN: İSHAK YETİŞ-AZRA YETİŞ

Pazartesi, 19 Ağustos 1918

Ziyaretçilerin gelmesi sorununu çözmüş olabiliriz, onları görmeyi değil. Şu anda Adrian'la Karin evdeler; misafir odasından ara sıra gelen sesleri bunun kanıtı. Sadece yemeklerde bir araya geliyoruz; bu durumda diğer zamanlarda söylenecek şeyleri hatıra getirmek mümkün. Sağırlığın da ses gibi zihinde bir yeri olduğunu fark ettim; o en derin, en çekingen, en hızlı düşünceleri kaçırıyor. Böylece sağır bir insana ulaşan bütün konuşmalar aynı doğrulukta, aynı düzlükte ve aynı içtenlikte geri geliyor. Biri istemedikçe öbürü başka türlü davranamaz. Carrington hafta sonu için geldi. Bir şeyler yapmayı, tulumbadan su çekmeyi, otları biçmeyi ve gezmeyi bırakmadığı zaman ziyaretçilerin en zahmetsizidir o. Bir kısmının bilinçli olarak yapıldığından şüpheleniyorum, sıkılmaktan kaçınmak için, tabii bunun kendi içinde yararları da var.

Buraya kadar yürüdükten sonra Charleston'a da yürüdü, ancak geçen gece biz pencereleri kapatırken saat 11'de gelebildi. Konuşacak birinin olmasının verdiği hazla asla karşılaştırılmayacak bu 10 millik yürüyüşü protesto eden zavallı melankolik Bunny ona eşlik etmişti. Lytton'ın paketini göndermek veya ona Londra'dan bir saç fırçası almak üzere bu sabah tekrar çıktı-kuvvetli bir figür, John'un resimlerinden esinlenerek yapılmış renkli bir elbise giyen kalın, parlak, kıvılcıklı ve parlak mavi gözleriyle bakan şişman sayılabilecek aydınlık yüzlü. Tam bir bütünlük yok, sağlayamamış ama bu eksiklik basitlikten ileri geliyor. Bir sanatçı gibi görünüyor sadece görünüyor, içinde bulunduğumuz çevrede, içlerinde Barbara'dan daha fazla sanat duygusu olmayan insanları sürüklemek için bu kadarının yeterli olduğunu düşünüyorum. Ancak Carrington'ın resimlere bakış tarzından bu konuda duyarlı olduğu düşüncesine kapılıyorum.

Bu arada bir türlü bitmek bilmeyen Sofokles'in *Elektra*'sını bitirdim; sonuçta korktuğum kadar zor olmadığını gördüm. Beni her daim etkileyen şey hikâyenin muhteşem doğasının tazeliği. Bundan iyi bir oyun çıkarmamak olacak iş değil. Sayısız oyuncu, yazar ve eleştirmenin durgun denizdeki bir cam parçası hâline gelene kadar düzelterek oluşturduğu, geliştirdiği ve fazlalıklarından arındırdığı geleneksel olay örgüleri kullanmanın sonucu belki de bu oluyor. Ayrıca eğer seyircilerin tamamı neler olacağını önceden bilseydi daha ince ve derin nüanslar anlatılabilirdi ve kelimelere gerek kalmazdı. Ben her zaman kim olursa olsun bir insanın çok dikkatli okuyamayacağını veya her bir satıra veya ipucuna gereken ağırlığı yükleyemeyeceğini düşünürüm, zaten görünen çıplaklık sadece yüzeydedir. Bu nedenle, sonuç olarak yanlış duygulanımları metne yükleme sorunu baki kalmaktadır. Jebb'in ne kadar fazla şey görebildiğini farketmek beni her zaman utandırmıştır; tek şüphem ya çok fazla şey görmüyorsa, eğer biri kafayı çalıştırırsa kötü, modern bir İngiliz oyunu da bunun yapılabileceğini düşünüyorum. Sonuç olarak Yunancanın özel çekiciliğinin ortaya konulması onu her zamanki gibi zor ve güçlü kılıyor. İnsan metinle çeviri arasındaki ölçsüz farkı ilk kelimelerden hisseder. Kahraman kadınlar İngiltere'de de Yunanistan'da da birbirine çok benzer. Onlar Emily Brontë gibiler. Klitemnestra ve Elektra'nın anne ve kız olduğu çok belli, dolayısıyla bir miktar duygudaşlık olmalıdır, ancak belki de yanlış yönlendirilmiş bir sempati çok kuvvetli bir nefreti besleyebilir. Elektra aileyi her şeyin üzerinde tutan kadınlardandır; yani babayı. Geleneklere olan saygısı evin erkek çocuklarınınkinden daha fazladır; babası tarafından doğurulduğunu hisseder, annesi tarafından değil. Bizim İngiliz âdetlerinin sıkça olduğu gibi âdetleri her ne kadar yanlış ve saçma olsa da, hiçbir zaman basit veya kişiliksiz görünmediklerini farketmek ilginçti. Elektra, Viktorya döneminde yaşayan kadınlara göre çok daha sınırlandırılmış bir hayat yaşadı, ancak bu durumun onun üzerinde

herhangi bir etkisi olmadı, yalnızca onu daha sert ve daha görkemli yaptı. O dışarıya, yürüyüşe yalnız başına çıkamazdı, bizi düşünecek olursak yanına bir hizmetçi kız ile bir atlı araba gerekirdi.

Sah, 10 Eylül 1918

Bu kitapla ilk beş dakikamı geçirdikten sonra kalemimin ucuyla mürekkep hokkasının içinde boğulan iki sineği yakalamaya çalışıyordum ama bunun neredeyse imkânsız, kesinlikle imkânsız girişimlerden bir tanesi olduğunu görmeye başladım. Ne Darwin ne de Platon kaleminin ucuyla bu işi yapamazdı. Şimdiyse sinekler artıyor ve hokkada eriyor, bugün üç taneler. Asheham'da kendimi doğal olarak Darwin ve Platon gibi düşünüyordum, ama bu konuda tek değildim. Benim entelektüel züppeliğim bu sabah Jonathan'ın akşamları *Don Kişot* ve *Kayıp Cennet* ve kız kardeşinin de Lukretius okuduğunu duyduğumda yelkenleri indirmişti. Bu zamanda Sussex'te kimsenin *Kayıp Cennet* okuduğunu düşünmemiştim. Janet, Don Kişot'un Shakespeare'den daha komik olduğu yönünde karakteristik bir bakış açısına sahiptir. Shre'nin kabalığının onu rahatsız edebileceğini düşündüm; onunla entelektüel olarak başa çıkabilir. Bütün yaşlıları; az çok benim yaptığım gibi ve doğal olarak en zengin ve en iyi biçimde kendilerini bırakıp zevk almaktansa anlamları arayarak zekâlarını kitaplar üzerinde fazla titizlikle kullanıyorlar. Margaret söylenildiği kadar iyi değildi. Genelde ve Margaret'in özelinde yaşlıların hastalıklarının söz konusu olduğu bugünlerde kendi yerimi de öğrenmesini umut ettiğimden taş kalpli olmaya eğilimliyim. Üşüyen ayakların başka yerlerdeki bronşitten çok daha önemli olduğu bir dünyada yaşıyormuş gibi görünüyordu. Karin'e göre yemek, bana göreyse kitapları değerlendirmek neyse onun hayatının romantizmi de buydu. Lilian ve Janet tarafından narin ve tedirgin bir ses salındı! Margaret hükmeder, onlarsa fedakârlığın hazzına vararak bol sevgi gösterisiyle Margaret'i nasılsa dünyanın geri kalanından farklı bir sağlık düzeyine çıkarırlar –kibar olsaydım Margaret'e uzun, şefkatli, eğlenceli bir mektup yazabileceğim düşüncesi doğardı, ancak bu durum biraz fantastik. Yaşlıların himayesine karşı olan önyargımdan dolayı bu düşünceden vazgeçtim. Ne korunmak isterim, ne de korumak; bu tip durumlarda kişilerin yazdığı bu türden mektupların birer kibarlık gösterisi olduğunu düşünürüm; dolayısıyla ne göndermek ne de almak isterim. Kaçınılmaz olarak sosyal hizmetli diğer insanlara ne verebileceklerini düşünerek yaklaşır ve gülünç olmaktan daha öteye gidemeyecek olan vericiyi hafifçe küçümser. Sıkıntı hayır-severin meşru krallığıdır. Büyük şehirden hükmederler.

Sussex'te Milton okuyan tek kişi ben olmasam da bunu yaparken *Kayıp Cennet*'le ilgili izlenimlerimi yazmayı kastettim. Zihnimde kalanları tarif etmek

için izlenimler oldukça iyi bir kelime. Birçok anlaşılmazı okumadan geçtim. Tam tadına varamayacak kadar hızlı davrandım. Ancak tam tadına varmanın en üst düzeyindeki bilgiye sahip olmanın ödülü olduğu kanaatine bir ölçüye kadar katılıyor ve bunu kabul ediyorum. Bu şiirle diğerleri arasındaki olağanüstü farklılık beni çarpıyor. Bunun, duyguların kişisellikten uzak oluşundan ve araya konan büyük mesafeden kaynaklandığını düşünüyorum. Cowper'ın *Sofa*'sını hiç okumadım, ama *Sofa*'nın *Kayıp Cennet*'in hafifletilmiş bir yedeği olduğunu hayal edebiliyorum. Milton'ın hammaddesi, meleklerin bedenlerini, mücadelelerinin uçuşlarının ve yaşadıkları mekânların olağanüstü güzel ve ustaca yapılmış betimlemelerinden oluşmaktadır. Dehşet, sınırsızlık, sefalet ve asaletle ilgileniyor, ama asla insan ruhunun tutkularıyla ilgilenmiyor. Başka herhangi muhteşem bir şiirin kişinin kendi mutluluk ve kederine bu kadar az ışık tuttuğu görülmüş müdür? Hayatı değerlendirmede ondan bir yardım alamıyorum; ancak Milton'ın kadınların görevleri ve evlilikteki huysuz kişilikleri haricinde kadın ve erkeği tanıdığını veya onlarla yaşadığını güçlükle hissediyorum. Erkek taraftarlarının öncülerindendi, ama ağızını bozması aile içi tartışmalarda kullandığı tok sözlerden ve kendi kötü şansından kaynaklanıyordu. Yine de bütün bunlar ne kadar yumuşak, güçlü ve özenli! Ne şiir! Bundan sonra Shakespeare'in bile biraz sorunlu, özel, ateşli ve kusursuzluktan uzak olduğunu düşünebilirim. Bunun, konunun özü olduğunu, öteki bütün şiirlerin ise bunun seyretilmiş hâli olduğunu düşünüyorum. Üslubunun tarif edilemeyen zarafeti, ilk bakıştaki duygumun sonlanmasından uzun süre sonra bile insanı içine alabilmesinden ve gölgesinden gelişinin hissedilebilmesinden kaynaklanır. Daha derinlerde insan daha da uzak bileşimleri reddedişleri, uyuşumları ve maharetleri yakalayabilir. Dahası, onda *Lady Macbeth*'in dehşeti veya *Hamlet*'in feryadı olmadığı gibi en ufak bir merhamet, şefkat veya seziş de yoktur, karakterler muhteşemdir; onlarda insanoğlu olarak evrendeki yerimiz, Tanrı'ya karşı görevlerimiz ve dinimiz hakkındaki görüşlerin çoğu özetlenmiştir.

RASİM ÖZDENÖREN İLE “UYUMSUZLAR” ÜZERİNE SÖYLEŞİ

KONUŞAN: HATİCE BİLDİRİCİ- HANDAN ACAR YILDIZ

– *Uzun bir giriş olsa da en merak ettiğimiz sorudan başlamak istiyoruz. 1987 yılında sizinle yapılan bir söyleşide* “Hatalarım hep hatırdan kaynaklanmış-
tır. Ben bir arkadaşımın hatırı için yazmaya başladım. En baştaki hatam budur.
Anamın babamın hatırı kırılmasın diye okudum. Birileri bir konuda fikrimi sordu-
ğu zaman onların hatırı kırılmasın diye oturup düşündüm. Avukatlık stajına baş-
lamıştım. Bir ağabey memurluğa girsen daha iyi olur dediği için hatırı kırılmasın
diye stajı bırakıp memurluğa başladım. Amerika’ya gitmek için daireden beni
aday göstermişler. Kimsenin hatırı kalmasın diye imtihana girdim. İmtihanda
başarılı olmuşuz. Bu defa yurt dışına gideceksin dediler. Hadi onların da hatırı
kalmasın diye Amerika’ya gittik. Bu arada 12 Mart olmuştu. Dairede bir yöne-
tim değişikliği gerçekleşmiş, yeni yöneticiler beni yurda çağırdılar. Amerika’da
öğrenim sürem tamamlanmadığı hâlde, kimsenin hatırı kırılmasın diye memle-
kete döndük.” *Şimdi bu kadar uyumlu bir yazar, diğer eserlerinizi de dikkate
aldığımızda “uyumsuzlar”ın dünyasına nasıl bu kadar derin nüfuz edebiliyor?*

– Yazarın kendi kişiliği ile eserinin konusunu tanıyıp tanıyamaması ayrı
olay. Zaten yazarın başarısını da ben bu kıstasla değerlendirim. Yazar acaba
kahramanını kendi yerine koyup öyle mi hareket ettirmiş veya ben olsaydım
bu olayların içinde şöyle şöyle davranırdım diye mi hareket etmiş yoksa bu
olayın kendisi ve bu olayda yer alan aktörler nasıl hareket edecek idiye öyle
mi olayına, konusuna bakmış? Benim uyumlu olmam ile kitabıma konu olan
uyumsuzları tanımam farklı olaylar. Kendim uyumlu sayılabiliyorum ama burada,
Uyumsuzlar’da birbiriyle uyuşmayan, birbiriyle imtizaç etmeyen insanların
ilişkileri ayrı.

– *Bu kelimeyi pek sevmiyorum ama empati kurmakla mı ilgili?*

– Empati de belki vardır. Fakat empatiyle beraber asıl kişileri tanıma durumu söz konusu. Tümüyle empati diyemeyiz. Belki olaya şöyle bakmak daha doğru olabilir: Bir doktorun hastasının derdiyle empati kurması çok da önemli değil ama hastalığı teşhis etmesi önemli. Hastalığı teşhis ettikten sonra hastasıyla empati kurup kurmaması ikincil önemde sayılır.

– *Pek çok eserinizde aile kurumundaki çözülmeyi ve buna bağlı olarak toplumsal çözülmeyi hassasiyetle dile getirdiniz. Bununla birlikte, Uyumsuzlar'da, tıpkı ilk öykü kitabınız Hastalar ve Işıklar'da olduğu gibi, daha çok, bireysel çözülmeye odaklı bir dil hissediliyor. Katılır mısınız?*

– Benim hiçbir kitabım, bir öncekinin tekrarı veya devamı değildir. Fakat neticede bunların tamamı aynı kalemin ürünü... Dolayısıyla, o açıdan benzerlikler bulunabilir. Gene de içerikte çok temel bir ayrılık var. Evet, *Hastalar ve Işıklar*'ın kahramanları da bireydir. Öyküleri bireyseldir ama bireyci değildir. O da ayrı bir keyfiyet. Örneğin, orada, *Hastalar ve Işıklar*'da bir öykü var. Kahraman uzun yıllar terk ettiği yuvasına döner. Her şeyin değişmiş olduğunu fark eder. Gene çevreyle bir uyumsuzluk veya toplumla kişi arasında bir uyumsuzluk söz konusu. Fakat *Uyumsuzlar*'da doğrudan doğruya iki kişi arasındaki uyumsuzluk söz konusu edilir. Bu, önemli bir fark. Ben, öykülerime üçüncü kişi olarak, eleştirmeci olarak bakabiliyorum; diğer bir husus, *Hastalar ve Işıklar*'da hemen hemen hiç aşk öyküsü yok. Hâlbuki *Uyumsuzlar*, baştan sona aşk öykülerinden oluşuyor. Bir kadınla bir erkek arasındaki ilişki durumu anlatılıyor. *Hastalar ve Işıklar*'da ise ya bireyin doğrudan doğruya iç problemleri ya da bireyin çevreyle çatışma hâlleri dile getiriliyor. Tabii, aynı kalemin elinden çıktığı için üslup açısından bir yakınlık tespit edilebiliyorsa ona da benim bir itirazım olmaz.

– *Bireyi merkeze alan modern çizginizin edebî kişiliğinizin bir parçası olarak var olageldiğini bu eserle biz okurlarınıza bir kez daha işaret ettiniz. Bunu yeniye her zaman açık duran bir kapınız olduğuna ve çağın kültürel şartlarına sırtınızı dönmemehteki kararlılığınıza mı yoksa içinizden gelen coşkunun tabii şartlarına mı bağlamalıyız?*

– Bir defa, benim kişisel eğilimimle yakından ilgili bir olay bu. Öte yandan hiçbir yazar kendi çağının konjonktürel ortamından yalıtılmış değil. Modernizm demek, aslında büyük ölçüde bireycilik demektir. Modernizmin başlaması da zaten bireyin ele alınmasıylaadır. Moderniteden önceki dönemlerde toplumlar ele alınıyordu, bireysel kişilikler yoktu, belki karakterler vardı. Örneğin bir cimri karakteri, bir cömert karakteri genelleştiriliyordu. Fakat bu karakterler bireysel-leştirilerek anlatılmıyordu. Tam tersine, mesela insanlar tilkiye, kurda, yılanı benzetiliyordu. Burada bireylik yok. Modern dönemde ise bireylik öne alınıyor. Bireye dönük anlatım... Bireyin gerek zaafi gerek güçlü yanları dile getiriliyor. Bunları daha çok Batı kültürü bağlamında ele alıyoruz. Modernizm deyince, Kili-seye karşı tavrı almış bireyi öne çıkarma söz konusu. Bu durum, Batı’da romanın doğmasına yol açıyor. Bizim bazı Türk düşünürlerin söylediği gibi ülkemizde veya bizim kültürümüzde romanın başlamaması Osmanlıların çok asaletli olma-sıyla filan ilgili değil. Osmanlı toplum düzeni roman anlatımına uygun bir ortam değil. Çünkü birey yok. Ne var onun yerine? Mümin insan var. Münkir var. Veya bu kategoriler içinde yer alan insanlar var. O insanların tamamı mümin veya mün-kir kategorisi içerisinde değerlendiriliyor. Bireysel özellikler söz konusu değil. Bu, o kadar bizim kültürümüzün malı olmuş ki, roman yazılmaya başladıktan sonra bile, özellikle sosyalist romancıları dikkate aldığımızda, onlar için bireyler önem taşıyor. Adam muhtar mı illa kötü olacak. Adam ağı mı, illa kötü olacak. Mutlaka zalimdir. İmam mı? Bu adam madem bir dinin temsilcisidir; mutlaka zalimdir, anlayışsızdır, kabadır. Burada bireyler hiç dikkate alınmıyor. Evet, böyle kaba, anlayışsız imam da olabilir. Böyle muhtar da olabilir. Acaba bütün imamlar, bütün muhtarlar böyle midir? Veya patronsa mutlaka zalimdir, mutla-ka işçinin hakkını gasp etmeye dönük bir faaliyet içindedir. İşçiyse de mutlaka masumdur, sömürülür. İşçilerin arasında hiç kötü insana rastlanmaz. Bunu neye bağlıyoruz? Bunu yine bizim tarihsel, kültürel kodlarımıza bağlı olarak açıklamaya çalışıyorum. İdeolojik bağnazlığa ek olarak...

– *Bu durumda çağı iyi gözlemlediğinde yazar, coşkunun da dışına düş-memiş oluyor...*

O da üslup meselesi. Burada altı çizilecek diğer husus şu; ben kahraman-larımı yargılamıyorum. Onun durumunu benimsemesem de... Mesela bir ilişki biçimini, ihaneti anlatıyorum, asla “ihanet kötüdür” diye bir tavrım yoktur benim. Ama onu övmüyorum da. Yapmaya gayret ettiğim şey, bunlar yaşanıyor demek. Ben bu tabloyu yargılamaksızın, olayın dışında kalmak suretiyle, gene

aynı benzetmeyi yapayım, tıpkı hastanın karşısındaki doktor gibi davranmaya çalışıyorum. Yargılamaktan ziyade teşhis etmeye... Hastaya niye hasta oldun, soğuk almasaydın bunlar başına gelmezdi, denilmemesi gibi. Bu durum geçmiş. Sen hasta tablosuyla karşı karşıyasın, onu yargılamaya yetkin yok. Yazarın işi, durumu yargılamak değil, dikkate almak... Ama bireyi anlamaya ve anlatmaya uzak olan yazar yargılıyor. Romanlarında olsun öykülerinde olsun, kahraman nasıl hareket edecektiye öyle hareket ettirmiyor. Ben onun yerinde olsam nasıl davranırdım, öyle hareket ettiriyor.

– *Uyumsuzlar'daki öykülerin çoğu iki kahramandan oluşuyor. Bir erkek ve bir kadın... Kadın, daha çok, erkeğin karşısında duran bir ayna gibi. Erkek hem kendindeki değişimin kadına yansımaları hem de kadında kendiliğinden süren değişimi izlemeye çalışıyor. Şaşkınlığı ise hep taze kalıyor. Bu eserinizdeki kadın karakterlerin diğer eserlerinizdeki kadın karakterlere kıyasla daha etken olduğu, edilgen çizgiden tamamen uzaklaştığı söylenebilir mi?*

– Katılıyorum. Özellikle vurguladığın bu etken

edilgen karakterler açısından. *Toz'daki* karakterleri hatırlıyorum. *Hışırta'daki*leri... Oradakiler tamamen edilgen. Hatta bir bakıma kader kurbanı bile diyebiliriz onlara. İtilip kakılmış, çaresiz bırakılmış, terk edilmiş kadınlar. Ve o kadınlar

Ben şu iddianın sahibi-
biyim: insan-insan arasında
aşk ilişkisi yaşanmadan, İnsan-Tanrı
arasındaki aşktan söz edilmesi salt
yalancılıktır.

aslında çok zayıf bir aşk ilişkisi içine girmişler. Daha çok, aldatılmışlar, kandırılmışlar. Hatta sokağa düşürülmüş, aile kadınıysa evini terk etmek zorunda bırakılmış kişiler. Hâlbuki burada, *Uyumsuzlar'da* karşılıklı bir aşk ilişkisi söz konusu. Fakat öyle bir aşk ilişkisi ki, taraflar birbirini bir türlü tanıyamaz. Baştan itibaren tanıyamazlar fakat tanıyamadıklarının da farkında değildirler. İlişki başladıktan sonra yavaş yavaş birbirlerini tanımaya başlarlar. O zaman da uyumsuzluk araya girer. Bu uyumsuzlukların da bazen erkek farkına varıyor bazen kadın farkına varıyor. Bu defa da uyumsuz olduğunu düşündüğü tarafa karşı diğer taraf tavır alıyor. Fakat her iki durumda da kadın etken pozisyonunda. Burada, erkekler belki edilgen pozisyonunda.

– *Ana karakter etken görünümlü edilgen.*

– Evet.

– *Çünkü kendinde de değişim, dönüşüm devam ediyor, kendini de anlamaya çalışıyor. Karşısındakini de. Kendini ve karşısındakini beraber tanıyor Uyumsuzlar'daki kahramanlar. Etken karakter daha edilgen.*

– Doğru söylüyorsun. Erkekler *Uyumsuzlar'da* tam anlamıyla aşk mahkûmu. Âşık olmuş ve o çemberin dışına bir türlü çıkamıyor. Zorlansa da çıkamıyor. Bir bakıma burada, kadının esiri olmuş tipler söz konusu. Kadın da kendi üstün pozisyonunun farkında ve bunu sonuna kadar sezdiriyor.

– *Yitirmek duygusu alegorik şekilde ifade edilmiş eserinizde. Öykülerde yitirilen, “benim” denilemeyen ama başkasına ait de görülemeyen ve “sevgili” olarak ifade edilen kahraman, aslında tek kişi değil. Burada kişileştirme/alegori derin bir hâl alıyor. Yitirilen sevgili, tekten çoğa genişleyip bütün bir hayatı kaplıyor sanki. Ne dersiniz?*

– Tabii, bu bir yorumdur. Ben doğrusu bir soru olarak değil de yorum olarak görüyorum bu tespitleri ve katılıyorum.

– *Aşk, Uyumsuzlar’da en yoğun şekilde işlenen duygu. Aşk kadar girift bir konu, olgunluk döneminde mi yazılmalı? Aşkı yaşamamanın yaşı yokken, yazmanın yaşı var mıdır?*

– Bence aşkı yaşamamanın da yazmanın da yaşı yoktur. Bazı insanlar on beş yaşında aşk konusunda kemale erer. Kimileri de yetmiş beş yaşına gelir bu duygu ve düşüncelerden mahrum kalabilir. Uzak kalabilir. Nasıl ki hepimiz ressam olmayı açık değiliz, musikişinas olmaya açık değiliz, bunun gibi aşka da açık olanlar var, olmayanlar var. Aşk da bir yaşantı biçimi olarak bazı insanlara açıktır bazılarına kapalıdır. Aşk, anlayan ve yaşayan için elbette kayda değer bir değişiktir. Fakat buna kapalı olan kimse o değişikliğin farkında olmadığından eksikliğini de bilmez, görmez. Onun açısından âşık olana bakıldığında bu bir aptallık bile sayılır. Şöyle konuşurlar: “Aşk mı, hadi canım sen de, ben öyle bir şey tanımıyorum.” Yahut aşkı tümüyle cinselliğe indirgeyenler oluyor. Cinsellik var, tamam, onsuz aşk olmaz; ama cinsellik aşkın tek faktörü değil. Bunu şu bağlamda açıklayabiliriz: Ana baba sevgisi, kardeş, çocuk sevgisi, arkadaş sevgisi vardır fakat bunların hiçbirinde cinsellik yoktur. Kimileri de aşk ilişkisindeki cinselliği inkâra yelteniyor...

– *Kimileri de aşkı sadece ilahi, manevi alana taşıyor. Sadece Allah aşkından söz edilebileceğini söylüyorlar.*

– Evet, ifrat ile tefrit. Benim kanaatim, yatay düzlemde insan-insan arasındaki aşk ilişkisinden söz edilemezse, dikey düzlemde İnsan-Tanrı arasında da aşk ilişkisi olmaz. Aşk, bir istidat meselesi. Yatkınlık meselesi. Resme, müziğe yatkınlığımız olduğu gibi veya olmadığı gibi, aşka da yatkınlığımız olabilir veya olmayabilir. Ben şu iddianın sahibiyim: İnsan-insan arasında aşk ilişkisi yaşanmadan, İnsan-Tanrı arasındaki aşktan söz edilmesi salt yalancılıktır.

– *“Yaslı Gülümseyiş” isimli öykünüz şu cümleyle başlıyor: “Özlem, dokunulur olmaktan yoksun kalmaktır.” Bu ifade, sevmeyi, sevmenin önüne koyan bir ifade midir?*

Burada passive voice kipi kullanılmış. Söylemek istediğim özlemin, dokunulur olmanın dışına düşme hâlidir. İki tarafın da birbiri için dokunulur olup olmaması söz konusu. Eğer taraflardan biri diğeri için dokunulur olma mesafesinden uzaksa orada özlem başlıyor. Dokunulur olma mesafesi illa kol mesafemiz değil. Aynı evi paylaşabilirsin, aynı kenti, aynı mahalleyi paylaşabilirsin. Aynı ülkeyi paylaşabilirsin, aynı dünyayı paylaşabilirsin, istediğin zaman

gidip görebiliyorsan orada özlem diye bir şey söz konusu olmaz. Fakat özlemin kendisi tarafların dokunulur olma mesafesinin dışına düşmesi hâlidir. O zaman özlem insana koymaya başlar. Sevme sevilme açısından baktığımızda... Seven mi yoksa sevilen mi etkin pozisyonda... Sevilen etkin pozisyonda. Burada önyargıları yıkıyoruz. Onu şöyle formüle etmeye çalışıyorum ben: Sevilen sevdirmezse seven sevmez. Burada da dikey boyutu, tasavvufu yardıma çağırıyorum. Tanrı'yla kul arasında sevilen kimdir, Tanrı. Tanrı kendini sevdirmezse kul onu sevmez. Sevilen aslında etken pozisyonda. Sevilen kendini sevdirmedikçe seven de onu sevmez. İnsan-insan arasında da öyledir.

– *Öykülerinizde hep bir gurbet duygusu sezileniyor. Bu durum, kahramanları da hep göçmen mi kılıyor? Onların yüreğini, kuş yüreğine mi yaklaştırıyor?*

– Bu sorudaki tespit isabetliyse şayet, ben onu şöyle açıklayabilirim; âşık için sevgilinin bulunduğu yer sıladır. Eğer maşukun bulunduğu yer sılaysa, âşık kendini sürekli gurbette hisseder. Sevgilinin bulunduğu yer sılaysa seven de gurbettedir.

– *“Rasim Özdenören, kahramanlarına o kadar sadıktır ki; sokakta yürüyen kişiler gelip onun kitabının sayfalarına girmez, onun sayfalarındaki kişiler kitaptan çıkıp sokakta yürür.” diye bir cümle kursak itirazınız olur mu?*

– Böyleyse tabii? Ben bu tespiti yapana teşekkür ederim.

– *Bir önceki soru bağlamında, sembolik anlatımınıza rağmen karakter oluşturma tekniğinizde, Tolstoy'un Çehov için söylediği “Ressam yazar” tanımlamasını sizin için yapabilir miyiz? Ve niçin Dostoyevski? Niçin Faulkner? Niçin Dos Passos?*

– Bu son üç yazar da, ne kahramanlarını ne de çevreyi yargırlarlar. Kahramanları her nasılsa öyle anlatmaya çalışırlar. Beni de bu yazarlara yakın kılan, kahramanları ve çevreleri konusundaki bu tutumları. Dostoyevski'nin kahramanları tam bir diyalektik ilişki içindedir. Gerek karakter gerek düşünsel yapı itibarıyla. Onlar tez ve antitez arasında gidip gelirler. Cömertlikle nekeslik arasında gidip gelirler. Kahramanlıkla korkaklık arasında gidip gelirler. Bir kahraman o anda aktüel konuşması içinde çok cesur görünürken, içinden korkular yaşar. Veya tersi... Dışarıya karşı çok korkak görünmesine rağmen içinde çok cesurdur. Bunun yığınla misali var, tipik bir örneği anlatayım: *Karamazov Kardeşler*'de bir emekli yüzbaşının paraya ihtiyacı olur. Kardeşlerden biri bunun farkına varır. Alyoşa bunun farkına varır. Ağabeyi Dimitri'yi bu yüzbaşıya yardım etmeye sevk eder. Dimitri de gidip bu yüzbaşıya para vermek ister. Çocukları aç sefil, çok ihtiyacı var. Yüzbaşı parayı ilkin kabul eder fakat aynı anda da pişman olur. Parayı yere atar, üzerinde tepinir, “Paranızın da sizin de Allah belanızı versin” der ve çeker gider. Dimitri de Alyoşa'ya gelir der ki, “Parayı verdim ama adam bunu hakaret saydı, parayı almadı.” Alyoşa da Dimitri'ye der ki, “O, parayı almadığı-

mı, paraya hakaret edebileceğini bize gösterdi. Şimdi tekrar git ver. Bu kez alır.” Gerçekten de yüzbaşı parayı bu kez kabul eder. Çünkü oyun yapmıyor adam. Ben bunu böyle yapayım da getirsin diye bir mülahazası yok. Dostoyevski’nin sevdiğim yanı bu, aynen yansıtması. Aşk ilişkilerinde de Dostoyevski’nin bütün kahramanları iki eşlidir. Kadınlar da erkekler de... Hepsine de aynı ölçüde bağlıdırlar. *Budala*’da mesela. Bazı eserlerde, altında benim imzam bulunsaydı dediğim yerler oluyor. *Budala*’da da keşke bunu ben yazsaydım dediğim yerler var: Prens Mişkin, aynı anda iki kadını seviyor ve birini diğerine tercih etmiyor. Bizim

yaradılışımız, ontik yapımız şirk koşmaya yatkın. Biz şirk koşmaya yatkın olduğumuz için Cenabı Allah, bana şirk koş-

Yazarın işi, durumu mayın, diyor. Şirk koşmaya yatkın olmasaydık böyle bir
yargılamak değil, tembihin yeri olmazdı. Ve bunun cezalandırılmasının
dikkate almak... anlamı kalmazdı. Prens Mişkin’in sevdiği kadınlardan

biri, Nastasya Filippovna. Nastasya Filippovna, Prens

Mişkin’i evlenmeye ikna eder. Gün alınır. Kilisede nikâhları

kıyılacaktır. Prens Mişkin kiliseye gider. Gelin bir türlü gelmez. Nastasya Filippovna da Prens Mişkin gibi aynı anda başka birini daha sevmektedir: Rogojin. O da Prens Mişkin’in tam tersi, kaba saba bir tiptir. Rogojin nikâh günü Nastasya’yı uğurlamak üzere oraya gelir. Nastasya, Rogojin’i kapıda kendisini beklerken görünce, onun bekleme sebebi farklı da olsa, kafası karışır. Rogojin, Nastasya’yı sevse de kaçırmak için orada değildir. Uğurlamak için oradadır. Nastasya, “Beni kurtar!” diye Rogojin’in boynuna atılır. Rogojin de Nastasya’yı arabasına atar götürür. Prens Mişkin olayı duyunca, ben onun nereye gittiğini biliyorum, diyerek soluğu Rogojin’in kapısının önünde alır. Evin önünde dolaşmaya başlar. Rogojin onu görür ve içeri çağırır. Prens, Nastasya’yı yatağın üzerinde upuzun sapsarı yatıyorken bulur. Üzerine ince bir örtü çekilmiştir. Rogojin’e sorar: “Onu sen mi?...” Cevap verir: “Evet, onu ben...” Rogojin, Nastasya’yı öldürmüştür. Nastasya da öldürüleceğini bile bile kaçıyor buna. Nastasya Filippovna, Prens Mişkin’i bu kadar sevdiği hâlde ona şirk koştugu için reddediyor. Aşkının boşa çıkarıldığını hissediyor. Öte yandan, o kaba saba dediğimiz adam, Rogojin de Nastasya’nın kendisine şirk koştugunun farkında. Prens Mişkin’e duyduğu öfkeyle Nastasya’nın kendine koştugunu içgüdüleriyle, bilinçaltıyla hissediyor. Rogojin biliyor ki Nastasya kendisine kendisi olduğu için gelmiyor. Kendisinin sığınmak olduğunun farkında. İlk kabul ediyor ama sonra kaldıramıyor. Vicdanı duruma razı olmuyor. Peki, vicdanı öldürmeye nasıl el veriyor? Çünkü çıkmazda adam. Hepsinde de, bütün kahramanlarda da aşk doruk noktada. Burada enteresan olan, bir cinayet işlenmiş olmasına rağmen, biz ne katili ne de maktulü suçlayabiliyoruz. Maktule acıma hissi de duymuyoruz. Burada bizi tedirgin eden, çok farklı bir nokta var. İşte trajik nokta tam da burada ortaya çıkıyor. Bütün kahramanlar yaptıklarını yapmak zorunda. Dostoyevski bu trajik durumu hem çok iyi anlamış

hem de çok iyi anlatmış. Biz gel gitler arasında beşerizdir. Tek bir almaşık üzere yürüyor olsaydık beşer olmazdık.

– *Bu denli yeni kalabilmenizi sağlayan içinizdeki itici güç ile inançlarınız arasında nasıl bir bağ var?*

– Ben elhamdülillah Müslüman'ım. İslam benden, beşer olarak nasılsam bunu böyle anlatmamı istiyor. Veya konum objem her nasılsa onu öyle kabul edip yansıtmamı... Onu ona dayatmamamı... Bak aklımda yokken bir Hadis-i Şerif geldi hatırıma. Resulullah, amcası Ebu Talip'in Müslüman olmasını çok istiyor. Kendisini helak edecek kadar istiyor. Ayet nazil oluyor. “Hidayeti vermek senin elinde değil. Senin işin tebliğ.” deniliyor. Şimdi biz de kendimizi öykülerimizde kimseye hidayet telkin etme pozisyonunda görmüyoruz. Biz olanı anlatıyoruz.

– *Öykü eleştirisinde Türk edebiyatının geldiği noktayı nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu eleştirinin nitelik ve nicelik bakımından sizce durumu nedir ve öykücülüğümüzün gelişmesinde bu eleştirinin payı var mıdır?*

– Genel olarak bizim kültürümüzün son yüz elli-iki yüz yıldır eleştiriden uzak kaldığını düşünüyorum. Sadece edebiyatta değil, alelumum her tür eleştiride. İslam tarihinde eleştirinin en canlı olduğu alan hukuk. O da İslam tarihinde hicri 150. yıldan itibarenki dönemdir. Mezheplerin çıkması, eleştirel durumla doğrudan ilgili. Fakat 12. yüzyıl'dan itibaren, Gazali'nin de etkisiyle İslam âlemi eleştiriden uzaklaştı.

– *Gazali'nin etkisiyle mi, yoksa Gazali'nin yanlış anlaşılmasının etkisiyle mi?*

– Her ikisi de. Gazali, İslam dünyasına Aristo mantığını getirdi. Aristo mantığı totolojidir. Biz Aristo mantığını öğrenince, kendi özgün düşünce tarzımız olan diyalektiği unuttuk. Bu da bize kuramsal düşünme alanını kapadı, edebiyat da dâhil olmak üzere her alana yansıdı. Tabii, burada eleştiri nedir, onun üzerinde durmak lazım. Eleştiri olması için, eleştirmecinin kendi özgün düşünsel yapısını oluşturması ve bunun farkında olması gerekir. Fikirlerinin olması veya bir fikre sahip çıkması lazım. Çünkü “eleştirme”, o benimsenen fikri kıstas almak suretiyle objesini değerlendirme işidir. Eleştirmecinin objesine, nesnesine hangi kıstası uygulayacağına karar vermesi lazım. Sonra da bu kıstası nesnesine uygulamasını bekleriz. Hâlbuki bizde ne yapılıyor? Eleştirmeci sosyalist ise, eleştirdiği yazar da sosyalist ise ona beğendiğini söylüyor.

– *Öyküdeki yükselişi olumlu buluyor musunuz? Neden şiir ve romana göre -siz de kabul ediyorsanız- daha görünür bir yol kat etti?*

– Öyküdeki yükselişten kasıt nicelikse, muazzam hareketlilik var. Sadece *Heceöykü* ve *Hece* dergilerine gelen ürünler arasında öykü muazzam ağırlıkta. Ama nitelik açısından baktığımızda yüz öyküden bir tanesi bile iyi olsa o dönemi kurtarmaya yeter. Her yüz yılda her ülkenin edebiyatından geriye kalan beş on kişidir. Nicelikle niteliği karıştırmamak gerekiyor.

– *Uyumsuzlar’da “Balıkgözlerine uzun süre bakmaya dayanamayacağını kaç defa düşünmüştü. Bakamazdı balıkgözlerine. Balıkgözlerinde ölmüş ve geleceksiz ve geçmişsiz bir dünyanın ölüsü yatarıdı.” demişsiniz. Sözüünüzün hiç tükenmemesini burada dile getirilen hassas bakış açısına, derin dünyanıza bağlayabilir miyiz?*

– Bu bir tespit. Balıkgözü ölü göz demektir. Hareketsiz. Balık canlıyken de gözü hareketsizdir. Buna bakmak insanı kötümserliğe sevk edebilir. Fakat benim kendi kişisel yaşantımda böyle bir kötümserlik yok. Sözüümün tükenmemesini -eğer bu tespit isabetliyse- şöyle açıklayabilirim belki... Ben, yaşı ne olursa olsun herkese akranım gözüyle bakarım. Yaşı küçük de olsa büyük de olsa akranım görüyorum. Bana gelen veya benim gittiğim insanlara şu duyguyla yaklaşmıyorum, ben bunların ağabeyiyim. Çok yabancı olan bir tavır bu. Ben çocuklarıma bile arkadaş muamelesi yaparım. Kızıma veya oğluma, kızım veya oğlum diye hitap etmemişimdir. İsimleriyle hitap ederim. Kendi akranım olarak görürüm onları. Ama farklı tipler var. Bizim yine yakınımızda yaşayan. Adam annesinden elli yaşında doğmuştur. Ölürken altmış yaşına girmiştir. Onlar rahatlıkla, mesela garsona evladım diye hitap edebilir. Ben hiçbir zaman garsona evladım diye hitap etmem. İstesem de yapamam bunu. Hitap etmek zorunda kalırsam, şefim derim. Yavrum, evladım gel buraya, diyemem. Ben hep öğrenme tavrıyla yaklaşırım. Bilmediğimi itiraf etmekten mahcup olmam. Hanımımdan da çocuğumdan da bir sürü şey öğrenirim. Laf olsun diye sormam, öğrenmek için sorarım...

– *2015 yılı Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü’nün ve Star Gazetesi Necip Fazıl Kısakürek Saygı Ödülü’nün sahibi oldunuz. Bu ödüllerin sizin için arz ettiği kıymeti tören konuşmalarınızda dile getirdiniz. Ancak bu konuda kayıtlara geçmesini istediğiniz başka hususlar var mı? Bunları bizimle paylaşabilir misiniz?*

– Cumhurbaşkanlığı ödülünü önemsiyorum. Sebebi şu: Entelektüelin temel tavrı muhalif olmasıdır. Ben, kurulu düzene baştan beri muhalefetimi gerek öykülerim gerek denemelerim marifetiyle dile getirmeye gayret ediyorum. Bizim bu muhalefetimiz kurulu düzenin temel ilkeleriyle ilgili... Şimdi Cumhurbaşkanlığı bize ödül veriyorsa, bu muhalif tavrı benimliyor demektir. Bu da bana şu ümidi veriyor; kurulu düzen kendini eleştirmeye, özeleştiriyeye başlamıştır. Başladığına dair bir izlenim veriyor. Ben aynı zamanda, kurulu düzenin özeleştiriyeye kolay kolay gidemeyeceğine dair temelli bir kanaatin sahibiyim. Cumhurbaşkanlığı’nın bize ödül vermekle gösterdiği tavır, bizim bu kanaatimizi tekzip ediyor. Bu da benim için gönendirici bir durum. *Star*’ın ödül töreninde söylediğim “Yürüyüşünüz yeter” sloganı da bir bakıma, yönetimin bu muhalif tavrı benimsemesine bir cevap olarak düşünülebilir. O cümle farklı bir bağlamda söylenmiş olsa da son tahlilde bu noktaya bağlanması mümkün görünüyor.

– *Bu özgün konuşma için teşekkürler...*

– Ben teşekkür ederim. Allah razı olsun...

KÂMİL YEŞİL

UYUMSUZLAR: İMKÂNSIZ AŞKIN ÖYKÜLERİ

Uyumsuzlar, Rasim Özdenören’in on birinci öykü kitabı. Kitapta toplam yirmi üç öykü var ve sırasıyla şu adları taşıyor :

Uyumsuzlar, Deniz Feneri, Adımlar, Köçek, Şarapnel, Ölü Dünya, Balkondaki Fısıltı, Çorak Buluşma, Çöplükte Duran Cesetler, Yaslı Gülümseyiş, Ceset, Boşluğun Ortası, Karambol, İhanet, Dolambaçta, Kısıtılmış Aşıklar, Yitik Yolcu, Ölüünün Yürüyüşü, Dağlanmış Ciğer, Derin Bekleyiş, Olmayan Bir Kentin Sokaklarında, Kanayan Yıl, Yumruk.

Ancak hemen belirtelim ki öykülerin sayısı her ne kadar yirmi üç olsa da gerçekte kitapta yirmi iki öykü var. Çünkü öykülerden ikisi “Köçek, Çöplükte Duran Cesetler” farklı adlar taşısa da içerik olarak birbirinin aynısı. Bu can sıkıcı durumu, editörün veya son okumayı yapan kişinin dikkatsizliğine bağlamakla işin içinden çıkabilir miyiz, bilmiyorum. (Acaba gerçekten bir son okuma yapıldı mı?) Yıkıntıdan müjde çıkaran bir Anadolu irfanına sahip olduğumuz için bu can sıkıcı, özentisiz durumdan olumlu bir sonuç çıkaracağım. Şöyle ki Anadolu’da kilim/halı dokuyan kızlar, işledikleri motifleri bir örneğe bakarak dokurlar ancak bazen konuşmaya dalar ve örnek motiften ayrılırlar. Bu durumda dokumayı sökmezler oradan yeni bir nakış uydururlar. Bu durumu anlatmak için “her yanlış yeni bir nakış” sözü meşhur olmuştur. Biz de bir yanlıştan yeni bir nakış çıkararak diyoruz ki “Köçek ve Çöplükte Duran Cesetler” öyküleri bir yazarın öykü çalışma, öykü yazma sürecine dair ipuçları veriyor okura. Ana tema ve örgü değişmese de bu öyküler bize gösteriyor ki usta öykücümüz “öykü çalışıyor.” Çünkü usta olsa da arayışı hiç bitmez yazarın. Öykünün adı, karakteri başka olmak üzere mekân ögesi ve sarf edilen cümleler konusunda mükemmelliğe varma isteği yazarın peşine bırakmaz.

Özdenören’in bu iki öyküsü gösteriyor ki yazar ‘Şu kadar eser yazdım ve yazdığım her metin ilk yazılıştta oluyor, olgunlaşmış hâline kavuşuyor’, düşüncesi geçerli değil.

Aslında bu durumu bilgisayarın azizliğine de vermek mümkün ancak yukarıdaki gibi bir sonuç çıkarmak işime geldi. Buradan yazara seslenelim ve diyelim ki Sayın Yazar, bize bir öykü daha borcunuz var.

Bu sevimsiz durumu böylece tatlıya bağladıktan sonra *Uyumsuzlar*’a geçebiliriz.

Hemen söyleyelim ki *Uyumsuzlar* bir aşk öyküsü. Ancak bu aşk, bildiğimiz aşklardan değil; bilmediğimiz aşklardan. Bunun da sebepleri var. Öncelikle kişilerin ete-kemiğe bürünmüş bir kimlikleri yok. Karakterler güçlerini salt insan olmaktan alıyor. Karakterlerin erkek olsun kadın olsun cinsiyetleri ile var olması aşk için yetiyor. Olayın bizatihi kendisi aşk olunca mekân ve zaman da anlamını yitiriyor. Bu durum öykülere zamanın ve mekânın ortadan kaldırılması şeklinde yansıtılmış. Diyeceğimiz o ki öykülerde belli bir zaman ve mekân da yok. Zamanı ve mekânı belirsiz, kişileri soyut olan aşk elbette imkânsız aşktır. *Uyumsuzlar* için denilebilecek en genel yargı şu olabilir: İmkânsız aşkların imkânsız öyküleri.

Bu hususa tekrar döneceğiz.

Kitaba adını veren öyküden hareketle diyebiliriz ki aşk bir uyumsuzluktur. Aşk uyumsuzluktan doğar. Uyumsuzluk aşk doğurmaz ama aşk bir uyumsuzluktur. Buradaki uyumsuzluğun köklü sebebi yazgıda aşkın var oluşu ve fakat yaşadığımız evrenin, şartların bu aşka müsaade etmemesidir. Aşkın oluş veya geliş zamanı da belli değil öykülerde. Bazıları evlendikten sonra âşık olmuş, bazıları âşık olmasına rağmen aşkı ile buluşamamış ve aşk öylece için için yanan kor olarak kalmış. İlk fırsatta tutuşan bir aşk bu. “*Bir yangının külünü yeniden yaktın geçtin*” şarkısında olduğu gibi ilk karşılaşmada başlıyor yeniden alevlenmeye. Bu böyle de yıllardır aşklarını unutamayanlar bir araya gelince hemen sarmaş dolaş oluyorlar mı? Hayır! Uyumsuzluk devam ediyor gene. Yersiz bir tartışmadır alıp götürüyor. Evlilik, çoluk çocuk gibi engeller yanında dinin, inancın kuralları kendini gösteriyor.

Uyumsuzlar, salt insan tekinin öyküsünü anlatsa da yazarın içinde yaşadığı ve ait olduğu kültür, temaya, inanca ait değerler de yüklüyor. Bu değerden anlıyoruz ki yazar, *Uyumsuzlar*’daki aşk insanını içinde yaşadığı kültürel ve inanç dünyası ile birlikte düşünmektedir. Âşıkların yaşadığı imkânsız aşk, bu aşkın doğurduğu uyumsuzluk inançsal değerle ilgilidir:

“– Anla artık, diye söylendi, özlem böyle bir şeydir, dokunulmaktan mahrum bırakılmışlık halidir...”

“Bu yüzden mi sana bir daha elimi uzatmamamı istedin?”

– Yasaklara uymak lazım.”

Ancak bu yasak (ağaç) bir başka öyküde geleneği belirleyen kadim kültürle buluşacak ve sorgulanacaktır. Yazarın modern zamanlara taşıdığı bu metafor, öyküyü salt bir kültüre, bir inanca, bir millete ait olmaktan çıkarıyor, salt insanın, insanlığın öyküsü hâline getiriyor. Kur’an’da özetle geçen ve Kitab-ı Mukaddes’te İbrani geleneği de içine alan yasak ağaç metaforu, imkânsız aşkla yeniden yorumlanıyor. *Uyumsuzlar* için mekânı ve zamanı olmayan öykülerden oluşuyor demiştik. Aşağıdaki satırlar bu iddiamızın kanıtlarıdır.

“Altı cihetin bulunduğu noktanın sonsuzluğuna doğru uzanırken ayakları yosun üzerinde kaymaya devam ediyordu. Mekânın ve zamanın olmadığı o kör odaya, olmayan evrensel odaya doğru sürükleniyordu: altı cihetin bulunduğu noktaya...

* * *

“Orası ikimizin evreni, Azab ve Sürûr Ülkesi.”

Zaman ve mekân soyut âlemden seçilse de kültürel kodun Müslümanlık tarafından belirlendiğini gösteren ifadeler ise kitapta şöyle belirginleşiyor:

“Belki rüyaya yatmayı deneyebilirim. İstihareye göre amel etmek şart değil, ama olanaklar denenmek için... Öyle yaptım. İstencimin son kuruntularını orada, ağacın gölgesinde heba ederek elimi ağacın gövdesine sürmeye teşebbüs ettim. Ağacın hışırtısı insancıl bir sese dönüştü: “Dokunma bana, dokunma bana! Benden uzak dur!”

– Hadi, gel, yakala beni...

Ağaç kendini inkâr ediyordu.

– İyi de, sen değil miydin o güzelim hışırtınla beni gölgede oyalanmaya çağıran?

– Hayır, o ben değildim. O, sendin. Sen, kendi iç sesini bana yakıştırmaya çalıştın. Ben, bir ağacım ve ebediyen burada ağaç olarak durmaya memurum. Devinip duran sensin. Bana kur yapmaya kalkışan sensin!

İşte tepesine yumruğu yediği an oydu! Artık kendini sessizliğe sürgün etmenin zamanıydı. İsyan etmenin anlamı kalmamıştı. Neye isyan edecekti ki! Kendi aldanmasına mı?..

Onu aldatan, ayartan ağaç değildi, ağaç da eninde sonunda bir bahaneydi...

Bütün bu olup bitenler ağaca küsmeyi gerektirmiyor. Ondan uzak durmayı da... Hele ona sırt çevirmeyi hiç... Ağaç orada duracaktı. Kendi de burada... O, ulu, ılık, ıslak, davetkâr hışırtısıyla onu gölgesine çağırmaya devam edecekti; o da her defasında hüsrana uğrayacağını bile bile ona yönelmekten vazgeçmeyecekti.

İnsanın bir kaderi var, bunu biliyordu. Peki, ağacın bir kaderi olmadığını kim söylüyor? Tepesine yumruğu yiye yiye bunu da öğrenecekti. Herkes...”

Uyumsuzlar’ın aşkı için buluşması yani ki visali olmadığı için imkânsız aşk diyebiliriz. Uyumsuzlukları aşkı ortadan kaldırmadığı gibi visali de gerçekleştirememekte ve ortaya bir trajedi çıkmaktadır.

Uyumsuzlar’da mekân yok, dedik. Vagon, tren, uçak, alışveriş yeri, kent, mezarlık, çöplük gibi mekân isimleri geçse de bu mekânlar bildiğimiz mekânlardan değil. Olmayan mekânlar bunlar. Çünkü öyküleri okuduğunuzda anlıyorsunuz ki bu mekânlar karakterlerin iç dünyalarına ait. İç dünya dediğimiz şeyin karşılığı ise rüya, karabasan, düşünem.

Uyumsuzlar’ın kurgusuna baktığımızda mekân, zaman ve olay anlatımına hâkim unsurun geriye doğru hatırlayışları ve hızla ileriye sıçrayışları olan bir rüya,

bir kabus, bir karabasan olduğunu söyleyebiliriz. Şöyle düşünün: Yemeği çok kaçırmışsınız. Havasız, kötü kokulu bir yatakta uykuya dalmışsınız. Duygularınız karma-karışık. Yarı uyku yarı uyanık hâldesiniz (yakaza). Aynı anda birçok kişiyi, olayı, konuşmayı, yeri hatırlıyorsunuz. Ölüm anında, insanın bütün geçmişi gözünün önünden geçermiş. Bir tayflar geçidi düşünüünüz. Ya da ateşi kırk dereceyi aşmış, yangınlar içinde başını bir sağa bir sola sallayarak, sayıklayan insanları getirin aklınıza. Bu durumu yansıtmaya çalışan korku filmleri de vardır. Uçurumlar, yükselen ateş, kemik yığını, dişsiz cesetler, kulakları tırmalayan sesler, çığırtilar, ağlayışlar, peşinden kovalamalar, kargaşa, kuyu, korkunç yüzler.

Yazarın, bu mekânları nasıl düşlediğini, olayları nerelerden seçtiğini düşünmeye başladığınızda aklınıza böyle şeyler geliyor. Filmler, egzotik anlatılar, rüyalar, kabuslar, karabasanlar.

Okuyalım:

“Birden karanlık bulanık burgacın içine düştü. Öncesi yoktu o anın. Sonrası da... Boyutsuz, oylumsuz bir kara çukurun içiydi: iç, o şeyin birden her şeyiydi...

Herhangi bir şey anımsamıyordu. Geçmişsiz, hatırasız bir anın içine düşmüştü.

Gelecek beklentisi yitmişti.

– İşte tamam!

Sözcük ortalığa saçıldı.

Sözcükler soyut medlullerden ibaretti. Çukurdaydı.

Kayguların üstüne çıkmak istiyordu. Onun üstüne çıkarsa karabasanlar bile hoşuna gidebilirdi.

* * *

“Yeryüzü bir tek ona kalmış ve o, nişanlısı olan delikanlıdan yalnızca bir kopuk bacak tevariüs ediyor.”

* * *

“Ramses’in ağız boşluğunda diş yoktu, bütün dişleri erimiş, damağı ve diş etleri kemikleşmişti. Sırtıyordu. Terkedilmiş bir kentin, olmayan, yokluğa gark olmuş bir kentin ortasında, boş bir otobüste seyir halindeydiler. Otobüsün

direksiyonunda kimse görünmüyordu. Direksiyondaki silüet belki de bir hortlaktı... Görünmeyen yollara direksiyon sallıyordu. Parmakları görünmeyen bir piyanonun görünmeyen tuşları üzerinde gezinerek... Bulanık bir kentin bulanık sokaklarından geçtiler. Belki bulanık bir geceden... Yanında onun olmasını ölesiye isterken, birden konuşan oydu, o: sevgili! Parmağıyla ona kentin kuşbakışı manzarasını gösteriyordu. Sesten ibaret bir varlık, som bir ses...” “Her köşe başında otobüsün önüne bir Ramses fırlıyor, çürümüş kirli mumya sargılarının içinde mumyalanmış yüzüyle sırtıyordu... Dişlerini göstermeye çalışarak...”

* * *

“Nehir, köprü, çerçöp, bahçe, mavna, bulanık su, ölü balık, ahşap evler, çatırdayan tahtalar, yan yatmış duvarlar, bostanlar, bostan korkuluğu, unutulmuş şarkılar, uçuşan mavi gömlek ve kiraz, hepsi birbirine karışmıştı. Nehirde bunların hepsini birden görüyordu. Çerçevenin içinde yansıyan tablo böyle bir şeydi.”

* * *

“Sinema salonu ve kabir: ikisi de aynı karanlık dehlize çıkıyor.”

* * *

“Kadın, uzaklara bilinmedik derinlere, uçurum ağızlarına baktı, gözünü ulu boşluğun en dibine dikti:

-Uçurum her zaman çekmiştir beni, onun sonsuz derinliği, sarp yamacı...

-Uçurum, dedi adam, ama sözünü nasıl bitireceğini bilemedi.”

Bu ortamda yaşanan aşk elbette kavuşması, neşesi, visali olmayan aşk olacaktır.

Uyumsuzlar’daki aşkı okuyunca Üstad Necip Fazıl’ın “Bekleyen” şiirini hatırlıyorsunuz:

Sen, kaçan bir ürkek ceylânsın dağda
Ben, peşine düşmüş bir canavarım!
İstersen dünyayı çağır imdada;
Sen varsın dünyada, bir de ben varım!

Seni korkutacak geçtiğin yollar,
Arkandan gelecek hep ayak sesim.
Sarıp vücudunu belirsiz kollar,
Enseni yakacak ateş nefesim.

Şiirin imgelemi ile aşağıdaki cümlelerin uyumu birbirine ne kadar da benziyor:

“Tüm kavşaklarda ben varım, tüm kesişen yollarda, sen orada olduğun için ordayım.”

Bir farkla ki bu atmosferi daha da egzotikleşmiş olarak karakterlerden her ikisi (kadın-erkek) ile birlikte okuyucu da paylaşıyor. Bir bunaltı gelip üzerinize

çöküyor. Aşkın *Mona Rosa*'daki neşesini, sevmenin, sevilmenin, âşık olmanın neşvesini duymuyorsunuz. Bu öykülerde değerli olan yegâne değer aşkın kendisi olarak karşınıza çıkıyor.

Uyumsuzlar'daki aşkın imkânsız oluşunu betimleyen en tipik cümle şu olsa gerek: “Neden şimdi, neden, neden? Neden sen kırk yıl öncesinde yoktun ve ben neden kırk yıl önce senin dünyanda değildim!”

Uyumsuzlar, Rasim Özdenören'in, daha önce yazdığı/yayımladığı *İmkânsız Öyküler*'le bir birliktelik sağlıyor, diyebiliriz. Bu birliktelik tema, temanın ele alınış şekli ve yazarın tavrı ile sınırlı değil. Yazar ayrıca okuyucuyu dikkate davet ediyor ve onun metinler arası ilişki kurmasını da imliyor. Yazarın “Çalılıkta Yanan Ateş” öyküsünde daha oylumlu olarak ele aldığı metaforun bu eserde :

“Asırlar önce bu ses yanan çalılıkların arasından işitilmişti... Belki hâlâ yüz-yılların gerisinden o fısıltıydı işittiğim. Acaba başımı çevirsem miydi? Acaba başımı çevirdiğimde onu görecektim miydi? Bu fısıltı eğer bir rüyaysa bütün ömrüm bir kez daha mahvolabilirdi.” şeklinde kullanılması böyle bir duyarlığın sonucudur.

Son olarak şunu söylemek isteriz: *Uyumsuzlar* bize bir şairin şiir kitabını hatırlattı. Tahir Kutsi Makal, *Babanız Yine Âşık Çocuklar*. Buradan ödünçle diyoruz ki; yazarımız yine âşık arkadaşlar.

Uyumsuzlar da bu aşkın itici gücüyle yazılmış öykülerdir.

YUNUS NADİR ERASLAN

UYUMSUZLAR İÇİN

Usta öykücü Rasim Özdenören yaşadığı çağa tanıklık eden bir yazar olarak çözülen ve yabancılaşan toplumdaki bireyin hikâyesini yazıyor. Sanatın imkânlarını en hassas sorumluluk bilinciyle ve en geniş ölçüde kullanarak tespit ettiği marazları bu yolla işaret ediyor. *Uyumsuzlar* adlı son öykü kitabında da bu tanıklığı yoğunlukla kadının ve erkeğin dünyasına eğilerek bilinç akışıyla birlikte yaşanılanın hikâyesini tüm karmaşasıyla vermeye çalışıyor. Yazar bu eserinde de metaforik ve sembolik bir dilin imkânlarını ustaca kullanmış. Kitapta aşk, ayrılık, yalnızlık, ıstırap, korku, ihanet, aldatma, konuları etrafında yoğunlaşan birbirinden ilginç tam yirmi üç öyküye yer verilmiş.

Kitaba adını veren ilk öykü olan *Uyumsuzlar*'da altını çizdiğimiz ilk cümle handiyse eserin bütününe ışık tutan geniş bir anlamı barındırıyor: *Sözcükler soyut medhullerden ibaretti*. Anlam zihninizde soyut bir karşılığa tekabül eder. Zihninizde bir anlam belirdiyse biz bu beliren anlamı yine soyut varlık alanı olan dil ile ifade ederiz. İfade ederken dış dünyadan bir delile, işarete, bir olaya ihtiyaç duyarız. Maksadımızı açıklarken seçtiğimiz sözcükler aynı zamanda kastımızı doğru ifade edecek bir durumu, bir olayı, bir olguyu en doğru bir biçimde işaret etmiş olmalıdır. Hikâyeden maksat da bu değil midir?

Yazarın anlattığı olay, olgu veya bir 'an' tüm metinlerde olduğu gibi bu kitapta da bir akışı gerekli kılıyor. Bu akış sözcüklerin taşıdığı anlamın dışında metnin kurgusundan kaynaklanan bir atmosfer oluşturuyor ki okur burada yazarın koyduğu işaret taşlarını yorumlayarak anlatımdaki derinliği kavramaya çalışıyor. *Uyumsuzlar*'daki her öykü ya bir anı ya da insanın yoğun yaşanmışlıklarından artakalan bir tortuyu bize hissettirerek anlatmaya çalışıyor. Hikâye anlatıcısı çoğu yerde olayı dışarıdan seyreden bir gözlemci edasıyla değil de bizatihi yangının içinde kavrulan bir kişi olarak haber veriyor. Anlatıma katılan bir iç ses öyküyü derinleştiriyor.

Başı sonu belli olmayan belirsiz bir zaman aralığında yaşanmış bir olay, zihinde belirmiş bir an, belki de bir resim ya da seyredilmiş bir manzara, görülmüş bir rüya, düşünülmüş bir imge, duyulmuş bir diyalog konu edinilmiş. İncelikli ve kaygıdan azade bir dil ile anlatımı üslubun gizemine bırakarak, yazarın takdir ettiği bir yerde noktayı koymak suretiyle sona erdirilen bir hikâyeler bütünüyle karşılaşıyoruz. Eserde yer alan çoğu öyküde kadın erkek arasındaki ilişki biçimleri, aşk, ihanet, sadakat, özlem, ihtiras, kıskançlık gibi

duygu hâllerinin tahlili yapılıyor. İnsanın yalnızlığı eserin başarıyla hissettirdiği insanlık durumlarının başında geliyor.

Kimi öyküde ise şehir bir harabedir. İnsanın kendine yabancılaşması ve içsel yıkımı anlatılırken insanın dış çevresini tarumar edişi tasvir edilir, okur somutla soyut arası bir tabloda gezdirilir. Altını çizdiğimiz bir paragrafla açıklayalım: *“Bu sefer artık görünmeyen vagonun motor gürültüsü bütün meydanı ve ortaya çıkan bulvarı doldurmuştu. Bulvar üzerinde daha önce görmediği taştan, boş lenduha binalar yükseliyordu. Bu lenduha binalardan biri süpermarket haline gelmişti. Süpermarketin vitrinlerinden fırlayan bir manken...”* Modern hayatın renkliliğine karşın doğal bir ahenkten yoksunluğu, dikey ve yayılmacı mimarisinin yanında insanı yutan ve tüketen vahşiliği, insana özgü olmayan yapay malzemelerle dolu olması ve tümüyle gayriinsani diyebileceğimiz bu çevresel yapının içinde tamamen insani hasletlerden bahsetmenin tezatlığı...

Beklemek aşkın doğasına en uygun bir davranıştır belki de. Beklerken yaşanan içsel serüveni, değişimi, korkuyu, kaygıyı kısacası insanda bıraktığı tüm bu etkileri yoğun bir anlatım sağanağıyla işlemiş yazar. Belki de özlem duygusuyla arkadaşdır beklemek:

“Kadının ıslak gözleri onu özleyene bakmıyordu. Heyhat! Onu aşılıyor, kendi özleminin derinliklerine dalmış halde uzaklara, en uzaklara, galaksilerin bittiği yerlerdeki uzaklara dalmış gidiyordu. Öyleyse bir trenin üzerinde uyanırdığı görkemli vahaaahuu sesleriyle bağrını delerek uzaklaştığını, bağrını delerek oradan varlığının içlerine doğru doludizgin akıp gittiğini tahayyül edebilirdi. Trende ayrı kompartımanda olsalar da, o kompartımanların kapıları hiçbir zaman birbirine açılmasa da, kavuşma mümkün olmasa da özleyişi murat haline getirmek niçin düşünülmesindi? Niçin?”

Çoğu yerde bir kameraman titizliğiyle ilerleyen tasvirler aniden puslu, kasvetli, dağınık bir alana çevrilebiliyor. Bir de bakıyorsunuz ki insanın içinin en girift büklümlerinde geziniyorsunuz. Bu devingen durum okuru yorabilir. Bilinç akışı tekniğiyle yazılmış eserler okurunu yorsa da unutulmaz anlar, enfes lezzetler bırakır okurun dimağında. Döner bir daha okursunuz.

ÖYKÜ

YELİZ BALOĞLU

NADAS

Evlendiğinde senden ilk beklenendir çocuk doğurmak. Sanki toplumla imzaladığın sosyal kontratın bir maddesidir ve kaçınılmazdır. Üzerinde düşünülmesi bile düşünülmeyen, sadece bir gün mümkünse en kısa zamanda olması beklenendir. Nisa'nın da her yaz döndüğü akraba ortamlarında en çok muhatap olduğu sorunun içeriği buydu. Nesnesi çocuk, öznesi kendi bedeni bir yığın münasebetsiz soru... Gülümseyip kısa cevaplarla geçiştirdiği, içinden bolca küfrettiği aile planlaması konulu, sorgulayan, nasihat eden, acıyan, küçümseyen, yargılayan, merak eden, taciz eden, iğneleyen, yaftalayan ama ne yaptığının farkında olmayan çoğu dembesek sorular. Hayatı çocuk doğurmaya indirgeyen çocuk doğurmuş bir yığın kadın bedeninden umarsızca savrulan yorumlar, tecrübeler, çocuksuzluğa dair ve her daim hayırsız evlatlardan arındırılmış vahim hikâyeler eşliğinde ateş saçan bir ejderhaya dönüşebilen soru işaretli cümleler... Böyle zamanlarda Nisa sadece dölsüz bir hayata kasideler adamak istiyordu. Bedenini bir tarlaya dönüştüren bu hadsiz beklenti her nadasta daha bir sabırsız daha bir cevval ortak oluyordu mahremine. O suratında acemi bir sahte gülümseme susup “hayırlısı” diyebiliyordu. Daha fazlası çok kalpler kırardı. Bunu bildiğinden evlenen her kadının başına illa ki gelen bu ritüele katlanmak bir sürü hemcinsiyle çatışmaya girmekten daha akılcı geliyordu. Çünkü, onlar onun mahremine göz değdiriyorlardı evet, lakin o konuşursa onların kutsalına dil uzatmış olacaktı ve bitmeyen her savaş kutsallara dil uzatıldığında çıkıyordu. O nedenle sabrediyor ve susuyordu. Ama içindeki ses sürekli kendisi ile didişmeye devam ediyordu.

– Çocuk YAPMAK, çocuk DOĞURMAK, çocuk SAHİBİ OLMAK... Gerçekten sahibi olabilir misiniz bir çocuğun, onu doğurmuş olmak size bu hakkı

verir mi? Hak iddia etmeniz bile karşınızdaki akıl irade sahibi mahlûka nasıl hükmedersiniz? Şefkat ve merhametle mi? İktidar mı bizi bu maceraya iten bilinçaltı gücü? Çocuk DOĞURMAK... İçine atıldığımız bu eylem bu kadar basit bir fiile indirgenebilir mi? Bundan mı ibaret çocukla aramızdaki bağ? Göbek bağı kesildiği anın sonrasını sonra mı düşünelim? Önce bir doğuralım Allah rızkını nasılsa verir söyleminin sıcaklığına mı sığılalım? Neslin devamı ve kendi var olma kaygımız için, kendi ölüm ve yok olma korkumuzu bastırmak için, bizi yavaş yavaş eskiten zamana kendimizden taptaze bir parça ile meydan okumak için, belki içimizde nüvesi bulunan o yaratma arzusunu tatmin için, yalnız kalma ihtimalini azaltmak için yani yine bencillikten büyütüyoruz belki de içimizde başka insanları ve kutsallaştırıyoruz cennet hikâyeleri ile anne olmayı. Ne önemi var diyorsunuz bütün bunların? Anne olmak var olmanızı da anlamlı kılıyor çoğunuz için, mutlu ediyor tüm baş ağrılarına rağmen... Ve gerisini düşünmek anlamsız sizler için. Haklısınız. **Çok fazla düşünmeden içine atlanması gereken bir kuyu annelik.**

– **Tabi kuzum. Öyle planla programla çocuk mu olur? Kontrol neyim mi vardı biz evlendiğimizde,** dediğinde büyük halası, son cümleyi sesli söylediğini farketti Nisa. Oysa kinaye yapmak istemişti ama ima edileni değil yüzeyde görüneni sırtlanmayı tercih etmişti Gayret hala. **Hem tosun gibi bir erkek doğurursun, sırtlanır çıkarır seni her düştüğün kuyudan. Çok düşünmen. Kervan accık da yolda düzülün, di mi kuzum?**

Nisa sustu. İçindeki ses daha yüksek bir perdeden devam etti.

– Bir nehirde yaşıyor doğurganlığı ile barışık bütün kadınlar. Suyun içinde bir serinliğe teslim olmuş akıyorlar donmadan, bulanmadan... Tam bir şelaleden düşerken eklemleyebiliyorlar hayatlarına başka başka hayatları. Belki ben diğerleri kadar fedakar değilim. Vaktimi, bedenimi, zihnimi düşünmeden paylaşmaya açamayacak kadar bu devrin insanıyım. Bir laboratuvar soğukluğunda düşününce küçük bir parazit aslında çocuk dediğimiz çoklu hücre. Evrimini tamamlayıp çocuk yapabilecek düzeye gelene kadar annesinin bedeni, enerjisi, vakti ve sosyal birikimi üzerinden beslenen insan formunda bir kurtçuk.

Zihninde canlanan görüntüye istemsiz güldü. Düşündüklerinin ne kadarı gerçekten kendi fikri ne kadarı etrafındaki kadınların çocuk tıratlarına karşı zihnini kuşattığı tepkilerdi emin olmadı. O arada televizyondaki medyatik din âlimine sorulan sorularda aradığını bulamayan anneanesi Nisa'nın yüzündeki gülümsemeyi yakalamış, başlamıştı eskilerden anlatmaya:

– **Gülersin şimdi tabii. Yaşınız geçiyor, yarın olmayınca pişman olursunuz. Şimdiye boyun kadar oğlun olurdu.**

Anneanesi dört erkek evlat yetiştirmişti. Bir de kız. İki çocuğunu ise daha bebekken toprağa vermişti. Biri erkek biri kız. “Bir bayram sabahı çiçek gibi akça pakça giydirdim kuzularımı, düşünemedim cahillik, çıkardım meydana

kem gözlerin arasına da nazar değdi yavrularıma,” diye anlatırdı sorulduğunda. Bol bol okur üflerdi bu yüzden bütün küçük çocukların üstüne. En çok da oğlan çocuklarına. Daha değerliydi gözünde erkek evlat. Kendi kadın duruşuna ve bütün erkek evlatlarının hayırsızlığına inat üç kız evlat doğurmuş olan büyük gelini ne hisseder umursamadan “Halil’imin bir de oğlu olsaydı” diye söylenirdi bazen. Erkek evlat toprağa daha sağlam basmaktı, gitmeyen yanında kaldı, yaşlandığında ona kol kanat olacak olandı. Biliyordu yine de sordu Nisa:

– **Niye özellikle oğlan anneanne?**

– **Kız da olur ama oğlan şart. Dayanak olur, kol kanat olur. Kız evlenir gider kendi yuvasına.**

– **Oğlanlar da evlenip gidiyorlar artık kendi yuvalarına. Ayrıca...** seninkiler seni çok güzel baş tacı ettiler değil mi anneanne, demek istedi. Sustu. Çok derinlerde bir yerdeydi bu tutku, yargı, takıntı... Vursa bile parçalamak için acımasızca, yüzeyde derine inmeyen bir çatlak açmaktan ibaret kalacaktı çabası. Kırmaya incitmeye değmezdi. Söylemek istediklerinin muhatabı akıldı. Bu ise aklı uzağında tutan düşünülmeden yaşanan bir şeydi. Dayılarının varını yoğunu satmış olmaları, şimdi de eşinden kalma cebindeki aylık maaşa göz dikmiş olmaları “ihtiyaçtandı, ne yapsınlardı” her daim anneannesinin kafasında.

– **... çayın suyu da kaynamış. Ben çayları hazırlayayım. Aç karnına bu muhabbet midede gaz yapar sonra,** deyip kalktı. Bazen fikren değil, bedenlen de uzaklaşmak yapılması arzulanana engel olmak için en etkili çözümdü.

Geri döndüğünde konu içeriği değişmiş olsa bile muhabbetin aynı başlık üzerinden devam ediyor olması biraz rahatsız etti Nisa’yı. Nesibe yenge almıştı bu defa sazi eline. Onda da vardı hayırsız bir erkek evlat. Arkasında bıraktığı borçları ödemeyi yeni bitirip düze çıkmışlardı. Hayırsızlıkları görmekte Nisa’nın anneanesi kadar bakar kör değildi Nesibe yenge, ama yılda bir “gelecek de göreceğim” diye oğlunun yolunu gözlemeden de edemezdi.

Bir kez kendisinden, çoğu kez başkalarından dinlemişti Nisa, Nesibe yengenin hikayesini. “Kontrol neyim” olmadığı iddia edilen zamanlarda on altı yaşında evlenmişti amcasıyla. O kadar çok düşük yapmış ve ölü çocuk doğurmuştu ki ikincisinden sonra ölü doğan çocuklarını yıkayıp kefenleyip kimseye haber vermeden kendi gömmeye başlamıştı. Deli farlak hâllerini yaşadıklarına yoranlar olurdu. Onunkisi düşünmeden yaşamaktı ya da sürekli doğumda ölmeyecek çocuklar için umutla yaşamak. Üç tanesi hayatta kalmayı başarmıştı. İki kız bir erkek. Nisa küçük bir kız çocuğu iken Nesibe yengenin son hamileliğini ve eve yüzü kapalı bir kundakta gelen sessiz bebeği ve okunan mevlütlerden sonra aynı şekilde gidişini hatırlıyordu.

– **Aman bir tane olsaydı da sevseydik şimdi,** dedi Asiye hala. Çocukları ısırarak, kollarını sıkarak, hırpalayarak sevmek gibi bir iptilası vardı. Hiç çocuğu olmamıştı. Evliliğinin ikinci senesinde geçirdiği bir rahatsızlıktan dolayı

rahmini almışlardı ve onun için ölmeyecek çocuklar umut etmek bile kıskanılacak bir durum hâline gelmişti. Eşi, ameliyatının üzerinden bir sene geçmeden kendine çocuk doğurabilecek başka bir kadın için terketmişti onu. Belki bir tür kimsesizliğe mahkum oluşunun acısını başkalarının çocuklarını delice severek çıkarıyordu. Ve kendi seçmediği bu yoksunluğu Nisa'nın bilerek ve isteyerek uzatıyor olmasına anlam veremiyordu.

O an en küçük yengesi ile göz göze geldi. İki oğlu vardı, tam da kayınlidesinin hayalleri gibi. Nisa'ya “bitmez bu muhabbetler sen bir tane doğurup önlerine koyana kadar” der gibi baktı. Evlendiğinin üçüncü ayında karnına bakmaya başlamıştı akrabalar. On sekiz yaşındaydı. Eşinin elini çekinmeden tutmayı yeni yeni başarıyordu. Bir senenin sonunda “gelinin bebesi var mı” soruları “gelinin bebesi olmuyor galiba” imaları eşliğinde anlatılan tedavi gören yakın ve uzak akrabaların çileli hikâyelerine evrilmeye başladığında o da bir iki sene evliliğin tadını çıkarma hayallerine elveda demişti. Evliliğin tadının çocukla çıkamıyor olduğu genel bir yargıydı ve genç neslin eski kuşağın torun taleplerine karşı kuşandığı bir kalkan oluvermişti bir süre. Ama elâlemin söylediği hükümsüz kılardı herşeyi. Küçük yenge dayanamadı karıştı lafa:

– Yaaa, sevmeye gelince varsınız, bakmaya gelince bir taneniz kalmaz ortalıkta. Evliliğinden çıkaramadığı tadı tabağındaki kurabiyelerden çıkarmak ister gibi hırsıyla attı iki tanesini ağzına arka arkaya. Nisa'nın küçük yengesinden farkı sadece okumuş ve çalışan bir kadın olarak ona çevresindeki kadınlar tarafından evlendikten sonra çocuksuz geçirilebilmesi için tanınan sürenin daha uzun olmasıydı. O bu süreyi çoktan doldurmuş uzatmaları bile oynamış, penaltılara geçmişti. Nisa'nın o gün o odada çay içip muhabbet eden bütün kadınlardan farkı ise ne okumuşluğu ne yazmışlığı idi. Elâlemin ne dediğini umursamıyor oluşuydu. Dinlemekten de çok hoşlandığı söylenemezdi elalemi ama bazen dört duvar arasında kalınca başbaşa istenmeye gelmiş gelinlik kız gibi edepli dinliyordu derin nefesler alarak. Küçükken “elâlemi” sözünden sakınılan, karşısından laf söylenmeyen, iki kaşıyla bütün evi idare eden dedesi gibi hem sevilen hem korkulan biri sanırdı. Biraz büyüyünce akraba, komşu, tanıdık hatta yoldan geçen ismini bilmediği teyze dâhil dedikodu ve yargılama potansiyeli hayli yüksek, büyük bir insan topluluğundan bahsedildiğini anlaması uzun sürmedi. Elâlem, muhtemel söylem ve eylemleri ile bir kaşı yukarıda hayatını izlerken, o elâlemi her kolu ile başka birini yakalamaya çalışan dev bir ahtopot olarak hayal edip eğlenmeyi seçti.

O yüzden şimdi sevdiği ve saydığı kadınlarla dolu bu odada sakince oturup vaktin geçmesini bekleyebiliyordu. Tepki vermediğinde, itiraz etmediğinde, “kısmetse” “hayırlısı” gibi sözcükler eşliğinde başını aşağı yukarı salladığında biraz sonra konunun değişeceğini çokça tecrübe ettiğinden yine sabırla bekledi. Nitekim bir süre sonra bir akrabanın hamilelik hikâyesinden, başka bir tanıdığın

pazarda karşılaşılan evde kalmış kızına, oradan da kış hazırlıklıklarına başlamak gerektiğine kadar geldi konuşulanlar. Çocuk konusu başka bir gün çay kahve eşliğinde hikâyeler, serzenişler, iç çekmelerle bezeli tekrar hortlayacağı güne kadar şimdilik kapanmış oldu.

Oysa Nisa için bir yoksunluğun sonu değildi çocuk. Ya da içine doğduğu ve sorgulamadan kabullendiği bir toplumsal gerçeklik. Daha dünyaya gelmemiş bir çocuktan gelecekte kendisine yalnız kalmama garantisi olmasını da isteyemezdi. Çoğalıp aile olmakla da bağdaştıramıyordu dünyaya bir çocuk getirmeyi, şimdi eşiyle zaten bir aileydi. Bazen “meraktan doğurabilirim” diye düşündüğü olurdu. Kendisinin ve eşinin genlerini taşıyacak bir insanın neye benzeyeceği merakı... Ama doğmadan bir çocuğu bir sürü beklenti ile sırmalanmış bir sorumluluk kundağına sarıp sarmalamak Nisa’ya haksızlık gibi geliyordu. Çocuk YAPMAK, çocuk DOĞURMAK, çocuk SAHİBİ OLMAK... O bir çocuğa sahip olmak istemiyordu. O bir çocukla hiç bir karşılık beklemeden bir hayatı paylaşabilmek istiyordu. Ve buna henüz hazır değildi.

Elindeki çayı bir dikişte içti. Yüzündeki düşünceli ifadeyi birileri yakalar da en iyi turşuluk salatalık tartışmasından konu tekrar kendine döner diye çayını tazeleme bahanesiyle mutfığa geçti.

ZELKİF YILDIRIM

SEL

yüzümüzün güleçliğinden yansıyan zemine basa basa arkadaşım ile birlikte konuşup yürüyoruz. şimdi ben konuşuyorum. hakkında konuşulan konuya ilişkin olarak beyin gücüyle yaşadığım kenetlenmenin beni içinde tuttuğu gerilim yüzünden, yerden başka bir yere bakamayarak açıklamaya devam ederken, üst geçidin merdivenlerini tırmanmaya başlıyoruz.

üst geçit bir köprücük. kapı, pencere çerçevesi, koltuk iskeleti gibi ev eşyaları selde dar bir boğazdan geçerken birikmişler ve üzeri toprakla örtülüp patika oluşturmuş gibi. biz üzeri kabarmış ayakkabı izi çıkaran temiz toprakla örtülü bu köprüde, o eşyaların arasından çarpmaksızın geçiyoruz. eşyalar köprünün duvar taşları. sel diş eti gibi dibe yerleşik.

caddenin karşısında üst geçitten inip meydana açılıyor ve meydanın solunda kitapçıların olduğu alt çarşıya doğru yöneliyoruz. birbirine komşu apartmanların bodrum katlarının birleştirilmesi suretiyle sonradan oluşturulmuş yer altı çarşısında biraz oyalandıktan sonra tekrar meydana çıkıyoruz. ben az önceki konuşmaya uygun bir yerinden devam ediyorum.

tam karşıdaki apartman sırasını sol yanımıza alarak şimdi meydandan ayrılan bir sokağa girmiş oluyoruz. apartman kapılarının etrafında yukarı katlardaki işyerlerinin küçük tabelaları görülüyor. bekleyen yüzler gibi. bu tabelaların birinde cafe&restaurant yazısı gözümüze geliyor. arkadaşım bu binaya çıkacakmışız gibi duraksayarak yönünü değiştirirken beni dinlemeye devam ediyor. ben de anlatmamı sürdürüp adımlarıma birlikteliği bozmayacak yeni bir düzen veriyorum. apartmana girdikten sonra merdivenleri yürümemiz gerektiği ortaya çıkıyor. arkadaşım önde koridoru geçip merdivenlerin başına kadar gitmişken asansörü fark edip çağır düğmesine basıyorum. arkadaşım bastığımı gördüğü hâlde yoluna devam ediyor. asansör, düğmenin basılmış olmasına tepki vermiyince gidip ona yetişiyorum.

birinci kata çıkan merdivenler, bir kulenin loş ve bakımsız merdivenlerini andırıyor. merdiven taşları ya yerinden oynamış, sökülüp düşmüş ya da oldukça aşınmış. birinci katta yeniden başlayan koridor ise yine sel sularından toprak bir patika. patikanın tümsekli yerleri, içi dolu ve genişçe bir kavisle bel vermiş kabız bir bağırsak gibi, her adımda bizi hafifçe yükseltiyor. merdiven boyunca duvar dibini takip ederek giden bir borunun gölgesi. selin çığıltısı bir su değirmenini besleyecek şiddete ulaşıyor yer yer. her ne kadar suyun basınçlı atılışını

ve en kısa yolu bulmaya çabalayan zeki aranişını görmüyorsak da, patikanın toprağı ayaklarımızın altından kayıp gitmekte.

birinci kata çıktığımızda, kattaki tüm dairelere ulaşmayı sağlayacak şekilde uzayan balkonumsu bir koridora çıkıyoruz. burada gidecekleri yerin kapısını şaşırmış misafirlerden kimi tanışlar da bize katılıyor.

* * *

onlar içeriye doluştuklarında ben gelenlerle birlikte küçücük odamda hasta yatağında yatıyorum. sel baskını nedeniyle daha çok daralmış olan odamda herkes bulabildiğı değişik yükseklikteki yerlere ilişiyor. konuşmaya devam ediyorum ben.

bir ara, üzerine sırtlarından isimleri okunacak şekilde kitaplarımın dizili bulunduğu duvara dayalı masamın, sarsıntı dolayısıyla duvardan hafif hafif açılmakta olduğunu ve kitapların yavaş yavaş araya düştüğünü fark ediyorum. fark ettikçe her defasında yataktan kalkıp onları tek tek arada yakalıyor ve masayı itip duvara iyice dayayarak her birini yerine yerleştiriyorum.

fakat biraz vakit geçince kitapların bazıları büsbütün araya düştüğü için ve geriye kalanları olsun sele düşmekten korumak için, yatağımın başucunda yerde duran alet çantasını alıp masanın altına giriyorum. zemindeki kapağı açıp kare şeklindeki küçük delikten pür tazyik ses hacimli içeriye süzülüyor, kapağı üzerime kapatıyorum. içeride pek çok vida sıkıyor, yapılabilecek tamir işlerini yapıp bitiriyorum. sonra üstüm başım biraz kirlenmiş olarak, düşmüş kitapları da alıp, alet edevatla birlikte masanın altından çıkıyorum.

H. NEŞE KOÇAK

BALKONDAKİ SARDUNYALAR

Üç yataklı küçük bir hastane odası. Kadınlar koğuşu. Aylardan temmuz. Odaya dolan öğlen güneşi, sıcak ve kasvetli havayı daha da ağırlaştırıyor. İçerisi ilaç, serum, dezenfektan ve hasta kokuyor. Duvarlar bir hastanede olmaması gereken belki de tek renkle, solgun bir sarıyla boyanmış. Bu solgunluğun vehametini gri-beyaz yatak çarşafaları ve sararmış hasta yüzleri artırıyor. İki yatak dolu, biri ara sıra doluyor, hemen boşalıyor. Ama diğer ikisi hep dolu. Yatakların başucunda duran komodinlerde, kolonya, yapay çiçek demeti, plastik şişede hastanın ara sıra yudumladığı suyu duruyor genellikle.

Sürekli birileri girip çıkıyor odaya. Ya doktor ya hemşire, bazen temizlikçiler, hastabakıcılar. Kapı tıklatmak yok. Hızla ve gürültüyle açıp giriyorlar. Birinin refakatçisi hep yanında. Diğeri yalnız. Ara sıra geleni gideni oluyor.

Bir kadın ziyaretçi giriyor içeri nefes nefese.

“Asansör kapısında çok sıra vardı, beklemedim” diyor. Soluklanmadan;

“Geçmiş olsunun. Nasılsın Hatice Abla? Daha iyice gördüm seni. Maşallah, maşallah!”

Hasta başını hafifçe sallayarak onaylıyor ziyaretçinin söylediklerini. Fakat gözleriyle yalanlıyor.

Getirdiği iki paket meyve suyunu refakatçiye verirken, fısıltıyla soruyor gelen kadın.

“İyiye gidiş var mı Cemile?”

“Yok abla. Gördüğün gibi. Dün gece daraldı yine. Oksijen verdiler, çıkarıp atıyo taktıkları aleti. Yemek de yemiyo. İnat ediyö. “Babanı çağır gelsin” diyo. “Babam öldü ya anne, unuttun mu” diyorum, “yalan söyleme, az önce burdaydı ya” diyo. Aklı bi gidip bi geliyo. İki gün önce de tutturdu orloncuya ip almaya gitcem diye. Olmayan torununa yelek başlayacakmış! Zor zabtettim. Doktorlar elimizden geleni yapıyoruz diyorlar. Ne olacak böyle bilmiyorum.”

“Vah vaaah. Çok üzıldüm. Allah yardımcınız olsun, iki iyiliğin birini versin.”

Ziyaretçi yufka yürekli. Gitmek istiyor ama teselli vermenin gerekliliğine inandığından kendini biraz daha kalmaya zorluyor. İçerideki ağır kokuyu daha az hissetmek için derin nefes almamaya gayret ediyor. Konuyu değiştirip havadan sudan bahsediyor biraz. Diğer yatakta, oturduğu için daha iyi olduğuna hükmettiği, beyaz tülbentli, penye gecelikli yaşlı teyzeye gülümseyerek;

“Senin neyin var teyzem, geçmiş olsun” diyor.

Bir süre onunla sohbet ediyorlar. Birer bardak meyve suyu içiyorlar ve müsaade istiyor. Cemile'nin gözlerinden belli belirsiz bir sevinç dalgası gelip geçiyor. Küçük bir mola bu. "Seni geçireyim abla" diyor.

"Hem ben de biraz hava almış olurum".

Birlikte merdivenlerden inerek bahçeye çıkıyorlar. Aceleyle bir sigara çıkartıp yakıyor Cemile küçük el çantasından. Derin bir nefes çekip boşluğa üflerken, hastanede olmadıklarında, hayatın ne kadar da yaşanmaya değer olduğunu fark ediyor. Ve bunu şimdiye kadar anlamamış olmasına şaşırıyor. Şimdi dışarıdaki insanlar nasıl da şanslılar onun gözünde. Evlerindeler, işlerindeler. Günlük telaşlar peşindeler. Her zaman şikâyet ettiği ev işleri ulaşılmaz ve eğlenceli görünüyor gözüne. Eski diye beğenmediği eşyaları bile burnunda tütüyor. Evlerinin, boyaları dökülmüş sokak kapısını açarken duyduğu gıcırtyı, hemen kapının içinde onu bekleyen topukları ezilmiş kırmızı terliklerini, annesinin oturup örgü ördüğü rengi atmış, küf yeşili koltuğu, kenarı kırık fincanlarda içtikleri köpüklü kahvenin tadını, hatta üst kattan sürekli bir şeyler çırpın komşusuyla atışmayı özlüyor.

Sigaranın dumanı gökyüzüne doğru yükselip dağılırken evini düşünüyor:

Tahta mutfak sandalyesinde oturup fasulye ayıklıyor olabilirdi şimdi. Daima mutfak tezgâhının üstünde, ekmek kutusunun yanında duran eski radyoda, kısık sesle türküler çalardı. Komşunun küçük kızı, "annem, varsa iki domates istedi Cemile Abla" derdi eşikte iki yana sallanırken.

Cemile'de, "Aaa tüh, görüyo musun? İki tane kalmış, ben de fasülyeye doğrayacaktım, neyse birini vereyim bari" derdi küçük kıza.

Annesi, oturma odasından seslenirdi;

"Cemile, iki köpüklü kahve yap da içelim şöyle karşılıklı. Sardunyalara su vermeyi de unutma!"

"Anne! Her zaman böyle yapıyosun, sen söylemesen de ben zaten sardunyalara su veriyorum! Hiç kuruduklarını gördün mü?" diye söylenir, için için kızardı annesinin oturduğu yerden ona emirler yağdırmasına. Sonra, küçük sulama kabına su doldurur, oturma odasının sokağa bakan balkonuna çıkar, yağ tenekelerinin içindeki renk renk sardunyalara su verir, onlarla konuşurdu.

Şimdi hepsi solmuştur susuzluktan diyor içinden. Sigaranın izmaritini ve bir içimlik mütevazı hayalini hastane bahçesindeki küllükte söndürüyor Cemile.

İki kadın göz göze geliyor. Biri diğerine imrenerek, imrenilen acıyarak bakıyor ister istemez. İkisi de bunu birbirlerinin gözünde okuyor. Vedalaşıyorlar. Acıman, geri geri giden ayaklarını sürüyerek hastane odasına dönerken, bu kasvetli yerden bir daha çıkamayacaklarını zannediyor. Sanki hayat hep böyle sürüp gidecek. O hep annesinin başında, nefes alıp verişlerini sayacak sonsuza dek. Hep o rahatsız, küçük koltukta yarı uyur yarı uyanık kalacak. Sabahın köründe, hızla çarpan kapının sesiyle irkilerek güne başlayacak. Gerçek, bir diken gibi batacak uyandığında. "Rüya değilmiş" diyecek. Buraya ne zaman geldiklerini bile unutacak.

“Allah iyilik versin”lere “âmin”lerle mukabele edecek, “geçmiş olsun”ları teşekkürlerle kabul edecek geçmeyeceğini bile bile. Gene de hep bir ümidi olacak. Son saniyeye kadar bitmeyen bir ümit. Hayata bağlayan ama her an kopacakmış gibi duran son bağ...

“Çekeyim mi abla?” diyor bir ses.

Ziyaret saatlerinde fotoğrafçı dolaşüyor koridorlarda. Her koğuştan, başını uzatıp donuk bir ses tonuyla soruyor. İlk duyuşu olmasa da, tuhaf tuhaf bakıyor bunu söyleyene Cemile. Bugün daha fazla batıyor bu ses ona nedense.

“Hasta başında fotoğraf çekirmek, kötü anları da hatıralarda canlı tutmak isteyen oluyor demek ki. Yüzlerdeki hüznü, acıyı, çaresizliği zaman ilaç olduktan sonra da hatırlamayı istemek niye ki? Oysa insanlar hep gülen yüzleriyle hatırlanmalı değil mi?” diye soruyor kendi kendine.

Annesinin, “Nerde kaldın?” diyen bakışlarını görüyor.

“Geldim annem, istediğin bi şey var mı? diyor gülümseyerek. Bir yudum su içiriyor şişeden pipetle. Saçlarını okşuyor. İğneden morarmış ihtiyar elini, avuçlarının arasına alıyor sevgiyle.

Hemşire giriyor aceleyle odaya. Ateş ve tansiyon ölçecek. Serumunu tazeleyecek.

“Dünyanın bütün hemşireleri böyle midir?” diye geçiriyor içinden Cemile.

“Burada ızdırap çekenlerin, can çekişenlerin ruh hâllerini üzerlerinde taşırlar da ondan mı gülümsemezler? Onları bekleyen yuvalarına, ailelerine, rahat yataklarına kavuştuklarında nasıldır? Yoksa hemşirelerin dünyası bu hastaneden mi ibaret? Her doğanla doğup, her ölenle ölüyorlar mı hiç dışarı çıkmadan? Hiç çiçek görmemiş, yağmurdan sonraki toprak kokusunu hiç koklamamış, kuşları, böcekleri hiç tanımamış olmalılar. Onun için mi yüzlerinde neşeden eser yok!?”

Seyredildiğini fark eden hemşire bir şeyler söylemek ihtiyacı hissediyor.

“Teyzenin tansiyonu bugün daha iyi.” diyor.

Cemile, “Ne zaman taburcu edecekler?” demekten vaz geçeli birkaç gün olmuş. Kalkıyor. Annesinin dolmuş sonda torbasını boşaltıyor. Ara öğün için gelen yoğurdu yedirmeye çalışıyor birkaç kaşık. Hayata dair her şeyin anlamını yitirdiği bu hastane odasında, benzi sararmış annesine bakıyor, o odada daha önce kalmış hastaların acılarının sindiği duvarlara, pencerelere, telefona, kapıya, yataklara bakıyor. Banyoya girip yüzünü yıkıyor, saçlarını tarıyor, üstüne çeki düzen veriyor. Yüzüne umut dolu bir tebessüm konduruyor aynaya bakarak. Annesi, bakışları duvardaki bir noktada, yatağından sesleniyor;

“Balkondaki sardunyalara su verdin mi Cemile?”

BETÜL OK

YUMRU

Yüzüme aynada rastladım. Kirli sakallarım zayıflığımı gizlemeye yetmiyor. Dişlerim bembeyaz. Dudaklarım ince bir çizgi olarak beliyor aynada. Gözlerim. Onlar her zaman güzel bir bakışı içerisinde saklarlar. Öyle demişti önceden BUNU HATIRLIYORUM... Önceden diyorum çünkü demeyeli epeyi olmuştu. Parıltılı bir yeşil göz nasıl sevilmezdi anlamıyorum. Renklerle arası pek iyi değildi demek ki uzun süredir. Bunu ona sor(a)mamıştım. Sormayacaktım elbette. Onun sevdiği kazak üzerimde. Saçlarım dağınık ama bir o kadar da fiyakalı. Tek sıkıntı içimde büyüüp duran, yumru haline gelen bir ŞEY, bir AĞRI. Zaman zaman iğne ucunu andıran bir acı, bazen de ani bir bomba etkisi. Hâlsiz kalan elim, kolum, tüm hücrelerime kuvvetle saldıran bilinmeyen düşmanlar. Uzaklaşmalıyım aynadan. Ellerimi yıkıyorum. Ellerimin kemikleri görünüyor. Damarlarım şerit şerit. Mavi şerit. Avuçlarıma kan taşıyan damarlarım. Annem olsa ne der? Ne kadar acır bana. Zayıfladığıma, ağladığıma. Annem yok, gideli çok olmadı, babam dese, neyse... Köpükler sıcak su ile oynatarak kayıp gidiyorlar. Suyun aktığı lavabodaki deliklerin sayısı altı. Abdest almaya başlıyorum. Her seferinde lavabodaki deliği tekrar sayıyorum, iki, dört, altı... Su yuvarlaklar çizerek dehlize doğru ilerliyor. Doğudan batıya. Havluyu ağırlı şakaklarıma bastırıyorum. Tertemizim... Mİ ACABA?

Yorgun vücudumu ayaklandıran, beni çepeçevre saran bir şey var bugün. Gitme isteği. Adımlarıma karışan acele bir hâl. Bir garip kımıl-da(n)ma ve hoşluk. Ümit, damarlarıma kanı yürüten. Yanaklarımı yakan, nefesimi hızlandıran. İçimdeki yumru çığ gibi. Her an b ü y ü y e n... Sokağa çıkıyorum. Nefesim havada buhar olup uçuyor. Ayaklarım yere basmıyor. Etraf pencerelerin perdeleri çekilmiş. Yokuş aşağı iniyorum. Ellerim ceplerimde. Hava kapalı ve basık. Montumun yakalarını kulaklarıma kadar kaldırıyor, başımı içeri çekiyorum. Ayaklarım sıcacık. Hızlanıyorum. Garip bir mırıldanma hâlinde isimleri sayıyorum. Sonra aklıma lavabodaki deliğin sayısı geliyor. Altı... Cadde isimleri, kırmızı kiremitli müstakil evler, göğe uzayan kiliseler, beyaz suratlı tombul kadınlar, adamların soluk yüzlerinde kan birikmiş, gözleri bizlere uzak, bizlerden soğuk. Hışırtilı eşofmanıyla yanımdan geçen güzel bir kız. Avukat Micheal bana el sallıyor. Evinin kapısında adı yazıyor. İtalik harflerle Mr. Micheal and Mrs. Alan Brown. Her zaman bu saatte öğle yemeğine eve gelir. Hi! diyorum. Tanışıklığımız hatırına. Yanında sarı saçlı karısı Alan. Orta yaşına rağmen ken-

disini yirmili yaşlarda sanan, iğreti süsü altında belki sonsuz güzellik barındırır diye her vakit hüsnüzan etmeye çalıştığım o kadın. Gülümseyip, geçip gidiyorum.

Yol beni bana getiriyor. Adları tekrarlıyorum yine, doğum tarihlerini, akrabalarımı, en çok annemin adını. Annem, yüzü daima gülen bir melekti. Okuduğum okulları, eski sevgililerimi, yeni sevmeye çalıştıklarımı. Tekrar tekrar tekrarlıyorum. Bir papağan gibi. Araba markalarını, renkleri, sevdiğim çikolata adlarını, kitapların adlarını, iyi ve kötü yazarları ve en son doktorun adını. Cüzdanıma koyduğum kartı çıkarıyor ve adrese gidiyorum. Şehrin en işlek caddesinde yüzlerden, insanlardan sıyrılarak, tek başıma. Ayaklarım üşümeye başlıyor. Kalbimde belli belirsiz bir tıngırdama. Anlamını bilmediğim kelimelerle konuşarak yitip giden insan sürüleri. El kol hareketleriyle, sarılmalarla, öpüşmelerle gözümün görmesini istemediğim sevgililer. Trafik vızır vızır. Puslu havanın ayrı bir renk kattığı duvar grafitilerine bakıyorum. Trafik polisleri, minik otoriteler, small tanrılar. Caddeyi boydan boya düzenli biçime sokan beyaz çizgiler. Massachusetts Hospital, kat 3, doktor Camus... Pencereleer yere kadar. Dönen kapıdan içeri giriyorum. Asansör kravatlı, takım elbiseli adamlar ile dudakları kırmızı boyalı, kürklü kadınları üst kata çıkarıyor. İçlerine dalıyorum. Doğulu bir yabanilikle. Ayaklarım ve ellerim buz tutmuş. Uzun süredir yoldayım. One, two, three... 3. kat. Randevu kartımı alıp beklemeye başlıyorum. Isınıyor, ısınıyor, ısınıyorum. Doktor Camus buralarda pek ünlü. Doktorasını Türkiye'deki bir hastalık üzerine yapmış. Onunla tanışalı iki yıl kadar oluyor. Hatırlamaya çalışıyorum. Öğleden sonra ilk hastası ben olacağım... Ki tam o sırada çağırırlar.

Bu adam oldukça yakışıklı. Orta yaşlı. Göz rengi benimkinden. Suratında hep o tanrısal özü işaret eden mütebessim hâl. İnsanın içine işleyen naif bir ses tonu. Her zaman şık ve iddialı takım elbisesi ile masasının başında. İleri Türkçesi beni daima kendisine hayran bırakıyor.

- Merhaba ... Hoş geldin.
- Hoşbuldum doktor Camus.
- Şöyle geçebilirsin sevgili ... (her zaman böyle der).

Yarım saati bulan konuşmamız sırasında ve sonrasında içimdeki yumruyu tekrar hissediyorum. Konuşuyoruz, konuştukça içimin ülkelerine tek tek ayak basıyor doktor Camus. Konuşuyoruz konuştukça kalbimin üzerinde dans ediyor doktor Camus. Konuşuyoruz konuştukça gözlerimden ruhumu ılık bir sızıyı, bir zehiri zerk ediyor doktor Camus. İçime sadece bugün fark ettiğim hoyrat ve kaba ellerini sokuyor doktor Camus. Kalbimi sıkıyor, dişlerini sıkıyor aynı zamanda, sabret diyor birazdan geçecek. Düğümleri çözmeye çalışıyor. Ortalık kan gölüne dönüyor, görmüyor doktor Camus. Yumru kenarından köşesinden biraz yontulmuş ama aynı yerinde durmakta. Beynimin bana oynadığı oyunlardan en sonu bu yumruyu unutmak olacak diyorum kendi kendime. Doktor diyorum, hatırladığım tüm isimleri unutmak üzereyim. Doktor diyorum yok mu

çaresi? Annemin yüzünü hatırlayamıyorum doktor, babamın sesini de. Bu içimdeki yumrudan nasıl kurtulabilirim doktor Camus? Biraz daha sola, kalbimin olduğu tarafa doğru, oraya yakın bir yere doğru ilerletin elinizi. Bulacaksınız. Mideme doğru ama mideme çok yakın değil. Bu nasıl bir iç ülke doktor Camus? KAYBOLDUNUZ... Gözlerini gözlerime diyor doktor Camus. Bense içimdeki gezinişinden hem acı duyuyor hem de tuhaf bir haz alıyorum.

Varoluşsal sancılarımın beynimdeki o “kutsal” yerlere hasar vereceğini nereden bilebilirdim ki? Nereden bilebilirdim bir gün bu hâle düşeceğimi? Hatırlamak denilen, anımsamak denilen şeyin nimet olduğunu. Doktor Camus, yok mu çaresi? Masası birden daha da çok büyüyor gözümde, otorite sensin doktor Camus. Söyle yok mu çaresi? Sizin adınızı bile unutuyorum bazen, sizin gibi bir otoriteyi. Durumum çok mu kötü? Sandalyesinde bana dallanıp budaklanan, çoğalan bir şefkatle bakan doktor Camus, gözlerini pencereden dışarıya çeviriyor. Yere kadar inen temiz ve korumalı camlar gözümde daha da büyüyor. Vücudum oturduğum koltuktan dışarı taşıyor, ellerim ve sonra başım büyüyor büyüyor büyüyor. Başımın içindeki düşünceler... Kocaman bir günah yükü oluyorum durduğum yerde. İçimdeki yumru daha da

büyüyor,
büyüyor,
büyüyor.
Ortalıkta bir sessizlik.
Gözlerim
boşlukta,
gözlerim boşluğa,
gözlerim boş...

AYNUR DİLBER

SORULMAYAN

Beni rahat bırakmayacaksın sen, anlaşıldı! Bağırma, bağırma, tamam, sus! Sus, geliyorum. Şükufe ben bi İbrahim'e bakıp geleyim. Yoksa hayatta susmaz.

Eğer dilini yutmasaydı belki de o hâlâ yaşıyor olacaktı. Ama dilini yuttu. Dili içine, ta içine kaçtı. Dili ne kadar derine kaçtıysa gözleri de o kadar pörtledi. Eğer dilini yutmasaydı, yani eğer yutmasaydı...

Kimin fikriydi bahçede ateş yakmak? Onun. İkizi böyle şeyler düşünmezdi hâlbuki. Sakindi, uysaldı o. Tabancayla vurulan hep o olurdu oyunlarında. Kaleye de hep o geçerci. Bir halt varsa hepsi ona tapulanmıştı. Annesi öyle derdi zira. Yine ne haltlar karıştırdın sen! Kardeşini de yoldan çıkarıyorsun! Ama hiç unutmuyordu, bir keresinde Musa'nın gözleri bir değişik parlamıştı. Bırakmıyordu tuttuğu nefesini. Neredeyse burun burunaydılar, birbirinin gözbebeklerine bakıyorlardı soluklarını tutmuş. Gözleri Musa'nın bir değişik, kıvılcım kıvılcımdı. Mosmor olunca İbrahim, anca bırakmıştı nefesini tutmayı. Fakat sevinmemişti Musa'yı yendiğine. Kimin fikriydi bahçede ateş yakmak? Şaşılası şey, onun. Bu defa onun. Gözleri yine o nefeslerini tuttukları günkü gözler.

...

Suyunu uzattı. Bak üzerine dökersen sana bir daha su vermem. Al şunu. Aldı. Odadan dışarıya çıkmasını bekledi. Aslında biliyordu ki suyu o kapıdan çıkar çıkmaz başından aşağıya dökenecekti. Biliyordu ama en azından akşama dek susacaktı. Şükufe'yle iki çift laflayacaklardı rahat rahat. Her gün her gün başı kaldırmıyordu gürültüsünü. Şimdi suyu başından aşağı dökünce inlemeye başladılar en fazla. Kısık kısık inlerdi. Kurtlu miyavcılar gibi. Siz kurtlu miyavcılar gördünüz mü? Görmediniz mi? İkiziyle görmüşlerdi. Çayırın içindeydiler. Sürekli acı içinde kıvranıp miyavlıyorlardı. Kurtlanmışlardı. Hep de böyle kurtlu miyavcık olurlardı yeni doğduklarında. Hâlbuki yavru kedicikler canlıyken kurtlu kurtlu olmamalıydı. En azından kurtlar ölmelerini bekleyebilirdi. Anne kediler niye kurtlanır? Size dememiş miydin rahat bırakın hayvanları? Ama anne, seslerini bir duysan. Ellerini yıka hadi. İbrahim'i de çağır. Yemek yiyeceksiniz.

Öldü. Üçü öldü, biri kaldı. İkizi kedilerin öldüğü akşam hastaneye kaldırıldı. Mikrop kapmış. Ben sizi tembihlememiş miydin İbrahim? Bak kardeşin senin yüzünden hasta yatıyor. Eğildi, avuçlarının arasına aldı yüzünü. Bir daha sözünden dışarı çıkmak yok. Annesine bakmıyor. Yüzünü dökmüş, susuyor. Yok tamam mı İbrahim? Zoraki tamam diyor. Hâlbuki kedilerin öldüğüne üzülmişti.

Niye sormuyor? Sorsa bilir. O yüzden hastalanmıştı ki Musa. Dut ağacının altına oturmuş, oyunlarına katılmamıştı bile.

...

Kimin fikriydi bahçede ateş yakmak? Bu defa onun. Anne yemin ederim ki Musa istedi. Anne yemin ederim. Sorsaydı söyleyecekti bağıra bağıra. Ama hiç sormadı. Hiç sorulmayınca zamanla da unuttu kimin yaktığını. Kendisinin ateşi yaktığına inanmaya başladı. Musa'yı ateşe atıyordu rüyalarında. Sonra rüyaları gerçeklerine sızdı. Her yer ateşti artık, her yer Musa idi. Zamanla ateşin de kendisi olduğunu gördü rüyalarında, öyle de inanmaya başladı. Oydu artık ateş. İbrahim ateş olmuş, Musa'yı yakıyordu. Annesi kim yaktı diye sorsaydı ama sorsaydı kim yaktı o ateşi diye bir kez, zamanla unutmazdı cevabı. Sormadı.

İkizi o gün onun bedenine girmişti. Yer değiştirmişlerdi. Buna annesi hayatta inanmazdı tabii. Her haltın onun başının altından çıktığı bir kere tasdiklenmişti. Bir kez olsun ikizinin de başının altını kaldırıp baksalar onun da arada başının altından bazen haltlar çıkabileceğini görebilirlerdi ama kaldırıp bakmıyorlardı ki.

Ateşi epey büyüttüler. Musa bırak odun atmayı. Annem kızacak. Musa onu hiç dinlemiyordu. Daha da büyümesini istiyordu ateşin. Gözleri daha bir çakmak çakmak... Koşarak babasının benzin bidonunu almıştı. Musa yapma! Annem...

...

Yine başladı bağırma. Susmaz şimdi yatana dek. Bir tepsi yemekle yanına geldi. Önce yemeğini ye, sonra suyunu vereyim tamam mı? Kafasını salladı. Üzerindeki pijamalara baktı. Şunları da değişelim. Tamam mı? Kafasını salladı. Kapıdan çıkarken ona baktı omzunun üzerinden başını yarım döndürüp. Kırışan saçlarına, yemeğini yiyişine... En son ne zaman çıktı bu odadan? İyice hastalandıktan sonra mecburen çıkarmamışlardı. Hiç tanımadığı insanları durdurup bağırarak anlatıyordu o günü. Musa, ateş, yandı. Yaktım.. Musa'yı. Gözleri zebani görmüş gibi korkuyla insanların üzerine saldırıyor, elleriyle havada heyulları andıran tuhaf hareketler yapıyor, durduk yere soyunmaya başlıyordu. Kaç kez bu yüzden mahalle değiştirmişlerdi. Kaç kez çeşmenin oluğundan çekip almıştı onu. İnsanları bulamazsa kendi kendine bağırarak anlatıyordu.

Suyunu uzattı. Bak üzerine dökersen sana bir daha su vermem. Al şunu. Aldı. Odadan dışarıya çıkmasını bekledi onun. Aslında biliyordu suyu o kapıdan çıkar çıkmaz kafasından aşağıya dökenecekti. Biliyordu ama en azından uyuyana dek susacaktı.

Kapıdan çıktığını görünce hemen suyu kafasından aşağıya... Kurtlu bir miyavcık gibi köşesinde inlemeye başladı.

Eğer dilini yutmasaydı belki de o hâlâ yaşıyor olacaktı. Ama dilini yuttu. Dili içine, ta içine kaçtı. Dili ne kadar derine kaçtıysa gözleri de o kadar pörtledi. Eğer dilini yutmasaydı, yani eğer yutmasaydı belki de...

MUSTAFA EVERDİ

ABDEST LEKESİ

O gün bir daha kimseye yatılı misafir gitmemeye and içtim. Salaklığımın öfkem, anında nefsime yenilmenin utancına dönüştü. Sonra bütün o iyi etki bırakma çabalarının boşa gittiğini haykıran sersemliğime azar veriyordu duygular. Kısa bir ziyaretle gündüz el öpme, tanışma faslını tamamlayıp akşam evimize dönme kararım böyle kesinleşti. O geceyi bir daha yaşayamazdım.

Hâlbuki yeni evlenmişim, balayındaydık. Yeni damat olarak sürekli gülümsemem, herkese hürmetimi sunup ellerini öpmek için tetikte beklemem gerekirdi. El öpmek için bile gittiğim evlerde -özellikle kadınlar- bir eşya mı taşıyor, ben yaparım diyerek elinden alıp hedefine ulaştırmalı, böylece gereğinden fazla nazik ve anlayışlı birisi olduğumu ispatlamalıydım. Karımın sıkı tembihleri bu yönde. Cicim ayında karımın benden beklentilerini boşa çıkaramazdım. Dışımı sıkarsam bütün o nişanlılık dönemleri, düğün gerilimleri geride kalacak ve herkese iyi görünmek çabalarına boş vereceğim özgürlük çok uzak sayılmazdı. Şu an karımın akrabaları üzerinde iyi bir etki bırakmam çocuk oyuncuğu sayılır. Zaten iyi bir kısmet sayılırdım ama davranışlarım, beyfendiliğim ve akıllı uslu görünmemle pekiştirmeliydim bu izlenimleri. Elif gibi sevdik, dal gibi eğilmeli, vav gibi hizmete amade olmalıyım.

O gün ziyaret sırası dayısına gelmişti, karımın. Köylerine kadar bir zahmet gidecektik. Dini bütün dayıya beni göstererek dindar bir damada kız verdiklerini anlatmış olacaklar zımnen. Böylece bütün akrabalarda oluşan onun kadar dindar olamama ukdeleri de hafifleyecek.

İlçeye otobüsle öğlen ulaşmıştık. Köyden minibüs sabah gelmişti ve ancak ikindiye doğru dönecekti. Çaresiz bekledik biz de saatini minibüsün. Özel sefer yaptırarak lüksümüz yoktu. İlçeden dönen köylülerin torbaları, satın aldıkları ıvır zıvır kolileri arasında ancak yer bulabildik. Bir çay içme arzusu şoför mahallini kaptırmamıza yetmişti. Kimse de yer vermek gibi bir asalet peşinde değildi, köyün muhterem eniştesine. Sallana sarsıla kaynaşmış bir kitle olarak köye ulaştık.

Daha evin avlusuna girmiştik ki dayı bir ibrik ve peşkirle önümde bitti. Ben avlunun bir köşesinde ocak üzerindeki isten kararan saç leğene bakarken. Isıttığı sularla dünyayı temizlerken kalın bir kurum sarmıştı çevresini leğenin. Akşam namazına camiye yetişmek muradındaydı dayımız. Sahib-i tertip sıfatını, şehirden gelen yeğeni ve onun dindar olduğu ballandıra ballandıra anlatılan kocası için kaybetmek gibi bir niyeti yoktu. Zaten böyle yapsa mümkün müydü o makama ulaşmak. Kaybetmemek uyanık ve sürekli azim ve gayretle ancak. Ben tulumbadan su basıp abdest alırken araya sıkıştırdık tanışma faslını. Abdest, o

kadar yolculuktan, ter ve tezek kokularından sonra iyi gelmişti gerçi. Avludaki hayvan tersi, insan düzüne karışmış, beni aralarına almışlardı. Abdestle evin bir odasından ulaşan belli belirsiz ekşimiş ayran kokularına temiz bir beden, arınmış bir ruhla hazırdım işte. Dayı da görsün şehirli yeni nesil dindarları. Köyde sade ve ağır ağır akan bir hayatın içinde sahibi tertip olmak ne kolaydı.

Orta boyu, kalın dudaklarını kaplayan geniş bıyıkları, oval yüzü ile güzel bir insandı dayımız. Elli beş yaşında demişti karım. Daha genç görünüyordu aslında. Teslimiyeti, müminliğin izleri alınandan kara gözlerine; oradan ıslıl ıslıl parlayan bakışlarında bana yansıyor. Birlikte yürürken çoğaldığımı hissettim. Merasimi boş vermiş beni bağrına basmış; şimdi Tanrının huzuruna takdim için götürüyor gibi bir duyguyla adımlarımı ona yetiştirmek için hızlı hızlı atarken buldum.

Camiye girer girmez ezan okunmaya başladı. Dayımız dudakları kıpır kıpır dualardan sonra elini yüzüne sürüp kamete kalktı. İmamın hemen sağında. Zaten beş altı kişiydi camidekiler. Beni de yanı başına davet etti işaretle. İmamın tekbiri ile namaza durduk. Onlarca yıldır tanıyormuşum gibi bir etkiyle yakın durdum dayıya. Camiden eve dönüşte kısa kısa cümlelerle köyü anlatırken beni kırk yıllık dostu sayan bir yakınlık vardı davranışlarında. Merasime, törene gerek kalmadan canı gönülden akrabalığa kabul edildiğimi anladım o an. Allah (yanı) başımızdan eksik etmesin dayımızı. O kadar samimi ve yakın.

Artık acıktığımı hatırlayabilirdim.

Eve girdiğimizde sofranın yer sinisinde hazır olduğunu görmekle gülümsedim elimde olmadan. Son zamanlarda her yerde bu ikramlara alıştım ama bu sanki peşin bir ödülde bana Tanrısal kutsamanın. Namazını cemaatle kılmış mutmain bir mümin gülümsemesi dayımızda, ondan daha sevecen bir davet yengimizin mübarek çehresinde. Diz çöküp sofrada yerimizi aldık. O an ikram edilen nimet, geniş bir tepside bulgur pilavının ortasındaki kızarmış tavukla önümüzdeydi. Yanında salata ve maşrapa ile yayık ayranı. Öyle de bir acıkmışım ki tek başına yiyebilirim sofrada ne varsa. Neyse ki dayımız, fazla gecikmeden besmele çekip tahta kaşıkla pilava yönelirken beni de davet etti bakışları ile.

Yemek sohbetsiz olmaz. Bu arada beni de gözlemlemiş olur. Kendimi seyirlik bir sirkte hissedecek cinsliğim yoktu. Habire kaşık sallamaktan ayrıntılara yoğunlaşacak dikkatten uzaktım. Laf lafı açtı. İki çocukları varmış, biri ilçede imam-hatipte yatılı, diğeri Ankara’da ilahiyatta okuyormuş. “Onlar da mı sahib-i tertip?” diyecektim, pilav ve tavuk daha cazip geldi, boş konuşmaktansa kaşığı dolu tutmak yeğdir diye pilava daldırdım iştahla. Tam doydum diyeceğim, ayran içince yeniden acıkıyorum. Yeni oturmuş gibi baştan başlıyorum yemeğe. Bakışlarda sevecenlik sürüyor. İştahlı olmak iyiydi köy yerinde, bir insan nasıl yemek yerse öyle çalışırdı. Damat da maşallah, iştahı yerinde. Turp gibi, sadece heybede değil göz önünde.

Karıma bakınca gördüm ki, kaş göz işaretleri ile bir şeyler söylemek derdinde. Tam anlamadım ama diğerleri bu iletişimi görmesin diye bakışlarımı tepsiye eğince o an aydım. Benim önümde derin bir heyelan oluşmuş, tepsinin karşı yanlarında pilav tepeleri sağlam ve yerinde görölüyordu. Zemin etüdüne gerek yoktu anlamak için. Ortada idi her şey. Karımın iç sesleri ‘sığır gibi yemeye ara ver, çevrene bak; insanlara gönül alıcı bir iki söz söyle’ emirleri yağırdıyordu. ‘Yenge’ dedim, elinize sağlık çok lezzetli, içine sevgi katmışsınız!’ ‘Afiyet olsun evladım’ diye yüzünde beliren o güzel tebessümü, cesaretimi tekrar artırdı. Ben tavuğa yumuldum yeniden. Dayı, ‘köy tavuğu bu, lezzetlidir, buyur enişte’ dedi. Bu kadar teşvik insanı yoldan çıkarır, ben de yemeğe ilgimi yoğunlaştırdım cevap olarak. Artık karıma da bakmıyordum. Yalnız kalınca bana söyleyeceklerinde haklı olsun bari diyerek.

Dayı yemek bitince ‘çay koydun mu?’ diye yengemize sordu ama bir yandan kollarını çemremeye başladı. Mübarek insanın abdesti zırh gibi duruyordur yerinde ama bana hatırlatmak istiyordu anlaşılan yatsının yaklaştığını. Artık nasıl bir iştahla yemek yediysem vaktin girdiği, dayının elbette camiye gideceği, teberrüken beni de yanında götüreceği aklımdan çıkmıştı. Karnım doyunca tuvalet de geldi aklıma. En son ne zaman gittiğimi bile hatırlamıyordum. İlçeye otobüsle gelmek, köylere giden minibüs garajını bulmak, arada derede çay içmek için nezih bir kahve aramak, köye yolculuk, namaz, yemek derken fırsat mı bulmuştum. Her bulduğu fırsatta tuvalet arayan yaşlılığa daha zamanım vardı. Uzun müddet dayanabilir insan gençlikte. Ama ben de gitmeliydim işte.

Elime bir ibrik tutuşturup, tuvaleti tarif ettiler. Ev iki katlı idi ama köşk sayılmazdı. Alt kat; ahır, kiler, samanlık, ekmek damı, üst kat ise misafir odası, yemek yediğimiz oda ve yatak odasından ibaretti. Tuvalet, korkuluksuz taş basamaklardan ineceksin, avlunun eve en uzak köşesine yürüyeceksin, nihayet varabildiğin küçük bir kulübe. Hava kararmış ama avluya bakan ampulün fersiz ışıkları ile kör topal bulunacak bir noktada. Sadece içindeki uzun ve derin deliğe düşmezseniz iyi olur. Neyse kapısının hemen yanında açıp kapatma düğmesi var. Bulabilirseniz o küçücük yere fazla gelen ışığın gösterdiklerini görmemeyi yeğlersiniz. Görmemek için gözünüzü kapatmak, deliğe ayağın kayması ihtimali arasında dikkatli olmak çabası birbirine karışır.

Kazasız belasız işimi gördüm. Kendimi tebrik etsem mi acaba? Artık aşına olduğum tulumbadan abdest alarak hazır olabilirim dayımızın camide eda gayretine. Yengemiz peşkir tutma görevini bu kez karıma devretmiş. Eh ayakkabı ve ceketi de giyersem eşlik etmeye bir engel kalmaz.

Yatsı biraz daha kalabalık. On on bir kişi. Bu belirsizlik müminleri sayarken arada kendimi unutmamdan. Hâlbuki camide en genç benim. Böyle bir değer unutulur mu? Kendisi söz konusu olunca insan kararsız kalıyor çoğu zaman.

Dayımız namaz sonrası cami avlusunda ‘Allah kabul etsin’ musafahasında gözlerde beliren soruları ‘Bizim küçük kızın damadı’ diye cevaplıyor. Köylüler benim elimi daha bir canlı sıkıyorlar. Artık eve gidebiliriz. Çay, kuru yemiş, meyve ikramından sonra gece ilerledi. Genç de olsa insan yoruluyor. Düğün dernek derken on beş gündür bir koşuşturma zaten iflahımızı kesmiş. Dinlenme fırsatı bulamadan habire o akrabadan bu akrabaya el öpmek işimiz, düğünden bu yana.

Dayının iştahlı, heyecanlı, şer-i şerif dairesindeki konuşmaları ninni gibi gelmiş bana. Akşam tavuğu da fazla kaçırmışım. Arada göz kapaklarım kapanıyor. Neyse ki yengemizin sürekli ilgisi benimle dayımızın üzerinde.

‘Yoldan geldiler yorgundur, misafirin ilk günden başının etini yeme!’ ihtarları ile dayımız konuşma şehvetine gem vurmak zorunda kaldı. Odalarda ışıklar yandı, yer yatakları, mis gibi yün yorganlar indi yüklüklerden, bize misafir odasında istirahatimiz için mutena bir hazırlık.

‘Allah rahatlık versin’ duaları ile odaya çekilmişiz. Dayımızın ‘sabah namazına hazır ol enişte!’ uyarısı. Gerçekten duydum mu yoksa zaten havada asılı olduğu için yakıştırdım mı emin değilim. Ama gidebilsem iyi olur. Bu endişe ile alelacele pijamaları giyip yatağa girmişim. Karım dışarı çıktı bir ara. Mırıl mırıl konuşmalar geliyor, yengemizle karımdan... Sesler bir anlamdan uzak, dışarıdaki çekirge, ağustos böceği şarkıları bile. Ana şefkati gibi saran yatağın sıcak koynundayım. Her şey dışarıda artık.

Ne kadar uyudum bilmiyorum, uyandım. Karım yanımda uyuyor. Derin soluklar arada ince horultulara dönse de. Diğer odada dayımız ve yengemiz, arada nefes almalar, soluklar herkesin uykuya daldığını ele veriyor.

Bir benim uyumayan. Yanımda karım, yastıktan taşan saçları, yorgandan çıkan bacakları ile gizli davet sinyalleri gönderiyor sanki. Zihnimde beliren güzellikleri görmeyeyim diye sırtımı döndüm, gözlerimi kapattım ve ‘estağfirullah’ çektim onlarca. Dışarıda insanlar var, onların sesini ben duyuyorsam onlar da bizi duyabilir. Sabah namaza kalkacağız, yıkanmak zaten mümkün değil. Odaya göz gezdirdim, ne bir banyo yeri ne gusülhane. Meğerki olsa, su nerede, güğüm yok, nasıl ısıtacağız? Nerede yıkanırız?

Aklım fazla mesaide, ikna etmek için yoğun bir çabada. Artık bir vahşi ata binmişim; şaha kalkıyor, yeleleri uçuşuyor; düşmeyeyim diye tutunacak bir yer aradığım hâlde savruluyorum oradan oraya.

Oturma odasındaki saatin tiktakları ulaşıyor bana. Vaktin daraldığını, fırsatların heba olduğunu...

Allah’ım! Yanımda bir uçurum. Derin nefeslerle beni kendine çekiyor. Başım dönüyor; tutunmak istedikçe bir yerlere sürekli düşüyorum. Dikkatli bakınca davet filan yok. Yine de sıcaklığı dağı saran sis gibi. Geceye çözülmüş düğmeleri. Benim hicap perdelerim soluk. İçimdeki düğmelerin her biri sırayla açıldı. Kendimden korktum, ilçeye, oradan şehre kadar kaçmayı düşündüm.

Sessizce elbiselerimi giyer, avluya ulaşabilirsem kendimle ne yapacağımı bilememenin dehşetini savuştururum diye. Elbiselerime ulaşmak kolay ama gıcırdayan kapılardan geçmek, herkesi uyandırmadan mümkün değil.

Nefesi yasemin gibi yayılıyor uçuşumun. Omuzları elmastan bir tepe gibi. Mevcudiyeti bile cennetten bir ikram. Karnından, bağırsaklarından gelen gurultu neredeyse Hermes'in lirinden çıkan nağmelerdi. Tamam, ilk defa görmüyordum onu. Şu an bulunduğum şartlarda ulaşılmaz olmuştu birden. Dışarıdaki gardiyan, beni namaza çekip götürdüğünde ne yapacaktım? Dünya sallanır, gök başıma yıkılırdı. Kendimi neyse de yeryüzünü murdar kılmaya ne hakkım vardı. Bu nasıl bir cüretti. Ellerimle yoklayayım istedim, uçuşuma yaklaştıkça belki itiraz eder, niyetimden vazgeçirecek ikna gücünü kullanırdı.

Uykuda mı uyanık mı anlayamadım ama daha bir çekici göründü gözüme. Allah'ım, ne güzel bir dünyadayım, insanlar neden bu kadar iyi, önümdeki büyük ikramiye nasıl bir ödül? Ben Kadir gecesi mi doğmuştum, Tanrısal bir ödülle karşı karşıya.

Nefesiyle harekete geçen titreşimler beni kabına sığmaz eyleyen bir doku-nuşta. Gece ne kadar ihtişamlı, oda müzikle efsunlanmış bir hâleyle bürünmüş. Göğsümde tıptırlar, karanlıkta oluşan gökkuşağının, bilincimi kamaştıran deprenmenin ortasındayım. Dünyanın güzellikleri ile nefes nefese. Utandıran, gönendiren, bin bir kaygı dolu işkence, acı, tepinme. Şaha kalkan atı zaptetmenin imkânı yok.

Bir düş gibi sarıldı, kuşatıp fırlattı havaya. Sonunda kâbusa uyandım. Şahlanan, yıllık atı gibi sakinleşmiş, tembel tembel otağa yayılmış, gözlerim tavandaydı.

Yalancı seher ortalığı biraz aydınlatmış. Dayımız çağırırsa duymazdan gel, uyur gibi yap sonunda tek başına gider. Silah dayayacak hâli yok ya? Sahib-i tertip ben miyim? Zat-ı âlileri, alsın mübarek tertibini, sürdürsün namını. Beni sürükleyerek ne geçecek eline?

En fazla eşlik edersen, abdestte biraz mübalağa yapsan o da gusül yerine geçer. Geçmez mi yoksa? Su bulamayınca toprakla teyemmüm etmeye ruhsat yok mu? Burada aslanan temizlenme niyeti. Abdesti mübalağa edersen o da temizler. Allah'ım, lanetimi, bu eve, köye, yeryüzüne bulaştıracam. Hele ki pis bedenimi Allah'ın evine nasıl sokarım? Kırklansa yine temizlenmez o cami. Keşke şimdi ölsem ya da kendimi pencereden atsam, kafam kırılrsa, o zaman köyün müminleri murdar bedenimi yıkar, cesedime abdest aldırır ve temizlenmiş götürür camideki musalla taşına. Şimdi ben hangi yüzle çıkarım inananların karşısına? Nasıl dururum sahib-i tertip dayının yanı başına? Allah'ın huzuruna?

Bir tık sesi. Bir daha. Allah'ım! Sesler de duymaya başladım. İşte dayı uyandı, çağırarak beni, tertemiz niyetlerle çıktığı yolda yanında günahkâr, pis bir beden, iblis taşıdığından habersiz.

Hayır, yattığımız odanın kapısı. Tıklar arttı, yükseldi de. Karımı dürttüm. Akrabalarını, niyetlerini, davetlerini o göğüslesin. Yorganı çektim başıma. Dünya birikse çevreme ben de onlara bakacak yüz yok. Karım açtı yorganı, biraz sonra. Gülümsüyor, mahcup. Ama odada baktığı yerde; bir leğen, ısı yayan bir güğüm ve naylon bir tas. Nasıl bir ışık belirdi gözümde, tünelden çıktım; karanlıktan, umudun ışığı. ‘Yengem, dedi, anlayışlı kadın.’ Allah’ım dedim, bu kadını, yengemizi almayacaksın da cennete kimleri alacaksın? Beni mi? O ibadetinden, kendinden emin, kibir kumkuması dayıyı mı? Nasıl bir sevinçle ve kurtuluş yolu bulmanın rahatlığı ile sarıldıysam leğene, bütün insanlık adına, yeryüzündeki günahkâr ve edepsizler yerine temizlendim, arındım, abdest alıp dayıya eşlik edecek ululuğa ulaştım.

Camiye giderken dayı bıyık altından gülüyor. Dikkatli baktığımı görünce önüne bakıp duaya sığmıyor. İmama ne oluyor peki! Ya cemaate? Herkes gülüyor gibi geldi bana. Suçluluk duygusu diyordum, sana öyle geliyor.

O sabah herkesin niye bıyık altından güldüğünü eve dönünce karımın şaşkın bakışları altında aynaya sürüklemesinden sonra anladım. Evet, yıkanıp temizlenmişim ama leğeni kenara çekerken islerle kararan elimi alnıma sürmüştüm. Odada bıraktığım izlerle elbiselerdekini saymıyorum.

GÖKHAN BEGEN

HAYALLERİMİ ONA YASLADIM; KIRILMAZ DEĞİL Mİ?

Ş u bizim öküz, attı gitti beni buralara...

Kız Hacer abla, insanın bir evi olmalı bir de sevişince sırtını dönüp yatmayacağı bir kocası.

Yok abla, bununla bir geleceğimiz yok... Geçen gün aradı:

“Bizimkilerle iyi geçin gelince de başını kapatmış, seni örtünmüş bulayım.”

Mademki bu kadar kıskanıyorsun beni, elin evlerine ne diye temizliğe gönderiyorsun? Çalıştırma beni o zaman, nasıl aldıysan öyle bak.

Yok, abla Antalya’da böyle değildi bu. Kısa şort ve terlikle geziyordu. buralara geldik; böyle değişti birden. Burası da acayip. Çarşaf da giysen bakıyor bu içi bozuk adamlar. Şu kent meydanında, aç kurtların bakışlarına yakalanmadan rahatça yürüyüp gidemiyorsun. Bana sorsan öldürseler durmam burada. Şu karşı taraftaki siteler çok rahat. Kimse kimseye karışmıyor. Sabahları insanlar gidip sporunu yapıyor.

...

Bunun niyeti ailesi ile birlikte oturmak beni de istediği şekle sokmak. Oysa beni aldığımda başım açıktı. Almasaymış! Geçen de haber gönderiyor cadaloz annesi:

“Ne kalıyor akrabalarının yanında!”

Ağızları duruyor mu abla: Yok şunu niye giyindin? Yok saçın göründü, kadın kısmı renkli giyinir mi?

Yemin ederim abla onlara giderken sırf çeneleri dursun diye dolmuşta başımı örtüyorum. Ya kayınpederime ne demeli?... Domuza bakıyormuş gibi bakıyor bana. Ne lafını biliyor ne de kadını insan yerine koyuyor. Bizim öküz de ona çekmiş demek ki...

Geçen gün ona renkli bir gömlek aldım, yola çıkıyor giyinsin diye. Gömleği suratıma fırlattı:

“Ben ibne miyim ulan, bu renkli şeyi giyeyim?”

Dayanamadım ağzımdan kaçırverdi:

“Sen önce adam olmayı öğren! İbnelere kurban ol.”

Öyle dövdü öyle dövdü ki beni, eşek sudan hiç gelmedi. Çığıra çığıra ağladım da domuzun dölü hiç insaf etmedi.

İçimde nasıl bir kin birikti, bilsen...

İnsanın gözleri seni seviyorum diye bağırmalı, öyle değil mi abla?
Bunlarınkinde öfke var, kin var. Bakmaya korkuyor insan.

Yaşamak mı bizimkisi? Gün tüketiyoruz bu hayatta. Bak şu mahalleye, kömür dumanından göz gözü görmüyor. Sitedekilerin hayatı öyle mi? Doğalgazlı; tertemiz. Bir odadan diğerine geçerken soğuk ısırmıyor seni. Yanı başımızdaki hayattan bizim kadınların haberi olsa, bir gün durmazlar kocalarının yanında. Temizliğe gitmesek biz bile görecektik.

Fakirin yüzü bile soğuk. Bak bir şunlara; hangisinin yüzü gülüyor? Sitedekiler öyle mi ama; yüzü gülüyor bir kere adamların. Karşılaşınca günaydın diyorlar. İnanır mısın, bana bile “Günaydın Songül Hanım.” diyorlar.

Hacer abla, annemler adımı Songül koymuşlar, kaderimi belirlemişler. San ki bütün hüznü ismime sığdırmışlar. Benden sonra hiç gül olmasın istemişler. Belki de her şeyin sonunda gülmemi arzulamışlar... Ana yüreği işte... Kendi ismim olduğu için mi fark ediyorum; ne kadar çok Songül var bizim mahallede?

Yoksul kız, mutluluğu gerçek hayatta bulamıyor abla. Tarık Akan filmlerindeki gibi aşk yaşayıp evlenmeyi çok isterdim. Çocukken kırmızı ayakkabılarım olsun isterdim. Hani şu evini temizliğe gittiğim Şennur Hanım var ya! Kırmızı topuklu ayakkabı verdi bana. Öyle mutlu oldum ki... Çocukken yokluktan giyemediklerimi şimdi korkudan giyemiyorum...

Birisi var; telefonda sürekli konuşuyoruz. Bana o kadar güzel sözler söylüyor ki. Şiir gibi bir adam. Benimki duysa keser vallaha. Sevgi istiyorum ben abla, yıllardır güzel bir sözü yok ki öküzin. Kadın olduğumu hissettim ilk defa. Tarık Akan’lı filmlerdeki gibiyim, gülüşünü verdi bana; çantamdan çıkarıp çıkarıp bakıyorum.

Kurtulmak istiyorum kilitli perdelerden, kapılardan. Alıp kırmızı topuklu ayakkabılarımı, akşam evine uçan çocuklar gibi koşmak istiyorum ona. Kız Hacer abla çok mu zengin hayaller kuruyorum? Bizimkiler duysa önce dilleri ile döverler, sonra elleriyle; öldüresiye.

Şu bizim öküzü korkuyu bekler gibi bekliyorum. Ama şu gülüşünü çıkarıp çıkarıp yandığımla mutluluğu da yaşamak istiyorum.

Hayallerimi ona yasladım. Kırılmaz, değil mi kız Hacer abla?

ÖZLEM GÖKTAŞ

BEKLEYİŞ

Tren kalkmak üzere. Telaşlı adımlar arasında kimseye dokunmadan ilerliyorum. Bulduğum ilk koltuğa atıyorum kendimi. “Yetiştin bu sefer” diyor, yan koltuktaki bey. Tren hızlanıyor. Bulutların altında, günü bitirip ilerliyor. Dağ, ova demeden ilerliyor. Hiç durmuyor. Rayların bir gıcirtısı, diyeceği bir şey yok. Uzayan yolculuğu güneş beklemiyor. Kararmadan önce renkten renge giren gökyüzü, yıldızını ayını çıkarmadan önce berraklaşıyor. Alnımı cama dayayıp, sağımdaki solumdakiyle muhabbeti hiç başlatmıyorum. Trenin uzayıp giden gölgesine takılıyor gözlerim. Dalıyorum. “Son istasyon” doğruluyorum. “Ne çabuk geçti yolculuk” diyorum.

Binişteki telaş unutulmamış. Ceketler, çantalar... Üzerleri giydirilirken, sorularına cevap verilmeyen çocuklar. Trenin içindeki sesler kapılarda birikiyor bir anda. Kapıların açılmasıyla adımlar garın boğazından geçip şehre dağılıyor. Ben hâlâ oturuyorum. Treni terk etmeyen yolcuyum. Boş koltuklar. Tek yolcusu benmişim gibi. Görevli uyan kardeş, demeye hazırlanmışken, dizlerime güç toplayıp kalkıyorum yerimden. Gar inen yolcu telaşını bitirmiş, giden yolcuların bekleyişiyle sakin. İçimde bu son istasyonda olmanın garip bir hüznü vardı. Yapacak çok şey varken burada olmak. Garın dışında bir yol ağzında duruyorum. Önümde büyük bir cadde. Grilik bütün caddeye sıvanmış. Gecenin bıraktığı isler yerleşmiş her yere. Ağaçlar yapraklarından yoksun. Güz mü? Dalların çıplaklığı, iyice görünür yapmış caddeyi. Gökyüzü yok. Grilik uzuyor yukarıya doğru. Bu griliği ağartan sokak lambaları yok. Balkonsuz evler, sarmaşıksız duvarlar. Eskimişlik sinmiş her yere. Her yol bildik ama bilmezlikten gelip ilerliyorum. İleriden bir ses.. “Şimdi gör nasıl kapacağım havada taşı” diyor. Sarı çiçekli eteği olan kız. Zeynep bu. Mahalle arkadaşım. Beş taş oynardık. Gene öyle, o büyük elleriyle bütün taşları nasıl yakalıyor havada. Ben bakıyorum. Yenilgi anlık. Kalkıp koşarak kayboluyoruz. Geçmiş denilen karanlık yutuyor bizi.

Derinlerden gelen bir ses... Sarsılıyorum. Sela.. Cami avlusu dolu, omuzların üzerinde taşınan kim? Öksüz yavrum diye başımı okşayan eller kimin, ya parmaklarımı acıtarak sıkın el? Kalabalık beni, sokaklar kalabalığı yutuyor.

Selalı ikindinin gecesi, komşu evin, beyaz dantelli yatağında geçirdiğim gece. Baykuş gibi baktım tavana. Gölgelerden korkmamayı öğrenmek. Isınmayı, ısıtılmayı beklemek. Bir gecede büyümek. “Uyu güzel kızım” diyerek üflenmiş dualı nefesle uyumak. Şerife teyze.. Dudakları kıpır kıpır dua okuyor hâlâ.

Bana doğru koşan biri var. O yana bu yana sekerek geliyor. İlkokul arkadaşım, Ayşe. Ayağında yine o tokalı kırmızı ayakkabısı. “Bir kere giyeyim” demiştin de, “eskitirsin” demişti. Elinde renkli halkalı şeker, “azıcık yala” diyor, omzumu silkeliyorum. Annesi çağırıyor “o kızla oynamayacaksın demiyor muyum diyor” gene. Kayboluyorlar ileride..

Cadde toz duman. Rüzgâr esiyor, üşüten keskin.. Parmak uçlarım nasıl sızlıyor. Saçlarım tarak görmüş gibi tel tel oluyor. Soğuk gözlerimde, gözlerim omzuma dokunan elin sahibine bakıyor. “Gidelim” diyor. Elimden tutuyor. Birden ısınıyor parmak uçlarım. “Niye okula gelmedin bugün de” diyor. Önlüğüm ıslaktı, demek geçiyor içimden. Her yalan gerçeği örtemeyeceği için anlamını yitiriyor. Susuyorum. ilk öğretmenim alıp götürüyor beni. İleriki sokakta kayboluyoruz.

Cadde dolup taşıyor benden izlerle. Ben seyrediyorum sadece.

Etrafın griliği açılıyor. Güz. Güze has iri damlalar tıp tıp vuruyor bekâr evimin yalnızlığına. Cama vuran her damla önce büyüyor, sonra süzülüyor. Korkuları bitirmişim. Bu sefer sınıfımı, su basar diye telaşım. Gözüm yağmurda. Bir dağ köyünde yanıyor evimin solgun ışığı.

Cadde dolup taşıyor. Her yönün adımları var. Tanıdık, tanımadık yüzler. Caddede benim hâllerim, benden hâller. Hayatımın seyircisi olmuşum. Gözümde kalan, gözümün kaldığı ne varsa caddeden akıyor. Bir yolculuğun son durağında, geldiğim kendi şehrim, kendi caddem, kendi sokağım. Kendimden izler, sesler, renkler. Kendimi seyrediş. Artık bu seyir gözlerimi yoruyor. Göz kapaklarım ağırlaşıyor. Caddede son bir görüntü. Bir gölge cadde boyunca ilerliyor. Her şey duruyor caddede. Kollarının sallanışı bildik, başını öne eğişi.. İlerliyor. Ne cadde uzuyor, ne adımlar kısalıyor. Bir sokak içine çekiyor ansızın gölgeyi. Sesler çoğalıyor birden. Grilik artıyor. Gecenin isi iniyor, ağır ağır. Göz kapaklarım ağırlaşıyor. Gücüm bitiyor.

Uzanmışım şimdi. Kollarımı göğsümde birleştirmiş. Derin nefes almak unutulmuş bir alışkanlık. Dudaklarımda bir çizgi kalmış mı bilemiyorum, hani o acı hüznü gülüşlerden. Sesler kayıp. Bildik değil bu uzanış. Beyaz örtüler içinde bedenim. Taze ağaç kokulu bu tabutun içinde gözlerim açık.

Öldüm mü, ölü müyüm, ölü gibi miyim? Bekleyiş. Gözümde kalanlarla, gözümün kaldıklarıyla bu bekleyiş. Bir de gölgeler. Gönümde kalan, gönümün kaldığı gölgeler.

SONER OĞUZ

HÜZÜN DEVRİ/DAİMİ

“Acı” dedi, bir kuyunun başından derinlere bağırır gibi. Ama usulca. Binlerce yankılandı kelime. Çoğaldıkça çoğaldı. Gözlerini kısıtı, dişlerini gıcırdattı sonra -ben duydum, sen duymasın da-. Kırçıl sakalları birkaç haftalıkı ve kim bilir kaç gecedir gözyaşlarıyla ıslanmakta, ıslandıkça uzamakta idi. İçinde yankılanan sözcük bir dil göstergesi olmayı çoktan geçmiş, mutlak bir hakikate dönmüştü.

Acı, ona ait duvarların ötesine hiç geçmedi. Hüznü kendi dört duvarı içinde yankılandı durdu. Ses geçirmez bir odası yoktu belki, fakat -hepimiz gibi- onun da acı geçirmez duvarları vardı. Acı geçirmez dört duvarın ortasında keyfince -yahut keyifsizliğince- kurulmuştu. Ne kadar yalnız ne kadar çaresiz ve her iki manada garip! Her acı, mutlak surette bir odanın kaderine yazılmış ve elbette başköşeye kurulmuştur. İnsan... Acıların üzerine çöreklenmiş, emaneti gönüllü yüklenmiş enteresan varlık! Dört duvar, bir göğüsten dalga dalga yayılan hüznü ilkin soğurur sonra amansızca salar üzerine içindekinin. Duvarla insan arasında bir med cezir böylelikle başlar. Yalıtkan duvarlarımız sayesinde ki hüznün bir odanın içinde dalgalar hâlinde bizden duvarlara duvarlardan tekrar bize bir devridaim vaziyetinde akar durur.

Kabardıkça kabardı yüreği. Deyimin mucidi olduklarına kuşkusuz inandığı falcı kadınları hatırına bile getirmedi. Göğsü patlayacak kadar oldu. Acıyı şişirip bilmem kaçınıcı “of” ile duvarlara yollama sırası ondaydı. Sırayı savdı. Yalıtkan duvarları vardı, bir de hüznü. Başkaca bir şeyi umursamıyordu. Belki üst kat düğün bayram belki alt kat saadet... Öyle ya “Beyoğlu tepinirken ağlar Karacaahmet.”

Bir pencerenin kenarından, tül perdelerin gerisinden baharlanan bahçeyi, çiçekleri ve ağaçları görmeden saatlerce baktığı olurdu, bir de -neredeyse- iki aylık sakallarını kaşırmaktan kendi kendine hicap duyduğu ve aynı fotoğraftan saniyeler içinde bin öyküyü okuduğu anlar. Çerçeve, diz kapaklarını örten, siyah, kloş bir etek, geniş yakalı bir beyaz gömlek, kıvrır kıvrır uzun saçlar, -lepiska bu mudur?- ve iki iri zeytin tanesi... Bu güzelliğin yanı başında sevinci gözlerine vurmuş, heyecanlı bir adamdı kendi görüntüsü.

Kaç zamandır duvarlar içindeydi, duvarları içindeydi, duvarları onun içinde. Bu çevrelenen yalnızlığın biraz da gönüllü bir tutsağı olmuştu.

Sabahtı.

Gözleri aynı fotoğraftan bugünkü bilmem kaçınıcı öyküyü okumakta idi. Her satırı içinde bir çizige eş olan binlerce öyküyü kendi okuyor, kendisi dinli-

yordu daima. Çaydanlık fokurtusu çatal kaşık çınlaması yahut kırılan bir tabağın mutfaktan yayılan şangırtısına dair sesleri yitireli hayli olmuştu. Merdivenden aslında pek de yabancı sayılamayacak ayak sesleri duyuldu. O an için aşına gelmeyen bu sesleri dinledi. Merdivendekilerin iki kişi olduklarını anladı. İki erkek sesi kapının önünde boğuk boğuk konuştu. Zil de şaşırdığından yahut içerideki yalnızlığa hürmetinden olacak ki ilk defasında tutuldu ama ikincide çaldı. Belki çalmak zorunda kaldı mekanik yapısı gereği.

Kapıyı açmakla açmamak arasında gidip geldi bir süre. Kalktı. Kapıyı açtı. Gelenler çok kalmadılar onu da alıp çıktılar dışarı. İki kadim dost, matemini sonlandırmak için gelmişti. Direndi bir süre lakin direnmeye takatinin yetmeyeceğini bildiğinden olsa gerek “hayır” diyemedi. Bir akışa bıraktı kendini. Yüzü ifadesiz, gözleri fersiz, sesi cansız ve daha birçok şeysizdi.

Bir berber koltuğunda buldu kendini. Deli gömleği benzeri bir önlüğün kollarını tersten geçirdi çırak. Ellerini, ayaklarını kelepçelerle bağladılar koltuğa. Birazdan gövdesini bir yığın kül kalana dek elektriğe vereceklerdi. İhanet miydi? Yalnızlığını ve matemini duvarlarına asıp da bu koltukta bu önlükle ne yapıyordu? Bilemedi. Dizleri titredi. Koltuğun kolçaklarını var gücüyle sıktı. Dişlerinden gıcırtilar duyuldu -ben duydum, bir berber ve çırağı şahidimdir- koltuğun sağından beyaz önlüklü güler yüzlü bir diş hekimi çürüyen dişe uzandı. Bir çocuğun dizleri ansızın titredi. Tek derdi kerpetenin ucundaydı. “Cıvciv” dedi güleç kadın. Muhabbet kuşların da var benim biri sarı öteki yeşil. -Öteki dediğini daha mı az seviyordu, kim bilir- minicik yumurtaları oluyor fındık tanesi kadar. “Aa” de! “İghhh” dedi çocuk sadece. Öyle acıdığından falan değil dişin çeneden söküldüğünü hissettiğindendi bu. Doktor ortası kararmış uzunca köklü bir azı dişini gösteriyor. “Günlerdir seni ağlatan buydu işte. Kurtuldun artık.” Baba ile oğula aynı anda geçmiş olsun diledikten sonra “Bir süt dişi için oldukça güçlü bir kök bu.” dedi asistanına. Bir peçeteye sardıkları dişi annesine gösterdiler. Bahçeye gömdüler. Vakti zamanında benzer bir koltuğa oturmuş ve derdinden kurtulmuştu bu şekilde. Peki, şimdi iki dostun hatırına oturduğu bu berber koltuğunda bırakabilir miydi matemini? Kırçıl sakalları top top döküldükçe hüznü hafifler miydi? Böylesi bir mucizeyi beklemedi, istemedi de.

Top top dökülüyordu sakalları. Kimi toplarda aklar kimilerinde siyahlar çoğunluktu. Sadece onları izledi. On yıllık berberiyle de doğru dürüst konuşmadı. O da hâlden anlar biriymiş ki “Özlettin kendini ara sıra uğra.” demekten başka lafı uzatmadı, işine baktı. “Allah sabır versin.” dedi içinden -ben duydum bu kez- berber bir saç makinesiyle sakalın kabasını aldı, önlüğü silkeledi, suratını köpükledi. Kalan kısacık sakalı da jiletle kazıyacaktı. Kökünden çözülecek miydi yani mesele?

Pencerenin önündeki koltuktan başını içeriye çevirdi. Bir tepsi içinde dumanı tüten iki fincan kahveyle bir bardak sudan önce iri gözlerini gülümseterek yaklaşan

hayali gördü. Uzunca boylu, kıvrır kıvrır saçlarını omuzlarından beline salmış bir hayal, dudaklarını kıpırdattı. Ne dediğini duymadı. Sadece dudaklarının kıpırdadığını fark etti. Zira hayal içinde hayalde idi. Berber koltuğundan oturma odasındaki berjere oradan bir üniversitenin denize nazır sıralarına... Bir hayal ile karşılıklı kahveler içilirken o hayalin de hayaline bir şeyler anlatmaktaydı okul sıralarında. Berber koltuğunda kasılan gerilen kimdi peki? Çırak “Çay içer misiniz?” dediğinde “Ben kahve içiyorum.” bir hayal, “Bir kahve daha içer misin?” diye gülümsediğinde “Derse yetişeceğiz ya!” diyecekti az kalsın. “Sağ ol” dedi “İçmem.”

Ustura yüzünde gezinmeye başladı. Matemini kazıyordu güya suratından. Ya içindeki matem ya göğsündeki çürük diş? Kim çekebilirdi göğsündeki çürümüş diş. “...YASAKTIR” yazılı levhayı takmadı. Sigara yaktı. Yasak, diyen de olmadı zaten. Bilirdi herkes, kendisi yasaklanamayan bir acının hiçbir yasağa boyun eğmeyeceğini. Kesif bir limon kokusu genzini yaktı. Tütün ve limon birbirine karıştı, fakat hiçbirini ötekini bastıramadı. Berber dükkânının duvarları da yalıtıktandı acılar konusunda. İçerde duvarlar tarafından yalıtılan acı, -kendisi dışında- iki dost ile bir berber ve bir berber çırağını da etkisi altına aldı. “Bir berber bir berber çırağına gel beraber bir acıya ortak olalım.” demiş olabilirdi pekâlâ, ya ötekiler? Duvarlar hüznü önce yutuyor sonra yalıtıyor fakat geri dağıtırken adil olamıyordu besbelli. Üst kattaki mekândan müzik sesleri ve kahkahalar yükselirken alt katta hüznün vardı. Acı da geçmiyordu duvarlardan neşe de.

Birazdan dükkândan çıkıp arkadaşlarıyla en fazla birer çay içecek belki de biraz yürüyecek nihayetinde yalıtkan duvarlarına dönecekti; acıları üzerine üzerine üflemesi için. Belki odaya girdiğinde hüzünden müteşekkil bir anaforun ortasında bulacaktı kendini. Yahut bir fotoğraf canlanıp onu karşılayacak ya da bir hayal geciktiği için sitem edecekti kim bilir?

Aynaya hiç bakmadı, üstünü başını düzeltmedi.

Beyoğlu’nda çay içtiler.

Karacaahmet’e geçtiler.

Odada üç kişiydiler. Hüznün üçe tam bölünemedi duvarlar tarafından. Sonra iki kişi eksildi. Hüznün hep aynı kaldı.

Kâh bir fotoğraf canlandı kâh bir hayal. Hüznün yıllarca duvardan duvara dolaştı ve hep yüreğine oturdu sonunda. Bir gün başını koyduğu yastık kaydı, bir asa düştü yatağın kenarından. Kızıldeniz yarılmadı lakin odadaki devridaim nihayet buldu son bir nefesle.

MEHMET FATİH ÖZBEY

BEYAZ

SON

Cevapsız aramalar ve bir adet mesaj. Arayıp da bana ulaşamayan annemdi, mesajı yazan ise kardeşim. Şöyle diyordu:

“Dedem öldü.”

Karın boşluğuna atılan cümleler vardır. Bu, tam olarak onlardan biriydi ve oldukça sıkıydı. Nefesimin kesildiğini hissettim. Bacaklarımı kıpırdatamadım. Bir süre oturduğum yerden yaşaran gözlerle etrafımı izledim. Karanlık. Görebildiğim tek şey karanlıktı. Damlalar gözlerimden akıp yollara düştü. Ben ise acemi hafiyeler gibi izlerini bir kaybedip bir yakalayarak onları takip etmeye çalıştım. Amfinin yıpranmış duvarlarından destek alarak yürüdüm. Merdivenleri indikçe kara tahtanın önünde poz veren hocanın ve uyuklamanın eşliğindeki öğrencilerin kafasındaki denklemin bilinmeyişi oldum. Bir süre adımlarımı izlediler. Beni bilinene dönüştürmelerine izin vermeden, ardında tebeşir tozu ve çözümsüzlük bırakarak dersi terk ettim. Okuldan çıkar çıkmaz kardeşimi aradım. Çok konuşamadık. Sesi dualara ve ağıtlara karışınca söylediklerimizin hiçbir anlamı kalmadı. Telefonu kapatır kapatmaz bir sigara yaktım. Üzerimize akşam çökmüştü. Sokak lambalarının vardiyası başlamıştı. İnce ince yağan kar taneleri yere saçılmış, dalgınların ayakları altında şehri arşınlamış, çamura bulanmıştı. Tüm bunlar olurken aklıma dedemle bir daha kartopu oynayamayacağımız, altımıza bir poşet alıp sokağın bir ucundan diğer ucuna kayamayacağımız düştü. Üşüyüp eve döndüğümüzde sıcak çay eşliğinde anlattığı hikâyeler, efsaneler, masallar da artık yoktu. Şimdi, kim karın bugün de bembeyaz yağdığına ikna edebilirdi ki beni? Hızlı hızlı, insanlara çarpa çarpa yürüdüm. Eve varmak, matemini içine sıkışmak, hıçkırığa hıçkırığa ağlamak istiyordum. Işığı beklemeden kendimi yola attım. Trafik durdu. Diğer yayalar da fırsatı kaçırmayıp ardına düştü. Korna sesleri yükseldi. Öndeki aracın şoförü ile göz göze geldik. “Dedem öldü,” dedim. Duydu mu bilmiyorum ama başını anlıyorum der gibi salladı. Farların ışıklarından, korna seslerinden, kar tanelerinden ve devam eden hayattan koşarak uzaklaştım.

BAŞLANGIÇ

İşyerinin monoton havası telefonumun çalmasıyla dağıldı. Arayan “Hastaneye gidiyoruz, ablamın sancıları iyice arttı. Bebek geliyor enişte,” diyen Leyla’ydı. Başka şeyler de söyledi ama aklımda sadece bu kısmı kaldı. Daha

bir haftamız vardı. “Sorun yok, merak etme. Sen de atla gel hastaneye,” dedi sesimdeki tedirginliği kırmak için telefonu kapatırken. Ya da ben öyle duymak istedim. Elim, ayağım tutmaz oldu. İş arkadaşlarımdan birisi paniklediğimi görünce hâlimi sordu. Dilim dönmüyordu ki anlatayım. Kalbim yerinden çıkacak gibiydi. Şaşkınlığımı görenler başımda birikmeye başladı. Tedirgin ve bir o kadar da meraklı oldukları açıktı. Sakinleşmem için su getirdiler, içtim. Durumu anlattım. “Daha ne duruyorsun,” dedi aralarından biri. “Doğru ya,” dedim. “Gitmem gerek.” “Bu hâlde araba kullanma, ben de geleyim seninle,” diyenler oldu ama iyi olduğumu, merak etmelerine gerek olmadığını söyleyerek nazıkçe tekliflerini geri çevirdim. Heyecandan ne söylediğimi bilmiyordum. Yoksa bu yaptığım pek de mantıklı değildi. Apar topar arabaya atlayıp hastaneye doğru sürmeye başladım. Kalbim ile hız göstergesi âdeta yarıştıydı. Baba oluyordum. Ötesi var mıydı? Leyla’yı aradım. “Her şey yolunda,” dedi. “Sakin ol, dikkatli gel.” Böyle bir durumda nasıl sakın olurdu insan? Camı açtım. Kar tanecikleri yüzümde dolandı. “Baba oluyoruuuum!,” diye bağırarak istedim ama yapamadım. Çekindim. Caddedeki insanlara gülümsedim onun yerine. Camı kapattım. Radyoda dokuz sekizlik bir hava yakaladım. Direksiyon başında güle oynaya, el çırpı çırpı yoluma devam ettim. Kızımı bir an önce kucağıma almak, annemize kocaman bir öpücük vermek için sabırsızlanıyordum. Ancak hava kararmış, trafik yavaş yavaş çekilmez bir hâl almaya başlamıştı. Direksiyonu bir sağa bir sola kıvrarak ilerlemeye çalışıyordum. İlerleyemeyince sinirleniyor, hastaneye yetişemeyeceğimden korkuyor ama hiçbir şeyin de keyfimi kaçırmamasına izin vermemeye uğraşıyordum. Şehir ise bembeyaz bir merhabanın vaktindeydi o anda. Ömrümde gördüğüm en güzel kar ile süsleniyor ve kızıma merhaba diyordu kollarını açarak. Gün gelecek, diye geçirdim içimden, bu beyaz sokaklarda kartopu da oynayacağız kızım, altımıza kızak çekip yokuş aşağı kayacağız da. Ben hayaller âleminde gezinirken yola bir adam atladı. Frene bastım. Zorla durabildim. “Ne yapıyorsun be adam, canına mı susadın!” diye bağırdım ellerimi iki yana açarak. Korna sesleri yükseldi ardımdan. Adamla göz göze geldik. Acelesi vardı, belliydi. Bir şeyler söyledi ama anlamadım. O da mı baba oluyordu acaba? Başımla “Tamam, anlıyorum seni” der gibi bir hareket yaptım. Koşarak uzaklaştı. Diğer yayalar da karşıya geçer geçmez bastım gaza. Yeni atmaya başlayan bir kalbi dinleyebilmek için hızla karıştım hayata.

NESLİHAN SOYDAŞ

ŞAİRİN DOĞUŞU

Bu kadar beyaz bir yatak görmemiştim hiç. Beyazlığı gözü alıyor. Anlıyorum ki beyazlık yataktan değil, yatağın içindekinden. Bakmaya yetkim var mı diye düşünmüyorum, açıveriyorum. Bir anda yatak kayboluyor, merakım dinmeden.

Etrafıma bakınırken beni çağırdığını işitiyorum, tok fakat şefkatli bir sesin. Bu sesi her zaman tanırım, bir âşığın sesidir bu ses. Yürüdüğümü bile anlamadan karşısında buluyorum kendimi. Ellerim yüzümde, yüzüm yerde handiyse yerin dibindeyim. Aman sual etmese diyorum, verecek ne cevabım var ne de tâkatim.

Ses gittikçe yüceleşiyor, gözümün görebildiği her yere yayılıyor. Derler ki; gözün görmediği çoğu yerde bile izi vardır. Ben sayıklarken bir adım atılıyor divana, birçok adım atılıyor. Öyle adımlar atılıyor ki, yağmur başlar gibi. Bereketli, kurtarıcı, su olup akan, her suyun aktığı o yere akan fakat böyle akmak bu zamanda görülmemiş dedirten. Her bir adımda bir tokmak vurulur gibi ikinci bir ses iştiliyor. Elinde asa olmalı.

Yüzümü biraz olsun kaldırıp göz ucuyla bakmak istiyorum. Fakat öyle korkuyorum ki bütün hikâyemin yüzümden okunmasından.

Ben bu vehimle boğuşurken sesler, konuşmalar başlıyor. Adımların sesi daha yakınlaşıyor. Daha. Derken nefesi, sırtımda hissediyorum asayı. Sahibü'l kadem yanımdan geçip gidiyor. Diğerlerinin içinden geçerken. Yere yığılıyorum. Herkes söyleşmeye başlarken, ben kaçacak ıssız bir köşe arıyorum.

Sahibü'l kadem, asa ve sular içlerinden geçtikçe suyun aktığı yeri görüyorlar. Su gibi akmayı öğreniyorlar. Sular diyorlar, ak üstümüze, al bizi, al ki arın olsun adımız. Şiirimizi yu.

Geniş divanda, herkes bir baştan bir başa elinde asa yürümeye başlıyor. Bir diğerini farketmeden, bir diğerine dokunmadan, eza vermeden. Her birinin dilinde virdi, sevdiğine söylüyor. Bedenleri lerze hâlinde.

Tok sesin geldiği yünden bu defa bir feryat kopuyor. Akmakta olanlar dikkat kesiliyor. Peşi sıra bir ses halka halka yayılıyor. Derler ki; bu sesin olmadığı gönül yoktur iki cihanda. Sular şahit.

Hikâyem değişiyor, üstüm başım, yaşım, kabımın genişliği, suyumun yönü, şiddeti. Helezonlaşıyor divanda her ne varsa. Serinlik veren koca yapraklar kayboluyor, kan ter içinde herkes. Bayram yeri olmuyor, tınaklar avuç içine geçmiş, kanatıyor. Beyazlar kara oluyor. Hem öyle kara ki “Sıbgatullah” derler adına. Kör olur bunca güzelliğe bakan diyorum, nasıl dayanır. Hem bu

sesler, bu meşk. Beni nasıl aldı içine. Her birimiz başka söylerken, yekûne kulak verince aynı sesi işitiyorum. Nasıl oluyor, nasıl? Kimsiniz siz? Kim yapıyor bunu?

Oysa her şey bitebilecek kadar tamam artık. Beklenen sayha geldiğinde şaşırın kimse yok, benim dışımda. Bu diyorlar, ‘sayhaten vahideten’ olmalı. Suyun bir parçası olarak hepimiz, öğretilmiş gibi elimizi kalbimize götürüyoruz. Şimdi hikâye nihayet buluyor. Fakat söz bitmez. Söz, bitmeyecektir.

Sela sesiyle açtım gözümü, içli içli okunuyor. Gördüklerimi hatırlamaya çalışıyorum. Anlatsam deli işi sanki, sayıklama. Ama titriyorum. En iyisi biraz daha uyumak. Yapamıyorum. Gözümü kapadığım an helezona kapılıyorum. Rüya desen rüya değil, gerçek desen... Sonra nedir ki rüya? Gerçek değilse kurmaca, hayatta yaşanmadıysa başka bir mekân olmalı. Fakat apayrı bir zaman dili mi gibi de. Sen, sen değilsin. Hem neydi o ettiğim laflar. “Sayha” mı dedim sahi?

Sela öyle içli okunuyor ki, bir an ölenin kim olduğunu merak ettim. Hanım odaya girince sordum. ‘Bir şair ölmüş.’

Külçe gibi kalakaldım. Günden hayır gelmez artık. Komodin üstünde duran kâğıda not aldım, uyanınca neymiş diye bakacağım: Sayha, sayhaten, sıbgatullah(?)

Yine helezon, bu defa divan daha genişçe. Sanki içindekilerle beraber büyüyor. Ardımda yine o nefes, asayı bana doğrultuyor. İçimden geçip giderken, yüzyıllardır beklediğim nefesti bu diyorum. Artık soru sormuyorum.

Uyandığımda sela bitmişti. Oysa asırlar sürecek gibiydi. Kahreden bir elem verecek, hepimizi öldürmeden bitmeyecek gibiydi.

Eşim odaya girdiğinde uyandığımı görünce ‘şair ölmüş’ dedi tekrar, komodine bıraktığım kâğıdı alıp üstüne yazdıklarımı anlamlandırmaya çalışarak.

Tamam etmiş ki meşkini onun sayhaten vahidetenı duyulmuş dedim, eşim odadan çıkarken.

“Efendim canım, ne dedin?”

KAHRAMANIMA MEKTUPLAR

TUBA DERE

GÜL KOKUSU

“İnsanlar neyi arar bu şehirde? Sokaklarda
çarşı içlerinde
dar gediklerde
İnsanlar nereye gider?”¹

Elleri gül kokan Dedem;

Senin o muhkem kalene yaklaşabilen nadir insanlardan olduğum için, bir takım meraklı zevata fırsat vermeden sana ben yazmak istedim. Bu mektubu roman kahramanlarına mektuplar yazmaya hevesli, bilmişçe bir okurun elinden aldım. Torunun olarak şimdi anlatacaklarımı kendime hem hak hem de vazife görüyorum. Seni ve kitabın kahramanlarını az çok içerden tanırım, ne de olsa onlardan biriyim. Dikkatli okurlar beni hemen hatırlayacaktır. Henüz on bir, on iki yaşlarındaydım. Esnafın, mahalledekilerin hatta okurun sorgu sual eden bakışları arasında bir gün sana aşure getirmiştım. Evine kaç kişi girip çıkıyordu, şunun şurasında?

Yazarımız bana kızmaz umarım. Olacak iş midir, romanın kurgusundan bir kahraman sıyrılıp da okurla olan biteni konuşsun. Laf aramızda bizim de ‘ağzımız kelimeler yapıyor’ bak. Tüm kahramanlar yazar kaleminden çıkıp okur hayaline düştükten sonra türlü kılıklara girebilir, farklı biçimlerde yaşayabilir. Okurun kimi kendine dost seçeceği belli olmaz, bunları bilir her yazar. Bu nedenle mazur görülürüm herhâlde. Neticede hepimiz, birinin, birilerinin, birbirimizin hayali değil miyiz? Hem de her kahraman az çok yazarına asi gelir, sonunda kendi düşünüyü kurar.

Esasen sen, yaşadıklarını benimle uzun uzadıya hiç konuşmadın, hikâyeni ben de yazılanlardan öğrendim. Birkaç kez sızladı içim. Bu iç sızlamasını yaşayamayanlar, kitapta anlatılanlardan pek bir şey anlamayacaklar, şehrin devinip duran ruhunun, kalbin düzenini bozduğunu ve ölümün kısa bir zaman sonra gelecek olduğunu anlayamazlar. Biz seninle durup bekleriz, hayat önümüzden akar; şehir akar, işine geç kalanlar, evine geç gidenler, erken kalkanlar, yol alanlar geçer gider, biz izleriz. Pencere kenarlarından, kapıların, duvarların, perdelerin ardından, yalnızca bugüne değil, geçmişe ve geleceğe bakar, izleriz. Biz okuduğumuz müddetçe ölümsüzüz ya Dedem.

Yazarımız kurguda senin hikâyeni bir başka kahramanın serüveniyle beraber götürüyor. Karşısında durduğun, onaylamaktan ve meşrulaştırmaktan çekindiğin hayatların içinden biri o. Zaman zaman tezatların birbirini aydınlatması gibi yavaşça, hiç fark ettirmeden öbür hikâyeye kayıveriyor. Sesi, diğer hikâyenin anlatıcısı, o hüznü adamın sesine karışıyor bazen. Kim bu adam? Sitare'nin âşığı, seviyor onu. Seviyor mu gerçekten? İçimizi ara sıra kuşklar kaplasa, sonunda onu çabucak unutsa da hatta en son, anlatılanların bir kısmının kurmaca olması ihtimali kafamızı karıştırırsa da "adam", Sitare'yi seviyor. Ne güzeldi adı, evet, ilk bakışta bir yıldızlar kadar parlak ve uzaktı, Sitare. Bu gencecik, baktıkça güzelleşen kadın (adam böyle söylemişti), babası yaşındaki o hastalıklı ihtiyarla neden evlenmişti? Adamın anlattıklarıyla tanınmasak biz de herkes gibi Sitare'nin "Cehennem Ateşi Zift Döküm Fabrikası" sahibi Çarlı'yi parası için kandırdığını düşünürdük. Zaten Sitare evliliğini her seferinde başka bir ucundan tutup anlatıyordu adama, ama hep sonunda onu kendisinin kurtardığını söylüyordu. Kim inanır buna? Âşık sevdiğine inanır, Sitare'nin sınırsız sığlığını görse de ona hep inanmak istiyordu adam. Önce Tansel'in sonra Zelda'nın söyledikleri zihnini bulandırır, Sitare tarafından kandırılmaktan ve kullanılmaktan korksa da sevdiği gelsin, iyilik ve güzelliğiyle kendisine isnat olunan bütün suçlardan arınsın, temize çıksın istiyordu. Ama insanın iyiliğe inanmak isteyen yanı karanlığı yok etmeye her zaman yetmiyor ki Dedem! Adam, yaşamla ilişkisini Sitare üzerinden kuruyordu. İçi endişelerle karışınca, ondan şüphe edince şehirler ıssızlaşıyor, insanlar onu yok sayan, ezici bir kalabalık hâlini alıyordu. Böyledir, sevdiğimiz kişiler tarafından sevilip onaylanmadığımızda tüm dünya bize karşı durur; bir başına, çaresiz kalırsın kalabalıklar ortasında. Yalnız Sitare'nin sözleri onu teskin edebilir, fırtınayı dindirebilirdi; sanki ürkütücü kalabalıklar insanileşiyordu o konuşunca.

Zaman zaman hatıraları arasında savruluyordu adam. Sitare'yle nerde, ne zaman tanıştığını hatırlamaya çalışıyordu, çok düşünüyor, bulamıyordu. Çünkü sevgililer öncesiz ve sonrasız bir tanışıklıkla kalbe girerler, birini sevmenin belki en büyük sebebi, ona duyulan aşinalıktır. Adam Sitare'yi nasıl ve neden sevdiğini kendine defalarca sordu. Küçük adımlarla koşarak ve tüm içtenliğiyle ona yaklaşmak istiyordu, peki ya Sitare? Kimseyi sevecek hâlde değildi aslında,

ne onu ne Yavuz'u... Ne kadar zalimdi, yalnızca sevmeyi kabul edebileceğini söylemişti adama. Umut vaat eden şeyler yapıyordu, oysa hayata dair umutlarını yitirmişti. Birileri tarafından sevildiğine herkesi inandırsa da kendi bir türlü ikna olamıyor, sevmeye değer olduğuna inanmıyordu sanırım, yaşadıkları canını acıtmış ve onu nasıl da acılaştırmıştı. Adam bu acıyı hissediyor ama tehlikeyi görmüyordu. Her şeyin bu kadar çabuk tükenebileceğini bilemezdi, oysa “solgun bir gül oluyor dokununca”...

Çarli'yi hasta hâliyle hastanede bırakıp Sitare, arkadaşlarıyla bir sahil kentine eğlenmeye gitmişti. Bu kentlerin tuhaf bir şekilde insanı kendine bağlayan avareliği, özgür havası çarpmıştı hepsini. Üstelik kıskançlık ve çekişmeler aralarındaki samimiyeti çoktan çürütmüştü, menfaate dayalıydı arkadaşlıkları. Belki masrafları Sitare karşılamasa yanında kimseyi bulamayacaktı. Evli bir kadın olarak çarpık ilişkiler yaşadığı için onu suçlayanlar da masum değildi, hepsine bulaşmıştı aynı ihtiras. Kumar oynuyorlardı, yalnızca sahil kentlerinde değil, hayatın içinde kumarlar oynanıyordu. Kayıplar kıskırtıcıydı, kayıpların girdabına çekilen ruhlar, bir türlü kayba doymuyordu. Kaybettiklerinin üzerine çizgi çekebilse, bunu bir kez başarabilse o kadar kazanmak tutkusuyla dolu olmayacaktı insan. Kapalı mekânlarda, elektrik ışıkları altında, uyuşmuş zihinlerle geçmiş ve geleceği yitirerek nasıl yaşadıklarını anlamadan, her seferinde kazanmayı hedefleyerek daha büyük bir hırsla, ellerinde kalan ne varsa hepsini ortaya koyarak kumarlar oynuyorlardı. Kumar oynuyordu Sitare ve çok kaybediyordu. Her şeyi olan ama güneş ışığından yoksun otellerin sahte aydınlığından açık havaya çıktıklarında fark etti adam, içine çekildikleri girdabı. Düşüğümüz kuyuların derinliğini ancak oradan çıktığımız zaman anlarız.

Gece şehrin sokakları tekin değildi. Eskiden herkesin evine çekildiği saatlerde, şehrin sazlı sözlü mekânlarına ve sinemalara yabancılar yahut serse-riler giderdi, artık bir bahane ile sokaklarda dolaşan gençler, güven vermeyen insanlar türemişti, sokaklarda, hiç durmadan ‘bir ırmak gibi’ bir yerden bir yere akıyorlardı. Geçmişte ayıp sayılanlara yavaş yavaş alışılıyordu. Bu akışın içerisinde bir hiç olmak ve kaybolmak tehlikesiyle yüz yüze idi insan.

Sen, herkesin hakkında konuşup hikâyeler anlattığı, kimsenin yüzünü görmediği; kıyıda, köşede gül yetiştiren, üç beş tuhaf adamdan biriydin. Karın ölmüştü, çocukların ve bizler vardık, arada ziyaretine gelirdik. Elimizden tutar, bahçede gezdirir, bize henüz anlamaktan uzak olduğumuz hikâyeler anlatırdın. Neden hayatın kıyısına çekilmiş, güller yetiştirmek üzere evine kapanmıştın? Akan hayatın içinde, sen niçin durmayı tercih etmiştin? Bizi korunaklı duvarlar ardına iten küskünlükler midir? Ne umulur sığınmalardan? Yoksa bu, elinin tersiyle dünyayı itiş midir? Sen bu kalabalık, kirli dünyada gül yetiştirip dostlarına güller gönderiyordun. Belki dünyayı çirkin buluyordun da güzelliklere sığınmıştın. Gül kokusuna yani peygamber kokusuna...

Yaşamı yavaşlatmak mümkün olsa bile durdurmak mümkün değil ki Dedem, zamanla duygu ve düşüncelerimiz değişiyor bak. Elli yıl evvel evine çekilirken bunu yapabileceğin protestoların en büyüğü saymıştın. Sana geldiğim o gün, bahçeden gül toplarken konuştuk, bir düş görmüştün. Henüz olanları anlayabilecek yaşta değildim ama sana sorular sordum. Amacın neydi, nereye vardın, sen de epeydir sorguluyor olmalıydın. Dua ve ibadetle meşgul olup köşesine çekilmenin, arınmaya ve temiz kalmaya çalışmanın, kötülüğü yok etmek için yeterli olmadığını düşünmeye başlamıştın. Durmak, hayatın içinde var olmasını istemediğimiz şeyleri değiştirmiyordu. Hareket gerekliydi. Baştan beri bir şeyleri değiştirmek için mücadele etmeyi neden hiç düşünmemiştin? Sakın bir aldanış olmasındı bu? Başlangıçta kahramanlık sandığın aslında bir korkaklık mıydı?

Tüm sığınmalar yaşayabilmek uğruna özgürlüğünü feda ederek yapılır ve geçici bir süreliğinedir, yoksa hapse dönüşür sığınaklar.

Hesaplar birbirine karışmıştı. Dünün hesaplarını kapatmadan bugünü yaşamak mümkün değildi artık. Şimdi bir de yıllar önce kaçarak kolayı ve aldanışı tercih ettiğin için kendini bağışlayan gerekiyordu üstelik. Vakit gelmiş, düşünce olgunlaşmıştı demek. Ben şahidim, elli yıl sonra ilk kez sabah namazına gitmek için sokağa çıktığında, gördüklerin seni nasıl da dehşete uğratmıştı. Sana yaban gelen ama bize aşına ayrıntılarla doluydu dünya. Sen de giyim, kuşaman ve tavırlarınla cemaat içerisinde seçilecek kadar farklıydın. Bildiğin, hatırladığın her şey zamanla değişmişti. Başka kokular, başka tatlar, başka sesler girmişti hayatımıza. Mücadele ettiklerimiz yavaş yavaş içimize sızmış, hayatlarımızı ele geçirmişti. Bu değişim sadece biçime dair değildi, öze de sirayet etmişti. Hepimiz öz'ümüzden uzak yerlere sürüklenmiştik. Hissetmiyor, fark etmiyorduk. Geçmişte ne uğruna savaştysak hiç savaşmamış gibi düşmana kendi ellerimizle şehri, hayatlarımızı teslim etmiştik. "İnsanlar" diye seslendin, bunca yıl biriktirilmiş bir sesle, güröldeyerek akan bir nehir gibi bendine sığmaz. Kalplerimizden tutup silkeledin, "...içinizdeki İslâm'ı gösterin."³ Biz artık ev ekmeklerini, yufkaları bilmeyen, hep "çarşı ekmeği" yiyen nesildeniz. Yazın göç edilen bağ evlerini, üzüm zamanı yakılan pekmez ocaklarını, cami avlularında edilen derin sohbetleri çoktan unuttuk. Hatta bazı güzellikler biz geldiğimizde tükenmişti. Şimdi müteahhitlerin yaptığı dev binalarda oturuyoruz. Medeniyetin yenilik ve değişim umudunu binalarda, otellerde ve bankalarda arıyoruz. Müslüman olduğumuz belli olmuyor hiçbir hâlimizden. Kabuğumuzu değiştirerek, yaşadığımız yerleri ısıtırlarla donatıp, koşullarımızı daha lüks hâle getirerek kaygılarımızı ve acılarımızı gömeceğiz toprağa. Eski direnişleri, geçmişteki ölümleri unutacağız. Eski kavgaları unutup yenilere başlayacağız.

Hesaplaşmalarımız olmalıydı Dedem. Adamın, Sitare'nin, senin hatta bütün şehrin kendisiyle ve geçmişiyle hesaplaşması vardı. Hepimiz hayatı temize çeker gibi geçmişten uzaklaşmak, hatırlamak istemediklerimizin üstüne bir cila çekerek yeniyle kucaklaşmak istiyorduk. Sitare'nin sakat çocuğunun ölü-

münü istemesi, senin bir aldanişa elli yılını vermen gibi kendimize bile itirafta zorlanacaklarımız, hatalarımız, suçlarımız vardı. Ölülerimiz vardı, kendilerine hayat ve özgürlük borçlu olduğumuz. Sonra, engellerimiz vardı. Biz onları engel kabul ettiğimiz için engel olan... Bizden bekleneni yapmadığımız, kendimizden beklediklerimizi gerçekleştiremediğimiz için yüz çevirmemiz gerekiyordu kendimizden. Yoksa vicdanımızın ağırlığı nefes aldırmayacaktı bize.

Sitare bir defasında adama her şeye büyüteçle baktığını söylemişti. Yazarımızın hayatı, insanları, eşyayı analiz eden bakışına sahiptiniz o da, sen de. Belki her şeyi kendi basitliğinde ve sadeliğinde göremeyip büyüttüğümüz için dağılıyoruz. Bizi afallatan şey, büyük zannettiklerimize yaklaştığımızda aslında devasa olmadıklarını görmektir. İnsan kendini de gözünde çok büyütür. Yüce amaçları olması gerektiğine inanır, kutsal hedeflere doğru yürümesi gerektiğine... Bir gün seninle, bize mükafat olarak ömrümüzde fazladan bir gün verilse ne yapacağımızı konuşmuştuk, “Biz, hüznün peygamberinin ümmetiyiz (...) ağlayabilenler ağlar, ağlayamayanlar ağlar gibi yapar.”¹ demiştin. Evet, dünya hüznü bir yer Dedeciğim. Senden emanettir, benim gözlerime yerleşen bu keder. Çok fazla acı birikti içimizde. Artık durup kendimizi dinlediğimizde, başkalarının acıları da yükseliyor bedenimizden.

Hepimiz kaçmak istiyoruz Dedem. Bu, insanı sıcak bir asfalt gibi eriten, müptelası edip yutan, kapkara şehirlerden, kapımızı kapatıp da bir gül bahçesine sığınmak istiyoruz. Zihnimiz ve kalbimiz bu kadar çaresizlikle daralmışken, sessiz bir yerde fırtına geçene değin beklemek istiyoruz. Hangimizinki daha kahramanca idi? Savaşarak ölmek mi güzel kalmaya çalışarak gül yetiştirmek mi? Fırtına geçer mi, bilemem. İnsan kıyıya çekilebilse, yaşamın kıyısına yahut kendi içine... Dışa kapanan gözler içe açılınca kalbin bahçelerinde de gül yetişir mi dersin? İçimizde çoğalan yâreler gül açar mı Dedem?

Ne hazin ki mücadelesini sessizce verip duvarlar ardına çekilen adamların bahçelerinden gül kokusu sokaklara yayılsa da Sitare’lerin ölümüne mani olmuyor. Yine de aramızdaki bunca mesafeye, yaşamlarımızın birbirine dönüşmezliğine rağmen o hazin sona varmadan Sitare’yle konuşabilseydim eğer ona güllerin dikeninin en çok bahçıvan kalbini kanattığından bahsederdim. Bana göre sen, en doğrusunu yaptın. Bırak, Yemen’den gül tohumları getirterek bahçesinde yetiştiren adamlar olsun, bu şehirlerde. Gül kokusu, peygamber kokusu... Güzellik, gül bahçelerinden yeryüzüne dağılsın. Çünkü insanın acısını gül koklamak değil de olsa olsa gül yetiştirmek dindirebilir Dedem.

Torunun Ahmet

¹ *Gül Yetiştiren Adam*, İz Yayınları, s.7 (25. baskı)

² *Solgun Bir Gül Ohuyor Dokununca-* Behçet Necatigil

³ *Gül Yetiştiren Adam* s.133

⁴ *Gül Yetiştiren Adam* s.26

BAKIŞ

KÜRŞAT ÇELİK

HASTALAR VE IŞIKLAR: FARKLI KİŞİLERDE AYNI HASTALIK YAHUT İNSAN OLMANIN DAYANILMAZ ZORLUĞU

İnsanoğlu problemlili bir varlık... Derdi, tasası, sıkıntısı, arayışı, kayboluşu Eksilmeden sürer. Hz. Âdem'in Cennet'ten kovuluşu, dünyada Hz. Havva ile birbirlerini kaybedişleriyle başlayan problemler yumağı asırları aşırıp günümüze kadar gelmiştir. İnsanoğlu hâlâ kovulur, kaybeder, arar bulamaz; sıkıntılara, hatalara düşer. İnsanın özel noktası da işte bu problemlerde temerküz eder. Onun seçme yetisidir bu problemin odak noktası... Seçme yetisi, insanın yaratılış amacının ortaya çıkışı, onun tümüyle bir imtihan için var oluş hikmetini ortaya çıkarır.

Değişen dünya şartlarında değişmeyen tek şey onun imtihan dâhilindeki sıkıntılarıdır. İnsanın büyük dertlerinden biri, aç kalmama ve barınma, yer yurt sahibi olmaksa, aynı dertler devam ediyor; şu farkla ki, insan eşyayı ilahlaştırmıştır. Büyük, acımasız, ölümcül savaşlardan çıkarak yirminci yüzyılı bulan insanoğlu, artık daha çetin bir savaşla karşı karşıya kalmıştır: Top, tüfek, silah ve hiçbir kesici, delici aletin fayda etmediği, ölümü yeğlediği fakat ölemediği, dünya üzerinde yaşayan bir ölüye döndüğü, iradesizliği ve sürünüşüyle bir hayvan gibi çaresiz kaldığı zorlu mücadele: Kalabalıklar içinde yalnızlık. İnsanlardan hatta kendinden bile nefret etme duygusu, yokuş aşağı giderken freni patlamış bir kamyon gibi olan insan, ne yapacağını bilemediği, elim bir hastalığa tutulur. Kimse tarafından anlaşılmayan, gözle görülür elle tutulur bir şey olmadığı için de insanı ve içini cehenneme çevirir bu hastalık. İnsanoğlu kendi kazdığı çukura kendi düşmüştür ve nasıl bir ironidir ki, o çukurdan ancak kendi kendini çıkarabilir.

İşte *Hastalar ve Işıklar*, bahsettiğimiz tüm bu durumları ele alan, çaresiz ve acınası derecede kendini bulamamış insanı anlatan hikâyeler toplamıdır. Birbirinden bağımsız farklı başlıklarda verilen on beş hikâyeden mürekkep bu kitapta isimsiz -birkaçı hariç- kahramanlar, aynı zaman, mekân, yaş, kısmen cinsiyette olsalar bile aslında hepsi aynı dertten mustarip, farklı bedenlerde aynı kişidir. Kitap içindeki tüm hikâyelerde belli bir olaydan çok durum anlatılır; bireyin milyarlarca insan içinde yalnızlığı ve onulmaz hastalığı... Kitabın adındaki “hastalar” bu hastalıklı kişileri temsil ederken “ışıklar” onlara sunulan şifayı değil, hastalıklarını kamçılayan, karanlık dünyalarına yeni karartılar ekleyen ışıkları ortaya koyar.

Kitabın ilk hikâyesi olan “*Sabah*”, yayımlanış tarihi olarak yazarın ilk hikâyesi olmasa da kitapta ilk sıraya konması ve hikâye içindeki bireyin Özdenören hikâyelerindeki kahramanlarla genellikle neredeyse aynı ruh hâlinde olması hem *Hastalar ve Işıklar*’ın hem de bugüne kadar yayımlanan tüm Özdenören hikâyelerinin âdetâ başlangıcıdır. Neredeyse o sabah, hikâyenin kahramanı o kötü ruh hâliyle uyanmamış olsa sayıca ondan fazla Özdenören hikâye kitabının kahramanlarının meydana çıkmayacağı düşünülebilir. Çünkü o sabah uyanan birey genel olarak Özdenören hikâyelerindeki kişilerin iskeletini oluşturmaktadır.

Kişiler gerçek ile rüya, hayal ile hayat arasında sıkışmış, bunalmış ve kararsız kalmışlardır. Neyin gerçek neyin rüya olduğunu karıştırır ve devinimli buhranlar geçirirler. Dolayısıyla “hastalar” tabiri onlar için çok yerinde bir ifadedir. Korku, onların âdetâ kalbi olmuştur; kalpleriyle değil korkularıyla yaşarlar. Bu korku ise onları iradesiz oldukları hayat karşısında tamamen ürkek kılar.

Yaşamak büyük bir beceri ve özveri ister; mücadele, direniş, karşı duruş ve özgün bir düşünceye sahip ruhlar gerektirir. Bunlardan yoksun olanlar ise hayat arabasında şoför değil, tekerlek olurlar ki hayatın tüm yükü onların üzerinde olur.

Kitap boyunca kahramanların ne belli bir işi ne de belli bir düzeni vardır. Büyük bir düzeni gerektiren hayat çarkında dişlilerinden birkaçı kırılmış gibidirler.

Tuhaf bir duyguyla uyanılan o “*Sabah*”, -hatta uyanmakla uyanmamak arasında git geller yaşanır- kahraman büyük bir değişime gözlerini açar, her şeyin ne kadar değiştiğini birden en derininde hissederek ve anlar ki o, bu değişimin dışında kalmıştır. “*Çark*”ta yine büyük bir tuhafılık içinde olan kahraman, belirsizlikler içinde aldanırlarını, inanışlarını, yanlışlarını ruhunda hissederek ve “Neden yaşıyorum?” sorusuyla karşı karşıya kalır. Yaşamına bir mazeret arar ki hikâyelerin bütünündeki ana tema aslında bu mazerettir; mazeretin bulunamamasıyla oluşan sıkıntıdır. “*Ricat*”ta evine dönen kahraman, her şeyin değiştiğini eskinin yerinde yeller estiğini, kendinin ve eskinin öneminin ne olduğunu sorgular. “*Pus*”ta belirsizlik, bilinmezlik içinde “ne”yi aradığını, “ne” aradığını sorgulayan kahraman, büyük bir hastalık içinde debelenmektedir. “Ben neyim, kimim, ne yapar, ne yapabilir, ne işe yararım?” soruları “*Kan Otları*”nda ilahi emire nazireyle “böyle nereye?” sorusuyla vücut bulur. “*Mani Ohunmuş Adam*”da “nereden gelmişlik, bir yere ait olamama, bir yeri hak edip edememe sorunu” işlenirken “*Profil*”de “varlık problemi” tüm hatlarıyla bireyin üzerine

çöker. Kahramanlar, sorularla yaşar, cevap zaten yoktur da sorular onların prangaları olur. Özdenören hikâyelerinin insanı yaratılış amacından beri tutan nesnesi “eşya”, “eşyaya bağlılık” burada uzun uzun dillendirilir. İçinden çıkılmaz durumun kurtarıcısı kaçış noktası ölmüş gibi tasavvur edilir. “*Koridor*”da insanın amacından sapması ve yaratılırken çizilen rotadan eşya, dünya ve dünyalık babında sapması, ölüm vakti gelip çatığında insanın yapması gereken hiçbir şey yapamadığı tasvirî bir şekilde dillendirilir.

“*Yıkıntı, Çocuk, Tutuk*” hep aynı bağlamda, aynı çıkmazda ve çaresizlikte insanın yakasına yapışır, içini birikintilerin, soruların, sıkıntıların çöplüğüne dönüştürür.

“*Eskiye*”de doğum ve ölüm bir bebeğin dünyaya gelişi ve bir dedenin dünyadan gidişi hastalıklı bir kahraman üzerinden anlatılır. “*Dönüş*”te iradesizlik, yetersizlik, beceriksizlik durumlarındaki insan önceki kahramanların başka bir bedendeki hâliyle verilir. “*Yankı*”da ruh hâli değişik olmayan kahraman, yaşlı ve ruhi hastalıklı bir halayla karşı karşıya kalır ki, hâlâ hep ölümü hatırlattır. Burada eşya bir “dolap” nesnesi üzerinde birleşir; tasavvufta “*dolab-nâme*”-ler vardır, bunlar sorulu cevaplı Allah aşkını, Allah’ı anlatan şiirlerdir ki hikâye halanın ekseninde soru ve cevaplar üzerine kuruludur.

Kitabın son hikâyesini oluşturan “*Kundak*” adı üstünde bir yangın çıkarma olayıdır. Fakat bu kundak bir irade gösterme eğilimi, bir şey yapma, yapabilme, bir dur deyiş hikâyesidir. Kahraman bir kundak planlar ve gerçekleştirir de ama hikâyenin sonuna yaklaşıldığında, bunun gerçek mi hayal mi olduğu arasında bırakılır okuyucu hatta rüya bile olduğu düşünülebilir ki her şey yine başa döner; ölümcül devrim, onmaz hastalık, çaresiz problemler ilk başta olduğu gibi hiç eksilmeden aksine fazlaşmış bir şekilde olduğu yerde durur. Kendi durur fakat içine girdiği insanı durdurulamaz bir hastalığa iter.

Yazıldığı dönem itibarıyla gerek dünya ve gerekse Türkiye’de insanların yıllarca süren savaş ortamından sonra içine düştüğü zorlu durumu, savaşların bıraktığı ortamın bireylerde oluşturduğu yalnızlık, yalnızlaşma, içine kapanıklık unsurlarının doğduğu zaman dilimine rast gelen “*Hastalar ve Işıklar*” o günden bugüne insanın bu problemini dile getirir. Yazıldığı yıllar göz önüne alındığında tema bakımından İkinci Yeni şiiriyle paralellik gösterdiği gözlenen kitabı dönem âdeti varoluşçu felsefe geleneğinde görenlere *Zaman* gazetesinin aylık kitap eki olan *Kitap Zamanı*’nda Özdenören şöyle cevap vermiştir: “*Bazıları da bu öykülerin varoluşçu olduğunu söyledi. Bizim dünya görüşümüze uygun düşen bir telakki değil zaten o da.*” (Mart, 2010).

Hastalar ve Işıklar, aynı hastalığın kollarında debelenen farklı bedenlerde aynı ruhun ortaya çıkmasından oluşan bir eser. Bedenler, mekânlar farklı, hisler aynı; yayımlandığı günden bugüne gelindiğinde ise hastalığın daha da arttığı, yaygınlaştığı ve çeşitlendiği aşikâr. İnsan kendi için yaratılan dünyayı sanki kendi onun için yaratılmış olarak algıladığından, içine girdiği çıkmazlardan ancak ve ancak kendi imkânlarıyla çıkabilir. Yani hastalığa şifası, hastalığı çıkaranın ta kendisi olduğu gibi, çaresi de yine yalnızca kendisidir ve kendisindedir.

SENEM GEZEROĞLU

GÜNÜMÜZ ÖYKÜSÜ'NE DAİR

Yayımlandığını duyar duymaz bir an önce tedarik etmek istediğiniz, kavuştuğunuz anda bir çırpıda okuyup bitirdiğiniz, sonra altını üstünü çizip notlar alarak defalarca dönüp dönüp incelediğiniz ve her seferinde farklı bir yönünü(zü) keşfettiğiniz başucu kitapları vardır hani. Necip Tosun'un kitapları benim için işte tam da böyledir.

Birçok öykü, deneme ve inceleme kitabından sonra Necip Tosun'un son çalışması *Günümüz Öyküsü* ismiyle Dedalus Kitap'tan çıktı. *Günümüz Öyküsü*, adından da anlaşılacağı üzere çeşitli incelemeler ve kuramsal bilgilerle günümüz öyküsüne ışık tutan, dönem ve isim bakımından geniş bir yelpazeye sahip olmakla birlikte kendi içinde sınırları olan, isimlere değil eserlere ve eserlerden hareketle Türk öyküsünün bugününe odaklanan titiz bir çalışma örneği... 382 sayfadan müteşekkil kitabın arka kapağında her şeyden önce “bir okur olarak” söz sahibi olan Sedat Demir'in çalışmaya yönelik ifadeleri ise şöyle: “Verimliliğiyle övündüğümüz öykümüzün hareketliliğini ve gelişimini, ne kadar değerli olsalar da kitaplığımızda çok az bir yer tutan bu araştırmaların karşılamadığını üzülererek söyleyebiliriz. Ya da, sıkça tekrarlanan bir cümle olacak ama öykü eleştirmenleri aynaya bakarak bunu söylemeli. Sadece mevzubahis olan bu boşluğu doldurmakla kalmayıp edebiyat için geçersiz olan kör inançlar nedeniyle birbirinden uzak duran dünyaları da içinde tutan bir çalışma, *Günümüz Öyküsü*.”

1980 döneminde sosyal ve siyasal alanda yaşananların etkisi kendini edebiyatta da göstermiş ve özellikle öykü türünde birtakım değişimler, dönüşümler görülmüştür. Bu döneme kadar kısmen de olsa belli görüşler, temalar, teknikler ve söylemler etrafında toplanan öykücüler olmuş; bunlar arasında özellikle tema bakımından ortak temayüllere rastlanmıştır. Ancak 1980 sonrasında yazarların öykü poetikaları birbirinden farklı çizgilerde ilerlemiş; toplumsal söyleyişler yerini bireyselliğe bırakmıştır. Yeni bir arayışla birlikte postmodern ürünler ortaya koyan bu dönem öykücülerini, çeşitlilik ve farklılık mecrasında yön bulan sesleriyle kendi öykülerinde ilerlemeyi tercih etmişlerdir. Günümüze kadar devam eden bu durum özellikle eser incelemelerinde öykücünün politik görüşünü, yaşını, cinsiyetini vb. değil ortaya koyduğu eseri ön planda tutmayı zorunlu kılmıştır. Rus Biçimcilerin ve Yeni Eleştiri akımının hedeflerinden biri olan, eseri özerk bir yapıda düşünerek nesnel bir anlayışla inceleme fikri edebiyat gibi çokça öznel ve sosyal olan bir alan için zor olsa da mutlaka uygulanabilir bir yöntemdir. Necip Tosun'un da *Günümüz Öyküsü* ile yapmak istediği budur. Kendisinin ifadesiyle, “Yazılarda, tek ölçünün ‘estetik değer’ olduğu bir eleştiri anlayışı benimsenmiş, edebiyat dışı ideolojik/duygusal yargılardan uzak durularak, öykü sanatının temel

ölçütleriyle metinlere yaklaşılmış, ayırım yapmadan tüm birikim yansıtılmaya çalışılmıştır. Böylece ülkemizde yaşanan gerçeklik nedeniyle hiçbir durumda bir araya gel(e)meyecek elli imza aynı kitapta buluşmuş oldu.” (12) Kişiyi etiketlemekten ya da etiketlere göre isim seçmektense Necip Tosun, tam da olması gerektiği gibi öncelikle esere, eserin niteliklerine odaklanmış ve çalışması boyunca da öykücülerin ortaya koyduğu ürünlerle ilgilenmiştir. Çünkü her öykücü bütün kalıpların ötesinde öncelikle insan olarak nevi şahsına münhasır özellikler taşımaktadır, her bir öykü gibi her bir öykücü de tek ve biriciktir. Necip Tosun da bu gerçeği göz ardı etmemiş, yazarları belli odalara sıkıştırmaktansa her insanın kendi içinde bir dünya barındırdığını düşünerek yazının sonsuz birleştirme gücünü kullanmıştır. Çünkü edebiyat ayıran değil, birleştirendir; yapboz gibi parçalanmış kareleri bütünleştirir ve güzelleştirir. Çünkü *Günümüz Öyküsü*, kamerayı iyi öykücüden çok iyi öyküye çevirmiştir. Necip Tosun, bunu açıkça dile getirmektedir: “Tecrübelere baktığımızda, grupların/sınıfların bağımsız yazarlık kurumunu incittiğini ve tartışmanın da burada yoğunlaştığını görürüz. Bu nedenle sadece isimler ve bu isimler bağlamında akımlar, dönemler, anlayışlar incelendi.” (7) “Çünkü içinde bulunulan zaman, mekân, anlayış belirleyici olmakla birlikte bireyler tarafından yazılıyordu. Bu çalışma sonucunda görüldü ki her inançta, her kuşakta, her anlayışta iyi öykücü bulunuyordu ve genellemeler yanıltıcıydı.” (8)

Günümüz Öyküsü’ne çalışmalarıyla giren isimler şöyle: Necati Mert, Cemil Kavukçu, Ali Haydar Haksal, Hüseyin Su, Leyla Ruhan Okyay, Murathan Mungan, Sezer Ateş Ayvaz, Ramazan Dikmen, Ali Ulvi Temel, Zafer Doruk, Nazan Bekiroğlu, Ayşe Sarısayın, Jale Sancak, Kâmil Doruk, Özcan Karabulut, Yıldız Ramazanoğlu, Cihan Aktaş, Ahmet Kekeç, Nalan Barbarosoğlu, Cemal Şakar, Ethem Baran, Fatma Barbarosoğlu, Ayfer Tunç, Gökhan Özcan, Özen Yula, Müge İplikçi, Murat Gürsoy, Aslı Erdoğan, Sibel Eraslan, Aysun Kara, Behçet Çelik, Yekta Kopan, Yücel Balku, Melek Paşalı, Köksal Alver, Murat Yalçın, Başar Başarır, Ahmet Büke, Selvigül Kandoğmuş Şahin, Hasibe Çerko, Mehmet Harmancı, Mihriban İnan Karatepe, Sema Kaygusuz, Abdullah Harmancı, Faruk Duman, Şule Gürbüz, Güray Süngü, Akif Hasan Kaya, Handan Acar Yıldız, Aykut Ertuğrul.

Günümüz Öyküsü, adı geçen öykücülerin hayatının anlatıldığı, kronolojik bilgilerin verildiği ya da tek tek kitaplarının incelendiği bir kitap değil. Bu kitapta her bir ismin bütün kitapları detaylı bir inceleme, yoğun bir çalışma sonrasında değerlendirilmiş ve “bütünlüklü fotoğraf”ın ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bütünlüklü fotoğraftan kasıt ise günümüz öyküsüdür. Yani bütün bu isimler eserin iskeletini oluştururken öyküye dair yönelimlerin, problemlerin, kuramsal bilgilerin tartışılması da eseri tamamlayıcı uzuvlar olarak kendini göstermektedir. Bu şekilde vücut bulan *Günümüz Öyküsü*, içinde bulunduğumuz dönemin fotoğrafını çeken bir kitaptır. Necip Tosun seçtiği isimleri ve öyküleri bir araya getirirken “canlı bir organizma” üzerinde çalıştığının bilincindedir. Sürekli akıp giden, kendini yenileyen, gelişen ve değişen bir canlıyı somutlaştırmanın zorluğuna ise şu cümlelerle değinir: “Atlamalar, eksikler, gözden kaçırmalar bu çalışmaların en büyük riski. Çünkü akıp giden, canlı bir organizmayı somutlamak, çerçevelemek o kadar

da kolay değil. Bu bağlamda bu çalışma, bir öykü tarihi olmayı amaçlamadığından, burada anılmayan öykücülere ilişkin bir değer yargısı taşımamaktadır.” (14)

Kitapta çalışmaya konu olan isimler sıralanırken doğum yılları dikkate alınmış, ayrıca her bir isim, öykücünün belli özelliklerini ön plana çıkaracak başlıklarla sunulmuştur. İsimden sonra gelen ve dört kelimeyi aşmayan az ve öz nitelermeler, kişilerin öykücülüğüne dair ipucu vermekte ve manşet özelliği taşımaktadır. Yazarların öykülerde öne çıkan özellikleri, onu yansıtan veya herhangi bir çağrışım oluşturan anahtar kelimeleri seçilmiş, bir nevi az sözle çok sanat yapılmıştır. Her bir yazarda ön plana çıkan özellikler yazıların merkez noktasını oluşturmaktadır.

Bu adlandırmaların arka planında, öykücülerin tüm yazma serüvenlerini özetleyen ve geniş bir tespit süzgecinden geçiren yaklaşım söz konusudur. En sonunda ise anahtar kelimelerle yazarların öykü haritası çıkarılmıştır. Ancak bu kolay bir iş değildir. Kimi öykülerin incelenme aşamasında öykü karakterleri, zaman, mekân, anlatıcı gibi unsurlar üzerinde durulmuş ve tümevarım yöntemiyle özelden genele giden bir çalışma disiplini oluşturulmuştur. Aynı durum tek bir yazı için değil kitabın tamamı için geçerlidir.

Yazılar kısa olmasına rağmen ortaya konan tespitler ve incelemeler oldukça derindir. Laf kalabalığı ve gereksiz övgülere girilmeden eserlerin, öykülerin, isimlerin Türk edebiyatında taşıdığı değerler üzerinde durulmuştur. *Günümüz Öyküsü*'nde yüzeysel tanımlamalar, genel geçer ifadeler ve klişe tasvirler değil derin anlam katmanlarıyla seçilmiş az ve öz cümleler yer alır. Özenle örülmüş bir doku söz konusudur. Her bir ilmek, esas dokuyu oluşturmak üzere farklı renkte, farklı sıklık ve seyreklikte atılarak eserin ana motifini oluşturur. Öykülerden yapılan alıntılar ise hem eleştirmen Necip Tosun'un fikrini desteklemekte hem de öne sürülen görüşleri somutlaştırarak onları belli bir kimliğe büründürmektedir. Kitapta yer alan yazıların kısa olması, metin içinde uzun öykü alıntılarına ve pasajlara imkân tanımasa da seçilen metinlerin vurucu, net ve öne sürülen fikri destekler nitelikte olmasına dikkat edilmiştir. Tüm bunlardan hareketle *Günümüz Öyküsü*'nün sıkı, disiplinli ve önceden planlanmış bir çalışmanın ürünü olduğunu söylemek mümkündür.

Yüzlerce öykü kitabı hakkında gerek genel gerekse özel bilgilerin yer aldığı *Güntümüz Öyküsü*'nde birçok öykü kitabının kimlik kartı oluşturulmuştur. Bu açıdan *Güntümüz Öyküsü* çağdaşlarını takip etmek isteyen okur yazarlar için de “başucu eseri” özelliği taşımaktadır. Bu kitap, âdeta birçok başka kitaba açılan kapıdır. Çünkü her bir yazı kendi içinde, okuyucular için bir okuma listesi barındırır. Farklı görüşleri, farklı konuları, farklı dil anlatım ve teknikleri olan

birçok öykücünün tek bir eserde toplanması okurların bu yazarlar hakkında ön bilgi edinmesine ve kendi okuma yolculuğu için yol haritası oluşturmaya imkân tanımaktadır. Bu kitabın çeşitli okurlara ulaştığı düşünüldüğünde kimisi birçok öykücüyü ilk defa duymuş, kimisi tanıdığı öykücülerin yanına yeni isimler katmış, kimisi yakından takip ettiği öykücülerin öykü kitaplarını bir kez daha hatırlamış, kimisi ise dışarıdan bir gözle, uzman gözüyle öyküleri inceleme fırsatı bulmuştur. Yani *Günümüz Öyküsü* unuttuklarımızı hatırlatarak ya da hatırladıklarımızı toparlayarak bizleri uzun bir yolculuğa çıkarmış; önümüze yeni ve farklı yollar açmış; yolda olana yol arkadaşı kazandırmış ve yürürken sadece yola değil etrafa, ileriye, geriye ve en önemlisi insanın kendisine bakmasını sağlamıştır. Necip Tosun'un da ifadesiyle zaten eleştirmenin görevi de budur; çünkü "Eleştirmen, okur ile yazar arasında bir köprüdür. Okuyucunun, metne ulaşmasını kolaylaştırır, onun atladığı yerleri işaret eder, eserin kapısını aralar." (13)

Her bir yazının ırmak gibi başka bir ırmağa karışarak, artarak, birikerek ilerlediği ve günümüz öykücülüğünün sonsuzluğuna karıştığı yüzlerce öykü, *Günümüz Öyküsü*'nün dilini de etkilemiş ve ortaya su gibi bir söyleyiş çıkmıştır. Çalışma kuramsal bilgilere boğulmadan anlaşılır, akıcı bir üslupla oluşturulmuş; kendine has dil ve anlatımla kaleme alınmıştır. İncelenen öykülerde her ne kadar bilimsel bir tavır gözetilse de Necip Tosun'un öykücü kimliği eserin dili ve anlatımına da yansımıştır. Kimi yerlerde aforizma özelliği taşıyan can alıcı cümleler kullanılmıştır. Bu cümlelerden birkaçı şöyledir:

* *Ama ışıltılar, kalabalıklar, büyümeler her zaman mutluluk getirmez. Aksine mağazalar büyüdüğü, gönüller küçülür. (22)*

* *Dışarıda yenilgilerden sonra dönüp gelinen yer annenin kalbidir. Her şey orada sükûn bulur. (45)*

* *Yalnızlık seçilen değil, başa gelen bir şeydir. (119)*

* *Hiçbir zaman kendi olamamış, hayata bir şekilde yenilmiş, kıyıya vurmuş kahramanlar, varla yok arası kişiliklerinden kurtulmak, yeni bir kimlikte, yeni bir sabaha uyanmak isterler. (143)*

* *Çünkü kurmaca da hayat kadar gerçektir. (169)*

* *Aşk tadan bir onun acısıyla kavrulur. Beklemek, hep beklemekle geçer ömür. (185)*

* *Modernizm renkleri bile katletmiştir. Beyaz, dünyamızı terk etmiştir. (295)*

Necip Tosun, diğer eserlerinde olduğu gibi *Günümüz Öyküsü*'nde de edebiyatın aslında bir adanmışlık süreci olduğunu göstermektedir. Yazarların, kitapların ve binlerce öykünün arasında kaybolarak kendini bulmayı tercih eden Tosun, okumanın ve yazmanın her şeyden önce bir "varoluş süreci" olduğunun farkındadır. Kendisini özelde öyküye genelde Türk ve dünya edebiyatına adanmış Necip Tosun, edebiyatın bu türünü kızının adını "Öykü" koyacak kadar sevmektedir: "Zaten kitabevinde 'öykü' yazılı hiçbir metne kayıtsız kalamıyorum. Çünkü benim için 'öykü' kelimesi büyümlü bir şey sanki. İyi bir öykü okuduğum zaman kendim yazmış gibi heyecanlanıyorum. O öyküden etkilenmek istiyorum."

Bizlere de işimizi sevdiiren, bir sığınak olarak iyi ki edebiyatı seçmişiz dedirtiren böylesi çalışmalara ihtiyaç var. Var olsunlar...

MEHMET KAHRAMAN

GERÇEĞİN DÜŞSEL ANLATIMI

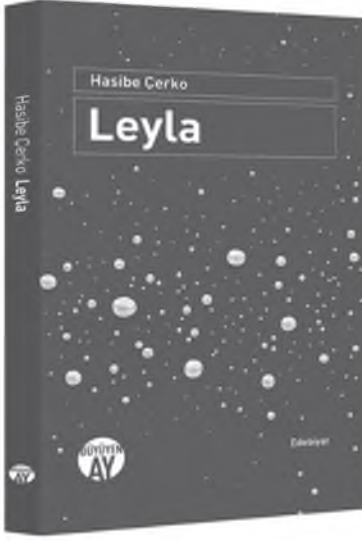
Leyla Hasibe Çerko'nun üçüncü öykü kitabı. İlk iki kitap için Necip Tosun, akıl ve duygu ağırlıklı öyküler demişti; bu kitap içinse düş/rüya öyküleri demek doğru olacaktır. Çerko baştan beri fantastik anlatımı bir imkân olarak görüp onunla şekillendirdiği bir öykü mecrası oluşturuyor. *Leyla*'da ise yoğun bir şekilde yaşanan acıların düşsel bir zeminde nasıl ele alındığını görüyoruz.

Çerko'nun öykü anlayışına bakıldığında insanlık hallerini, dramları, kişilerin yaşadığı büyük travmaları fantastiğin, olağanüstünün imkânlarını kullanarak kurguladığı görülmektedir. İlk kitaptaki hayatı anlamlandırma ve voruluşsal sorunların üstesinden gelmeye çalışan karakterlerden, gerçeğin acımasız boyutuna dokunan öykülere evrilen bir çizgi izlenmektedir. İçte olup biten, sorgulayan öykülerden dışa açılan, dış sebeplerin etkin bir şekilde insan hayatını etkileyen öyküler toplamı diyebiliriz *Leyla* için.

Yazar, benlikleri yara almış insanların dünyasına eğilir. Acıların yoğun yaşandığı, hayatın karanlık bir zemin olarak görüldüğü dünyanın açmazlarında kalmış kişiler öykülerin ortak noktasını oluştururlar. Acımasızlık, sevgisizlik ve ilgisizliğin yok ettiği hayatları incelikle işler Çerko. Hiçbir kaçışın olmadığı, yaşanan her şeyin ileriki zamanı da etkisi altına alan bir engele dönüşür yaşananlar. Özellikle çocuklukta yaşanan travmaların atlatılması mümkün değildir. O nedenle öykülerde çocuk duyarlılığı belirgin bir şekilde yer alır. Çocuklar şiddete, ölüme, acıya açık hâle gelirler. Gözlerinin önünde birileri ölür. Bu çocukların yaralanan benlikleri büyüdüklerinde nasıl açık yaralar hâline geleceğini gösterir âdeta.

Başlangıçla son arasında çok büyük bir zaman farkı yoktur öykülerde. Çünkü her şey bir hatırlayış anıdır. Bir rüya ne kadar sürerse öykü zamanı da o kadardır. Zaman, mekân kurgusal boyutta bir aradadır ve olay hemen hemen hiç yoktur. Kurgu âdeta mekâna hükmeder. Olay ise sezgisel olarak vardır. Yazar gizemi okurun çözmesini ister. Ona çok küçük işaretler verir. Yalnız okur, çok dikkatli olmak zorundadır, zaman atlamaları mekânsal algıyı da değiştirdiği için küçük bir noktayı kaçırdığında öykünün götüreceği yere gidemeyecektir.

Öyküler genel olarak bir bahçe veya ormanda geçer. Yine öykülerin bütününe yayılmış bazen ağır diyebileceğimiz ve yer yer öyküden kopma noktasına gelebilecek doğa betimlemeleri öykülerin ağırlık merkezini oluşturur. Okuru masal ortamına sokan ve akışkanlığı sağlayan bu betimlemeler, atmosfer oluşturulmasına da katkı sağlar. Bazen öylesine yoğunlaşan tasvirler atmosfer oluşturulmak amacıyla yazılmış izlenimi verir. Okur belki sabırsızlık gösterip sıkılabilir lakin yazarın ka-

palı anlatım tercihi de göz önüne alınırsa okura epey iş düşüyor. “Dinmiş, acısız, eski rüzgârı arıyordum. Küçük, sarı sazları olan bir çobanı arıyordum. Gündüz çiçeklerinin kokularıyla insanı sarıp sarmalayışveren o uzak bahçedeydim. Uzaktı bahçe. Çok uzağa götürülmüştü. Ve indirilemez titreyişle titredi. Kederli, günahkâr ölümlülerin tadabileceği türden acı çığlıkları loş, derin vadide yankılandı.” (s. 67) Bu alıntıladığım paragraf ve buna benzer pek çok betimlemeler Virginia Woolf’un *Dalgalar* romanındaki şiirsel betimlemeleri çağrıştırmaktadır.

Şiirsel üslup pastoral unsurların kullanılmasıyla zirveye çıkar. Rastgele bir doğa betimlemesinden ziyade doğanın hatırlanışı, insan-

dan ayrı olarak varlığını ortaya koyması çok katmanlı bir okumaya da yol açar. Bir nevi örtü vazifesi görür ve gerçeği örter. Hiçbir şey olduğu gibi değildir. Öykülerde gerçeğin çok az bir kısmı okura gösterilir. Okur âdeta bir rüyada gibidir, çiçeklerin arasında dolaşır, kuşlar üstünde uçar, kokular her tarafı kaplamıştır; sonra bir anda bir çığlık duyar, bu çığlığın nereden geldiği belli değildir, kime ait olduğu da. Sonuçta rüya devam eder, yine nehirlerden geçersiniz, oynaşan kızlar çiçek toplayarak yanınızdan geçerler. Hayat çok güzeldir. İnanılmaz mutlu görüntüler vardır. Böylesi bir hayat mümkün mü derken kendinizi gerilimin içinde bulursunuz. Korkunç bir sona yaklaştığınızı görürsünüz. Takip eden adamlar, ölü bedenler, ilgisiz bireyler...

Son yine belirsizdir. Cerko’nun öyküleri okura tatmin olacağı bir final vermez. Ucu açıktır. Ölen ölmüştür bu bilinir ama bir kaçış olarak da düşünülebi-
lecek şekilde, sonsuzluğa uzanan bir anlatım dikkati çeker; ya kuş olup uçarlar ya da çiçeklerin uyumu içinde kaybolup giderler. Bir anlamda son yoktur. Hayat ondan sonra da devam etmektedir. Devam eden hayat gidenlerin acısıyla yüklü bir tortu bırakarak varlığını sürdürür.

“Karar” öyküsünde acının ve ölümün rengini görürüz. Karakter eziyet gören, horlanmış, mutsuz bir kadındır. Beyin felçli bir çocuk dünyaya getirince kocasının özel duygularını yitirmesi ve kendisinden uzak durması neticesinde kocasını terk eder. Erkek burada bencil, duyarsız ve kabadır. Çocuğunu görmeye dahi tahammül edemez. Kadın ise sanki bütün suçu üstlenmiş gibidir. Elinden kaçmaktan başka bir şey gelmez. Bundan sonrası ancak hayal âleminde olabilecek kadar iyi şeyler olmaya başlar. İyi bir erkek karşısına çıkar ve çocuğunu da sahiplenir. Kadın kaçtığı adamın yanında mutluluğu tadar ve yaralı benliği sarmalanır. Düşle gerçek birbirine girer. Fakat yazgı kadının peşini bırakmaz. Terk edilmiş koca her ne kadar ilgisiz ve uzak olsa da terk edilmeyi hazmede-

mez. Günümüzün patolojik ilişkilerini bir tezahürü olarak kadının peşine düşer ve tahmin edilen son gerçekleşir.

“Arayış” öyküsü varoluşsal bir boyuttan okunabilecek bir öyküdür. Dünyada olmak nedir sorusunun yansımaları görünür öyküde. İnsan oluştan duyulan ızdırapla örülü ilişkiler ağı, ürkütücü insan manzaraları, manasızlık öykünün dip akışı olarak okunabilir. Öykünün girişinde muazzam güzellikte bir kent dikkat çeker. Masalsı bir dünyanın içinde ama masaldan uzak bir arayışın öyküsü bekler okuru. Arayışı Safura adlı bir kadın temsil eder. Işıltılı bir güzellikte, gizemli bir varlıktır kadın. Anlatıcı tarafından ete kemiğe bürünmüş bir gerçeklikle anlatılır. Böylesine görkemli bir şehrin içinde hakikati aramak acının en büyüğüne talip olmaktır. Çünkü Safura aldırırsız bir hapishanedir, karşısındakini anlamsızlığın içine mahkûm eder. Elbette hakikat kolay ulaşıp elde edilebilecek bir şey değildir. Bir tarafta yaşamının, insan olmanın, eksik olmanın getirdiği boşluk varken bilinmeyen bir tutku gibi ne olduğunu bilemediğiniz ama var olduğunu düşündüğünüz ya da hissettiğiniz şeyin peşine düşmek başlı başına acıya davetiye çıkarmak demektir. Yazar gerçeküstü imgelerle, rüya atmosferi içinde bu arayışı sürdürmektedir. Bu nedenle birçok nokta tanımsız, hatta belirsiz kalmaktadır. Bu öykü için şunu çıkarmak mümkün galiba: Dünya çok güzel olsa bile hakikati bulamayan kalp hiçbir şekilde avutulamıyor.

Kitaba ismini veren öykü “Leyla”da ise çocukluk cinayetine tanık oluyoruz. Bu tanıklık diğer öykülerde olduğu gibi örtük ve çok küçük işaretlerle elde ediliyor. Öykü bugünden geriye gidilerek anlatılıyor. Bir hatıra şeklinde. Çocukluğa has güzel betimlemeler çocuk zihninin zaman algısını da ortaya koyuyor. Çocuklukta her şey güzeldir. Kızlardan oluşan bir arkadaş grubu kırlarda, nehir kenarlarında geziyor, çiçek topluyorlar; anneler ocakta ekmek yapıyorlar. Her şey çok güzelken kıskançlığın, hasedin nelere doğru şekillendiği belirmeye başlıyor. Leyla “cennet” denen bir yerden Hülya tarafından ittiriliyor. Bir şekliyle planlı bir cinayet gibi durmaktadır Hülya’nın bu hareketi. Fakat yazar bize net bir görüntü vermez. Anlam tamamen okurun sezgisine kalmıştır. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise isimler: Leyla (öldürülen), Cennet (olayın geçtiği yer), Hülya (öldüren). Bu isimler üzerinden de çok şey söylemek mümkün, lakin hem zorlama çıkarım yapmamak hem de okurun çağrışımlarına engel olmamak için sözü burada bitirmeli.

Bütün öyküleri tek tek ele almak mümkün değil. Burada kısmen ele aldığımız üç öykü Çerko’nun öykü anlayışını ve tarzını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Düş/rüya atmosferi içinden gerçek evrene açılan kapıyı aralar Çerko. Hâliyle kolay öyküler olmadığını da vurgulamak gerekir. Okurundan çok emek ister; fakat her okur bu denli sabırlı değildir, bir an önce gerçeği kavramak ve yazarla birlikte gideceği yere gitmek eğilimindedir. Oysa *Leyla*’daki öyküler alabildiğine kapalıdır. Elbette yazar niyetini okura göstermez, sırrı onun çözmesini ister fakat bunun için de onu öyküden koparmayacak göstergeler bırakmak durumundadır ki öyküden ayrılmam. Bu yönüyle *Leyla* okuru zorlayacaktır. Onun okuru sabırlı, pastoral atmosfere kendini açan ve betimlemelerle zenginleşmiş şiirsel üslubu seven okurlardır.

TAHSİN YAPRAK

METİNLERLE DOLU BİR GEMİ: SEFİNE

Mehmet Muharrem Akça'nın ilk romanı *Sefine*, 80 sonrası Türk romanında bir eğilim olarak kendini gösteren postmodern kuramdan izler taşıyan bir masal-roman. Romanın masalsı yanının ilk göstergesi olarak, mesnevilerin ilk kelimesi olan “besmele”den sonra kullanılan “derler ki” ifadesinin, masallarından başında kullanılan “bir varmış bir yokmuş” kalıbının bir parodisi olması gösterilebilir. Bu kelimelerle başlayan romanın henüz 18. sayfasında masalsı söylem devam eder:

“... yedi bakir kızla yedi gece yedi gündüz geçirdikten sonra yüzü gülmüş, tam öfkesi geçmek üzereymiş ki o an bir sinek vızıldayarak gelip başının üstünde tam yedi defa döndükten sonra nursuz herifin kırıx kırıx olan alnına konuvermişti.”

Romanın devamında “nursuz herifin” alnına konan sineğin burun deliklerinden içeri girdiğini, daha sonra adamın beynini yediğini ve ölümüne neden olduğunu, adamın adının da “Nimrod” olduğunu ifade ettikten sonra ve buradan hareketle romanın diğer metinlerarası etkileşimlerine değinmeden önce, romanda Bıçkın'ın ve Halil'in gördükleri rüyaların ve bu rüyaların gösterdiği kehanet niteliğinin yine romanın masallarla kurduğu metinlerarası ilişkisinin işareti olarak alınabileceğini söyleyebiliriz.

Romanda Kuran-ı Kerim ve Tevrat'taki kıssaların çeşitli kahramanlar aracılığıyla parodisinin yapıldığı ilk örnek olarak ele alabileceğimiz Nimrod (Nemrut)'dan başka Kabil ve Habil, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Davut, Hz. Musa ve Hz. İsa'nın özelliklerinin ya da kutsal kitaplarda başlarından geçtiği ifade edilen olayların çeşitli şekillerde parodisinin yapıldığını görüyoruz. “Kostantiniyye”de geçen ve dinî metinlere göndergede bulunan romanın İhsan Oktay Anar çizgisiyle, özellikle Anar'ın yedi büyük günahtan, Mehdi'den bahseden *Suskunlar* isimli romanıyla benzerlikler taşıdığı düşünülebilir. Ancak Akça'nın Anar'dan farklı olarak kutsal metinleri bir “edebî imkân” olarak değil, bir “beslenme kaynağı” olarak gördüğünü ve romanında kutsal metinlerden faydalanmasının bir dünya görüşünü yansıtmaya amacını taşıdığını da görüyoruz. Bu noktada romanın bir tarafta Nemrut ve Firavun'un temsil ettiği kötülük (batıl), diğer tarafta da peygamberlerin temsil ettiği iyilik (hak) arasında süregelen mücadelenin parodik ve alegorik bir yansıması olduğunu da söyleyebiliriz.

Romanda kullanılan dil de zaman zaman sadece içerik olarak değil üslup olarak kutsal metinleri anıştırır niteliktedir:

“Benim adım Yetro'dur. Şu yoldan çıkmış Midyan ve Eyke şehrinin en yaşlı ve bilge kişisiyim. Midyan halkına, ‘Ölçüyü ve tartıyı tam yapın, insanların eşyalarını eksik vermeyin, düzeltildikten sonra yeryüzünde bozgunculuk

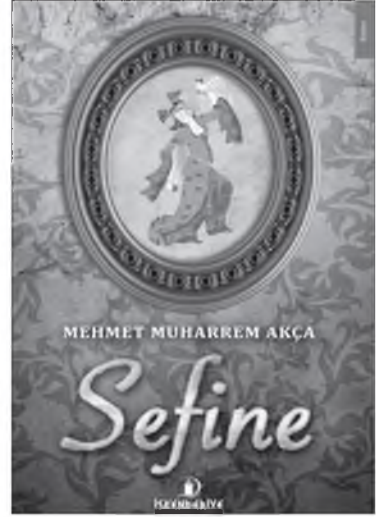
yapmayın. Eğer inanan insanlar iseniz böyle sizin için daha iyidir ve her yolun başına oturup da tehdit ederek insanları yolundan çevirmeye ve eğiltmeye çalışmayın.’ (...) der onları yıllardır iyiye, güzele, doğru olana davet ederim. Onlar ise ‘Sen iyice büyülenmişlerdensin. Sen de bizim gibi bir insansın, biz seni yalancılardan sanıyoruz, eğer doğru sözlü isen, o halde üzerimize gökten parçalar düşür’ der beni yalancı sayarlar.” (s. 46)

Dilin özel bir dikkatle kullanıldığı roman-da zaman zaman uzun, ayrıntılara yoğunlaşan; zaman zaman da mensur şiire yaklaşan şiirsel-likte cümlelerin yer aldığı da görülmektedir. Örneğin aşağıdaki uzun cümle:

“Vefatının üçüncü senesinde, Hızır Paşa’nın o meş’um ve meçhul katilinin bulunamadığı bir ikindi vakti içi dolu kadife keseyi gülümseyerek alan hafızların indirdiği hatimlerin, gülbankların, gazelhanların makamdan makama geçerek okuduğu mevlid-i şerifin, evliyanın, enbiyanın, şehit şühedanın ve nesilleri unutulmuşların, bize de bir Fatiha yok mu diyenlerin ve orada bulunan cemaatin de geçmişlerinin ruhlarına hediye edilmek üzere okunan duaların ve mezar toprağına dökülen bir ibrik suyun ardından sevenleri, çekemeyenleri, komşuları ve belki hayır dağıtılır diye bekleyen arsız dilencileri, en önemlisi gözleri iki çeşme ağlayan kardeşi İlyas Efendi, yoldaşı, kader arkadaşı Peltek Musa ile biricik yeğeni Gülizar da kabristandan ayrıldıktan sonra koşarak gelen Kurşunlu Camii’nin imamı Bilal Hoca şadırvanda abdestini tazeledi.” (s. 32)

Yazarın romanını yazarken çeşitli araştırmalar yaptığı, değişik konularla ilgili teknik bilgiye sahip olmadan kurulamayacağı görülen ayrıntılı cümlelerde kendini gösterir. Bu konulardan biri olarak marangozluk bilgisi Nuh Usta’nın ağzından dile getirilmiştir: “Nuh Usta ‘İyi bir marangoz olmak istiyorsan on bir ağacı ve türlerini, nerede kullanıldıklarını iyi bilmen gerekir. İşte bu akçaağaçtır, tatar, çınar ve ova cinsi vardır. Beyaz, krem beyazı, pembe renklidir. Ağaç çivi, keman altı, kazma, kürek, keser sapı, tüfenk yatakları, yer döşemeleri bu ağaçtan yapılır. Bu ise ceviz ağacıdır, açık sarı, kırmızı, kahve ve siyahi renkleri vardır. Kaplama tahtaları bu ağaçtan yapılır çünkü cilayı çabuk emer. Torna edevatı, tüfenk kundakları, resim ve ayna çerçeveleri bundan çıkar.” (s. 87)

Aşağıdaki cümlelerde ise mensur şiire yaklaşan şiirsel bir üslup göze çarpar: “Öyle kardeşim, yaralı ceylanım! Sen gül dersin, güldürürsün, seni ağlatmayı kar sayarlar. Sana işlerine geldiği gibi bir ad takarlar ama ne derlerse desinler şunu bil ki herkes kendi yalanında yılanı kadar zehir kusar. Küçük bir mikrop da olsa ölmek isterdim, belki bu güzel bir ölüm olmazdı ama ölmek defteri kapatmanın en kolay yolu olurdu. Bu kadar gülücük saçan yüzüme rağmen dertlerimi bir sır bilip saklayan buğulu gözlerime borcumu

ödeyemem. Hayat bir var bir yok hikâye tadında bir masal işte. Dinleyene tatlı, yaşayana acı gelir. Masallar çocuklar için maceradır, büyükler için ibret-i alem. Yaşamadan anlatacak bir hikâyeye sahip olmak mümkün değildir.” (s. 154-155)

Romanda kullanılan bu parçalı üslup gibi olay örgüsü de parçalı bir görünüm arz eder. Bu parçalılık bir yandan *Mantıku't-Tayr* ve *Binbir Gece Masalları*’nda olduğu gibi ana hikâyeye bağlı ek hikâyeler kurgusuna benzerken, diğer yandan ana hikâyenin tamamlanmasından sonra bu ek hikâyelerden üçünün anlatılmasının devam etmesiyle ondan ayrılır. Kostantiniyye’deki Kıpti Mahallesi’ne zorbalığıyla hâkim olan Bıçkın’ın bu hâkimiyetinin başlangıcı, gelişmesi ve sonlanması ana hikâye, bu arada batılın karşısında duran Peltek Musa, Nuh Usta ve Halil’in yaşadıklarının da bu ana hikâyeye bağlı ek hikâyeler olduğu söylenebilir. Bıçkın’ın hâkimiyetinin, Hz. Musa’nın Firavunla yaşadığı olaya benzer bir şekilde Bıçkın’a bağlı sihirbazların asalarını yılanla dönüştürmesi, Peltek Musa’nın asasının daha büyük bir yılanla dönüşerek o yılanları yutması ve Bıçkın’ın sihirbazlarının bu olay sonucu Peltek Musa ve Halil’in tarafında yer almasıyla kırılması; daha sonrasında ise burnundan giren güvenin Bıçkın’ın beynini kemirmesi ve Bıçkın’ın kafasını mermerlere vurarak ölmesi 200 sayfalık romanın 159. sayfasında meydana gelir. Geri kalan kısımda romanın önceki sayfalarında adı geçen kahramanların başından geçenler anlatılmaya devam eder. Hayri sevdiğine kavuşur, Halil ise Kâbe’yi inşa etmesiyle sonuçlanacak bir maceraya atılır. Romanın son bölümünde ise Bıçkın’ın babalığı Hızır Paşa’nın yeğeni Gülizar’dan olma oğlu Bekir’in bütün bu hikâyeyi yazmaya karar vermesi anlatılır. Bekir’in hikâyeyi yazmaya başlamasıyla romanın başındaki cümleler romanın sonunda tekrar eder:

“Derler ki Kostantiniyye şehrinin anahtarlarını teslim alan, hadis-i şerifle müjdelenen büyük komutanı ellerinde çiçeklerle karşılayan Rum kızlarının bu çiçek demetlerini beyaz atının üzerinde duran yirmi bir yaşındaki Sultan Mehmed’e değil de onun hocası nur yüzlü Ak Şemsüddin’e sunma gâfletinde bulunmalarından çok zaman sonra Galata meyhanelerinde Yosma Huriye’nin adının dahi anılmadığı Kumkapı civarındaki Kıptiler mahallesinin kendi aralarında neşeli, eğlenceli vur patlasın, çal oynasın! yaşanan günlerinden birinde...” (s. 7 / s. 200)

Romanın yazarı Bıçkın’ın Hak ehli oğlu Bekir’dir. Bu durum romanın postmodern romanlara yaklaşan bir diğer özelliğini, üstkurmaca özelliğini de ortaya çıkarır. Ancak romandaki üstkurmaca, sadece bu durumdan oluşmaz. Romanın açıkça parodik oluşu, onun kurgusallığının ifşası anlamında alınabileceği gibi, zamandizimsel sapmalarla oluşturulmuş kurgu oyunları da yine romanın kurmaca olduğunun göstergesi olarak alınabilir.

Bütün bu özelliklerinin dışında romanın, masalsı oluşunun da etkisiyle, zaman zaman fantastiğe, zaman zaman da mizahi bir üslupla popülere yaklaşan değişkenliğini de ilave etmeliyiz.

Akça’nın çok katmanlı, yoğun, imgesel ve parodik, merkezsiz bir romanı olan *Sefine*’nin edebiyat dünyasında hak ettiği yeri alacağını umuyoruz.

D. D. KORKUT

METNİN ÖLÜ KELEBEKLERİ

Bugün artık şiir söz konusu olduğunda bile fazlalık sayılabilecek sanatlı söyleyişle kurulmuş cümlelerle ilerlemeye çalışan hikâye denemeleri okuyorum zaman zaman. Bir metni edebî kılmanın tek yolunun sanatlı söyleyişten geçtiğini düşünüyor olmalı bazı genç yazar adayları. Böyle düşünenler, o sanatlı söyleyişe ulaşmak için, cümlelerini rengârenk fakat maalesef kısa ömürlü kelebeklere benzeyen kelimelerle, tamlamalarla, benzetmelerle süslemeye özen gösteriyorlar.

O keleklerin göz kamaştıran güzelliğine kapılıp giderken önümüzde beliren ölümcül tuzakların farkına varıyor muyuz acaba? Anlamı bozup bozmadığına, anlamsızlığa düşürüp düşürmediğine, anlatımın gücünü zayıflatıp zayıflatmadığına, okuyucuda oluşturulmak istenen bütüncül etkiyi dağıtıp dağıtmadığına hiç bakmadan o kelekleri metnin kıyısına köşesine iliştmek ne kadar doğru?

Yazdıklarımızın kâğıt ve okur üzerinde, rengârenk keleklerin uçuşuna benzer bir şölen etkisi oluşturmamı elbette hepimiz isteriz. Fakat yazarken en parlıtlı, en maharetli, en cazibeli, en cilveli yerlermiş gibi görünen bu cümleler, bu kelimeler zamanla metnimizde birer ölü kelebeğe dönüşebilir.

Ahmet Haşim, daha sonra **Bize Göre** adlı eserine de aldığı, *İkdam* gazetesindeki yazılarından birinde çocukluğunda severek okuduğu bir şiir kitabını yıllar sonra tekrar eline aldığına yaşadığı ‘acı bir hayreti’ dile getirir. Şiir kitabının nasıl ve hangi yönlerden eskimiş olduğunu izah ederken, bu mektupta ödünç aldığı kelebek benzetmesini kullanır. Ahmet Haşim’in yazısındaki son paragraftan üç cümle alıntılayacağım, keleklerin ömrünün iyice anlaşılması için:

“Ölüm, bilhassa kitabın eskiden en çok yeniliğini yapan kısımlarını vurmıştu: Sıfatlar, teşbihler, istiareler –böcek koleksiyonlarında toplu iğne ile tutturulan ölü kelebekler gibi– sayfelerin sathı üzerinde, renkli birer naaş hâlinde duruyordu. Meğer bunlar, edebî eserin bozulmaya ve çürümeye en müsait zîynetleri imiş!”

İlk bakışta şiir için söylenmiş gibi görünse de Ahmet Haşim’in bu cümleleri sadece şiir için değil bütün edebî metinler için yol gösterici mahiyette. Özellikle hikâye söz konusu olduğunda, metindeki cümlelerin mümkün mertebe sade, anlaşılır ve akıcı olmasında fayda var. Hikâyedeki cümlelerin büyük bir çoğunluğunun, lafı dolaştırmadan, hedefini doğrudan ve tam on ikiden vuran bir keskin nişancı marifetinde olmasında da...

Bu yüzden genç yazar adaylarına Ahmet Haşim’in söyleyişiyle metnin içinde ‘renkli bir naaş hâlinde’ tuzaklar kuran ‘toplu iğne ile tutturulan ölü kelebekler’den kaçınmasını tavsiye etmek gerekiyor. Çünkü tek tek cümlelerle ya da kelimelerle değil metnin bütünüyle sağlanabilir, metnin edebiliği.

Uzun lafın kısıası: Edebî metin, *sadece* süslü kelimelerden, gösterişli cümlelerden oluşan bir metin değildir.

Sağlıcakla kalın...

Kendinizi çok iyi tanıtan mektubunuzdan da anladığım kadarıyla, sanat ve edebiyatın bütün alanlarına yoğun bir ilginiz var. Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğrenci olmanızın imkânlarını, üniversite hayatınız boyunca sonuna kadar değerlendirmenizi

tavsiye ederim. Sizin yaşlarınızdaki birçok genç yazar adayı, çevresinde okumaya nereden başlayacağını sorabileceği insan aramakta. Sizin hem Türk hem de dünya edebiyatının temel metinlerine ulaşmak konusunda böyle bir zorluk yaşamayacağınız muhakkak. Mezun olana kadar, üniversitedeki hocalarınızdan azami derecede istifade etmeye bakın. Önce iç konuşmalar ve sonrasında diyaloglarla ilerleyen *Realizmin Maskeli Süvarileri* başlıklı çalışmanızı okudum fakat tek bir metinden yola çıkarak yazdıklarınız hakkında isabetli bir değerlendirme yapmam kabul edersiniz ki çok kolay değil. Bu yüzden daha fazla metnizi görmeye ihtiyaç duyduğumu söylemeliyim. Yine de metninizde gözüme çarpan aksaklıklardan birini sizinle paylaşmak isterim: “Ağlıyordu.” diyerek zaten meramınızı ifade etmişken, peşinden şöyle bir cümle kurmuşsunuz: “Her gözyaşı tanesi usulca kat ediyordu bu boyanmış yüzün coğrafyasını ama sonunda kavuştuğu yer sararmış tuvalet mermerleri oluyordu.” Bu ikinci cümleyi, anlamı tabii ki kaybetmeden, daha sade bir şekilde kurmanız mümkün olsaydı keşke... Neredeyse her kelime her cümle için olmak kaydıyla, yazdıklarınızı bir de bu dikkatle gözden geçirmenizin, yazma çalışmalarınıza olumlu bir katkısı olacağına inanıyorum. Yeni çalışmalarınızı bekliyoruz.

Sahile atılmış bir şişenin başından geçenleri hikâye ettiğiniz *Yeni Bir Hayat* başlıklı çalışmanız kısa ve yoğun bir anlatım oluşturmaya denerseniz, daha sağlam metinlere ulaşabileceğinizi düşündürdü bana. Birkaç çalışmanızı daha görseydim belki bu konuda daha kesin cümleler kurabilmek imkânına kavuşabilirdim. *Heceöykü* dergisine gösterdiğiniz ilgiye teşekkür eder, yeni çalışmalarınızı beklediğimizi haber vermek isterim.

Müziğin Ruhu ve Hikâyenin İlk Paragrafı başlıklı metninizi, daha çok bir günlük ya da hatıra defteri izlenimi verse de yazma çalışmalarınızın belli bir düzey tuttuğunu söylemek gerekir. Okuma yazma sürecinizden bahsettiğiniz mektuptaki coşkuyu hiç kaybet-

memenizi tavsiye ederiz. Genç bir yazar adayının heyecanlarını, yazıyla olan ilişkisini o kadar güzel ifade etmişsiniz ki o cümlelerinizi burada herkesle paylaşmak istedim: “*Sanki ben hep bir kafesin içinde yaşıyorum ve o kafes sadece bir hikâyeyi yazmaya başlarken açılıyor gibi geliyor bana. Örneğin; yazarken, normalde hayır diyebileceğim isteklere evet diyebilirim, matematik işleminin sonucunu bildiğim halde yanlış söyleyebilirim, normalde kızacağım bir şeye tahammül edebilirim... Yazmak benim özgürlük alanımı genişletiyor, bana tahammül gücü veriyor ve en önemlisi var olduğumu hissettiriyor.*” Yazdıkça, yeni çalışmalarınızı bekliyoruz.

Vefa başlıklı çalışmanız, tasvir ve benzetme açısından bakıldığında olabildiğince zengin bir metin. Fakat bu zenginliğin metne katkısı var mı yok mu, bunu ciddi bir şekilde düşünmenizi isteyeceğim sizden. Hatta bu çalışmanızı bir kez de benzetmeleri, tasvirleri en aza indirerek yeniden kaleme alsanız ve ortaya çıkan metni bizimle paylaşsanız ne iyi olur. Benzetmeleri, tasvirleri attıkça metninizin yüklerinden kurtulduğunu ve anlatmak istediğinizin berraklaştığını eminim siz de fark edeceksiniz. Metninizde şöyle bir cümle var: “*Gözleri, gül bahçesinde gezinen bir letafetin telaşsız adımlarına ritim tutuyordu.*” Hikâye kişinin önünde durduğu kitaplığa nasıl baktığını, sade bir anlatımla ifade etmeye çalış-

şın. Yazma çalışmalarınızı daha iyi değerlendirebilmek için, yeni çalışmalarınızı bekliyor, *Heceöykü* dergisine gösterdiğiniz ilgiye teşekkür ediyoruz.

* Hikâye çalışmalarınızı, kendinizi yeterince tanıtan (yaş, tahsil, meslek, şehir vs.), okuma-yazma sürecinizi özetleyen ve –varsa– daha önce yayımlanmış çalışmalarınızdan bahseden kısa bir açıklamayla dergiye göndermenizi tavsiye ederiz. Çeşitli sebepler ve çekincelerle, çalışmalarınız hakkında *Heceöykü Mektubu*’nda bir değerlendirme okumak istemiyorsanız, bu durumu lütfen bildiriniz.

YENİ KİTAPLAR

ADAM VİTRİNİN ÖNÜNDE DURUYORDU

ZEYNEP YENEN

BENCEKİTAP

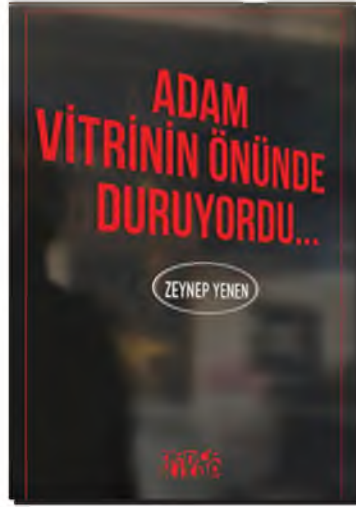
Ölüm Vardiyası-Soma'nın Öyküsü ve *Benim de Bir Hayalim Var* adlı kolektif kitaplar da yayımlanan öykülerinden tanıyoruz Zeynep Yenen'i. *Adam Vitrinin Önünde Duruyordu* adlı ilk yapıtı otuz öyküden oluşuyor.

"Adam vitrinin önünde duruyordu. Birbirinden sık kıyafetlerden birini beğenmiş olacak ki cama iyice yaklaştı. Evet, şu kırmızı-siyahlı olan tam istediği gibiydi. Elini cebine attı."

Tüm öyküleri bu girişle başlıyor Zeynep Yenen'in. Otuz öykü; giriş aynı olsa da otuz ayrı hayata, sonsuz, sınırsız anlama kapı açıyor. Bütün öykülerinde gerçeğin nerede başlayıp nerede bittiğini, muhayyilenin sonunun nerede geldiğini düşündürürken beklenmeyen çarpıcı bir finalle bitiriyor. Öykülerin adı yok, sayılarla adlandırılıyor.

Bu şaşırtmaca, bazen birinci öyküde olduğu gibi adamın cebinden telefonunu çıkarıp konuşmasıyla başlar. Eşini çok seven, bir yıldır her ay karısına yeni elbise alan bir adam. Bu sefer, karısının elbiseyi giymesi için ikna çabaları sonuç vermemiştir. Öykünün sonunda çalan telefonla finalde ne olduğunu öğreniriz. Arayan öykü kahramanının üniversiteden en yakın arkadaşıdır. "Eşinin seneyi devriyesi değil mi bu gün?" sorusu, bir ölümünü kabullenilemeye-yişini sarcıcı biçimde anlatır.

Kırmızı elbise imgesi, diğer öykülerde de çarpıcı sonlar hazırlamaya devam eder. Hatta maden kazasının izleri yirmi üçüncü öyküde kırmızı elbisenin karısına değil, sevgilisine alınan

elbise olduğunu anlamamızla gösterir kendini. *"Alevler gelip işçileri aldığıında, Boğaz'da lüks bir restoranda, elinin kirini harcıyordu."* Tüm öyküler kırmızı elbise üzerinden buruk, hüzünlü ve sonunda bizi hep şaşırtan öykülerdir.

Zeynep Yenen'in kırmızı elbise ilişkisinde hep özlemini çektiği o ruh hâlinin nesnelerini bulunca ortaya çıkan durumun hayatı nasıl değiştirdiğini bize gösteriyor. Bir nesnenin, sıradan görünen her olayın, birçok insanda sıra dışı durumlara dönüşmesine tanık oluyoruz tüm öykülerde. Sıra dışılık tuhaf pencereler açıyor okurun gözlerinin önünde.

Birlikte yaşayan baba kız öyküsü de bir sitemi anlatıyor bize. *"Kırmızı elbiseyi giyecek şanslı kadın, babasına bakmak zorunda değildir tabii ki. Ama ben elli yaşına geldim hâlâ babamın tekerlekli sandalyesini itiyorum."*

İlk bakışta görseelliğin nesnesi olan elbisenin değişik hayatlarda nasıl bir karaktere dönüştüğü ayrı ayrı tüm öykülerde görülüyor. Toplumun gördüğü hâl ile insanın kendi için-

de yaşadığı çelişkiyi gözler önüne seriyor. Birbirleriyle karşılıklı olduğu sanılan ilişkilerin aslında öyle olmadığını, olaya farklı yönlerden de bakılması gerektiğini gösteriyor.

Öykülerin kahramanları, genellikle elbiseyi satın alan erkekler. Eş, baba, sevgili, bazen de arkadaş. Kendine has yalın, rahat anlatımıyla kırmızı elbiseyi obje olarak kullanan yazar, bastırılmış arzusun nasıl dışa vurulduğunu birçok boyutuyla gösteriyor.

Zeynep Yenen, bu ilginç çalışmada kırmızı elbiseyle birçok konuya dalıyor ve aynı zamanda mutlu insanla mutsuzları bir kenara ayırıyor. Hayatın içindeki neşeyi, masumiyeti bize gösterirken aslında hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını abartılı çıkışlar yapmadan ifade ediyor. Bazen kedinin gözünden hayatın acımasızlığını anlatırken (Dördüncü Öykü) bazen de masum bir kız çocuğuna yapılan istismarla içimizi titretiyor (On sekizinci Öykü).

Adam Vitrinin Önünde Duruyordu'da yer alan otuz öykünün hepsinde kırmızı elbiseyi kıyafet olmaktan öteye götürüp onu gören insanların kaderi hâline getiriyor. O, bir elbise bile olsa öykü karakteri üzerinde söz sahibi, otuz farklı karakterin hayatının yönünü değiştiren bir başkahramandır. Yazar, onun üzerinden insan ilişkilerini görmemizi sağlıyor. Sıradan bir insanın başına gelebilecek şeyleri olması gerektiği gibi ve acıktı bir dille anlatıyor.

MELİHA YILDIRIM

FİLLER VE BALIKLAR

NESLİHAN ÖNDEROĞLU

NOTOS

2013 yılında *İçeri Girmez miydiniz* kitabıyla Haldun Taner Öykü Ödülü'nü alan Neslihan Önderoğlu "*Bazı insanlar unutarak yaşar, bazıları hatırlayarak.*" diyor yeni çıkan öykü kitabı *Filler ve Balıklar*'ın ilk sayfasında.

Fillerin hafızası malum, hepimizi şaşırtacak kadar güçlü. Görsel hafızalarındaki o derinlik, hayatı algılayışlarında farkındalık yaratıyor olsa da, o fil hafızasını insana yüklediğinizde, ürküntü vermiyor değil. Zira hayatımızın geçmişe bakan pencerelerini hep açık tutmaya meydan veren o fil hafızası, bizi bilinçaltımızın mahzenlerine öyle bir hapseder ki, şimdi'nizi dahi ancak bilinçaltı gardiyanının

izin verdiği ölçülerde yaşayabilirsiniz artık. Gelecek diye bir şey kalmaz elinizde o vakit. Gelecek, tortulaşmış geçmişin çözelti hâlidir sadece. Balıklara gelince, işte o da fillere verilen gücün intikamını alır gibi yaşar sanki...

Biz insanoğlu için balık tabiatlı mı, fil tabiatlı mı olmak arasında bir seçim yapmak zorunluluğu doğsa, sanırım kendimizi fazlasıyla çaresiz hissederiz. Ancak şunu da belirtmeden edemeyeceğim: kişisel maceramızda fil hafızasına sahip olmak nasıl insana bir yükse, toplumsal hafızamızın balık tabiatlı oluşu da o ölçüde tehliktir bizim için. Zira toplumsal duyarlıklar balık hafızalara takıldıkça zihinsel körleşmeye doğru bir gidiş başlar, bu da toplumsal bilinçaltımızı boşalttığı gibi, bizleri duyarsızlığın boşluğuna iter. Ve yazar Ali Ayçil'in söylediği gibi: "Boşluğa yaslanamazsınız."

Sözü Neslihan Önderoğlu'nun *Filler ve Balıklar* kitabına getireceğim. Notos Yayınları'dan çıkan, 22 kısa öyküden oluşan bu kitap, yazarın daha önce okuduğum kitaplarından farklı. Yine aynı duyarlı yürek, keskin bakış, fazlalıklara yer vermeyen dil, duru anlatım; lakin farklı bir şey var bu öykülerde... Sanki gerçekleri daha bir sert çarpıyor suratımıza; sanki gerçekler bir duvara dönmüş, kaldırıp kaldırıp bizi o duvara çarpıyor yazarın cümleleri, o cümleleri yurt edinen öyküleri...

Öyle yaşamışlıklar vardır ki, onları hatırlamak, hafızalara arkeolojik kazı yapmak, gerçeklerle yüzleşmek cesaret ister. Çoğumuzun kendine dahi itiraf edemeyeceği gerçeklerdir bunlar. Elbet cenneti ve cehennemi dahi öncelikle içimizde yaşarız biz Âdemin soyu. Hepimizin içindeki o cehenneme odun taşıyan, küllendiğini sandığımız anda alev alan yeniden yüzleşmeyi ertelediğimiz acılarımız var ya, işte Neslihan Önderoğlu'nun öyküleri, bize "Artık zamanı geldi." diyor. Cehennemin kapılarını sonuna kadar açıyor, bizi yüreğimizin en kuytu-larına buyur ediyor, bilinçaltımızın en karanlık dehlizlerine ötediğimiz acılar ülkesine..

"Kara Su" öyküsünden başlayalım: İki delikanlının çocukluktan bu yana paylaştıkları o sır, onları birbirine yaklaştırmaktan çok yabancılaştırıyor. Sanki paylaşılanın utanca dönüşmesi, bu paylaşmanın, birbirinin şahidi olma durumunun bir yerde son bulmasını gerektiriyor. Böylece hayat, normal seyrinde yaşanacaktır. İçimizdeki o karanlık kuyunun somutlaşmış hâli ise kara sudur. O hâlde ne zaman kara bir su görse hatırlayışlar devam edecektir. Ya da "Sonrası" öyküsündeki genç

kızın, çocukluğundan itibaren en yakınından gördüğü tacizin, artık ortadan kalksa bile tarhana çorbası ile, camgöbeği bir fincan ile, sokağa çıktığında göreceği, yıllar içinde tanışacağı yüzlerce bırıklı insan ile somutlaşması ve ruhunun kanamaya devam etmesi gibi. Nesnelleşen utanç, sizi gizli özne yapmaya devam edecektir hayat karşısında. “Eski Bir Yara” öyküsünde de aynı şekilde, kahramanın içindeki o gizlenenin, bedeninde somutlaştığını görürüz; ruhundaki incinmişlik, o eski yara, gün gelecek taşınmayacak bir yük olacak, vücudunda somut bir yara olarak belirecek. Sanki Kafka’nın *Dönüşüm* öyküsünde, toplumun istediği normlarda hareket etmediğinde gözden çıkarılan insanın, bu gözden çıkarılışını somutlaştıran böcek gibi. İşte bizi huzursuz eden de bu Neslihan Önderoğlu’nun öykülerinde. Bilinçaltımızdakilerin, zihnimizi kirleten şeylerin imgeden ziyade somut nesneler hâlinde peşimizi bırakması; hep yeniden yaşıyorsunuz acıları bu yüzden; o nesnelerle ilişkimiz sürdüğü sürece hep yeniden yaşayacaksınız, mutlu bireyleymiş gibi yaparak. Tıpkı “Haziran” öyküsünde, “Yaz Evi” öyküsünde veya çocuğunu kaybeden bir karı kocanın anlatıldığı “Karga” öyküsünde, bir kötülük tarafından kuşatıldığını hisseden, o kötülüğe meyletmesede dahi, içinde o kötülüğün varlığını hisseden adamın huzursuzluğunun anlatıldığı “Akvaryum” öyküsünde veya hayata bir anlam yükleyemeyen, var oluş sıkıntısı içinde, en derininde hisseden “Tombala” öyküsünün, “Üç Çeyrekte Füg Gölü” öyküsünün, “Çok Fazla Hava” öyküsünün kahramanları gibi.

Onca çürümüşlüğü içinde vicdanınız çürümediyse eğer, topluma uyum sağlamanız zorlaşır, huzursuz ve uzun bir uyku halinde yaşam devam eder sizin için. *Filler ve Balıklar* kitabındaki öykülerin kahramanları da öyle; hayattan hiçbir beklentileri olmayan, yaşamak için ihtiyaç duyulan hiçbir umut kırıntısına sahip olmayan kahramanlar; her an tetiğe basabilir, uçurumdan atlayabilir, bu hayatla göbek bağıni kesebilir. Ve siz sevgili okur, adımı merak etmediğiniz, öylesine size dönüşmüş kahramanla -öykülerdeki birinci tekil anlatım bunu kolaylaştırıyor zaten- göz göze geliyorsunuz, kendi karanlık ruhunuzu görmek o öykülerin satır aralarında, içinizi huzursuz ediyor, ürküntü veriyor size.

Bir tek o öyküde, “Avcı” adını taşıyan ve Hemingway’in *İhtiyar Balıkçı*’sına gönderme yapan, o muhteşem novella hikâyeden ödünç alınan ve Neslihan Önderoğlu’nun “Avcı” öyküsüne konuk olan 12 yaşındaki Manolin; ihtiyar balıkçı Santiago’nun çocuğu yerine koyduğu, bir baba şefkatiyle sahiplendiği çocuk, umut yüklü. Sanki bu kitabın deniz feneridir Manolin. “Avcı” öyküsünün kurgusu da şaşırtıcı ve hayranlık uyandırıcı. *İhtiyar Balıkçı* hikâyesinin görünmeyen yüzü gibidir bu öykü. İhtiyar Santiago, denize açılmışken, birkaç gündür yokken, onun için endişe duyan Manolin’in ve ihtiyar Ernie’nin -Hemingway’in ön adıdır bu- kıyıda onu bekleyişinin öyküsüdür. Manolin’in bir plağı aramak için verandadan yazının odasına çıkışı, yazının yazmayı yeni bitirdiği *İhtiyar Balıkçı* eserinin notlarını görüp gizlice okuyuşu, -ama biz yazının sırdaşı olarak biliriz ki, Ernie, Manolin’i bilerek yollamıştır yukarıya- eserin sonunda yazının Santiago’yu öldürdüğünü görünce dehşete kapılışı ve yazardan izinsiz eserin son kısmını değiştirip Santiago’yu yaşatması. Her ne kadar, Ernie o sırada verandada, kucagındaki av tüfeği ile intihar ediyor olsa da -Hemingway’in gerçek hayatında bir av tüfeği ile intihar ettiğini hatırlatalım- Manolin, eserin sonunu değiştirip Santiago’nun yaşamasını sağlayarak, bir anlamda Hemingway’in de küllerinden yeniden doğmasını, onun Santiago’nun şahsında yaşamaya devam etmesini sağlar.

Karanlıklardan ürken, huzursuzluk duyan, aydınlıktan yana olan biri olarak, *Filler ve Balıklar* kitabındaki öyküleri ruhumun en ıssız köşesine ötelirken, tek umut yüklü öykü olan ve elbette kurgusunun da büyüüne kapıldığımı “Avcı” öyküsünü defalarca okuyacağımı biliyorum.

FUNDA ÖZSOY ERDOĞAN

ÇAL BAHTİYAR

ARZU KADUMİ

ŞULE YAYINLARI

Kasım 2015 tarihinde yayımlanmış olan *Çal Bahtiyar*, Arzu Kadumi'nin ilk kitabı. Kitap herkese söyleyecek bir sözü olan yirmi bir öyküden oluşuyor. Öykülerin her biri ayrı bir pencereden hayata ve insanlara açılır. Ölümün, umudun, sevginin, vefanın, hayal kurmanın, hayal kırıklığının, dik durmanın, pişmanlığın, acının, mutluluğun, insani zaaf- ların, tutkunun, dostluğun, beklemenin bu öykülerde somutlaştığını görürüz.

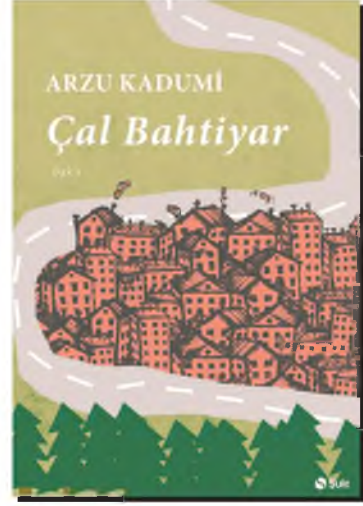
Dilin imkânlarını kıvamında kullanan yaza- rımızın genellikle uzun cümleler kurmayı tercih etmesine rağmen kolay anlaşılın, çok anlamlı- lıktan uzak, yalın bir anlatımı vardır. Yerinde kullanılan vurgulu ifadelerin ve insana dair tes- pitlerin etkili anlatıma katkısı büyüktür. Yazarın anlatımında dikkat çekici bir diğer özellik de bazı öykülerde kullanılan mizahî anlatımdır.

“Bir Torik Hikâyesi”nde umutlarını, hayallerini denizden çıkacak toriğe bağlayan bir kasaba halkı ve burada yaşayan evlenmek isteyip de bir türlü evlenemeyen *Binnaz*'ın kendini kandırmak pahasına hayattan, hayalle- rinden vazgeçmeyişi anlatılır.

Samimi bir pişmanlık hikâyesinin ele alındığı “Tövbeli” isimli öyküde içkiyi bırakan bir kocanın arkadaşı ısrarıyla tekrar içki içmesi ve karısına karşı duyduğu mahcubiyet doğal bir üslupla aktarılır. Öykü “*Büzüldüğüm koltukta hüüngür hüüngür ağlamaya başladım ve ‘Necla, ben eşeğin tekiyim!’ diyebildim.*” (s.17) cüm- lesiyle biter ve okuyucu için karısını kaybet- mekten korkan kocanın samimi itirafı etkilidir çünkü kullanılan bu ifade çok sahicidir.

“Refik Bey’in Ayakkabısı” isimli öykü- deki *Canım Benim Refik Bey*’in özel yapım siyah rügan ayakkabıları çok ses çıkarmaktadır. Herkes sestense rahatsız olunca müdürü, Refik Bey’i uyarır. Bu onun için zor bir durumdur çünkü ona göre ayakkabısından çıkan sesler ruh hâlini insanlara arz etmektedir ve bu sesi kesmek ilk önce ayakkabısına ihanettir.

Eşyalarıyla duygusal bağ kurup bu eşya- ya işlevinin dışında farklı anlamlar yükleyen bir başka kahraman da “Bir İhtiyarın Gözlüğü” adlı öyküdeki *Bahriye Teyze*’dir. Burada âdeta geçmişte yaşayan ihtiyarın eşyalarıyla olan ilginiç ve hayati ilişkisi ele alınır.

“Aylık Bonfile” öyküsünde ise Rafet Öztop isimli kahraman kitabın abartılı tip- lerinden biridir. Para harcatmak için müzik- ten ayete, kostümden sağlığa birçok şeyi kul- lanıp insanları kandıran düzenin oyuncularını *Rafet Öztop*’u da ağına düşürmeyi başarır. Bu öyküde günümüz insanının yanlış ve gereksiz tüketim hastalığına yakalanması gözler önüne serilerek modern çağın tüketim zihniyeti edebî esere yansıtılmıştır.

Kitaptaki “Ehlikeyif” ve “Küçük Su Kabağı” isimli öykülerdeki anlatıcılar insan değildir. “Ehlikeyif”te olaylar bir rüzgârın ağzından anlatılır ve insanlar eleştirilir. “Küçük Su Kabağı” hayalleri olan ama hayallerini ger- çekleştirme imkânı bulamayan bir su kabağının hikâyesidir.

Kimini tebessüm ederek kimini hüznüle- nerek kimini düşünceli kimini kızarak okuduğu- muz bu öykülerin satırlarında kendimize, tanı- dıklarımıza veya sokakta gördüğümüz insanlara rastlamak mümkün. Böyle olunca okur olarak kendimizi bir kurmacanın içinde değil de bizzat hayatın içindeymiş gibi hissederiz. Bu hissiyat yazarımızın okuruna dokunabilmesindeki gücü- nü gösterir. Arzu Kadumi’nin oluşturduğu bu okuma ikliminde sahicilik, yaşanmışlık, hayal- lerin sonsuzluğu ve hoşgörünün öncelenmesi dikkat çekicidir. Onun ele aldığı konuların geniş yelpazesi ve anlatımındaki ustalık elbette aydınlık edebiyat yolunu işaret etmektedir.

TÜRKÂN BAYRAKÇI

FOTOĞRAF/ÖYKÜ

ZEYNEP HİCRET

